

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Laura Kirilevičiūtė

JURISDIKCIJOS TAISYKLĖS

PAGAL 2000 M. GEGUŽĖS 29 D. TARYBOS REGLAMENTĄ (EB) 1346/2000

DĖL BANKROTO BYLŲ

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007-2011 m. Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas- prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas,
socialiniai mokslai, teisė - 01 S)

TURINYS

ĮVADAS	6.
1 DALIS. REGLAMENTO IŠTAKOS.....	20.
1.1. Tarptautinės jurisdikcijos klausimų reguliavimas Europos Sąjungoje iki Reglamento Nr. 1346/2000.....	20.
1.2. Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo Europos Sąjungos lygiu teisinis pagrindas.....	28.
II DALIS. PAGRINDINIAI TARPTAUTINĖS JURISDIKCIJOS NUSTATYMO PRINCIPAI.....	31.
2. 1. Universalumo principas.....	31.
2.2. Teritorialumo principas.....	34.
2.3. Mišrūs modeliai.....	38.
2.4. Tarptautinės jurisdikcijos nustatymo principai, atspindintys Reglamento Nr. 1346/2000 nuostatose.....	42.
III DALIS. REGLAMENTO TAIKYMO SRITIS.....	47.
3. 1. Subjektinė taikymo sritis.....	47.
3. 2. Materialinė Reglamento taikymo sritis.....	50.
3. 3. Taikymas teritorijoje.....	63.
3. 4. Taikymas laike.....	65.
3.5. Reglamento santykis su kitais teisės aktais ir dokumentais.....	66.
IV DALIS. JURISDIKCIJOS TAISYKLĖS.....	69.
4.1. Bendrosios pastabos.....	69.
4.2. Pagrindinės nemokumo bylos jurisdikcijos klausimai.....	70.
4.2.1. Lingvistinio pobūdžio pastabos.....	70.
4.2.2. Pagrindinių interesų vietos sampratos autonomiškas pobūdis.....	71.
4.2.3. Pagrindinių interesų vietos apibrėžimo vietos Reglamente reikšmė.....	72.

4.2.4. Pagrindinių interesų vietos kaip jurisdikcijos kriterijaus kilmė.....	75.
4.2.5. Juridinio asmens pagrindinių interesų administravimo vietos prezumpcija.....	76.
4.2.6. Fizinio asmens pagrindinių interesų administravimo vietos prezumpcija.....	79.
4.2.7. Prezumpcijos paneigimas.....	80.
4.2.8. Juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata.....	84.
4.2.9. Fizinų asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata.....	94.
4.2.10. Pagrindinių interesų administravimo vieta įmonių grupės atveju.....	95.
4.2.11. Palankesnės teisinės padėties ieškojimo ir pagrindinių turtinių interesų administravimo vietos perkėlimo galimybės.....	103.
4.2.12. Pagrindinių interesų administravimo vieta skolininkui ar jo verslui pasibaigus.....	112.
4.3. Teritorinės nemokumo bylos jurisdikcijos klausimai.....	112.
4.3.1. Teritorinės nemokumo bylos funkcijos.....	112.
4.3.2. Reglamente numatytos teritorinių bylų rūšys.....	113.
4.3.3. Kriterijaus „skolininkui priklauso įmonė“ autonomiškumas bei atvirumas.....	114.
4.3.4. Daiktiniai ištekliai.....	117.
4.3.5. Žmonių išteklių naudojimas.....	118.
4.3.6. Veiklos vieta.....	120.
4.3.7. Ūkinė veikla.....	120.
4.3.8. Nuolatinumo kriterijus.....	121.
4.3.9. „Turimos įmonės“ perkėlimo ar pasibaigimo įtaka jurisdikcijai išskelti teritorinę nemokumo bylą.....	122.

4. 3. 10. Kitos teritorinių bylų iškėlimo sąlygos.....	123.
4. 3. 11. Nepriklausomos – teritorinės nemokumo bylos iškėlimas.....	125.
4. 3. 12. Teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimas.....	127.
4. 3. 13. Teritorinių nemokumo procesų skaičių ribojanti praktika.....	133.
V. DALIS. KITI PROCESINIAI JURISDIKCIJOS TAISYKLIŲ TAIKYMO ASPEKTAI.....	136.
5.1. Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo apimtis.....	137.
5. 2. <i>Vis attractiva concursus</i> principo netaikymas Reglamente	148.
5. 3. Jurisdikcijos nustatymas.....	149.
5. 4. Teismo pareiga įvardyti nemokumo bylos rūšį.....	150.
5. 5. Ieškovo teisė / pareiga įvardyti nemokumo bylos rūšį.....	152.
5. 6. Konkuruojantys sprendimai.....	158.
5. 6. 1. Pozityvi jurisdikcijos konkurencija.....	158.
5. 6. 2. <i>Lis pendens</i>	163.
5. 6. 3. Negatyvi jurisdikcijos konkurencija.....	165.
5.7. Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas.....	166.
Pasiūlymai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui dėl Reglamento įgyvendinimo.....	170.
IŠVADOS.....	179.
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	181.
AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS.....	187

IVADAS

Disertacijos temos aktualumas, naujumas ir praktinė reikšmė. Lietuvai 2004 metais tapus Europos Sąjungos nare, sudedamąja Lietuvos teisinės sistemos dalimi¹ tapo ir Europos Sąjungos teisė. Kartu su kitų tuo pat metu Europos Sąjungos narėmis tapusių valstybių teisininkais Lietuvos advokatams, teismams teko išplėsti nagrinėjamos ir taikomos teisės ribas. Skirtingai nuo „senujų“ Bendrijos valstybių narių, Europos Sąjungos teisė Lietuvai tuomet buvo nauja, neturėta jos taikymo praktikos, trūko doktrinos, komentarų, buvo jaučiamas netikrumas dėl naujų teisinės sistemos dalimi tapusių nuostatų turinio. Šios aplinkybės dar tuomet, t. y. 2004 metais, lėmė didžiulį Lietuvos doktrinos, tiriančios Europos Sąjungos teisę, plėtojimo poreikį. Per septynerius Lietuvos narystės Europos Sąjungoje metus buvo apginta ne viena daktaro disertacija, skirta Europos Sąjungos teisės į Lietuvos teisinę sistemą įneštų civilinio proceso naujovių tyrimui². Šia disertacija taip pat siekiama prisidėti prie doktrinos, tiriančios Europos Sąjungos teisę, plėtojimo Lietuvoje.

Dauguma Lietuvos bibliotekose esančios literatūros, nagrinėjančios nemokumo procedūras, išleista dar iki 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamento Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (toliau tekste – Reglamentas) priėmimo, todėl, savaime suprantama, nėra informacijos apie Reglamentą šaltinis. Kai dar 2006 metais šio darbo autorė svarstė, koks tyrimas būtų Lietuvai naudingas, pastebėjo, jog teisės fakultetus turinčiuose universitetuose labai trūksta literatūros, analizuojančios minėtą Reglamentą. Viena, apskritai nebuvo literatūros lietuvių kalba. Antra, kai kurių universitetų teisės fakultetuose jos negausiai buvo

¹[Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas](#) (*Valstybės žinios*, 2004., Nr.111-4123).

² NORKUS, Rimvydas. *Sumarinis civilinių bylų nagrinėjimas: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius, 2005. GUMULIAUSKIENĖ, Laura. *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese*. Vilnius, 2008.

galima rasti tik vokiečių kalba, tad ji nebuvo suprantama kitas kalbas (anglų, prancūzų) mokantiems studentams bei teisės fakultetų absolventams. Be to, net ir ši literatūra „sensta“, nes Reglamento taikymas nuolat kelia naujų diskusijų, kurios anksčiau išleistose knygose nėra aptartos, o doktrinai nuolat turi įtakos besivystanti praktika. Straipsnius teisine tematika kaupiančiose duomenų bazėse informacijos apie šį Reglamentą taip pat tebuvo labai nedaug – daugiausiai trečiųjų šalių mokslininkų straipsniai, pristatantys Europos Sąjungos siektus tikslus, labai apibendrintai pateikiantys Reglamentu siektų tikslų esmę. Pačių Reglamento nuostatų išsamios analizės, informacijos apie konkrečių normų turinį akivaizdžiai trūko. Tai lėmė apsisprendimą rengti disertaciją, kurios tyrimo objektas būtų Reglamento nuostatų analizė.

Reglamentas reguliuoja tris pagrindinius nemokumo bylų, turinčių tarptautinį elementą, proceso aspektus: jurisdikcijos, taikytinos teisės ir sprendimų pripažinimo kitose valstybėse narėse klausimus. Pažymėtina, kad disertacijos tyrimo objektas apsiriboja Reglamento nuostatomis, reguliuojančiomis jurisdikcijos klausimus. Tokį autorės sprendimą lėmė aplinkybė, kad disertacijos rengimo pradžios metu keletas autorių jau nagrinėjo Europos Sąjungos teisės nuostatas, reguliuojančias tiek apskritai sprendimų pripažinimo valstybėse narėse tvarką³, tiek šiame Reglamente nustatytą pagal jį priimtų sprendimų pripažinimo kitose valstybėse narėse tvarką⁴. Todėl tyrimui buvo pasirinkta kitų Lietuvos autorių tyrimų nedubliuojanti Reglamento nuostatų dalis. Nubrėžus tikslą kuo išsamiau atskleisti nagrinėjamų Reglamento nuostatų turinį, tyrimo objektas buvo dar labiau susiaurintas – apsispręsta nenagrinėti ir Reglamento nuostatų, reguliuojančių taikytinos teisės klausimus. Taip buvo išgryninta būsimos disertacijos turinio vizija – kuo išsamesnė tarptautinę jurisdikciją reguliuojančių nuostatų analizė.

³ L. Gumuliauskienė rengė daktaro disertaciją „Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese“. Apginta 2008 m.

⁴URBONAS, Andrius. Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 9(99)., p. 70–76.

Pažymėtina, kad Reglamentas nėra vienintelis nemokumo bylų, turinčių tarptautinį elementą, jurisdikciją reguliuojantis teisės aktas, tačiau šioje disertacijoje buvo nutarta kitų šaltinių neanalizuoti. Viena, tai leistų visą dėmesį skirti vieninteliam tyrimo tikslui – Reglamento nuostatų, reguliuojančių jurisdikcijos klausimus, turinio analizei, antra, tai disertacijai suteiktų originalumo tuo požiūriu, kad, kuo labiau apribojus jos tyrimo objektą, buvo numatoma pateikti kuo išsamesnę, nuodugnesnę jurisdikcijos klausimus reguliuojančių nuostatų analizę, kuri apimtų ne tik Reglamento konkrečiomis nuostatomis siekiamų tikslų atskleidimą, bet ir nuostatų taikymo probleminių aspektų identifikavimą bei nuostatų aiškinimo krypties įvairiomis hipotetinėmis situacijomis pasiūlymą praktikams.

Reikia pažymėti, kad disertacijos rengimo laikotarpiu autorė nebuvo vienintelė, nagrinėjanti Reglamento nuostatas, skirtas jurisdikcijai tarptautinį elementą turinčiose nemokumo bylose. Be 2009–2010 publikuotų šios disertacijos autorės straipsnių, buvo publikuoti ir R. Čiricaitės straipsniai⁵, trumpai Reglamento nuostatos aptartos V. Mikuckienės daktaro disertacijoje⁶, išsamiau jos buvo analizuotos 2009 m. išleistoje knygoje „Bankroto teisė“⁷. Tačiau ši aplinkybė iš esmės nesumenkina atlikto tyrimo aktualumo, originalumo ir praktinės reikšmės. Atvirkščiai, didelis tuo pat metu nagrinėjamai temai skiriamas dėmesys kaip tik rodo pasirinktos temos aktualumą ir sudaro sveikintinas prielaidas mokslinei diskusijai, juo labiau kad dalis minėtų autorių remiasi vokiečių kalba išleistais leidiniais, o kiti prioritetą teikia anglų kalba prieinamiems informacijos šaltiniams.

⁵ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylų teisingumas pagal Europos Sąjungos teisę. *Teisė*, 2007, t. 63., p. 33–40, ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę. *Teisė*, 2010, t. 74, p 80–92.

⁶MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. P. 169–174. Disertacija apginta 2008 m.

⁷KAVALNĖ, Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS, Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. *Bankroto teisė Pirmoji knyga*. Vilnius, 2009, p. 302–331.

Pabrėžiant atlikto tyrimo originalumą, norėta pažymėti, kad Lietuvoje tai pirmasis darbas, kuriame Reglamento nuostatos, reguliuojančios jurisdikcijos klausimus, analizuojamos taip išsamiai, įvairiapusiškai. Skirtingai nuo minėtų V. Mikuckienės daktaro disertacijos, kurioje tema aptarta labai trumpai, bei knygos „Bankroto teisė“, kurioje pirmą kartą Lietuvos teisės doktrinoje nuosekliai pristatytas ir aptartas visas Reglamentas, tačiau tai padaryta siekiant skaitytoją supažindinti su Reglamento tikslais ir pagrindiniais reguliavimo principais, šioje disertacijoje pateikiama gilesnė, įvairiapusiškesnė jurisdikcijos klausimus reguliuojančių Reglamento nuostatų analizė, apimanti tiek doktrininį įvadą, tiek rengėjų tikslų bei ketinimų pristatymą, tiek Lietuvos ir kitų valstybių narių praktikoje ir doktrinoje spėjusių iškilti neaiškumų ir jiems spręsti pasitelktų procesinių ar įstatymų leidybos sprendimų pristatymą. Pati disertacijos struktūra iš dalies skiriasi nuo kitų tą pačią temą nagrinėjusių autorių pasirinkto dėstymo eiliškumo. Autorės nuomone, pasirinktas dėstymo eiliškumas leidžia nuosekliai supažindinti skaitytoją su nagrinėjama tema tokiu būdu, kad ji būtų suprantamai atskleista tiek pradedantiems į ją gilintis, tiek ją nagrinėjusiems ir ieškantiems atsakymo į konkrečius klausimus.

Antroji temos aktualumo priežastis – ne nagrinėjamų teisės normų kilmė (Europos Sąjungos teisė), bet vis didėjantis reguliuojamų procesų paplitimas praktikoje. Keletą metų, ypač Europą apėmusi ekonominei krizei, teismuose fiksuojama akivaizdi bankroto bei restruktūrizavimo bylų skaičiaus didėjimo tendencija. Kartu daugėja nemokumo bylų, kuriose taikytinas Reglamentas, o tai didina informacijos apie jo nuostatų turinį poreikį. Tikimasi, kad atliktas tyrimas bus naudingas ne tik doktrinos plėtrai, bet ir praktikams.

Pažymėtina ir tai, kad pagal Reglamento 46 straipsnį, ne vėliau kaip iki 2012 m. birželio 1 d. ir kas penkerius metus po to Komisija pateikia Europos Parlamentui, Tarybai ir Ekonominių bei socialinių reikalų komitetui šio reglamento taikymo ataskaitą. Prireikus prie ataskaitos pridedamas pasiūlymas dėl Reglamento pakeitimo. Todėl tyrimas baigiamas kaip tik tuo metu, kai gali būti

naudingas formuluojant Lietuvos Respublikos poziciją bei teikiant duomenis minėtai ataskaitai ar Lietuvos Respublikos pasiūlymus bei pastabas dėl galimo Reglamento keitimo.

Galiausiai tyrimo aktualumą rodo tai, jog į autorę yra kreipęsi tiek Lietuvos atstovybės prie Europos Sąjungos, tiek Lietuvos valstybės institucijų atstovai, prašydami patarti, kaip reikėtų aiškinti konkrečias Reglamento nuostatas. Todėl autorė tikisi, kad šis tyrimas bus naudingas visiems, norintiems gilintis į tarptautinės jurisdikcijos tarptautinį elementą turinčių bankroto bei restruktūrizavimo bylų reguliavimo Europos Sąjungoje teisinius bei praktinius aspektus.

Tyrimo objektas.

Šio mokslinio tyrimo objektas – 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų nuostatos, reguliuojančios nemokumo procesų, turinčių tarptautinį elementą, jurisdikcijos klausimus. Bendriausiu požiūriu buvo siekta atskleisti šių nuostatų turinį. Šio tikslo buvo siekiama apibendrinant visais aiškinimo būdais doktrinoje bei praktikoje konkrečioms normoms pripažintą turinį, pristatant mokslininkų bei praktikų keltus klausimus, praktikos vystomas aiškinimo tendencijas, apibendrinant pasiūlytus procesinių sprendimų variantus. Taigi, be teisės normų, tyrimo dalyku yra ir jų aiškinimas, aiškinimo tendencijos, vienokio ar kitokio aiškinimo priežastys (lingvistiniai Reglamento redakcijų ypatumai, per 10 taikymo metų „primiršti“ rengėjų ketinimai, konkrečios valstybės nacionalinės teisės ypatumų įtaka Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo turiniui ir pan.).

Tyrimo dalykas - 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų nuostatos, reguliuojančios jurisdikcijos klausimus.

Darbo tikslas - iširti 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų nuostatų, reguliuojančių jurisdikcijos klausimus, turinį, aptarti doktrinoje ir praktikoje vyraujančias šių teisės normų aiškinimo

kryptis, kilusius ir potencialiai galinčius kilti aiškinimo klausimus bei pateikti pasiūlymus praktikams dėl normų aiškinimo ir taikymo. Siekiant šio tikslo daug dėmesio skiriama konkrečių situacijų analizei, o teiginiai iliustruojami praktikos pavyzdžiais.

Siekdama išsamiai atskleisti tiriamų nuostatų turinį, autorė iškelė šiuos darbo **uždavinius:**

1. Pristatyti galimų tarptautinės jurisdikcijos nemokumo bylose reguliavimo modelių rūšis, jų požymius ir identifikuoti Reglamente įtvirtintą modelį, aptarti jo ypatumus.

2. Apibrėžti tiriamų teisės normų taikymo sritį, kurios ribas nulemia tiek paties Reglamento kaip teisės akto taikymo srities ypatumai, tiek jurisdikciją reguliuojančių normų tarpusavio santykis.

3. Atskleisti jurisdikciją reguliuojančių normų turinį. Šis tikslas apima siekius pristatyti, kokią prasmę konkrečiai normai ketino suteikti Reglamento rengėjai, kaip šios normos suprantamos šiuolaikinėje doktrinoje bei praktikoje, kaip kinta jų samprata, kokie aiškinimo „klystkeliai“ galimi dėl lingvistinio pobūdžio priežasčių.

4. Numatyti potencialius procesinio pobūdžio neaiškumus, kurie tikėtini praktikoje, pristatyti doktrinoje ir praktikoje jau naudotus, taip pat autorės siūlomus jų sprendimo būdus.

5. Pateikti konkrečių pasiūlymų Lietuvos įstatymų leidejui dėl nacionalinės teisės papildymų, kurie įneštų daugiau aiškumo praktikams.

Tyrimo šaltiniai.

Teisės aktai. Visų pirma 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. Tai pirminis tyrimo šaltinis, nes būtent šio teisės akto nuostatos yra tyrimo dalykas, o nuostatų turinio aiškinimas – tyrimo objektas. Tiek kiekvieno teisės akto, tiek ir šio taikymas yra susijęs su kitų teisės aktų, reguliuojančių tą pačią sritį ar susijusių klausimus, taikymu. Kiti teisės aktai

kaip tyrimo šaltiniai naudoti kiek buvo reikalinga siekiant tyrimo tikslų ir kartu stengiantis nenukrypti nuo tyrimo objekto ir dalyko. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatos buvo analizuojamos aptariant konkrečius procesinius Reglamento nuostatų taikymo klausimus. Remtasi Lietuvos Respublikos įmonių bankroto ir Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymais, kurie iš esmės reguliuoja pagal Reglamente nustatytas jurisdikcijos taisykles pradėtą nemokumo procesą Lietuvoje, taip pat Europos Sąjungos teisės galią Lietuvoje nustatančiais teisės aktais.

Teisės aktų parengiamieji dokumentai. Kartu su teisės aktais svarbus tyrimo šaltinis ir parengiamieji, aiškinamieji teisės aktų dokumentai. Tai paties Reglamento projekto parengiamieji dokumentai, iš kurių matyti oficialūs rengėjų tikslai, Reglamento projektą rengiant dalyvavusių institucijų oficiali nuomonė dėl projekto, išsakytos kritikos projektui kryptys. Kaip labai svarbus tyrimo šaltinis paminėtinas netiesiogiai Reglamentą aiškinantis dokumentas – Virgos Schmit raportas, kuriuo buvo aiškinama Reglamento pirmtakės 1995 metų konvencijos dėl nemokumo procesų (dauguma jos nuostatų nepakeistos perkeltos į Reglamento projektą) nuostatų turinys.

Doktrina. Tai labai svarbus informacijos apie Reglamento nuostatų turinį šaltinis. Nors Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, pradedant tyrimą doktrinos tiriamu klausimu buvo mažai, o ir dabar jos nėra daug, kitose valstybėse jos gana gausu. Tuo autorė įsitikino, kai turėjo galimybę laikinai naudotis Gento universiteto (Belgija) Teisės fakulteto biblioteka.

Pažymėtina, kad doktrina tiriamu klausimu nepasižymi joje dėstomų nuomonių, pasiūlymų įvairovė. Akivaizdu, kad mokslininkai iš esmės sutaria dėl Reglamento nuostatų turinio. Nėra daug aspektų, kuriais nuomonės išsiskirtų. Turint omenyje, kad Reglamentas visose valstybėse turi būti vienodai taikomas, tokia situacija džiugina, o kartu lemia poreikį iš pradžių supažindinti Lietuvos praktikus su kitų valstybių narių mokslininkų jau išvystyta doktrina. Nuosekliai po to bus galima tikėtis nuomonių, idėjų, kurios ne tik toliau vystys doktriną, bet

ir atitiks Europos Sąjungoje vienodai besiformuojančios doktrinos tiriamu klausimu kryptis. Praktikų supažindinimas su šiuolaikine doktrina tiriamu klausimu taip pat, tikėtina, sudarys palankias prielaidas Lietuvoje formuoti teismų praktiką, paremtą doktrina ir pasižyminčią motyvacijos bei Reglamento tikslų, turinio suvokimo gilumu.

Kaip svarbiausi doktrinos šaltiniai paminėtini šie: 2004 m. Miguel Virgos ir Francisco Garcimartin parengtas „The European Insolvency Regulation. Law and Practice“ ir 2009 m. išleistas G. Moss, I. Fletcher ir S. Isaacs parengtas „The EC Regulation on Insolvency Proceedings A Commentary and Annotated Guide. Second Edition“. Tai, autorės nuomone, vertingiausi iš anglų kalba prieinamų šaltinių apie Reglamento nuostatas. Pirmasis yra puikus informacijos šaltinis apie Reglamento pirmtakės konvencijos, kurios nuostatos beveik pažodžiui perkeltos į Reglamentą, rengėjų ketinimus, siektą konkrečioms normoms suteikti prasmę. Antrasis iš paminėtų šaltinių – šiuo metu dar pakankamai naujas, išsamus viso Reglamento nuostatų komentaras, apimantis tiek teorinius, tiek praktinius aspektus.

Teismų praktika. Svarbiausia, be abejonės, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (buvusio Europos Bendrijų Teisingumo Teismo) (toliau tekste – Teisingumo Teismas) praktika. Tai svarbesnis už doktriną šaltinis, turintis jai tiesioginę įtaką. Nors Teisingumo Teismo bylų, kuriose aiškintos Reglamento nuostatos, dar nėra daug, išaiškinimai šiose bylose suteikia doktrinos vystymosi kryptį. Ypač tai pasakytina apie bylą Nr. C-341/04⁸. Prejudicinis sprendimas šioje byloje ne tik paskatino pokyčius doktrinoje (yra nuomonių, kad Teisingumo Teismas šioje byloje iš dalies prasilenkė su Reglamento rengėjų ketinimais), bet kai kuriose valstybėse narėse ir nacionalinės teisės, įgyvendinančios Reglamento nuostatas, keitimą.

⁸Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas *Eurofood IFSC Ltd* byloje Nr. C-341/04.

Nacionalinių teismų praktika yra mažiau svarbi. Skirtingai nei Teisingumo Teismo išaiškinimai, ji nėra privaloma kitų valstybių narių teismams. Dėl šios priežasties ji galėjo būti analizuojama ne tiek kaip formuojanti Reglamento nuostatų aiškinimo taisykles, o kaip konkrečių situacijų vertinimo sektini arba kritikuotini pavyzdžiai.

Norėusi skirti dėmesio Lietuvos teismų praktikai taikant Reglamentą, tačiau tokios praktikos dar nėra nedaug. Ji iš esmės apsiriboja nutartimis, kuriose pasisakyta, ar konkretus su nemokumo procesu susijęs ginčas nagrinėtinas Lietuvos teismuose, bei kitoje valstybėje iškeltos bankroto bylos pripažinimo Lietuvoje klausimais⁹. Šiuo požiūriu Lietuva nėra labai išsiskirianti, nes ir kai kuriose kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, tik po kelių Reglamento galiojimo metų pagal jį buvo iškeltos pirmosios bankroto ar restruktūrizavimo bylos.

Darbo struktūra.

Pirmosios trys disertacijos dalys yra įvadinės.

Pirmoje dalyje pristatoma Reglamento rengimo priešistorė: kokios iniciatyvos, kuriomis buvo siekiama reglamentuoti tarptautinį elementą turinčius nemokumo procesus, ir kodėl transformavosi į Reglamento parengimo iniciatyvą, kiek Reglamente tęsiami ankstesnėmis iniciatyvomis ketinti įtvirtinti reguliavimo modeliai. Šiame skyriuje taip pat aiškinama, kodėl buvo pasirinkta teisės akto forma – reglamentas ir kokios yra Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti tarptautinį elementą turinčius nemokumo procesus ribos.

Antroje dalyje susistemintai pristatomi tarptautinį elementą turinčių nemokumo procesų tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo modeliai, jų požymiai ir

⁹Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1251/2009, Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-343-258/08.

identifikuojama, kokių modelių požymių turintis reglamentavimo modelis pasirinktas Reglamente.

Trečia dalis skirta aptarti Reglamento taikymo subjektinę, materialinę taikymo sritis, taikymo laiko ir teritorijos atžvilgiu ribas bei santykį su kitais Europos Sąjungoje nemokumo procesams taikomais teisės aktais.

Ketvirta dalis – didžiausia ir svarbiausia skirta Reglamente nustatytų jurisdikcijos taisyklių turinio kompleksinei analizei. Atskirai analizuojamos jurisdikcijos taisyklės, taikomos pagrindinėms nemokumo byloms, o paskui – teritorinėms. Tokį išskyrimą lemia Reglamente įtvirtintos skirtingos jurisdikcijos taisyklės, skirtingas jurisdikcijos kriterijus, taikytinas pagrindinėms ir teritorinėms nemokumo byloms.

Penktoje dalyje analizuojami taikant Reglamentą galintys kilti procesiniai klausimai, pateikiama pasiūlymų, kaip juos spręsti praktiškai. Skyriaus pabaigoje pateikiama konkrečių pasiūlymų Lietuvos įstatymų leidėjui, kokie nacionalinės teisės papildymai sudarytų prielaidas sklandžiau taikyti jurisdikcijos klausimus reguliuojančias Reglamento nuostatas, taip pat įneštų daugiau aiškumo praktikams.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Teismui konstatavus, kad pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimu galbūt buvo siekiama nemokumo proceso konkrečioje valstybėje, taip pat įvertinus, kaip tai turėjo įtakos trečiųjų šalių lūkesčiams, siūlytina nepripažinti, kad pagrindinių interesų administravimo vieta pasikeitė.

2. Reglamente nustatytos jurisdikcijos taisyklės yra imperatyvios ir nesuteikia teismui ar suinteresuotiems asmenims pasirinkimo, kokią konkrečiu atveju bylą kelti, todėl iš suinteresuotų asmenų nereikalautina ieškinyje nurodyti, ar prašo iškelti pagrindinę ar šalutinę nemokumo bylą, ar prašo taikyti Reglamentą.

3. Reglamente numatyta pagrindinių ir šalutinių nemokumo bylų sistema lemia tai, kad gali kilti poreikis vienos rūšies nemokumo bylą perkvalifikuoti į kitos (pagrindinę į šalutinę arba atvirkščiai). Teismas tai turėtų daryti *ex officio*.

Tyrimų apžvalga

Disertacijos rengimo ketverių metų laikotarpiu Lietuvoje buvo publikuoti pirmieji Lietuvos autorių moksliniai darbai, kuriuose nagrinėtos Reglamento nuostatos. Tai R. Čiricaitės straipsniai, kuriuose buvo pristatytas Reglamente pasirinktas jurisdikcijos reguliavimo modelis¹⁰, analizuoti taikytinos teisės klausimai¹¹, taip pat bankroto bylos iškėlimo Lietuvos Respublikos teismuose taikant Reglamentą galimybės¹². Pagal Reglamentą priimtų sprendimų pripažinimo kitose valstybėse narėse klausimus analizavo Andrius Urbonas¹³. Reglamento analizei skirta dalis šešto skyriaus 2009 m. išleistoje knygoje „Bankroto teisė“¹⁴. Trumpai Reglamento nuostatos aptartos V. Mikuckienės 2008 metais apgintoje daktaro disertacijoje¹⁵. Tai pirmieji lietuvių autorių moksliniai darbai, skirti Reglamento nuostatų analizei. Jais pradėta pildyti Lietuvos doktrinos apie Reglamentą spraga. Pirmaisiais lietuvių mokslininkų darbais, skirtais Reglamento tyrimui, buvo siekiama pirmiausia pristatyti Reglamentą praktikams. Vėliau pradėti publikuoti darbai, kuriais toliau, giliau analizuojamos Reglamento nuostatos arba apsiribojama siauresnių su Reglamentu susijusių klausimų analize. Šia kryptimi Lietuvoje doktrina dar tik pradeda vystytis.

¹⁰ ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylų teisingumas pagal Europos Sąjungos teisę. *Teisė*, 2007, t. 63., p. 33–40.

¹¹ ČIRICAITĖ, Radvilė. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų: taikytinos teisės nustatymo ypatumai. *Teisė*. 2008, t. 67.

¹² ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę. *Teisė*, 2010, t. 74, p. 80–92.

¹³ URBONAS, Andrius. Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 9(99), p. 70–76.

¹⁴ KAVALNĖ, Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS, Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius, 2009. p. 302–331.

¹⁵ MIKUCKIENĖ, Vilija. *Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai*. Vilnius, 2008, p. 169–174.

Kalbant apie užsienio autorių indėlį analizuojant Reglamento nuostatas, kaip ir reikėjo tikėtis, svarbiausi ir išsamiausi yra Europos Sąjungos valstybių autorių darbai. Tai išsami visapusė Reglamento nuostatų analizė tiek anglų, tiek prancūzų, vokiečių bei kitomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis. Dauguma šių doktrinos šaltinių pagal struktūrą primena Reglamento komentarus, nes jis analizuotas pastraipsniui. Doktrina vystosi kartu su naujais Teisingumo Teismo išaiškinimais, be to, pastebėtina tendencija, kad vis mažiau dėmesio analizuojant Reglamento nuostatas skiriama rengėjų ketinimams aiškinti ir vis daugiau dėmesio skiriama iškilusių klausimų ir šių klausimų sprendimų analizei, praktiniams pasiūlymams. Todėl norėtusi atskirai paminėti Miguel Virgos ir Francisco Garcimartin 2004 m. išleistą „The European Insolvency Regulation. Law and Practice“, kuriame kaip jokiam kitame doktrinos šaltinyje gausu informacijos tiek apie Reglamento rengėjų ketinimus, tiek paaiškinimų, kodėl pasirinkta konkreti reguliavimo forma, konkrečios normos vieta Reglamente ar konkreti formuluotė. Norėtusi, kad teleologinis aiškinimas doktrinoje sulauktų deramo dėmesio ir jo šiuolaikinėje doktrinoje neužgožtų praktikos pavyzdžių ir praktikoje pasitaikiusių neaiškumų analizė. Nors gyvenimo realijų vystymasis duoda medžiagos naujiems tyrimams, diskusijoms, plėtoja Reglamento nuostatų aiškinimą, svarbu, beieškant atsakymo į naujus klausimus, nepamiršti, kokių tikslų konkrečia norma siekė rengėjai. Tik taip praktika neiškreips tikrųjų Reglamento tikslų ir jame įtvirtinto reglamentavimo modelio konceptualių bruožų, o doktrinoje nebus pakartotinai ieškoma atsakymo į tuos klausimus, kuriuos bei atsakymus į juos numatė dar Reglamento rengėjai, tačiau šie atsakymai ilgainiui buvo primiršti.

Pažymėtina, kad užsienio autoriai (I. Fletcher, Stuart Isaacs, G. Moss – Jungtinė Karalystė, Klaus Pannen – Vokietija, Paul L. C. Torremans – Belgija ir kt.) ne tik išsamiai analizuoja Reglamento nuostatas, bet ir jas komentuoja

nacionalinės teisės kontekste. Pirmasis žingsnis šia kryptimi Lietuvoje taip pat jau žengtas¹⁶.

Be užsienio mokslinių publikacijų, nuosekliai komentuojančių Reglamento nuostatas pastraipsniui, paminėtini Joana Israel (analizavo pasirinkto teisinio pagrindo tinkamumą¹⁷), Wolf-Georg Ring (yra publikavęs straipsnį, skirtą palankesnės teisinės padėties ieškojimo galimybių problematikos analizei¹⁸), Patrick Wautelet (analizavo pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijaus sampratą¹⁹).

Ne Europos Sąjungos valstybių autorių publikacijos iš esmės apsiriboja Reglamentu siektų tikslų bei pasirinkto reguliavimo modelio esminių bruožų pristatymu.

Darbo metodologija

Siekdama užsibrėžtų šio tyrimo tikslų autorė kompleksiskai naudojo šiuos mokslinio tyrimo metodus – istorinį ir teleologinį, dokumentų ir juridinių reiškinių analizės, lingvistinį, lyginamąjį, sisteminės analizės, logikos, apibendrinimo.

Istoriniu ir teleologiniu metodais buvo siekiama išsiaiškinti konkrečių Reglamento nuostatų kūrimo ir priėmimo aplinkybes, leidžiančias suvokti tiek tikruosius jo rengėjų ketinimus, tikrąją normos prasmę, tiek aplinkybes, nulėmusias Teisingumo Teismo ar nacionalinio teismo sprendimo turinį. Šie metodai naudoti plačiausiai. Autorė jais siekė priminti doktrinoje pradedamus pamiršti Reglamento rengėjų ketinimus, taip pat pirmiausia juose ieškoti atsakymų į doktrinoje keliamus klausimus. Pasitelkus šiuos metodus buvo siekiama

¹⁶ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę. *Teisė*, 2010, t. 74, p 80–92.

¹⁷ISRAEL, Joana. *European cross-border Insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and Comitatus Europea*. 2005. Antwerpen, Intersentia.

¹⁸RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. *European business organization law review*. 2008, t. 9.

¹⁹WAUTELET, Patrick. *Insolvency Regulation 2009: Where is the COMI?* European law Academy. Conference Cross-border Insolvency proceedings. Trier, 26–27 March 2009.

paaikinti ir konkrečių Teisingumo Teismo ar nacionalinių teismų sprendimų priėmimo prielaidas, nulėmusias sprendimo turinį.

Dokumentų ir juridinių reiškinių analizės metodais buvo siekiama susipažinti su Reglamento, jo parengiamųjų dokumentų, Reglamentą aiškinančių teismų sprendimų turiniu.

Remiantis **lingvistiniu metodu** buvo aiškinamas Reglamento nuostatų turinys, identifikuojami vertimo netikslumai. Šis metodas nebuvo plačiai naudojamas, nes juo vadovaujantis gautos išvados gali klaidinti. Taip yra tiek dėl vertimo netikslumų, tiek dėl to, kad rengėjams nebuvo lengva parinkti sąvokas, kurios vienodai būtų suprantamos šiuo metu jau 27 Europos Sąjungos valstybių narių jurisdikcijose.

Sisteminės analizės metodas naudotas siekiant atskleisti tiek Reglamento ir kitų teisės aktų, tiek skirtingų Reglamento nuostatų santykį.

Loginiu ir apibendrinimo metodais buvo analizuojama tyrimo medžiaga, ji apibendrinama ir formuluojamos išvados.

Padėkos žodis

Nuoširdi padėka disertacijos vadovui prof. habil. dr. Vytautui Nekrošiui už tikėjimą ir pasitikėjimą, entuziazmą bei patarimus nuo pat pirmųjų tyrimo akimirų. Taip pat didelis ačiū už sudarytas galimybes išvykti tiek į tarptautinę konferenciją Vokietijoje, tapusią suvokimo, kur link turėtų krypti tyrimas, pradžia, tiek už galimybę vėliau keletą mėnesių naudotis puikia Gento universiteto (Universiteit Gent) Belgijoje Teisės fakulteto biblioteka. Ten subrendo atsakymai į ilgai gvildentus klausimus, be to, turėta galimybė naudotis disertacijoje panaudotais leidiniais, kurių daugumos nėra Lietuvos bibliotekose.

Autorė taip pat nuoširdžiai dėkinga visam Privatinės teisės katedros kolektyvui už per ketverius metus parodytus profesionalumo pavyzdžius, draugiškumą, patarimus ir nuolatinę geranorišką pagalbą organizaciniais klausimais.

I DALIS. REGLAMENTO IŠTAKOS

1.1. Tarptautinės jurisdikcijos klausimų reguliavimas Europos Sąjungoje iki Reglamento Nr. 1346/2000

Tarptautinė nemokumo teisė egzistuoja jau šimtmečius. Pirmosios tarpvalstybinės sutartys ar konvencijos, reguliuojančios tarptautinio nemokumo klausimus, buvo sudarytos dar viduramžiais, o dvidešimtajame amžiuje Europoje buvo sudaryta virš dvidešimties dvišalių sutarčių²⁰.

Ta aplinkybė, kad neegzistavo teisės aktas, kuriuo visoje Europos Sąjungoje būtų koordinuojami nemokumo procesai, ilgą laiką buvo vertinama kaip esminis Europos Sąjungos vidinės rinkos funkcionavimo trukdys. Bendrijoje veikiančioms įmonėms buvo taikoma vis labiau vystoma įmonių veiklą reguliuojanti Europos Sąjungos teisė, tačiau tokių įmonių nemokumo pasekmės iki pat dvidešimt pirmo amžiaus pradžios buvo reguliuojamos tik nacionalinės teisės, įskaitant ir tarptautinės privatinės teisės normas. Visoms Bendrijos valstybėms taikytino teisės akto, reguliuojančio nemokumo klausimus, nebuvo. Reikiamo reguliavimo tarptautiniame lygmenyje nebuvimas sudarė prielaidas palankesnės teisinės padėties ieškojimo galimybei, o individualiems nemokių, keliose valstybėse veikiančių įmonių, kreditoriams niekas netrukdė kiekvienam savarankiškai, pareiškiant individualų ieškinį, siekti iš nemokaus subjekto turto patenkinti išimtinai tik savo reikalavimą. Tokia praktika neretai neatitikdavo kreditorių visumos interesų, o ir taip nemokaus subjekto turtas dėl individualiai reiškiamų kreditorių ieškinių dar labiau sumažėdavo²¹.

Nepaisant poreikio tarptautinius nemokumo procesų aspektus reguliuoti Bendrijos lygiu, tokio europinio teisės akto parengimas užtruko daugelį metų. Dar 1959 m. buvo sudaryta darbo grupė, kuri veiklą pradėjo 1960 m. Teisinis

²⁰ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 20.

²¹ Ten pat. p. 228.

pagrindas šios darbo grupės veiklai ir veiklos tikslams buvo kildinamas iš Europos Sąjungos Sutarties (galiojanti redakcija) 293 straipsnio, įpareigojančio valstybes nares derėtis tam, kad valstybių piliečiai galėtų pasinaudoti privalumais, kylančiais iš teismo sprendimų pripažinimo bei vykdymo formalumų ir procedūrų supaprastinimo²².

1968 m. Briuselio konvencija - europinis teisės aktas, sureguliuavęs tarptautinę jurisdikciją civilinėse bylose, tačiau netaikoma tarptautinio nemokumo byloms. Pastebėtina, kad rengiant šią konvenciją buvo ketinta ją taikyti ir nemokumo procesams. Tik derybų dėl konvencijos eigoje paaiškėjus, kad bus sunku pasiekti kompromisą dėl jurisdikcijos nemokumo bylose reguliavimo, apsispręsta, kad rengiama konvencija (1968 m. Briuselio konvencija) bankroto byloms nebus taikoma. Toks sprendimas buvo priimtas siekiant neatidėti konvencijos (1968 m. Briuselio konvencija) priėmimo²³. Atitinkamai 1963 metais užduotis parengti konvencijos, taikytinos būtent nemokumo byloms, projektą buvo perduota specialiai iš ekspertų sudarytai darbo grupei.

Taigi, priėmus 1968 m. Briuselio konvenciją, jurisdikcijos nemokumo bylose reguliavimo spraga išliko ir, siekiant ją užpildyti, iki 1980 m. buvo parengtos kelios tokios konvencijos projekto versijos: 1970 m. (preliminarus projektas), 1980 m. (projektas) ir 1984 (revizuota projekto redakcija)²⁴.

1980 m. projektas numatė vieno nemokumo proceso galimybę. Galimybė išskirti tuo pat metu vykstančius lygiagrečius ar antrinius nemokumo procesus nebuvo numatyta. Išskirtinė jurisdikcija (ją turėjo pripažinti visos valstybės narės) priklausė valstybei, kurioje yra skolininko verslo centras. Konvencijos projekte buvo remiamasi vienybės (angl. unity) principu, reiškiančiu, kad galimas tik vienas nemokumo procesas visoje Bendrijos teritorijoje, taip pat universalumo principu, reiškiančiu, kad šis procesas apima visą, bet kurioje valstybėje narėje

²² WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 229-230.

²³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 9.

²⁴ Ten pat. p. 9.

esantį skolininko turtą. Toks reglamentavimas, kai siekiama kuo didesne apimtimi įtvirtinti universalumo ir vienybės principus²⁵ ne vieno autoriaus (pavyzdžiui, Omar, Fletcher) vėliau buvo kritikuojamas kaip stebinantis, kad „toks akivaizdžiai diskriminuojantis traktavimas“ taip ilgai buvo svarstomas kaip tinkamas modelis²⁶. 1980 m. paskelbtas projektas buvo svarstomas 1982-1985 m. 1985 m. svarstymas buvo užbaigtas, deja, nepasiekus sutarimo, ką iš dalies lėmė svarstomų klausimų sudėtingumas.

Tuo metu Europos Sąjungos Taryboje irgi buvo pradėtos diskusijos ir derybos, pasibaigusios Europos Konvencijos dėl tam tikrų tarptautinių bankroto aspektų pasirašymu Stambule 1990 m. birželio 5 d. (toliau tekste – Stambulo konvencija²⁷). Šia konvencija nebuvo siekiama išsamiai sureguliuoti nemokumo procesą. Ja buvo siekiama garantuoti „minimalų teisinį bendradarbiavimą“ reguliuojant atskirus tarptautinius nemokumo proceso aspektus (likvidatoriaus teisė veikti kitose valstybėse, šalutinių procesų galimybė, galimybė kreditoriams pareikšti reikalavimus kitoje valstybėje pradėtame nemokumo procese). Nemokumo proceso tarptautinių padarinių šis projektas nereguliavo²⁸.

Nors Europos Sąjungos pastangos sureguliuoti nemokumo procesus dar nebuvo pasibaigusios sėkmingu rezultatu ir Europa laukė naujų projektų, tuo pat metu buvo abejojama (profesorai Miguel Virgos ir Etienne Schmit)²⁹, ar šią Stambulo konvenciją pasirašys visos valstybės narės. Pastebėtina ir tai, kad, net jeigu konvencija ir būtų buvusi pasirašyta, ji nepašalino galimybės skirtingose valstybėse toliau taikyti skirtingą teisę, o tai būtų buvęs esminis trukdys Stambulo

²⁵ ISRAEL, Joana. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen, 2005. p.225.

²⁶ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 230.

²⁷ Konvencijos ir jos aiškinamojo dokumento tekstus galima rasti http://conventions.coe.int/Treaty/EN/CadreListe_Traities.htm

²⁸ ISRAEL, Joanna. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen, 2005. p.232-233.

²⁸ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 230.

²⁹ 1995 m. nemokumo konvencijos aiškinamojo dokumento 4 punkte.

konvencijos veikimui³⁰. Tokiai grėsmei prielaidas sudarė konvencijos 40 straipsnis, numatantis išlygų dėl Stambulo konvencijos II skyriaus (tam tikrų likvidatoriaus įgaliojimų vykdymas) ir III skyriaus (antrinės nemokumo procedūros) galimybę. Konvencija iš tiesų neįsigaliojo, kadangi ją pasirašė aštuonios Europos Tarybos valstybės narės, o ratifikavo tik viena (Kipras)³¹.

Dar iki Stambulo konvencijos pasirašymo, 1989 m. gegužę neformalaus susitikimo metu San Sebastiane Europos Sąjungos teisingumo reikalų ministrai taip pat ieškojo skubios išeities, kaip užpildyti nemokumo tarptautinių procesų reguliavimo Europos Sąjungoje spragą. Buvo svarbu rasti išeitį, kuri atspindėtų bendrosios rinkos sukūrimo tikslus ir reguliuotų nemokumo procesų tarpvalstybinius aspektus Bendrijos ribose. Todėl ministrai nutarė atnaujinti derybas dėl konvencijos, taikytinos bankroto byloms ir Europos Bendrijų taryba 1990 m. balandžio 4 d. sudarė *ad hoc* darbo grupę, kuriai vadovauti buvo paskirtas Vokietijos atstovas Manfred Balz³². Ši darbo grupė kaip rengiamo projekto pagrindą naudojo ankstesnius minėtus konvencijų projektus, įskaitant ir Stambulo konvencijos redakciją. Darbo grupė veikė iki 1995 m. ir darbą baigė pateikdama nemokumo procesus reguliuojančios konvencijos projektą. Šiuo projektu (Konvencija pasirašyta 1995 m. lapkričio 23 d. Briuselyje) buvo siekiama pasisakyti dėl tų aspektų, kurie buvo kritikuojami ir dėl kurių nebuvo rastas sutarimas svarstant 1980 m. projektą. Naujame projekte jau buvo nukrypta nuo vienybės principo, kuris buvo pasirinktas kaip esminis rengiant 1980 m. projektą. Atitinkamai 1995 m. projekte buvo gausu sudėtingų nuostatų, kuriomis siekta kiekvienoje valstybėje atsižvelgti į joje numatytus pirmumo ir reikalavimų užtikrinimo aspektus. Tokiomis nuostatomis, pavyzdžiui, buvo numatyta galimybė atskiroje valstybėje narėje tam tikrą turtą traktuoti kaip „sub-turtą“, kuris būtų skirtas tenkinti toje valstybėje užtikrintus ar pirmenybės režimu tenkintinus

³⁰ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 231.

³¹ FLECHER, I. F. *The Law of insolvency*. 2009. p. 988.

³² WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 231.

reikalavimus. Lyginant su 1980 m. projektu, 1995 m. konvencija daug paprastesnė ir mažiau ambicinga. 1995 m. konvencijai būdingas universalumo principas, kurį riboja galimybė pradėti šalutinius nemokumo procesus atskirose valstybėse narėse. Tokių šalutinių procesų pasekmės apima tik tą valstybę, kurioje buvo inicijuotas šalutinis procesas. Nors projekte buvo išvengta nelanksčios nemokumo proceso centralizacijos, kuri buvo siūloma 1980 m. projekte, ir 1995 m. konvencijos nepasirašė visos valstybės narės. Konvencijos iki 1996 m. gegužės 23 d. (ši data numatyta kaip Konvencijos pasirašymo galutinis terminas) nepasirašė Anglija, tiesa, neretai pažymima, kad ne dėl su pačia konvencija ar jos turiniu susijusių motyvų³³, o tokia forma išreiškdamą protestą dėl Europos Sąjungos priemonių, kurių buvo imtasi dėl karvių pasiutligės³⁴. Tačiau kai kurie autoriai (P.Torremans, I. Flecher)³⁵ yra atkreipę dėmesį į tai, kad protestas dėl priemonių, kurių Anglijos atžvilgiu buvo imtasi dėl karvių pasiutligės, yra tik oficiali priežastis, o reali – tai, kad į Konvencijos taikymo sritį nepakliuvo Gibraltaras, taigi, tikrieji konvencijos nepasirašymo motyvai galėjo būti susiję ir su konvencijos turiniu.

Apibendrinant, matyti, kad pastangos sureguliuoti tarptautinio nemokumo procesus, ne vieną kartą pasibaigė tikslo nepasiekusiomis iniciatyvomis todėl, kad daugiašalė sutartis nesulaukdavo visų valstybių narių palaikymo, ne visos valstybės parengtus projektus pasirašydavo, ratifikuodavo ir todėl jie neįgydavo teisinės galios Europos Sąjungos mastu.

Galimybė šią organizacinę – politinę tarptautinių nemokumo procesų reguliavimo kliūtį išspręsti atsirado, kai 1999 m. gegužės 1 d., įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai (1997 m. spalio 2 d.), privatinė teisė iš taip vadinamo trečiojo ramsčio (tarpvyriausybiniis bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus

³³ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga, 2004, p.7.

³⁴ WESELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 231-232.

³⁵ TORREMANS, Paul L C. *Cross-border Insolvencies in EU, England and Belgian Law*. 2002. p. 135-136.

reikalų srityje) buvo perkelta į pirmąjį ramstį (Bendrijos teisė). To pasekoje, Europos Sąjungai buvo suteikta kompetencija reguliuoti nemokumo procesų tarptautinius aspektus tokia teisine forma, kuri kaip Europos Sąjungoje taikomas ir visoms valstybėms narėms privalomas teisės aktas automatiškai bus privaloma visoms valstybėms narėms.

Reglamentas, kaip tinkamiausia teisinė forma, reguliuoti nemokumo procesus buvo pasirinktas dėl keleto priežasčių. Skirtingai nei konvencijos, Reglamento ir jo vėlesnių pakeitimų nereikia ratifikuoti visoms valstybėms narėms. Taip sutaupoma laiko ir išvengiama grėsmės, kad ne visos valstybės narės parengtą teisės aktą ratifikuos. Skirtingai nuo direktyvos (pirmiausia buvo svarstoma nemokumo proceso klausimus reguliuoti direktyva), Reglamento nereikia įgyvendinti valstybių narių nacionalinėje teisėje. Tai taip pat sutaupo laiko ir pašalina grėsmę, kad įgyvendinimo proceso metu atsirastų turinio iškreipimų³⁶.

Ilgametes pastangas nemokumo procesus reguliuoti Europos Sąjungos lygmenyje pagaliau vainikavo sėkmė. Suomijos ir Vokietijos iniciatyvos³⁷ pagrindu buvo parengtas ir 2000 m. gegužės 29 d. priimtas Reglamentas Nr. 1346/2000 dėl nemokumo bylų (toliau tekste – Reglamentas arba Reglamentas Nr. 1346/2000³⁸). Šis Reglamentas yra vienas tarp pirmųjų, reguliuojančių civilinio proceso klausimus ir priimtų bendradarbiavimo su užsieniu susijusiose civilinėse bylose srityje. Tą pačią dieną, t.y. 2000 m. gegužės 29 d. priimti dar du reglamentai bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje: 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse

³⁶ FLETCHER, I. *Insolvency in Private International Law: National and International Approaches*. p. 301.

³⁷ Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to the adoption of a Council Regulation on insolvency proceedings, submitted to the Council on 26 May 1999. O.J. C 221, 3.8.1999, p. 8–23 (neišverstas į lietuvių kalbą).

³⁸ Trumpinyje Reglamento numeris, siekiant aiškumo, bus rašomas tose disertacijos vietose, kur kartu bus aptariamasi ir kitas Reglamentas.

narėse³⁹, reguliavęs dokumentų įteikimą, 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1347/2000 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams, pripažinimo bei vykdymo⁴⁰.

Visi šie reglamentai priimti konvencijų, vertintų kaip nepakankamai numatytus tikslus pasiekiančių teisės aktų (dėl skirtingų priežasčių konvencijos neįsigaliojo visose valstybėse narėse), turinio pagrindu. Nesunku pastebėti, kad 2000-2001 m. Europos Sąjungos teisėkūrai apskritai būdingas konvencijų, reguliavusių atskirus tarptautinį elementą turėjusių civilinių procesų aspektus, perkėlimas į kitos teisinės formos aktus – Reglamentus. Manoma, kad reglamentų pridėtinė vertė, lyginant su jų pirmtakėmis konvencijomis, kyla, visų pirma, iš reglamento kaip privalomo ir tiesiogiai Europos Sąjungoje taikomo teisės akto formos savybių, o ne iš tam tikrų teisinių santykių pirminio sureguliuojimo. Ypač tai pasakytina apie tarptautinius nemokumo procesų aspektus reguliuojantį Reglamentą, kadangi tik juo buvo pasiektas net keliasdešimt metų siektas tikslas – užpildyti nemokumo procesų tarptautinių aspektų reguliavimo Europos Sąjungoje spragą.

Aplinkybė, kad Reglamento Nr. 1346/2000 rengimo ir priėmimo metu buvo siekiama neįsigaliojusių teisės aktų projektais jau siektus sureguliuoti tarptautinius nemokumo proceso aspektus sureguliuoti labiau bendrijos poreikius atitinkančios formos teisės aktu – reglamentu, įtakojo ir tai, kad šio Reglamento rengimo metu svarstymai, kokia apimtimi tikslinga Europos Sąjungos lygiu reguliuoti bankroto procesą, taip pat dėl tinkamiausio reguliavimo modelio pasirinkimo buvo minimalūs. Tikslas jau išdiskutuotoms konvencijos projekto nuostatoms suteikti visuotinio privalomumo Europos Sąjungoje ir tiesioginio

³⁹ Pakeistas 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinant Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000

⁴⁰ Pakeistas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo ir panaikinant Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000

taikymo galią užgožė kitą, rengiant teisės aktą, paprastai svarbiausią ir didžiausias diskusijas keliantį klausimą – sąmoningą, argumentuotą apsisprendimą dėl numatomo reguliavimo tikslingos apimties ir turinio. Reglamento nuostatos didele dalimi atkartoja 1995 m. konvencijos projekto nuostatų turinį. Kaip ir 1995 m. konvencijos projektu, taip ir Reglamentu, tolstama nuo 1980 m. sutarties projekte pasirinkto reguliavimo modelio (vieno nemokumo proceso, vienybės principo įtvirtinimo).

Baigiant šį skyrių norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad Reglamento ryšys su 1995 m. konvencija (absoliuti dauguma 1995 m. konvencijos nuostatų yra nukopijuotos į Reglamentą) leidžia aiškinant Reglamentą atsakymų ieškoti Virgos Schmit raporte, kuris 1996 m. buvo parengtas kaip 1995 m. konvenciją aiškinantis dokumentas. Nors šiam raportui niekada nepritarė Teisingumo ministrų taryba, taip pat dėl politinių priežasčių šis raportas niekada netapo oficialiu konvencijos nuostatų aiškinimo dokumentu⁴¹, tiek doktrinoje⁴², tiek teismų praktikoje vieningai sutariama, kad raportas yra, nors ir neturintis įpareigojančios galios, bet labai svarbus dokumentas, aiškinant Reglamentą Nr. 1346/2000. Raporto tekstas yra įtrauktas į daugumą šiam Reglamentui skirtų monografijų, juo pasitaiko pasiremiamą teismų praktikoje (pavyzdžiui, Aukščiausiasis Teisingumo teismas Londone (angl. High Court of Justice), Olandijos Aukščiausiasis Teismas, Airijos Aukščiausiasis Teismas ir kiti tiek galutinės instancijos, tiek žemesnių instancijų valstybių narių teismai⁴³, taip pat Generalinis advokatas, pateikdamas išvadą Teisingumo Teismo byloje⁴⁴.

⁴¹ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 233.

⁴² PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 17, SEALY, Len, MILMAN, David. *Annotated Guide to the Insolvency legislation*. Revised seventh Edition 2004. p. 603, ISRAEL, Joanna. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen. 2005. p.243.

⁴³ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 233.

⁴⁴ Susanne Staubitz-Schreiber byla Nr. C-1/04.

1.2. Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo Europos Sąjungos lygiu teisinis pagrindas

Reglamento teisinis pagrindas - Europos Sąjungos steigimo sutarties (konsoliduotos)⁴⁵ 61 (c) ir 65 straipsniai. Šie straipsniai, nustatantys Europos Sąjungos teisėkūros kompetenciją teismo bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje, tiesiogiai įtvirtina Europos Sąjungos teisėkūros kompetenciją šiose srityse: teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimo kitoje valstybėje; bendradarbiavimo renkant įrodymus; sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose, taip pat sprendimų, nesusijusių su teismo bylomis, pripažinimo ir vykdymo; valstybėse narėse įstatymų ir jurisdikcijos kolizijai taikomų teisės normų suderinamumo skatinimo; kliūčių, trukdančių civiliniam procesui gerai veikti ir, jei reikia, valstybėse narėse civilinio proceso normų, valstybės narės įstatymų suderinamumo skatinimo. Kadangi 2007 m. gruodžio 13 d. buvo pasirašyta Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutartis, tarptautinės jurisdikcijos, įskaitant tarptautinę jurisdikciją nemokumo bylose, reguliavimui Europos Sąjungos lygmeniu šiuo metu kaip teisinis pagrindas svarbi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos⁴⁶ 81 straipsnio, apibrėžiančio Europos Sąjungos kompetenciją teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje, redakcija. Joje didžiąja dalimi atkartota Europos Sąjungos steigimo sutarties (konsoliduotos) nuostatų, apibrėžiančių Europos Sąjungos kompetenciją bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje, esmė.

Reglamento priėmimo istorinių politinių aplinkybių ir parengiamųjų dokumentų analizė leidžia daryti išvadą, kad Reglamento rengimo metu vyravo nuomonė, jog nuosekliam europiniam bankroto procesui nėra teisinio pagrindo, jis

⁴⁵Konsoliduotos Europos Sąjungos ir Europos bendrijos steigimo sutartys, V.Z., 2004, Nr. 2-2.

⁴⁶Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija O.L. 2008/C 115/01. 2008 05 08.

būtų nesuderinamas su subsidiarumo ir proporcingumo principų reikalavimais Europos Sąjungos teisėkūroje. Pirmiausia, pozicija, kad nėra teisinio pagrindo platesniam tarptautinio bankroto reguliavimui Europos Sąjungos lygiu nei jurisdikcija, taikytina teisė ir sprendimų pripažinimas, tiesiogiai buvo išreikšta Reglamentą inicijuojančiame dokumente (Federacinės Vokietijos Respublikos ir Suomijos Respublikos iniciatyva, siekiant Tarybos reglamento dėl nemokumo procedūrų priėmimo, pateikta Tarybai 1999 m. gegužės 26 d.)⁴⁷. Reglamento konstatuojamosios dalies 6 punkte taip pat pažymėta, kad, laikantis proporcingumo principo⁴⁸, Reglamentas turėtų apsiriboti nuostatomis, reguliuojančiomis bankroto bylų ir tiesiogiai šių bylų pagrindu priimamų bei glaudžiai su jomis susijusių teismo bylų iškelimo jurisdikciją, minėtų sprendimų pripažinimą ir taikytiną teisę. Esminių diskusijų, ar reikalingas vientisas europinis bankroto procesas ir, ar jis būtų pagrįstas proporcingumo principo aspektu, rengiant Reglamentą nebuvo. Tik Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas dar 2000 m. išreikšdamas savo poziciją⁴⁹ dėl Federacinės Vokietijos Respublikos ir Suomijos Respublikos iniciatyvos, nors iniciatyvą iš esmės įvertino palankiai, kartu pažymėjo, jog ji, nors ir įkūnija progresą, bet yra ypač kukli ir neambicinga.

Šiai disertacijai svarbu, kad nėra ir nebuvo abejojama Europos Sąjungai suteikta kompetencija reguliuoti tarptautinės jurisdikcijos klausimus tarptautinį elementą turinčiose nemokumo bylose. Tai, kad po Reglamento priėmimo praėjus daugiau nei dešimčiai metų jau yra pagrindas diskusijai, ar turi Europos Sąjunga kompetenciją nemokumo procesus reguliuoti platesne apimtimi nei jurisdikcija,

⁴⁷ Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to the adoption of a Council Regulation on insolvency proceedings, submitted to the Council on 26 May 1999. O.J. C 221, 3.8.1999, p. 8–23.

⁴⁸ Protokolas Nr. 30, pridedamas prie Europos Sąjungos steigimo sutarties - Protokolas dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo (1997)). Oficialusis leidinys C 321 E , 29/12/2006 p. 0308 – 0311.

⁴⁹ Opinion of the Economic and Social Committee on the Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to the adoption of a Council Regulation on insolvency proceedings, submitted to the Council on 26 May 1999. O.L. C 075 , 15/03/2000 p. 0001 – 0004.

taikytina teisė ir sprendimų, priimtų tarptautinį elementą turinčiuose nemokumo procesuose, pripažinimas, jau nebe šios disertacijos nagrinėjimo dalykas.

Tiesa, doktrinoje⁵⁰ buvo išreikšta ir tokia nuomonė, kad tinkamesnis teisinis pagrindas Reglamentui būtų buvęs Europos Sąjungos steigimo sutarties (konsoliduotos)⁵¹ 95 straipsnis, o ne pasirinktieji 61 (c) ir 65 straipsniai, kurie Joana Israël nuomone, turėtų būti aiškinami kaip teisinis pagrindas priemonėms, skirtoms pašalinti kliūtis, trukdančias laisvam asmenų judėjimui ir todėl abejotina, ar šie straipsniai yra pakankamas teisinis pagrindas Reglamentui, reguliuojančiam nemokumo procesus.

⁵⁰ ISRAEL, Joanna. *Europeam cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen. 2005. p. 250.

⁵¹ Konsoliduotos Europos Sąjungos ir Europos bendrijos steigimo sutartys, V.Z., 2004, Nr. 2-2.

II DALIS. PAGRINDINIAI TARPTAUTINĖS JURISDIKCIJOS NUSTATYMO PRINCIPAI

Istoriškai iš nemokumo procesų kylantys tarptautiniai aspektai buvo reguliuojami vadovaujantis universalumo arba teritorialumo principais. Kiekviena iš šių perspektyvų iš esmės skirtingai sprendžia tarptautinio nemokumo procese kylančius klausimus. Šiuo metu pripažįstama, kad abu grynai modeliai yra nepriimtini kraštutiniai⁵², ir todėl teisėje yra sutinkami mišrūs, abiejų principų privalumus apjungiantys nemokumo procesų reguliavimo modeliai, kuriuos pilnai suprasti galima tik aptarus tiek universalumo, tiek teritorialumo principų esmę.

2. 1. Universalumo principas

Vadovaujantis universalumo principu (doktrinoje jis kartais dar vadinamas „vienovės“ (angl. unity) principu)⁵³, nemokumo procesas traktuojamas kaip vienintelis galimas ir apimantis visą nemokaus skolininko turtą, nepriklausomai nuo turto buvimo vietos. Į tokį procesą, nepriklausomai nuo to, keliose valstybėse skolininkas vykdė veiklą, įtraukiami visi, visose valstybėse esantys skolininko kreditoriai. Vadovaujantis šiuo principu, nemokumo byla keliami skolininko gyvenamosios (veiklos, registruotos buveinės ir pan.) vietos valstybėje. Visas skolininko turtas administruojamas, perskirstomas ar likviduojamas pagal šios valstybės teisę. Likvidatorius (ar administratorius) yra atsakingas už bet kurioje valstybėje esančio skolininko turto realizavimą. Nemokumo procesui, taip pat jo teisinėms ir procesinėms pasekmėms taikytina teisė yra teisė tos valstybės, kurioje imtasi nemokumo priemonių. Ši taikytina teisė vadinama „*lex concursus*“ arba „*lex forum concursus*“, kas reiškia teisę („lex“) valstybės, kurioje teismas

⁵² ISRAEL, Joanna. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen. 2005. p.11.

⁵³ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 6.

(„forum”) pradėjo nemokumo procesą („conkursus”), ir kurioje teismas turi atsakomybę vykdyti ir užbaigti nemokumo procesą, išnagrinėti jo eigoje kylančius klausimus. Valstybės, kurioje pradėtas nemokumo procesas, teisė („*lex concursus*”) nustato visas teises pasekmes, t.y. kokios teisinės pasekmės taikytinos galiojančioms skolininko sutartims, kokius įgaliojimus turi nemokumo procese paskirtas administratorius, kokia tvarka turi būti paskirstomas nemokaus skolininko nemokumo procese realizuotas turtas.

Taigi, universalumo principu grindžiamo tarptautinės jurisdikcijos nemokumo procesų reguliavimo modeliui būdinga⁵⁴: a) visi kreditoriai dalyvauja tame pačiame nemokumo procese; b) procesas apima visą skolininko turtą, nepriklausomai nuo turto buvo vietos; c) visi materialinės ir proceso teisės klausimai reguliuojami vienos teisės normų sistemos („*lex concursus*”); d) visi nemokumo procese priimti sprendimai turi galią visose skolininko turto buvimo vietos valstybėse.

Universalumo principas savyje talpina du aspektus. „Aktyvusis” aspektas reiškia, kad nemokumo procesas, pradėtas nemokaus skolininko gyvenamojoje, įsteigimo ar buveinės buvimo vietoje, apima visą skolininko turtą, įskaitant ir tą, kuris yra kitose valstybėse narėse. Kitaip tariant, aktyvus universalumo principo aspektas reikalauja valstybių atsisakyti jų teritorijoje esančio skolininko turto kontrolės ir skatinti „pasaulinio masto lygybę”, kas vyksta vietinių kreditorių interesų sąskaita. „Pasyvusis” aspektas reiškia, kad, kai nemokiam skolininkui jo gyvenamojoje, įsteigimo ar buveinės buvimo vietoje yra pradėtas nemokumo procesas, jis sukelia pasekmes visose universalumo principą pripažįstančiose valstybėse.⁵⁵ Pastebėtina, kad pasyvaus aspekto efektyvumas praktikoje tiesiogiai priklauso nuo kitų valstybių apsisprendimo jį pripažinti. Universalumo principo taikymo pasekmė – skolininko buvimo vietos valstybės nemokumo teisės („*lex concursus*”) (tiek nacionalinės, tiek tarptautinės privatinės) galiojimas yra

⁵⁴ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 6.

⁵⁵ OMAR, I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 45, 48-49.

išplečiamas ir už šios teisės valstybės ribų, o užsienio valstybės nemokumo teisės taikymas yra ne kas kita kaip užsienio valstybės politikos išplėtimas už šios valstybės ribų, kas gali būti traktuojama kaip valstybių, į kurias išplečiamas *lex concursus* taikymas, suverenumo pažeidimas.

Kaip universalumo principo privalumai paminėtina⁵⁶: a) visi kreditoriai traktuojami vienodai; b) skolininko turtas administruojamas operatyviai ir efektyviai; c) galima nesunkiai numatyti proceso rezultatus ir teises pasekmes; d) modelis patrauklus nedidelėmis įgyvendinimo finansinėmis sąnaudomis, nes leidžia išvengti keletą lygiagrečių nemokumo procesų kaštų sumos; e) administruojant visą skolininko turtą kartu, turtas kaip keliose valstybėse veiklą vykdančias komercinis vienetas gali būti parduodamas už didesnę kainą negu būtų gauta pardavinėjant skolininko turtą dalimis. Todėl modelis ypač patrauklus restruktūrizavimo procese, nes sėkmingas įmonės restruktūrizavimas neįmanomas, jeigu nėra bendradarbiavimo skirtingose valstybėse valdant įmonės dalis. Tik universalumo modelis garantuoja galimybę centralizuotai administruoti ir iš finansinio nemokumo būsenos gelbėti įmonę⁵⁷.

Ar šis modelis palankus kreditoriams, vienareikšmiškai atsakyti nėra galimybės. Viena vertus, modelis garantuoja kreditorių lygybę, o kadangi nuosavybės teisė į turtą priklauso vienam subjektui (nemokiam skolininkui), laikoma, kad tai pateisina pasirinkimą, jog skolininko – turto savininko buvimo vietos valstybės teisė turi reguliuoti viską⁵⁸ (nemokumo procesą ir jo pasekmes). Antra vertus, pasaulinės praktikos mastu universalumo principas nebuvo plačiai pritaikytas ir nesulaukė daug palaikymo⁵⁹, būtent todėl, kad jį taikant vietiniai kreditoriai atsiduria mažiau palankioje padėtyje, nes nebegali pasinaudoti vietinės teisės suteikiamomis pranašumo formomis. Dalyvavimas nemokumo procese,

⁵⁶ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 6.

⁵⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga, p.l.15.

⁵⁸ OMAR, P. I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 46.

⁵⁹ Ten pat. p 48.

vykstančiame kitos valstybės teisme pagal kitos valstybės teisę, vietiniams kreditoriams sukelia nepageidaujamas geografinio ir lingvistinio pobūdžio sunkumus. Be to, paneigiami vietinių kreditorių teisėti lūkesčiai, kadangi sutartis jie (kreditoriai) sudarė pagal vietinės, jiems žinomos, teisės normas ir tik vėliau, verslo partneriui tapus nemokiam, tapo žinoma, kad teises pasekmes reguliuos jau užsienio valstybės teisė.

Universalumo principo trūkumai: a) nederėjimas su „teisine realybe“⁶⁰, nes, nepaisant to, kad vis daugiau nemokumo procesų turi tarpvalstybinį pobūdį, valstybių narių nemokumo teisė labai skirtinga, todėl universalaus nemokumo proceso siekis susiduria su valstybių suverenumo problemomis ir lūkesčiais dėl taikytinos teisės; b) modelis sunkiai taikomas įmonių grupės atveju, kadangi būna sunku nustatyti įmonių grupės buvimo vietos valstybę⁶¹, kuri ir apsprendžia nemokumo procesui taikytiną teisę.

2.2. Teritorialumo principas

Teritorialumo principu grindžiami procesai sukelia pasekmes tik tos valstybės, kurioje teismas pradėjo nemokumo procesą, teritorijoje. Nemokumo procesų gali būti tiek, kiek yra valstybių, kuriose skolininkas turi turto, ir kiekvienoje šių valstybių nemokumo procesas vykta pagal šioje valstybėje galiojančią teisę. Kiekvienoje valstybėje vykstantys procesai apsiriboja tik konkrečios valstybės kreditoriais ir konkrečioje valstybėje esančiu skolininko turto. Administratorius, paskirtas administruoti nemokaus skolininko turto, turi įgaliojimus veikti tik valstybės, kurioje teismas inicijavo nemokumo procesą, teritorijoje ir neturi jokių įgaliojimų skolininko turto, esančio kitose valstybėse, atžvilgiu. Atitinkamai skolininkas, pradėjęs vienoje valstybėje jo atžvilgiu nemokumo procesą, išlaiko teisę, kitose valstybėse, kuriose yra jo turto, pats jį

⁶⁰ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 67.

⁶¹ Ten pat. p. 70.

administruoti. Bendradarbiavimo tarp teritorinių procesų mechanizmas būna skirtas koordinuotai likviduoti skolininką⁶².

Kaip teritorialumo principu grindžiamo reguliavimo privalumai paminėtina⁶³: a) teisės taikymas paprastesnis, nes nemokumo procesui netaikoma užsienio valstybių teisė; b) kadangi netaikoma užsienio teisė, nekyla grėsmė, kad bus paneigtos nacionalinės teisinės vertybės ar bus apribotas valstybės suverenumas; c) principas garantuoja skolininko kreditorių kiekvienoje valstybėje iš šios valstybės teisės kylančius lūkesčius; d) principas atspindi realybę, kad neretai verslas organizuojamas veikiant įmonių grupei ir kiekvienoje valstybėje, kurioje įmonių grupė vykdo veiklą, dažnai būna įsteigtos atskiros įmonės, t.y. atskiri verslo vienetai.

Autoriai Miguel Virgos ir Francisco Garcimartin kaip svarbiausius teritorialumo principo privalumus išskiria du⁶⁴:

a) tai vietinių interesų gynimui tinkamas modelis. Valstybės neretai nenoriai pripažįsta užsienyje vykdomų nemokumo procesų pasekmes „paprastų“, „silpnėsių“ kreditorių (darbuotojai, smulkūs vartotojai ir pan.) atžvilgiu. Kiti kreditoriai, kaip kad bankai ar stambūs verslo subjektai, paprastai, sukurdami verslo santykius su užsienio subjektais, įvertina ir turi galimybes įvertinti riziką, susijusią su ta aplinkybe, kad partneris potencialiai gali tapti nemokus ir nemokumo procesas vyktų užsienyje. Ši aplinkybė, taip pat dėl skolininko nemokumo proceso vykdymo užsienyje galimi patirti kaštai įvertinami ir atspindi su užsienyje veikiančiu subjektu sudaromų sutarčių nuostatose ir nustatomoje kainoje. Tuo tarpu „paprastieji“ kreditoriai neturi galimybių su užsienio subjektu sudaromose sutartyse atsižvelgti į ateityje potencialius nepatogumus dėl sandorio šalies nemokumo proceso vykdymo užsienyje. Būtent

⁶² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga.11-12.

⁶³ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 9.

⁶⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. p.12-14.

siekis apsaugoti vietinių kreditorių, pagal vietos nemokumo teisę, turimas privilegijas ir pateisina nukrypimą nuo universalumo principo. Tokios privilegijos gali būti, pavyzdžiui, tam tikrų kreditorių pirmenybė, lyginant su kitais kreditoriais, patenkinti reikalavimus iš nemokaus skolininko turto, vietiniams kreditoriams palankia forma reguliuojamos nemokumo proceso skolininkui pradžios pasekmės jau pradėtiems individualiems išieškojimams ir pan. Teritorialumo aspektas sumažina piktnaudžiavimo ieškant palankesnės teisinės padėties bankrutuoti galimybes, kadangi nepriklausomai nuo to, ar bus pakeista skolininko buvimo vieta, visose skolininko turto buvimo vietos valstybėse pagal tų valstybių teisę galės vykti atskiri nemokumo procesai.

b) tam tikrais atvejais, teritoriniai nemokumo procesai gali palengvinti skolininko turto realizavimo procesą. Pavyzdžiui, tam, kad įmonė būtų reorganizuota, gali pakakti likviduoti vieną iš jos padalinių, veikiančių vienoje iš valstybių. Tokiu atveju užtektų tik vieno teritorinio nemokumo proceso. Taip pat galimos situacijos, kai viename (skolininko buvimo vietoje vykstančiame) nemokumo procese administruoti visą skolininko turtą sudėtinga, neefektyvu ir brangu. Pavyzdžiui, tada, kai kreditoriai savo reikalavimus kildina iš teisių ir sandorių, numatytų būtent konkrečios šių kreditorių buvimo vietos valstybės teisėje. Administruojant skolininko turtą kitoje valstybėje gali būti nelengva atrasti šių teisių artimiausią atitikmenį, vartotinas sąvokas. Šalutinių procesų efektyvumą ir net būtinumą autoriai Miguel Virgos ir Francisco Garcimartin iliustruoja tokia metafora⁶⁵: kai situacija tikrai labai sudėtinga, chirurgas negali visko padaryti pats, jam reikalinga pagalba operuojant skirtingas kūno vietas.

Kaip teritorialumo principu grindžiamo jurisdikcijos reguliavimo modelio trūkumai paminėtina⁶⁶: a) iškelus nemokumo bylą vienoje valstybėje, tai neapriboja nemokaus skolininko galimybių tvarkyti savo turtą, esantį kitose

⁶⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. p.14

⁶⁶ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 9-10.

valstybėse; b) šio principo taikymas gali vesti prie situacijos, kai bus vykdoma daug nemokumo procesų, todėl bendri nemokumo procesų kaštai ženkliai išaugs, be to, procesų daugetas gali vesti prie sudėtingo taikomų ir iš dalies sutampančių priemonių santykio; c) apsunkinta galimybė parduoti įmonę su visose valstybėse esančiu jos turtu kaip vienetą ir, atskirais atvejais, užkertamas kelias galimybei keliose valstybėse turto turinčią ir su finansiniais sunkumais susidūrusią įmonę reorganizuoti; d) kreditoriams sunku numatyti savo padėtį, kadangi ji gali kisti priklausomai nuo to, kur bus skolininko turtas; e) dėl nevienodos teisinės padėties skirtinguose nemokumo procesuose (tos pačios prigimties reikalavimus nemokiam skolininkui turintys kreditoriai skirtinguose procesuose gali būti traktuojami nevienodai, gali būti taikoma skirtinga realizuoto skolininko turto paskirstymo tvarka) kreditoriai gali būti suinteresuoti dalyvauti procese kažkurioje konkrečioje valstybėje, kas nebūtinai reiškia nemokumo procesą mažiausiomis sąnaudomis; f) paneigiama įprasta kredito paslaugų praktika, kadangi bankai neretai suteikia paslaugas įmonėms, turinčioms kitose valstybėse dukterinių įmonių, taip pat atsakingų už kredito grąžinimą. Iš esmės tuos pačius teritorialumo trūkumus nurodo ir kiti autoriai⁶⁷.

Pastebėtina, kad terminai „universalumas“, „visuotinumumas“ ir „teritorialumas“ kartais naudojami kaip sinonimai terminams „vienybė“ (angl. unity) ir „daugiskaitiškumas“ (angl. plurality), tačiau kai kurie autoriai⁶⁸ šias sąvokas laiko, nors ir susijusiomis, tačiau netapačiomis⁶⁹. Sąvokos „vienybė“ (angl. unity) ir „daugiskaitiškumas“ apibūdina jurisdikcijos klausimus ir teismų, turinčių jurisdikciją iškelti nemokumo bylą skolininkui, atitinkamai ir skirtingos taikytinos teisės skaičių, o terminai „universalumas“ ir „teritorialumas“ apibūdina nemokumo proceso daugiavalstybines teises pasekmes visose valstybėse. Pagal

⁶⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. p.14

⁶⁸ Rosalind Mason

⁶⁹ OMAR, P. I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 42, ISRAEL, Joanna. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen. 2005.

„vienybės“ (angl. unity) principą vieno skolininko atžvilgiu gali būti tik vienas nemokumo procesas. Pagal „daugiskaitiškumo“ (angl. plurality) principą to paties skolininko atžvilgiu skirtingose valstybėse tuo pat metu vykdomi keli atskiri nemokumo procesai. Tuo tarpu „universalumo“ principas apibūdina vieno nemokumo proceso eksteritorialumo savybę ir pasekmių išplėtimą kitų valstybių jurisdikcijoms, o „teritorialumas“ reiškia nemokumo proceso pasekmių apsiribojimą nemokumo proceso iškėlimo vietos valstybės teritorija.

2.3. Mišrūs modeliai

Aukščiau pristatyti du esminiai tarptautinių nemokumo procesų reguliavimo modeliai, besiremiantys atitinkamai universalumo ir teritorialumo principais, praktikoje yra susipynę, beveik nebūna tokio reguliavimo, kad tarptautiniai nemokumo proceso aspektai būtų reguliuojami, vadovaujantis išimtinai teritorialumo ar universalumo principu. Vargu ar yra tokių nacionalinių teisinių sistemų, kurios būtų absoliučiai atribotos nuo vienokios ar kitokios formos įtakos nemokumo procesui iš užsienio. Pavyzdžiui, užsienyje gyvenantiems (veikiantiems) kreditoriams neužkertamas kelias dalyvauti ne šių kreditorių buvimo vietos valstybėje pradėtame nemokumo procese ir jame reikalauti savo reikalavimų patenkinimo.

Kadangi, kaip jau minėta, praktikoje nei universalumo nei teritorialumo principai kraštutine (absoliučia) forma nėra įgyvendinti, doktrinoje išskiriamos ne viena šių principų sąjungos pagrindu susiformavusių tarptautinės jurisdikcijos nemokumo bylose reguliavimo formų. Tai įvairūs riboto teritorialumo ar universalumo modeliai, kuriems būdinga keletu nemokumo procesų tam pačiam skolininkui tuo pat metu galimybė. Vienas šių procesų yra pagrindinis, o kiti – šalutiniai ir jiems būdinga tai, kad didesne ar mažesne apimtimi pripažįstami pagrindiniame procese paskirto skolininko turto administratoriaus įgaliojimais veikti ir šalutiniuose nemokumo procesuose. Tai gali vykti skirtingomis

formomis: administratoriui kitose valstybėse reiškiant įprastus ieškinius, kitose valstybėse pripažįstant ir vykdant paskirto skolininko turto administratoriaus iniciatyva pagrindinio nemokumo proceso valstybės teismų priimtus sprendimus, kitų valstybių teismams įvairia šių valstybių teisėje numatyta forma bendradarbiaujant su pagrindiniame procese paskirtu administratoriumi bei teikiant jam pagalbą. Tam, kad keliuose nemokumo procesuose būtų koordinuotai administruojamas skolininko turtas, reikalingi suderinti ir teismų keliose valstybėse veiksmai.

Šalutiniai procesai gali būti įvairių formų. Pavyzdžiui šalutiniame procese organizacinėms priemonėms gali būti siekiama padėti skolininko turto administratoriui, paskirtam pagrindiniame procese, realizuoti skolininko turtą, esantį šalutinio proceso vietos valstybėje. Kita galima šalutinio proceso forma – paskiriami skolininko turto administratoriai ir pagrindiniame ir šalutiniuose procesuose, tačiau šalutinių procesų administratoriai pripažįsta pagrindinį nemokumo procesą ir su juo derina savo veiksmus, bendradarbiauja su pagrindiniame procese paskirtu administratoriumi. Pagrindinio ir šalutinių nemokumo procesų sąveikos formų yra ir daugiau. Toliau bus aptarti tipiškiausi riboto universalumo ar teritorialumo modeliai.

Modifikuotas universalizmas⁷⁰. Tai modelis, išlaikantis universalizmo principui būdingą nuostatą, kad gali būti paskiriamas tik vienas skolininko turto administratorius, kuris turi įgaliojimus viso skolininko turto atžvilgiu. Nuo universalumo principu grindžiamo modelio skiriasi tuo, kad šalutinių procesų valstybių jurisdikcijos išlaiko galimybę vertinti pagrindinio proceso „teisingumą“ ir ginti vietinių kreditorių interesus. Šalutinis procesas gali reikšti teismo veiksmus (sprendimus), skirtus papildyti pagrindinio administratoriaus veiklą ir būtinus pagal vietinę teisę tam, kad šioje valstybėje esantį turtą galėtų

⁷⁰ OMAR, P. I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 51.

administruoti pagrindiniame procese paskirtas administratorius. Jeigu vietinė teisė tai numato, gali būti skiriamas ir vietinis skolininko turto administratorius, kuris veiks pripažindamas pagrindiniame procese paskirtą administratorių.

Modelio silpnoji vieta yra ta, kad išimtyms, kuriomis siekiama modifikuoti universalumo principą, gali užgožti pačią universalumo idėją. Rezultate, šalutinių procesų reguliavimas pasireiškė taip, kad vietoje universalaus nemokumo proceso turėsime daug nacionalinių procesų⁷¹.

Viena iš modifikuoto universalizmo modelio atmainų - šalutinis nemokumo procesas⁷². Šis modelis įvairiausiomis formomis yra plačiai paplitęs ir numatytas tiek atskirų valstybių nacionalinėje teisėje (pavyzdžiui, Australija), tiek precedentinėje teisėje (pavyzdžiui, Anglijoje), tiek įvairiose tarptautinėse daugiašalėse nemokumo procesų reguliavimo iniciatyvose (pavyzdžiui, Europos Tarybos bankroto konvencija, Europos Sąjungos Reglamentas Nr. 1346/2000, UNCITRAL pavyzdinis tarpvalstybinių nemokumo procedūrų įstatymas⁷³). Pagal šį modelį, nemokumo procesai lygiagrečiai vykdomi kiekvienoje valstybėje, kurioje skolininkas realiai būna. Kaip ir modifikuoto universalizmo modelio atveju, visose valstybėse pripažįstamas pagrindinio nemokumo proceso, kuris vykdomas pagrindinių interesų, o ne įsteigimo ar registracijos vietos valstybėje, administravimas, su kuriuo sąveikauja kiti (šalutiniai) nemokumo procesai. Skiriasi modelis nuo modifikuoto universalizmo modelio tuo, kad nemokumo procesai atskirose valstybėse labiau yra „pagalbinis administravimas“, o ne „pagalbiniai procesai“. Atskirose valstybėse esantis turtas realizuojamas ir paskirstomas šiose valstybėse užtikrintiems reikalavimams patenkinti bei

⁷¹ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 70.

⁷² OMAR, P. I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 52-53.

⁷³ UNCITRAL Model Law on Cross – Border Insolvency with Guide to Enactment // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html. Prisijungimo laikas: 2011 m. sausio 16 d.

reikalavimams, kurie tenkinami pirmenybės tvarka. Visas likęs turtas perduodamas pirminiam administravimui tam, kad būtų paskirstytas.

Kooperacinis teritorializmas⁷⁴ (angl. cooperative territoriality). Tai modelis, kuriame kiekviena valstybė administruoja jos teritorijoje esantį turtą kaip atskirą turtą ir, jį realizavus, paskirto pagal vietinę nemokumo procesą reguliuojančią teisę. Nei vienas iš nemokumo procesų nėra nei pagrindinis nei šalutinis. Kiekvienas procesas yra atskiros skolininko turto dalies administravimas. Į tarptautinį elementą šis modelis atsižvelgia tuo, kad numato bendradarbiavimą skolininko turto dalių administravime, pavyzdžiui, paskirstant realizavus skolininko turtą gautas lėšas, bendrą turto dalių pardavimą ir t.t. Šio modelio įgyvendinimas reikalautų minimalių pokyčių praktikoje, be to, kreditoriai, žinodami, kur yra skolininko turtas, gali numatyti pagal kokią teisę ir kokia tvarka būtų paskirstomos realizavus skolininko turtą gautos pajamos. Modelio trūkumai: galimybė strateginiais tikslais perkelti turtą į palankesnės teisės valstybę, kreditoriams gali tekti siekti savo reikalavimų patenkinimo keliose jurisdikcijose.

Kontraktualizmas. Kaip visiškai kitokias idėjines ištakas turinti tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo nemokumo bylose koncepcija paminėtinas kontraktualizmas. Kontraktualistai į tarptautinio nemokumo jurisdikcijos klausimų reguliavimą žiūri iš „sutartinio nemokumo“ idėjos pozicijų. Sutartinio nemokumo idėjos esmė, kad skolininkas ir jo kreditoriai sutartimi pasirinktų taikytiną nemokumo proceso režimą. Tai gali būti įgyvendinama keletu būdų. Pavyzdžiui, skolininkas iš galimų variantų pasirenka vieną ir tai atsispindi jo steigimo dokumentuose. Toks pasirinkimas galėtų būti keičiamas tik kreditorių sutikimu. Kontraktualistų nuomone, modelis, leidžiantis derybų keliu pasirinkti nemokumo

⁷⁴ OMAR, P. I. *International Insolvency law. Theme and Perspectives*. 2008. p 51-52.

proceso režimą, būtų efektyvesnis už bet kokį, nustatytą privaloma tvarka⁷⁵. Kaip alternatyvą, konraktualizmo atstovai matė galimybę pasirinkti nemokumo proceso valstybę ir taikytiną teisę prireikus. Tai galėtų būti padaryta tiek nemokumo grėsmės akivaizdoje, tiek dar iki prasidedant nemokumo procesui, tiek ir jam jau prasidėjus⁷⁶. Akivaizdu, kad toks modelis sudaro idealias sąlygas piktnaudžiavimui ieškant palankesnės teisinės padėties. Skolininkas ir įtakingiausi kreditoriai galėtų pasirinkti jiems palankiausią nemokumo režimą, kuris nebūtinai bus palankus visiems skolininko kreditoriams. Didelė tikimybė, kad būtų paneigiami smulkiųjų kreditorių, taip pat teisiškai mažiau išprususių ir mažiau aktyvių kreditorių teisėti lūkesčiai. Galiausiai, kuo didesnė galimybė pasirinkti nemokumo proceso vietą ir taikytiną teisę, tuo didesnė tikimybė, kad bus pasirinkta nemokiems subjektams palankiausia teisė ir atitinkamai mažesnę dalį skolų atgaus kreditoriai.

2.4. Tarptautinės jurisdikcijos nustatymo principai, atsispindintys Reglamento Nr. 1346/2000 nuostatose

Europos valstybių nacionalinėse sistemose vienos valstybės labiau linko prie teritorialumo principu grindžiamo reguliavimo, o kitos – atvirkščiai, patrauklesniu laikė universalumo principu grindžiamus modelius. Vienas iš Reglamento tikslų - užbaigti šią įvairovę. Reglamento rengėjai siekė sukurti tokį jurisdikcijos tarptautinį elementą turinčiose nemokumo bylose reguliavimo modelį, kuris atspindėtų visoms valstybėms narėms priimtina universalumo ir teritorialumo principų balansą. Vargu, ar valstybės būtų pritarusios kuriam nors iš grynųjų modelių, todėl buvo atsisakyta „viskas arba nieko“ pozicijos ir stengtasi

⁷⁵ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 76.

⁷⁶ Ten pat. p. 79.

sukurti tvarką, kuri leistų jurisdikcijoms bendradarbiauti vietoje to, kad konkuruoti⁷⁷.

Kaip dar vienas iš motyvų pasirinkti modelį, kuris apjungia universalų ir teritorinius nemokumo procesus paminėtinas siekis administruoti nemokumo procesus kuo mažesniais kaštais. Atskirais atvejais, skolininko turtą efektyviau administruoti viename universaliame procese. Kitais atvejais - optimaliausias nemokumo proceso modelis - keletas teritorinių procesų. Trečiais atvejais, optimaliausia derinti universalų ir teritorinius procesus. Nėra visiems galimiems atvejams palankiausio vieno modelio. Reglamentu siekiama suteikti galimybę tiems, kas turi reikalingą informaciją (pavyzdžiui, kreditoriams ar administratoriui pagrindiniame procese) pasirinkti labiausiai konkrečiai situacijai tinkamą modelį⁷⁸. Reglamentas neprimeta visiems atvejams konkretaus vienintelio modelio, teisingiau sakyti, kad suteikia galimybę proceso dalyviams pasirinkti priimtinausią⁷⁹.

Reglamente pasirinktas modifikuoto universalizmo su inkorporuotais teritorialumo elementais (šalutinių procesų atmaina) modelis⁸⁰. Nors pasirinktas modelis grindžiamas pirmiausia universalizmo idėja, jis buvo modifikuotas atsižvelgiant į teisinę realybę.

Pagal Reglamente įtvirtintą reguliavimo modelį, pagrindinis nemokumo procesas vykdomas toje valstybėje, kurioje yra skolininko pagrindinių interesų buvimo vieta. Šiam procesui būdinga universalumo savybė tiek tuo aspektu, kad procesas apima visą skolininko turtą, nepriklausomai nuo jo buvimo vietos, tiek tuo aspektu, kad procese dalyvauja visi skolininko kreditoriai, nepriklausomai nuo jų pilietybės, įsisteigimo vietos ar gyvenamosios vietos. Šis aspektas

⁷⁷ ISRAEL, Joanna. *European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and s comitas Europea*. Antwerpen. 2005. p.37.

⁷⁸ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 17.

⁷⁹ Ten pat. p. 17.

⁸⁰ Ten pat. p.15-16, PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. psl. 15,16.

aptartinas plačiau. Tam, kad universalumo efektas realiai pasireikštų, Reglamente numatyta pareiga valstybėms narėms pripažinti pagrindinį nemokumo procesą ir jo sukeltą teisinę pasekmę⁸¹. Pastebėtina, kad šios nuostatos neįpareigoja trečiųjų valstybių. Bus ar nebus pripažinta valstybėje narėje pradėtas nemokumo procesas ir jo pasekmės trečiojoje valstybėje, priklauso nuo trečiosios valstybės nacionalinės teisės. Reglamentui būdinga sąsaja su Bendrija (tai Bendrijoje tiesiogiai taikytinas teisės aktas), tačiau pagal Reglamentą vykstančio pagrindinio nemokumo proceso, atspindinčio universalizmo idėją, tikslas – administruoti skolininko turtą, esantį bet kur, t.y., ne tik Bendrijos teritorijoje (tą netiesiogiai atspindi Reglamento konstatuojamosios dalies 12 punktą). Pavyks ar ne praktiškai įgyvendinti šį tikslą, kaip jau minėta, tiesiogiai priklauso nuo trečiųjų valstybių nacionalinės teisės, taip pat ir nuo pagrindinę nemokumo bylą iškėlusio teismo vietos valstybės nacionalinės teisės⁸². Pats Reglamentas tiesiogiai nei reikalauja nei draudžia pagrindinės bylos pasekmių išplėtimo skolininko turtui, esančiam už Europos Sąjungos ribų.

Reglamente pasirinktam modeliui, nors ir su išimtimis, bet būdinga ir tai, kad nemokumo procesą, jo tiek procesinius, tiek materialinius aspektus, reguliuoja pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo vietos (t.y. skolininko pagrindinių interesų buvimo vietos) valstybės teisė (*lex fori concursus principalis*), kas taip pat yra universalumo principu grindžiamo modelio požymis.

Nuo universalumo principą atspindinčių modelių Reglamente įtvirtintasis nukrypsta dėl nuostatų, kurias galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes⁸³:

a) taikytiną teisę reguliuojančios normos, numatančios išimtis iš taisyklės, kad taikoma *lex concursus*. Tam tikriems nemokumo proceso dalyvių statuso

⁸¹ Universalumo efektas atspindi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 21 d. sprendime byloje Nr. C-444/07, kurioje pasisakyta dėl valstybės narės, kurioje yra skolininko turto ir nėra iškelta šalutinė byla, pareigos atsižvelgti į pagrindinę nemokumo bylą iškėlusios valstybės teisę, sprendžiant dėl vykdymo nukreipimo į kitoje nei iškelta pagrindinė byla valstybėje esantį skolininko turtą.

⁸² MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 253.

⁸³ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. p.16.

elementams ar teisėms taikoma ne pagrindinį nemokumo procesą reguliuojanti teisė, o tam tikra nacionalinė teisė, kuri nustatoma pagal specialius jungiančius faktorius;

b) teisės normos, numatančios teritorinių nemokumo procesų, t.y. procesų, kurie pasekmes sukelia skolininko turtui, esančiam konkrečioje valstybėje, galimybę. Tačiau, skirtingai, nei būdinga teritorialumo principu grindžiamiems modeliams, vien bet kokio skolininko turto buvimo konkrečioje valstybėje faktas dar yra nepakankamas pagrindas šalutiniam nemokumo procesui toje valstybėje⁸⁴.

Reglamente įtvirtinto tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo modelio, taip pat tų universalizmo bei teritorializmo principais grindžiamų modelių bruožų, kuriuos perėmė pasirinktasis modelis, supratimas bus naudingas aiškinant jau konkrečias Reglamento nuostatas. Šiame skyriuje buvo pateiktas trumpas Reglamente pasirinkto modelio apibūdinimas, akcentuojant jame įtvirtintus teritorialumo ar universalumo principams būdingus aspektus, o detalesnė jau konkrečių jurisdikcijos taisyklių analizė bus pateikiama disertacijos sekančiuose skyriuose.

Galiausiai pastebėtina, kad Reglamento 2 straipsnio 1 dalimi laikinai paliktą teisės spragą užpildančiose Direktyvose (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2001/17/EB dėl draudimo įmonių reorganizavimo ir likvidavimo ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo) nebenumatoma pagrindinių ir šalutinių nemokumo bylų sistema. Tai reiškia, kad šiuo metu Reglamentas yra laike paskutinis Europos Sąjungos teisės aktas, reguliuojantis tarptautinio nemokumo klausimus, kuriam būdinga pagrindinių ir šalutinių nemokumo bylų sistema (pagrindinių ir šalutinių nemokumo bylų sistema būdinga ne tik Reglamentui, bet ir UNCITRAL parengtoms rekomendacijoms⁸⁵). Prisimenant, kad pirmieji nemokumo procesus

⁸⁴ Apie tai plačiau disertacijos skyriuje 4. 3. 4. „Daiktiniai resursai“.

⁸⁵ 2009 liepos 1 d. UNCITRAL patvirtintas Praktinis bendradarbiavimo tarptautinio nemokumo byloje vadovas (nauja redakcija)

Europos Sąjungos lygmeniu reguliuojančių teisės aktų projektai taip pat buvo paremti vienovės principu ir irgi nenumatė tuo pat metu kelių nemokumo procesų tam pačiam skolininkui galimybės, todėl darytina prielaida, kad Reglamente pasirinktas nemokumo procesų reguliavimo modelis yra ne tik galimai tinkamiausias ir šių dienų realijas atitinkantis reguliavimo modelis, tačiau kartu ir nepasiekto politinio kompromiso rezultatas. Kai kurie autoriai (P. Torremens, P. Omar)⁸⁶ yra pasisakę, kad neturėtų būti siurprizas, jog nemokumo klausimus reguliuojančios teisės harmonizavimas yra kompromisas, kurį beveik neįmanoma pasiekti. Pakanka paminėti jau vien valstybių narių nenorą priimti bet kokius iš nemokumo reguliavimo kylančius pakeitimus socialinės apsaugos ir mokesčių reguliavimo srityje. Šiose srityse atkakliai laikomasi nacionalinių koncepcijų ir nacionalinė nemokumo teisė naudojama kaip ekonominis įrankis. Valstybės narės nėra pasirengusios atsisakyti šio ekonominio įrankio kontrolės.

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2009PracticeGuide.html Prisijungimo laikas 2011 m. sausio 16 d.

⁸⁶ TORREMANS, Paul. *Cross-border Insolvencies in EU, England and Belgian Law*. 2002. p. 134.

III DALIS. REGLAMENTO TAIKYMO SRITIS

3. 1. Subjektinė taikymo sritis

Reglamentas taikomas tų skolininkų, kurių pagrindinių interesų vieta yra Bendrijoje, nemokumo procesams. Šis pagrindinių interesų vietos kriterijus atlieka dvi funkcijas: nusako, kada Reglamentas apskritai taikytinas, ir, kokioje konkrečioje Bendrijos valstybėje teismai turi kompetenciją iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijus yra pakankamas, t.y. kiti kriterijai, tokie kaip skolininko ryšys su valstybe, šio ryšio pobūdis, juridinio asmens įsteigimo vieta (fizinio asmens gyvenamoji vieta, pilietybė) ir visi kiti kriterijai, rodantys skolininko ryšį su tam tikra valstybe, nereikšmingi.

Reglamentas nereguliuoja subjektų, kuriems gali būti keliami nemokumo byla, rato. Tai sureguliuoti palikta nacionalinei teisei (Reglamento 4 straipsnio 2 dalies a) punktas) ir Reglamentas neįpareigoja valstybių narių šios srities reglamentavimą harmonizuoti. Atitinkamai Reglamentas gali būti taikomas skolininkų tiek juridinių, tiek fizinių asmenų atžvilgiu ir nepriklausomai nuo to, ar skolininko nemokumas kyla iš profesinės veiklos, verslo, ar privataus gyvenimo (vartotojai). Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Lietuva, nemokumo byla pagal galiojančią teisę gali būti keliami tik juridiniam asmeniui, o kai kuriose kitose ir fiziniam asmeniui. Be juridinių ir fizinių asmenų sąvoka „skolininkas“ gali apimti ir kitas partnerystės bei neturinčių juridinio asmens statuso susivienijimų formas, taip pat fondus ir turto vienetus su sąlyga, kad jiems pagal taikytiną nacionalinę nemokumo teisę gali būti inicijuojamas nemokumo procesas⁸⁷. Pavyzdžiui, pagal Vokietijos nacionalinę teisę nemokumo procesas gali būti pradėtas atžvilgiu turto, priklausančio juridinio asmens statuso neturinčiai įmonei⁸⁸. Arba kitas pavyzdys⁸⁹

⁸⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.1.26.

⁸⁸ Ten pat. p. 27.

⁸⁹ Ten pat. p.26-27.

- Europos ekonominių interesų grupė nuo jos įregistravimo dienos gali savo vardu įgyti ir turėti visas teises ir pareigas, sudaryti sandorius, atlikti kitus teisinius veiksmus, būti ieškovu ar atsakovu teisme (1985 m. liepos 25 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių (EEIG) 1 straipsnio 2 dalis). Ar tokia grupė yra nemokumo proceso subjektas, priklausys nuo nacionalinės teisės. Vadovaujantis minėto Reglamento Nr. 2137/85 1 straipsnio 3 dalimi, valstybės narės nustato, ar grupės yra juridiniai asmenys, o vadovaujantis 36 straipsniu, grupėms taikomi nacionalinės teisės aktai dėl nemokumo.

Svarbu, kad Reglamente nėra nuostatų, skirtų įmonių grupėms, t.y. kaip nors susijusiomis įmonėmis. Pagal Reglamentą, kiekvienai iš bet kokia forma susijusių įmonių galima iškelti pagrindinę nemokumo bylą ir šie pagrindinių nemokumo bylų procesai keletą įmonių grupės įmonėms pagal Reglamentą neprivalomi koordinuoti⁹⁰. Taigi, įmonių grupė, skirtingai nei atskiros į įmonių grupę įeinančio įmonės, pagal Reglamentą nėra atskiras nemokumo proceso subjektas⁹¹.

Galiausiai atkreiptinas dėmesys į pačiame Reglamente tiesiogiai nustatytą Reglamento subjektinio taikymo išimtį. Reglamento 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Reglamentas netaikomas byloms, iškeltoms draudimo įmonėms, kredito įstaigoms, investicinėms įmonėms, teikiančioms lėšų saugojimo ar garantavimo už trečiąsias šalis paslaugas, arba kolektyvinėms investicinėms bendrovėms. Tai specifinės juridinių asmenų veiklos sritys, kurioms būdingas specifinis nemokumo procesas. Todėl Reglamento rengimo metu buvo apsispręsta, kad Reglamentas nemokumo procesams šiose srityse nebus taikomas ir buvo laikinai atsisakyta siekio reguliuoti Reglamento 1 straipsnio 2 dalyje numatytų subjektų (draudimo įmonių, kredito įstaigų, investicinių įmonių, teikiančių lėšų saugojimo ar garantavimo už trečiąsias šalis paslaugas, kolektyvinių investicinių

⁹⁰ Taip pat žr. Disertacijos skyrių 4. 3. 13. „Teritorinių nemokumo procesų skaičių ribojanti praktika“.

⁹¹ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas Eurofood byloje (C-341/04).

bendrovių) nemokumo procesus. Ši Europos Sąjungos teisės „spraga“ ilgai netrukus buvo užpildyta parengus dvi Direktyvas.

Pirmoji, 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/17/EB dėl draudimo įmonių reorganizavimo ir likvidavimo. Šios direktyvos taikymo sritis apibrėžta konstatuojamosios dalies 4 punkte, kuris nukreipia į dar dvi direktyvas: Nr. 73/239/EEB ir Nr. 79/267/EEB, pirmoji iš kurių taikoma tiesioginiam negyvybės draudimui, o antroji tiesioginiam gyvybės draudimui. Direktyvos Nr. 2001/17/EB taikymo sritis šiai disertacijai svarbi todėl, kad, nors nagrinėjamas Reglamentas netaikomas draudimo bendrovių nemokumo procesams (Reglamento 1 straipsnio 2 dalis), Reglamente nėra pateiktas draudimo bendrovės apibrėžimas. Reikėtų laikyti, kad Reglamentas netaikomas toms draudimo bendrovės, kurioms taikoma Direktyva 2001/17. Analizuojant Reglamento ir Direktyvos Nr. 2001/17/EB santykį taikymo srityje, doktrinoje⁹² pažymima, jog nėra aiškiai išspręsta, koks Bendrijos teisės aktas turėtų būti taikomas perdraudimo veikla užsiimančių bendrovių nemokumo atveju. Todėl perdraudimu užsiimantys subjektai, jeigu jiems yra suteikta teisė teikti tiesioginio draudimo paslaugas, taip pat turėtų pakliūti į Direktyvos 2001/17 taikymo sritį, o tie perdraudimo veikla užsiimantys subjektai, kuriems nėra suteikta teisė teikti tiesioginio draudimo paslaugas bankroto atveju turėtų pakliūti į Reglamento taikymo sritį. Kaip kita galimybė, doktrinoje aptariama galimybė Reglamentą taikyti tai tiek tiesioginiu draudimu, tiek perdraudimu užsiimančiam subjekto verslo daliai, kuri apsiriboja perdraudimu, o tos verslo dalies, kuri apima tiesioginį draudimą, atžvilgiu taikyti Direktyvą 2001/17. Antroji iš šių galimybių daugiau teorinė, praktikoje ji būtų sunkiai pritaikoma, kadangi to paties nemokaus subjekto atžvilgiu skirtingų verslo sričių atžvilgiu reikėtų vykdyti skirtingas nemokumo procedūras.

Antroji direktyva, užpildanti Reglamento 2 straipsnio 1 dalimi sukurtą teisinio reguliavimo Bendrijos lygiu spragą, yra 2001 m. balandžio 4 d. Europos

⁹² MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. 2009 p. 234.

Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo.

Kaip jau minėta, 2000 m., kada buvo priimtas Reglamentas, Europos Sąjunga draudimo bendrovių ir kredito įstaigų bankroto dar nereguliavo ne dėl to, kad manyta, jog tai yra netikslinga, o dėl to, kad nebuvo ryžtamasi šioje srityje nustatyti visoms valstybėms narėms vienodas tiesiogiai taikomas (tai Reglamento kaip specifinės teisės formos Europos Sąjungos teisės akto savybė) taisyklės. Todėl ši tarptautinio bankroto proceso reguliavimo Europos Sąjungos lygiu „spraga“ buvo užpildyta parengus direktyvas, t.y. teisės aktus, kurie dėl savo teisinės formos savybių (netaikomi tiesiogiai, valstybės narės pačios pasirenka direktyvose numatytų tikslų įgyvendinimo teisinį mechanizmą) labiau tiko reguliuoti draudimo įmonių ir kredito institucijų bankroto procesus.

3. 2. Materialinė Reglamento taikymo sritis⁹³

Reglamentas taikomas tiek nemokumo procesams, kurie pasibaigia skolininko likvidavimu, tiek tiems, kurių tikslas reorganizuoti skolininką. Į Reglamento taikymo sritį nepatenka dar iki skolininko nemokumo ar jo grėsmės pradėti reorganizavimo procesai, taip pat kiti sprendimai, kuriais siekiama išvengti nemokumo procesų⁹⁴. Turi ar neturi Reglamentas apimti ir restruktūrizavimo procesus buvo vienas iš diskusijos pareikalavusių klausimų rengiant Reglamentą. Buvo nuspręsta, kad nėra ekonominių motyvų, galinčių pateisinti bendradarbiavimo tarptautinėse bylose taisyklių netaikymą restruktūrizavimo procesams⁹⁵. Ta aplinkybė, kad sprendimas į Reglamento taikymo sritį įtraukti ir

⁹³ Šiame skyriuje bus atsakoma į klausimą, kokiems nemokumo procesams Reglamentas turi būti taikomas. Klausimas, kokius procesinius nemokumo bylos ir su ja susijusių klausimų aspektus apima nemokumo bylą iškelusio teismo jurisdikcija, bus aptartas disertacijos 5.1. skyriuje „Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo apimtis“.

⁹⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.28.

⁹⁵ Bob Wessels. *International Insolvency Law*. 2006. psl. 20. p. 267.

restruktūrizavimo procesus buvo priimtas deryboms dėl Reglamento nemažai pasistūmėjus, paaiškina, kodėl Reglamento nuostatose vartojamos labiau bankroto procesui būdingos sąvokos⁹⁶. Tačiau tai, kad lietuviškoje Reglamento teksto redakcijoje vartojama per siaura sąvoka „bankroto bylos“, nėra vien tiesioginė minėtų Reglamento rengimo aplinkybių pasekmė. Nors tik derybų eigoje buvo apsispręsta išplėsti Reglamento taikymo sritį ir projekte vartojamas bankroto byloms būdingas sąvokas pakeisti į platesnes, kurios galėtų būti vartojamos kalbant ir apie restruktūrizavimo procesus, Reglamento vertimuose į kitas kalbas vartojamos platesnės ir taikymo sritį labiau atitinkančios sąvokos. Pavyzdžiui, Reglamento redakcijoje anglų kalba pavartotos sąvokos „insolvency“ tik viena iš reikšmių yra bankrotas. Ši sąvoka taip pat reiškia ir nemokumą, o skolininko nemokumas yra vienas iš procesų, kuriems taikomas Reglamentas, požymių, kurie bus detaliau aptarti toliau šiame skyriuje.

Taigi, aptariant Reglamente vartojamų sąvokų ypatumus, būtina, nors ir trumpai, bet kartu akcentuoti ir Reglamento teksto redakcijos lietuvių kalba trūkumus. Nors Reglamento teksto redakcijoje lietuvių kalba vartojama sąvoka „bankroto byla“, Reglamentas dėl „bankroto bylų“, kalbant apie Reglamentą ir jo konkrečias nuostatas, tiksliau būtų vartoti sąvoką „nemokumo byla“, „nemokumo procesas“, Reglamentas dėl „nemokumo bylų“. Tokia sąvoka tiksliau atspindėtų Reglamento taikymo sritį - nemokumo procesai, kurių pasekmė skolininko turto realizavimas kreditorių interesais ir skolininko likvidavimas dėl bankroto, taip pat tie nemokumo procesai, kurių pasekmė – nemokaus skolininko reorganizavimas. Tai nėra vienintelis pastebėtas vertimo netikslumas. Kiti, juos suprantat paraidžiui ir suabsoliutinus Teisingumo Teismo suformuluotą taisyklę, kad teisės akto vertimas į kiekvieną Europos Sąjungos, t.y. tame tarpe ir į lietuvių kalbą, laikomas autentišku, praktikoje sukeltų ženklesnes pasekmes, o kraštutinių atveju netgi iškreiptų Reglamento rengėjų siektą nustatyti reguliavimą. Pavyzdžiui, kitas

⁹⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 28.

netikslaus vertimo į lietuvių kalbą pavyzdys yra Reglamento 4 straipsnio 2 dalies m) punkte pavartota sąvoka „teisės aktai“, kai omenyje turėta netapati sąvoka „sandoriai“.

Pripažinus, kad lietuviškoje Reglamento redakcijoje kai kurios sąvokos pavartotos ne visai tinkamai, natūraliai kyla klausimas, ar ir, jeigu taip, galima šiuos netikslumus ištaisyti. Neabejotina, kad vertimo netikslumai gali būti ištaisomi laikantis oficialios ištaisymo procedūros, kuri nėra labai lanksti. Tuo tarpu praktikai Reglamentą taiko jau dabar. Vadovaujantis Teisingumo Teismo suformuotu precedentu byloje Nr. 283/81⁹⁷ CILFIT Srl prieš Sveikatos apsaugos ministeriją, Europos Sąjungos teisės akto vertimas į kiekvieną Europos Sąjungos, t.y., tame tarpe ir į lietuvių kalbą, laikomas autentišku. Todėl nėra Reglamento redakcijos tokia kalba, kuri galėtų būti orientyras, iškilus abejonėms dėl vertimo teisingumo. Redakcija ta kalba, kuria buvo parengtas teisės akto projektas, taip pat neturi jokio pirmenybės statuso, susidūrus su neaiškumams dėl vertimo į kitas kalbas teisingumo.

Neabejotina, kad netikslų ir net neteisingų vertimų pasitaiko, tai ne tik lietuviškos redakcijos trūkumas. Praktikoje valstybės narės, jeigu pastebima, kad vertimas netikslus⁹⁸, neretai tiesiog taikant reglamentą turi omenyje tikrąją reikšmę⁹⁹.

Aiškinant reglamento nuostatas taip pat reikėtų prisiminti Europos Sąjungai būdingą „autentiško teisės aiškinimo principą“ ir tai, kad gramatiniam teisės normos aiškinimui Europos Sąjunga skiria mažiau dėmesio nei nacionalinės teisės sistemos. Taip yra todėl, kad Europos sąjungos teisės aktai verčiami į visas oficialias Europos Sąjungos kalbas, netgi ne į visas kalbas iš tos pačios kalbos

⁹⁷ Šioje byloje EBTT pasisakė dėl kriterijų, kada nacionalinis teismas, taikydamas Europos Sąjungos teisę, privalo kreiptis į EBTT dėl Europos Sąjungos teisės normos turinio išaiškinimo, taip pat dėl vertimo į skirtingas kalbas pasitaikančių skirtingo turinio tos pačios teisės normos redakcijų vertinimo.

⁹⁸ Pavyzdžiui, anglų kalboje maišomos sąvokos „prekės“ (goods) ir „asests“ (turtas).

⁹⁹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. 2009 p. 245.

redakcijos, o tai padidina iškraipymų atsiradimo galimybę. Be to, ne visų valstybių nacionalinei teisei žinomi visi Europos Sąjungos teisės akte vartojami terminai, net jeigu žinomi, paprastai kiekvienoje valstybėje turi šiek tiek kitokią prasmę. Dėl šių priežasčių aiškinant Europos Sąjungos teisės aktus skiriama daug dėmesio teisės akto normų aiškinimui, atsižvelgiant į teisės akto rengimo tikslus. Taip pat daug dėmesio skiriama istoriniam aiškinimo metodui, leidžiančiam teisės akto turinį aiškinti vertinant galimą teisės akto rengimo aplinkybių įtaką turiniui.

Apibendrinant pasakytina, kad tikrai nenusižengsime Reglamento rengėjų ketinimams pakoregavę netikslią sąvoką („bankroto bylos“ į „nemokumo bylos“ arba „nemokumo procesai“). Dėl šios priežasties disertacijoje vartojama sąvoka „nemokumo bylos“, o ne lietuviškoje Reglamento redakcijoje pavartota sąvoka „bankroto bylos“.

Kaip buvo paminėta šio skyriaus pradžioje, Reglamentas taikomas nemokumo byloms. Šios gali būti arba bankroto arba restruktūrizavimo bylos. Visoje Europos Sąjungoje egzistuoja nacionalinėje teisėje numatytų nemokumo procesų įvairovė. Ne visi šie procesai vadinasi „nemokumo procesais“, „bankroto procesais“ ar „restruktūrizavimo procesais“. Skiriasi šių procesų pagrindas ir pasekmės. Todėl teismams, taikantiems Reglamentą ir sprendžiantiems klausimą, ar kitoje valstybėje pradėtas procesas prieš skolininką yra nemokumo procesas šio Reglamento prasme, būtinos gairės, padedančios atriboti į Reglamento taikymo sritį patenkančius procesus nuo tų, kuriems Reglamentas netaikomas.

Reglamento rengėjų nuomone, siekiant aiškumo, nepakanka Reglamente nustatyti procesų, kuriems Reglamentas turi būti taikomas, požymius. Tai nacionaliniams teismams užkrautų pernelyg didelę našta vertinti kitoje valstybėje pagal kitos valstybės teisę pradėta procesą atitikimo Reglamente nustatytiems požymiams aspektu. Nėra paprasta kokių nors kriterijų aspektu įvertinti pagal „svetimą“ teisę pradėtą procesą. Be to, tam reikalinga informacija apie užsienio valstybės teisę. Todėl nacionalinis teismas, siekdamas nustatyti, ar užsienio valstybėje pradėtam procesui taikytinas Reglamentas (tai bus svarbu, kai reikės

nuspręsti, pagrindinė ar šalutinė nemokumo byla gali būti keliami, taip pat pripažįstant užsienio teismo sprendimus), būtų priverstas tam skirti daug laiko ir intelektualinių resursų, nukentėtų nemokumo proceso operatyvumas. Nemokumo bylose, ypač toje stadijoje, kai sprendžiamas nemokumo bylos iškėlimo klausimas, operatyvumas yra ypatingai svarbus. Dėl to, negalimas toks reguliavimas, kuris, vietoje to, kad įneštų aiškumo į tarptautinį elementą turinčių nemokumo bylų reguliavimą ir paskatintų bendradarbiavimą tarptautinį elementą turinčiose nemokumo bylose, apsunkintų šių bylų iškėlimo procesą ir jį uždelstų.

Dėl šių priežasčių Reglamento rengėjai, apibrėždami į Reglamento taikymo sritį patenkančius nemokumo procesus, neapsiribojo vien šių procesų požymių išvardinimu. Kiekviena valstybės narė privalo pateikti informaciją apie jos nacionalinėje teisėje numatytus ir Reglamente išvardintus nemokumo proceso požymius atitinkančius procesus. Ši informacija paskelbiama Reglamento priede A. Tačiau net ir toks reguliavimas, kaip matysime toliau, dar negarantuoja, kad nacionaliniams teismams bus lengva nustatyti, ar konkretus kitoje valstybėje pradėtas procesas patenka į Reglamento reguliavimo sritį.

Pagal Reglamentą (Reglamento 1 straipsnio 1 dalis ir 2 straipsnio a) punktą) „nemokumo byla“ – tai Reglamento 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta kolektyvinė nemokumo byla, susijusi su skolininko daliniu ar visišku teisės į turtą netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu ir numatyta Reglamento A priede.

Taigi, galima išskirti šiuos nemokumo bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymius:

1) Tai Reglamento A priede, kur atskirai pateikiama kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje numatytų nemokumo bylų, kurioms turi būti taikomas šis Reglamentas, sąrašas, numatyta byla.

Iš karto kyla keletas klausimų. Pirmas, kokia minėtų keturių nemokumo bylos požymių reikšmė, turint omenyje tai, kad Reglamento priede A yra išvardinti kiekvienoje valstybėje narėje galimi procesai, kurie laikytini nemokumo bylomis, kurioms taikytinas Reglamentas? Antra, kaip teismui reikėtų vertinti

procesą, kuris nepaminėtas Reglamento A priede, tačiau jis atitinka Reglamento 1 straipsnio 1 dalyje nurodytus nemokumo bylos požymius? Atsakymą į šiuos klausimus padiktuoja pasirinkto reguliavimo modelio tikslas. Toks reglamentavimas, kai Reglamento prieduose kiekviena valstybė nurodo savo nacionalinėje teisėje numatytus procesus, kurie pakliūs į Reglamento reguliavimo sritį, skirtas maksimaliai pašalinti galimus neaiškumus taikant Reglamentą. Nesant baigtinio nemokumo bylų kiekvienoje valstybėje narėje sąrašo, teismams būtų sunku įvertinti, ar kitos valstybės narės teisėje numatytas procesas atitinka Reglamente numatytus nemokumo proceso, kuriam taikomas Reglamentas, kriterijus. Kiekvienos valstybės nacionaliniai ekspertai, be abejonės, patys lengviau gali įvertinti, kokios nacionalinėje teisėje numatytos nemokumo procedūros atitinka Reglamente numatytus nemokumo bylos kriterijus. Nacionaliniai ekspertai pateikia šią informaciją, ji paskelbiama Reglamento A priede ir nacionaliniai teismai beveik išvaduojami nuo pareigos aiškintis užsienio valstybės nacionalinę nemokumo teisę.

Doktrinoje¹⁰⁰ pažymima, kad Reglamento 1 straipsnio 1 dalyje pateikti nemokumo bylos požymiai svarbūs aiškinant Reglamento nuostatas, tačiau teismams nereikia pagal šiuos požymius svarstyti, ar konkrečioje valstybėje konkreti procedūra yra „nemokumo byla“ Reglamento prasme ir todėl jai Reglamentas taikytinas. Reglamento priede A yra pateiktas baigtinis nemokumo procesų, kuriems taikytinas Reglamentas sąrašas. Šis sąrašas yra sudėtinė Reglamento dalis¹⁰¹. Doktrinoje kartais pažymima, kad procesams, išvardintiems Reglamento priede A, Reglamentas taikomas ir užsienio teismai neturėtų vertinti, pasisakyti, ar Reglamento A priede nurodytas procesas pakliūna į Reglamento taikymo sritį¹⁰². Tačiau toks aiškinimas, deja, nėra visiškai priimtinas kaip

¹⁰⁰ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 232.

¹⁰¹ Bob Wessels. *International Insolvency Law*. 2006. psl. 20. p. 275.

¹⁰² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 30.

neįvertinantis „nemokumo“ kaip vieno iš procesų, kuriems taikomas Reglamentas, požymių, reikšmės. Aiškinimas atspindi Reglamento rengėjų ketinimus išvaduoti teismus nuo būtinybės vertinti „svetimoje teisėje“ numatytą procesą ir būdingas pirmųjų Reglamento taikymo metų laikotarpio doktrinai. Šiuolaikinėje doktrinoje, nors ir pripažįstama, kad baigtinis nemokumo procesų, kuriems taikomas Reglamentas, sąrašas Reglamento A priede didele dalimi išvaduoja teismus nuo užsienio procesų vertinimo, tačiau, praktika jau parodė, kad yra atvejų, kai teismai procesą, nurodytą Reglamento A priede, turėtų vertinti kaip nepakliūnantį į Reglamento taikymo sritį. Tai procesai, kurie, nors ir įvardinti Reglamento A priede, tačiau jų pagrindas nėra skolininko nemokumas. Taigi, pagal šiuolaikinę doktriną¹⁰³, tik jeigu Reglamento priede A paminėtos procedūros pagrindas yra nemokumas arba jo grėsmė¹⁰⁴, turi būti preziumuojama, kad ši procedūra atitinka Reglamento 1 straipsnio 1 dalyje nustatytus nemokumo proceso požymius. Pažymėtina ir tai, kad valstybės, kurios yra nurodę į Reglamento A priedą įtraukti procesus, kurie gali būti grindžiami tiek nemokumu, tiek kitais faktiniais-teisiniais pagrindais, turėtų užtikrinti, kad jų valstybių teismai savo sprendimuose aiškiai nurodytų proceso pagrindą¹⁰⁵ (kai kurių autorių nuomone¹⁰⁶, tokią pareigą turi numatyti visų valstybių narių nacionalinė teisė).

Atitinkamai, nemokumo procesai, kurie nėra įvardinti Reglamento priede A, nepriklausomai nuo to, ar atitinka Reglamento 1 straipsnio 1 dalyje išvardintus kriterijus, visada nepakliūna į Reglamento taikymo sritį¹⁰⁷. Pavyzdžiui, Lietuva priede A yra nurodžiusi šiuos nemokumo procesus: įmonės restruktūrizavimo byla, įmonės bankroto byla, bankroto procesas ne teismo tvarka. Tik šiems ir

¹⁰³ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 229.

¹⁰⁴ Plačiau apie tai šiame skyriuje aptariant nemokumą kaip trečiąjį nemokumo bylą, kurioms taikomas Reglamentas, požymį.

¹⁰⁵ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 230.

¹⁰⁶ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 25.

¹⁰⁷ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 25.

jokiems kitiems Lietuvos teismų pradėtiems procesams gali būti taikomas Reglamentas.

2) Antrasis nemokumo bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymis – kolektyviškumas. Kolektyvinė byla yra tokia byla, kuri skirta kreditorių grupės interesų tenkinimui. Atitinkamai Reglamentas netaikomas procesams, kurie pradedami išimtinai vieno kreditoriaus interesų tenkinimui, t.y. Reglamentas netaikomas skolos konkrečiam kreditoriui priteisimo ar išieškojimo procesams. Analogiškai Reglamentas netaikomas nemokaus skolininko atžvilgiu pradėtiems procesams, kuriais siekiama patenkinti dalies skolininko kreditorių reikalavimus¹⁰⁸, nes tokie procesai taip pat neturi kolektyviškumo savybės. Pastebėtina, kad nėra svarbu, vienas, dalis, ar visi kreditoriai inicijuoja nemokumo procesą. Svarbu tik tai, ar jame gali pareikšti reikalavimus bei dalyvauti (nebūtinai šia teise naudojasi) visi skolininko kreditoriai.

Gali kilti klausimas, ar Reglamentas turi būti taikomas nemokumo procesams, kurie pradedami skolininko, turinčio tik vieną kreditorių, atžvilgiu? Nors doktrinoje yra išreikšta nuomonių, kad ne, nes tai taip pat būtų procesas, neatitinkantis kolektyviškumo požymio, disertacijos autorė siūlytų esminiu kriterijumi laikyti ne tai, kiek kreditorių turi skolininkas, bet, kriterijų, ar nemokumo procesas yra orientuotas apimti visus kreditorius.

3) Trečiasis nemokumo bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymis – nemokumas kaip proceso pagrindas. Tai reiškia, kad nemokumo procesas, kuriam taikomas Reglamentas, turi prasidėti dėl skolininko nemokumo, o ne koku nors kitu pagrindu¹⁰⁹. Pavyzdžiui, Reglamento priede A yra nurodytas „likvidavimo procesas“. Tačiau valstybė, nurodžiusi Reglamento priede A „likvidavimo procesą“ numato galimybę inicijuoti skolininko likvidavimą ir kitais pagrindais, ne vien tik dėl skolininko nemokumo. Tokiu pagrindu gali būti, pavyzdžiui, „viešasis interesas“ arba skolininkas gali būti likviduojamas jo dalyvių sprendimu,

¹⁰⁸ Ten pat. p. 23.

¹⁰⁹ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. p. 25.

nesant skolininko nemokumo grėsmės. Šiais atvejais, nepriklausomai nuo sprendimo likviduoti skolininką motyvų, Reglamentas likvidavimo procesui nebus taikomas nepaisant to, kad „likvidavimo procesą“ valstybė yra nurodžiusi Reglamento A priede. Taigi, teismas, byloje turėdamas užsienio teismo sprendimą ir matydamas, kad buvo taikyta Reglamento A priede nurodyta procedūra, tačiau iš sprendimo nesant aišku, ar nemokumo procesui buvo taikytas Reglamentas, turėtų atkreipti dėmesį į tai, koks buvo Reglamento A priede nurodytos procedūros pagrindas. Jeigu tai nemokumas ar nemokumo ateityje grėsmė (galimybė), reikėtų preziumuoti, kad Reglamentas buvo taikytas. Jeigu Reglamento A priede numatytos ir užsienio teismo taikytos procedūros pagrindas buvo kitas, t.y. ne nemokumas ar jo grėsmė, darytina išvada, kad Reglamentas negalėjo būti taikomas.

Pastebėtina ir tai, kad pradėdant procesą, kuriam taikomas Reglamentas, dar nebūtina konstatuoti, jog skolininkas yra nemokus. Pakanka nemokumo grėsmės konstatavimo¹¹⁰. Tai gali būti paaiškinama ta aplinkybe, kad Reglamentu siekta apimti tiek bankroto procesus, tiek procesus, kuriais siekiama išvengti skolininko nemokumo. Ne visi tokie procesai pradėdami konstatavus tam tikrą skolininko nemokumo lygį.

Reglamente nenustatyti kriterijai, kuriais vadovaujantis turi būti sprendžiama apie skolininko nemokumą. Bet kokie skolininko finansiniai sunkumai, kai jie atitinka nacionalinėje teisėje numatytą nemokumo būsenos sampratą, laikytini skolininko nemokumu.

4) Keturtais nemokumo bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymis – skolininko dalinis ar visiškasis turtą netekimas. Toks turtą netekimas reiškia, kad paskirtam administratoriui perduodama teisė valdyti ir disponuoti skolininko turtu ar jo dalimi. Dalinis skolininko turtą netekimas gali

¹¹⁰ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 232, Bob Wessels. *International Insolvency Law*. 2006. psl. 20. p. 267.

pasireikšti teisių į dalies skolininko turto valdymą ir disponavimą netekimu, arba dalies (tam tikrų) teisių į turto valdymą ir disponavimą netekimu, pavyzdžiui, kai tam tikri sandoriai su turtu gali būti sudaromi tik likvidatoriaus pritarimu, arba šiems sandoriams reikalingas likvidatoriaus patvirtinimas. Atitinkamai į Reglamento taikymo sritį nepakliūna nemokumo procesai, kuriose skolininkas bent iš dalies nepraranda savo turto ir veiklos administravimo teisių.

5) Penktasis nemokumo bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymis – procese turi būti paskiriamas likvidatorius. Likvidatorius (Reglamento 2 straipsnio b) punktas) - tai bet kuris asmuo ar institucija, kurių funkcija yra administruoti arba likviduoti turtą, į kurią iš skolininko atimtos teisės, arba kontroliuoti skolininko reikalų administravimą. Šie asmenys ir institucijos, siekiant palengvinti Reglamento taikymą, išvardyti C priede. Net jeigu pagal valstybės nacionalinę teisę nemokaus skolininko administravimo funkciją atlieka teismas, tai turi būti nurodyta Reglamento C priede¹¹¹.

Pastebėtina, kad sąvoka „likvidatorius“ Reglamento prasme netapati sąvokai „likvidatorius“ Lietuvos nacionalinėje teisėje ir apima nacionalinėje teisėje numatytą įmonės bankroto administratorių bei restruktūrizuojamos įmonės administratorių (Žiūrėti Reglamento C priedą). Daugeliui valstybių įprastos kitos sąvokos, atitinkančios likvidatoriaus šio reglamento prasme sampratą.

Pastebėtina ir tai, kad ne visiems į Reglamento taikymo sritį pakliūnantiems nemokumo procesams būdinga tai, kad juose dalyvauja teismas. Reglamentas nereikalauja, kad būtinai procese dalyvautų teismas ar administracines funkcijas atliekanti institucija. Todėl kai kurioms valstybėms (Jungtinė karalystė, Airija) būdingi kolektyvinio nemokumo procesai (angl. creditors' voluntary winding-up), kuriose nedalyvauja teismas, taip pat pakliūna į Reglamento taikymo sritį. Tokį reguliavimą lėmė šių procesų praktinė svarba ir tai, kad šiems procesams būdingos

¹¹¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 29.

tokios pačios procesinės pasekmės kaip ir nemokumo procesams, vykdytiems teismine tvarka¹¹².

Gali kilti klausimas, ar galima Reglamentą taikyti neturinčioms tarptautinio elemento nemokumo byloms? Nors toks bylų, kurioms taikomas Reglamentas, požymis Reglamente nėra įvardintas, atsakymas į klausimą - ne¹¹³. Reglamento rengimo metu dar net nebuvo diskusijų apie galimybę Europos Sąjungos lygmeniu reguliuoti nacionalines bylas, laikyta, kad Europos Sąjungai tokia kompetencija nesuteikta.

Natūraliai seka klausimas, kokios nemokumo bylos laikytinos turinčiomis tarptautinį elementą? Deja, Reglamentas nepateikia „tarptautinės nemokumo bylos“ sąvokos ir taip palieka erdvės galimoms interpretacijoms. Doktrinoje,¹¹⁴ pripažįstama, kad turinčių tarptautinį elementą bylų atribojimas yra problematiškas. Tarptautinis elementas gali būti išvelgiamas tokiose faktinėse situacijose, kai įmonė vienoje valstybėje yra įsteigta, o kitoje realiai vykdo veiklą¹¹⁵, kai skolininkas turi turto keliose valstybėse arba keliose valstybėse yra skolininko kreditoriai¹¹⁶. Kad skolininko turto buvimas keliose valstybėse yra reikšmingas, neabejotina, nes šis turtas gali būti pagrindas teritorinei nemokumo bylai. Tačiau, klausimas, ar vien dalies skolininko kreditorių buvimas kitoje valstybėje yra pakankamas tarptautinis elementas, pagrindžiantis Reglamento taikymo tikslingumą, ar toks požiūris atitiktų rengėjų ketinimus, tebėra atviras. Kartu pažymėtina, kad, pritarus pozicijai, jog pripažinti nemokumo procesą turinčiu tarptautinį elementą ir todėl pakliūnančiu į Reglamento taikymo sritį pakanka vien fakto, kad skolininkas turi bent vieną kreditorių užsienyje (Reglamentas taikomas kolektyviniams procesams, t.y. apimantiems visus skolininko kreditorius), tektų konstatuoti ir tai, jog didelei daliai keliamų

¹¹² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 29.

¹¹³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 23.

¹¹⁴ Ten pat. p. 47.

¹¹⁵ Ten pat. p. 42.

¹¹⁶ Ten pat. p. 47.

nemokumo bylų turi būti taikomas Reglamentas. Absoliuti dauguma įmonių turi bent vieną kreditorių kitoje valstybėje nei bankrutuoja. Pastebėtina ir tai, kad toks tarptautinio elemento kaip pagrindo taikyti Reglamentą aiškinimas neišvengiamai kelia praktines problemas, kadangi civilinės bylos dėl bankroto bylos iškėlimo iškėlimo stadijoje nei pareiškėjui, nei teismui dar nėra žinomi visi skolininko kreditoriai, taigi nebūtinai yra žinoma ir tai, ar dalis jų yra kitose valstybėse.

Kitiems europiniams civilinį procesą reguliuojantiems teisės aktams¹¹⁷ būdinga tai, kad tarptautinį elementą turinčiais procesais pripažįstami tokie, kuriuose tarptautinio pobūdžio byla – tai byla, kai bent vienos iš šalių nuolatinė ar įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei teismas, kuriam pateiktas prašymas. Šiuo atveju skirtumas nuo Reglamento yra tas, kad įprastame procese paprastai yra dvi šalys, kurios žinomos jau pačioje pirminėje proceso (bylos iškėlimo) stadijoje. Bankroto procese visi kreditoriai taps žinomi, todėl ir paaiškės, ar jų yra užsienyje, jau iškelus civilinę bylą dėl bankroto bylos iškėlimo (joje šalimis yra kreditorius, prašantis iškelti skolininkui bankroto bylą ir skolininkas). Proceso koncentracijos ir operatyvumo aspektais, kurie ypatingai svarbūs nemokumo bylose, būtų neekonomiška ir neefektyvu pirmiausia iškelti civilinę bylą taikant nacionalinę teisę, o tik tada, jau sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir išsiaiškinus, ar byla turi tarptautinį elementą (skolininkas kreditorių ar turto užsienyje), jeigu taip, atsisakyti jurisdikcijos, jeigu pagal Reglamentą ją turi kitos valstybės teismai. Todėl jau pačioje pirminėje proceso stadijoje (gavus prašymą iškelti nemokumo bylą) teismas turėtų pagal turimą informaciją, įskaitant ir tai, ar yra duomenų, kad skolininkas turi kreditorių užsienyje, vertinti, ar byla turi tarptautinį elementą, ir, jeigu taip, preliminariai pagrįsti jurisdikciją pagal Reglamentą.

¹¹⁷ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1896/2006, nustatančio Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, 3 straipsnis, 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 861/2007, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 3 straipsnis

Jau vėlesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje paaiškėjus, kad iš pradžių nacionaline laikyta byla turi tarptautinį elementą, reikėtų tuomet patikrinti, ar teismas turi jurisdikciją pagal Reglamentą. Sprendžiant nemokumo bylos iškėlimo klausimą (nebe civilinės bylos dėl bankroto ar restruktūrizavimo bylos iškėlimo klausimą) teismas jau turi informaciją tiek apie skolininko kreditorius, tiek apie turimą turtą, jo buvo vietą, o prireikus, gali tokios informacijos papildomai paprašyti. Paaiškėjus, kad pagal Reglamentą teismas tarptautinės jurisdikcijos neturi, bylą reikėtų palikti nenagrinėtą. Autorės nuomone, dėl tokių situacijų nereikia nuogąstauti, nes jų nebus daug. Kai iš pradžių grynai nacionaline atrodžiusioje byloje paaiškės, jog ji, vis dėl to, turi tarptautinį elementą, bus retas atvejis, kad tokioje byloje pagrindinių interesų administravimo vieta, kuri ir apsprendžia tarptautinę jurisdikciją, bus kitoje valstybėje nei bylą iškėlęs teismas.

Doktrinoje, pastebėtina, mažai dėmesio skiriama tam, kad užpildyti šią Reglamento spragą – išaiškinti tarptautinį elementą turinčio, todėl į Reglamento taikymo sritį pakliūnančio, nemokumo proceso sampratą.

Tarptautinio elemento samprata glaudžiai susijusi su sekančio poskyrio tema – Reglamento taikymu (pasekmėmis) teritorijoje, todėl su sekančiame poskyryje nagrinėjama is klausimais bus susijęs paskutinis šiame poskyryje aptartinas tarptautinio elemento sampratos aspektas, t.y., ar Reglamento taikymui reikšmingas tarptautinis elementas turi būti suprantamas kaip susiejantis būtinai kelias Europos Sąjungos valstybes (kvalifikuota sąsaja), ar gali susieti Europos Sąjungos valstybę narę ir trečiąją šalį (paprasčia sąsaja)¹¹⁸. Šis aspektas Reglamente nėra paaiškintas. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, Bob Wessels, Huber, Haubold¹¹⁹ pasisako, kad Reglamento taikymui pakanka paprastos sąsajos. Tačiau doktrinoje pasitaiko ir išreikštų abejonių, ar tikrai paprasčia sąsaja yra pakankamas pagrindas taikyti byloje Reglamentą. Abejones kelia Europos Sąjungos steigimo

¹¹⁸ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 47.

¹¹⁹ Bob Wessels. *International Insolvency Law*. 2006. psl. 20. p. 255, 271.

sutarties (konsoliduotos) 65 straipsnis, suteikiantis Europos Sąjungai kompetenciją siekti tinkamo vidaus rinkos funkcionavimo. Toks kompetencijos apribojimas kartais suprantamas kaip apribojantis Europos Sąjungos kompetencija iki reguliavimo tų bylų, kurioms būdinga būtinai kvalifikuota sąsaja¹²⁰. Reglamente nepasisakyta, kokia byla laikytina Bendrijos vidaus byla. Tačiau iš Reglamento nuostatų doktrinoje daroma išvada, kad tai byla, kurios skolininko pagrindinių interesų vieta yra Bendrijoje ir arba realizuojamas skolininko turtas yra Bendrijoje (Reglamento 2 straipsnio g punktas), arba ieškinį (arba teisinį santykį) pagal kolizines normas reguliuoja valstybės narės teisė¹²¹.

3. 3. Taikymas teritorijoje

Reglamento taikymą teritorijoje visų pirma apsprendžia jo „ryšys su Bendrija“¹²². Reglamentas yra skirtas spręsti bendradarbiavimo Bendrijoje klausimus, todėl ir jo taikymo sritis apribota Bendrijos teritorija. Reglamentu nebuvo siekta reguliuoti Bendrijoje inicijuotų nemokumo procesų teisinių padarinių trečiosios šalyse (Europos Sąjunga ir neturi tokios kompetencijos). Reglamentas nereguliuoja ir trečiosiose valstybėse pradėtų nemokumo procesų padarinių Bendrijoje.

Svarbus aspektas, kad Reglamentas taikomas tik tiems nemokumo procesams, kurie pradėti Bendrijos teritorijoje ir Bendrijos skolininko atžvilgiu. Bendrijos skolininkas - tai toks skolininkas, kurio pagrindinių interesų vieta yra Bendrijoje. Taigi, jeigu skolininko pagrindinių interesų vieta yra ne Bendrijoje, Reglamentas nereguliuos jokių nemokumo proceso aspektų, net jeigu jie lies tik

¹²⁰ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 23, 112.

¹²¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 21.

¹²² Ten pat. p.21.

kelias Bendrijos valstybes¹²³. Ši sritis išlieka tarptautinės privatinės teisės reguliavimo dalykas.

Ankstesniuose skyriuose buvo aptartas nemokumo proceso universalus pobūdis, reiškiantis, kad juo siekiama apimti visą skolininko turtą ir visus kreditorius. Svarbu, kad pats Reglamentas neapriboja valstybių narių, iškėlusių pagrindinę nemokumo bylą, jurisdikcijos Bendrijos teritorija. Kitais žodžiais tariant, Reglamentu buvo siekiama sureguliuoti dviejų rūšių nemokumo procesų tarptautinę jurisdikciją. Vienos rūšies procesai (teritoriniai) apriboti jų vietos valstybės teritorija, o kitos rūšies procesų (pagrindinių) Reglamentas neapriboja nei valstybės, nei Bendrijos teritorija. Apsisprendimo diskrecijos šiuo klausimu nepalikta ir valstybių narių nacionalinei teisei¹²⁴. Tačiau Reglamentas gali garantuoti universalų valstybėje narėje iškeltos pagrindinės nemokumo bylos pobūdį tik Bendrijos teritorijoje. Kiek konkrečiu atveju tai bus įmanoma trečiosiose šalyse, priklauso nuo trečiųjų valstybių nacionalinės teisės, taigi, atsakymo, ar iškeltas nemokumo procesas bus kaip universalus pripažįstamas trečiojoje valstybėje, reikia ieškot trečiosios valstybės nacionalinėje teisėje.

Galiausiai, aptariant Reglamento taikymo teritorijoje klausimus, pastebėtina, kad Reglamentas netaikomas Danijai. Skirtingai nei pirmtakės konvencijos, Reglamento taikymo sritis apima Gibraltarą¹²⁵.

3. 4. Taikymas laike

Reglamentas taikomas tik toms nemokumo byloms, kurios buvo iškeltos po Reglamento įsigaliojimo (Reglamento 43 straipsnis), t.y. po 2002 m. gegužės 31 d. (Reglamento 47 straipsnis). Nemokumo bylos iškėlimo momentas apibrėžtas

¹²³ SEALY, Len, MILMAN, David. *Annotated Guide to the Insolvency legislation*. Revised seventh Edition 2004. p. 602.

¹²⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 54.

¹²⁵ SEALY, Len, MILMAN, David. *Annotated Guide to the Insolvency legislation*. Revised seventh Edition 2004. p. 602.

Reglamento 2 straipsnio f) punkte. Pagal šį punktą, bylos iškėlimo laikas - tai laikas, kai įsiteisėja teismo sprendimas iškelti bylą, nesvarbu, ar tai būtų galutinis sprendimas, ar ne¹²⁶.

Įmanoma situacija, kai skolininkui nemokumo byla iškeliama iki Reglamento įsigaliojimo, o kitoje valstybėje tam pačiam skolininkui nemokumo byla keliamą jau po Reglamento įsigaliojimo. Nepriklausomai nuo to, ar, esant tokioms aplinkybėms, po Reglamento įsigaliojimo iškelta nemokumo byla atitinka pagrindinės ar šalutinės nemokumo bylos sampratą, Reglamentas jai taip pat neturi būti taikomas¹²⁷. Toks aiškinimas atspindi taisyklės, kad Reglamentas netaikomas byloms, iškeltoms iki jo įsigaliojimo, absoliutų pobūdį, kuris kyla iš Reglamente įtvirtinto nemokumo procesų reguliavimo modelio, grindžiamo, visų pirma, universalumo principu¹²⁸.

Kartu pastebėtina, kad praktikoje iki Reglamento įsigaliojimo pasitaikė teismų sprendimų, grindžiamų numatomu Europos Sąjungos teisės taikymu. Toks požiūris iš pirmo žvilgsnio prieštarauja aptartam Reglamento 43 straipsniui, tačiau doktrinoje¹²⁹ buvo pasisakyta, kad tai nėra nesuderinama su Reglamentu. Tokia pozicija grindžiama argumentais, kad Reglamentas tik nustato pareigą jį taikyti po jo įsigaliojimo, o galimybė Reglamentą taikyti anksčiau, t.y. iki jo įsigaliojimo, yra nacionalinės teisės klausimas. Kai kurių valstybių (pavyzdžiui, Olandijos) teismai Reglamentą pradėjo taikyti dar iki jo įsigaliojimo taip užpildydami teisės spragą, kai nebuvo tam tikrus nemokumo proceso klausimus reguliuojančių nacionalinės teisės normų ir buvo visuotinai žinoma apie netrukus įsigaliojantį Reglamentą, kurio nuostatos tiko užpildyti teisės spragas.

Šiuo metu Reglamentas galioja jau daug metų, teismai nagrinėja bylas iškeltas jau po Reglamento įsigaliojimo ir vargu, ar dar teks netaikyti keliamai

¹²⁶ Plačiau apie bylos iškėlimo sampratą ir jos problematiką disertacijos skyriuje 5.7. „Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas“.

¹²⁷ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 545.

¹²⁸ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 30.

¹²⁹ Ten pat. p.31.

nemokumo bylai Reglamento, nes dar prieš jo įsigaliojimą tam pačiam skolininkui jau buvo iškelta nemokumo byla kitoje valstybėje. Kiek didesnė, nors irgi maža, tikimybė, kad gali tekti taikyti Reglamento 43 straipsnį ta apimtimi, kiek jis nustato, kad iki Reglamento įsigaliojimo įvykdytus skolininko veiksmus reglamentuoja įstatymai, kurie galiojo jų atlikimo metu. Ši norma turi būti aiškinama siaurai, t.y. kaip reguliuojanti tik skolininko sandoriams taikytiną teisę, tačiau nereguliuojanti pagal Reglamentą iškelto nemokumo proceso pasekmių dar iki Reglamento įsigaliojimo skolininko sudarytiems sandoriams¹³⁰.

3.5. Reglamento santykis su kitais teisės aktais ir dokumentais

Reglamentas pakeičia tarp dviejų ar daugiau valstybių narių pasirašytas tarptautines konvencijas, reguliuojančias Reglamento sureguliuotus nemokumo procesų aspektus. Konvencijos ir toliau taikomos tiems nemokumo procesams, kuriems netaikomas Reglamentas, įskaitant procesus, pradėtus iki Reglamento įsigaliojimo. Be to, konvencijos ir toliau reguliuoja tuos tarptautinio nemokumo procesų aspektus, kurių nereguliuoja Reglamentas. Pavyzdžiui, konvencijos gali reguliuoti nemokumo proceso, pradėto vienoje iš konvenciją pasirašiusių valstybių, pripažinimo klausimus tais atvejais, kai skolininko pagrindinių interesų vieta yra už Europos Sąjungos ribų (Reglamentas netaikomas nemokumo procesams, kurie pradami skolininko, kurio pagrindinių interesų vieta yra ne Europos Sąjungoje, atžvilgiu).

Reglamentas taip pat nepakeičia iki Reglamento įsigaliojimo valstybių narių su trečiosiomis valstybėmis sudarytų sutarčių. Siekdama pašalinti galimus nesusipratimus Europos Sąjungos taryba¹³¹ oficialiai deklaravo, kad valstybės narės ir po Reglamento įsigaliojimo gali sudaryti su trečiosiomis šalimis dvišales

¹³⁰ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004. p..31.

¹³¹ Paskelbta OL (2000 C 183/02) 2000 m. birželio 30 d.

ar daugiašales sutartis, kurios, nepaneigdamos Reglamento, reguliuotų tuos pačius klausimu kaip ir Reglamentas.

Kalbant apie Reglamento santykį su kitais Europos Sąjungos teisės aktais, bene svarbiausia aptarti jo santykį su Reglamentu Briuselis I (2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo) (toliau tekste – Reglamentas Briuselis I arba pilnas pavadinimas), kadangi tai pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reguliuojantis tarptautinės jurisdikcijos civilinėse bylose klausimus. Laikomasi nuomonės¹³², kad šie Reglamentai vienas kitą papildo, t.y. santykis tarp šių dviejų Reglamentų reguliavimo srities yra toks: kas, vadovaujantis Reglamento Briuselis I 1 straipsnio 2 dalies b) punktu, nepatenka į Reglamento Briuselis I reguliavimo sritį, patenka į Reglamento Nr. 1346/2000 reguliavimo sritį ir atvirkščiai.

Toks požiūris atspindi rengėjų ketinimus, tačiau nevisiškai teisingas.

Viena, visi nemokumo procesai nepakliūna į Reglamento Briuselis I taikymo sritį, tačiau ne visi pakliūna į Reglamento Nr. 1346/2000 taikymo sritį. Reglamentas Nr. 1346/2000 taikomas tik jo priede A nurodytiems nemokumo procesams. Jeigu kurios nors valstybės narės nacionalinėje teisėje numatytas nemokumo procesas nebuvo įrašytas į Reglamento A priedą, jam netaikomas nei Reglamentas Briuselis I, nei Reglamentas Nr. 1346/2000.

Antra, tiek Reglamentas Briuselis I, tiek Reglamentas Nr. 1346/2000 netaikomas kredito institucijoms ir draudimo bendrovėms, kurių nemokumo procesai sureguliuoti įgyvendinant direktyvas.

Reglamento Nr. 1346/2000 ir Reglamento Briuselis I santykis aktualus ir nustatant su nemokumo procesais susijusių bylų tarptautinę jurisdikciją. Plačiau tai bus analizuojama disertacijos V skyriuje.

¹³² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 55-56, MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 270-271.

Galiausiai aptartinas Reglamento santykis su UNCITRAL dokumentais. Grėsmės, kad Reglamentas bus nesuderinamas su UNCITRAL rengiamais dokumentais¹³³, teoriškai nėra. UNCITRAL modelinis įstatymas dėl tarptautinių nemokumo bylų neturi įstatymo galios, juo tik kaip pavyzdžiu, siūlomu modeliu gali remtis valstybės narės vystydamos savo nacionalinę teisę. Todėl ir suderinamumo su Reglamentu problemų kilti negali. Be to, rengiant modelinio įstatymo projektą, buvo atsižvelgta į Europos Sąjungos teisę tarptautinio nemokumo klausimais, kas taip pat užtikrina UNCITRAL dokumentų ir Europos Sąjungos teisės suderinamumą.

¹³³ 2009 liepos 1 d. UNCITRAL patvirtintas Praktinis bendradarbiavimo tarptautinio nemokumo bylose vadovas (nauja redakcija)

IV DALIS. JURISDIKCIJOS TAISYKLĖS

4.1. Bendrosios pastabos

Reglamentas nustato visoms valstybėms narėms bendras tarptautinės jurisdikcijos taisykles, kurios pakeičia nacionalinėje teisėje numatytas (nėra joms alternatyvios). Reglamente numatytos tarptautinės jurisdikcijos taisyklės taikomos tik Reglamento 1 straipsnyje ir priede A numatytoms nemokumo byloms. Kitų nemokumo bylų tiek tarptautinę, tiek nacionalinę jurisdikciją ir po Reglamento įsigaliojimo reguliuoja nacionalinė teisė.

Kartu pastebėtina, kad Reglamentas nustato tik valstybę, kurios teismai yra kompetentingi iškelti ir nagrinėti nemokumo bylas konkrečiam skolininkui. Kuris konkretus tos valstybės teismas ar kurie teismai (kurios vietovės, kurios grandies), nustato jau nacionalinė teisė. Taigi, suinteresuotas nemokumo bylos iškėlimu asmuo pirmiausia turės įvertinti, kurios valstybės teismai pagal Reglamentą yra kompetentingi, o tada jau pagal tos valstybės nacionalinę teisę įvertinti, kuris konkretus teismas kompetentingas iškelti ir nagrinėti bylą.

Federacinės valstybės gali būti sudarytos iš keleto skirtingų teismų sistemų ir atskiruose teritoriniuose vienetuose turėti bent iš dalies skirtingą nemokumo teisę. Jurisdikcijos paskirstymo tarp federacinės valstybės teritorinių vienetų klausimų Reglamentas taip pat nereguliuoja. Tai taip pat nacionalinės teisės klausimas.

Reglamentas nustato tarptautinę jurisdikciją trijų procesinių formų nemokumo byloms:

- a) pagrindinėms nemokumo byloms;
- b) teritorinėms nemokumo byloms;
- c) šalutinėms nemokumo byloms.

Koks jų santykis?

Pagrindinei nemokumo bylai būdingas universalumas, o teritorinė nemokumo byla – atvirkščiai – yra apribota valstybės, kurioje iškelta, teritorija. Kai teritorinė byla iškeliamą po pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo, ji gali būti vadinama šalutine nemokumo byla taip pabrėžiant jos skirtumą ir santykį su pagrindine nemokumo byla. Taigi visos šalutinės bylos yra teritorinės, bet ne visos teritorinės nemokumo bylos yra šalutinės nemokumo bylos. Teritorinė nemokumo byla iki iškeliant pagrindinę nevedinama šalutine, nes dar nėra atžvilgiu ko būti šalutine. Reglamentas nereikalauja, kad visada būtinai būtų iškeliamą ir pagrindinė nemokumo byla, todėl įmanoma situacija, kai skolininkui bus iškeliamą tik teritorinė (arba kelios teritorinės) nemokumo bylos, kurios niekada nebus šalutinėmis, nes niekada nebus iškelta pagrindinė nemokumo byla.

Pagrindinei ir teritorinei (šalutinei) nemokumo bylai iškelti Reglamentas numato skirtingus tarptautinės jurisdikcijos kriterijus. Jie aptartini toliau.

4.2. Pagrindinės nemokumo bylos jurisdikcijos klausimai

Valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, teismai turi jurisdikciją iškelti bankroto bylą (Reglamento 3 straipsnio 1 dalis). Pagal šią nuostatą, valstybių narių, kurioje yra skolininko pagrindinių (turtinių) interesų vieta, teismai turi teisę skolininkui iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Tokiai bylai būdingas universalumas (siekis apimti visą skolininko turtą, nepriklausomai nuo jo buvimo vietos ir įtraukti visus skolininko kreditorius). Skolininkui gali būti iškeliamą tik viena pagrindinė nemokumo byla. Taigi, pagrindinės nemokumo bylos tarptautinės jurisdikcijos kriterijus – pagrindinių (turtinių) interesų buvimo vieta.

4.2.1. Lingvistinio pobūdžio pastabos

Pastebėtina, kad Reglamento vertimai į skirtingas kalbas nėra identiškai tapatūs. Vertimuose į kai kurias kalbas (tarp jų ir vertimas į lietuvių kalbą) yra pavartota

interesus apibūdinanti sąvoka „turtiniai“, o kitose ne. Atitinkamai ir doktrinoje, kai kurie autoriai pabrėžia pagrindinių interesų pobūdį – turtinis¹³⁴, o kiti turtinio pobūdžio neišskiria kaip atskiro interesus apibūdinančio požymio. Dėl šio skirtumo pasekmių nereikėtų nuogąstauti, kadangi bet kuriuo atveju interesų sąvoka turi turtinį pobūdį¹³⁵. Todėl toliau šioje disertacijoje bus vartojama sąvoka „pagrindinių interesų vieta“, tačiau tuo jokiu būdu nenorima paneigti ar ginčyti pagrindinių interesų turtinį pobūdį.

4.2.2. Pagrindinių interesų vietos sampratos autonomiškas pobūdis

Pagrindinių interesų vieta – autonomiška koncepcija, būdinga tik Reglamentui¹³⁶. Autonomiška sąvoka suprantama kaip vienodinančiai teisei būdinga sąvoka, kuri, turint omenyje normos, kurioje ji vartojama, tarptautinę kilmę ir vienijančią funkciją, turi taip pat turėti vienijančią ir nuo nacionalinės teisės nepriklausančią reikšmę¹³⁷. Tai reiškia, kad sąvoka „pagrindinių interesų vieta“ yra vienoda visom valstybėms narėms, jos sampratos negali pakoreguoti nacionalinės teisės ypatumai. Visos valstybės narės, sprendamos dėl pagrindinių interesų buvimo vietos, privalo vadovautis tais pačiais kriterijais. Todėl nei pats Reglamentas, nei susijusi Teisingumo Teismo praktika aiškinant pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijaus sampratą nenukreipia į nacionalinę teisę ir ja nesiremia. Dar daugiau, Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pažymėta ne tik tai, kad pagrindinių interesų vietos sąvoka aiškintina visose valstybėse narėse vienodai, nepriklausimai nuo valstybių narių nacionalinės teisės¹³⁸, bet ir tai, kad ši sąvoka yra būdinga būtent Reglamentui Nr. 1346/2000. Savarankiška reikšmė

¹³⁴ KAVALNĖ, Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS, Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. *Bankroto teisė pirmoji knyga*. Vilnius. 2009. p. 321.

¹³⁵ Žr. sąvokos „interesas“ aiškinimą skyriuje 4.2.8. „Juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata“

¹³⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.37.

¹³⁷ Ten pat. p.37.

¹³⁸ Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Nr. C-396/09.

šiuo atveju suprantama kaip būdinga net ne Europos Sąjungos teisei apskritai, o tik būtent šiam vienam reglamentui¹³⁹.

Tiesa, doktrinoje¹⁴⁰ yra tekę rasti aptartą ir kitokį požiūrį, t.y. kad valstybės, kurioje yra skolininko registruota buveinė, teisė nustatyta, ar skolininko pagrindinių interesų vieta yra šioje valstybėje. Nors autorius, Georges Khairallah, ir simpatizuoja tokiam modeliui, jo nuomone, leidžiančiam išvengti situacijų, kai keliose valstybėse iškeliamą po nemokumo bylą tai pačiai įmonei, pripažįsta, kad Teisingumo Teismas pasirinko kitą alternatyvą, pagal kurią, pagrindinių interesų vietos kriterijus yra autonomiškas ir neturi priklausyti nuo nacionalinės teisės.

4.2.3. Pagrindinių interesų vietos apibrėžimo vietos Reglamente reikšmė

Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punkte nustatyta: „Pagrindinių turtinių interesų vieta“ turėtų būti vieta, kurioje skolininkas reguliariai administruoja savo turtinius interesus, ir dėl to ją gali nustatyti trečiosios šalys. Tai, kad šis apibrėžimas pateiktas tik Reglamento konstatuojamojoje dalyje, o ne pačiame Reglamente, pavyzdžiui, jo antrame straipsnyje, skirtame sąvokų apibrėžimui, atrodo keistokai ir gali kelti abejonių dėl apibrėžimo teisinės reikšmės. Konstatuojamoji Reglamento dalis neturi norminio pobūdžio ir nėra įpareigojanti kaip Reglamento normos. Konstatuojamosios dalies punktai svarbūs aiškinant Reglamentą, kaip atskleidžiantys teisės akto priėmimo priežastis, jo normų tikslus, bendrą teisės akto koncepciją¹⁴¹. Teisingumo Teismas yra pasisakęs¹⁴², kad į konstatuojamąją dalį reikėtų atsižvelgti, kai Reglamento tekstas

¹³⁹ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

¹⁴⁰ RINGÉ, Wolf-Georg, GULLIFER, Louise, THERY, Philippe. *Current Issues in European Financial and Insolvency Law. Perspectives from France and the UK*. 2009. p 113-115.

¹⁴¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.39.

¹⁴² Schweizerische Lactina Panchaud AG prieš Vokietiją (bylos Nr. C-346/88).

neaiškus ar netikslus. Tačiau šio Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punktu nueita daug toliau¹⁴³.

Taigi, kodėl pagrindinių interesų vietos apibrėžimas pateiktas būtent Reglamento konstatuojamojoje dalyje? Atsakymą galima rasti istorinėse Reglamento rengimo aplinkybėse. Jos paaiškina „keistą“ apibrėžimo vietą teisės akte ir jokių būdu nerodo rengėjų ketinimų pagrindinių interesų vietos sąvokai, pateiktai Reglamento konstatuojamojoje dalyje, suteikti mažesnę reikšmę negu ji būtų šią sąvoką pateikus pačiame Reglamento tekste¹⁴⁴. Primintina, kad Reglamento tekstas parengtas 1995 m. konvencijos teksto pagrindu. Kaip šios konvencijos lydymasis dokumentas buvo parengtas jos aiškinamasis dokumentas (Virgos-Schmit raportas)¹⁴⁵, kuriame ir buvo paaiškinta sąvokos „pagrindinių interesų vieta“ turinys. Ne tik pats konvencijos tekstas, bet ir lydintis aiškinamasis dokumentas buvo rengėjų aptartas derybų keliu. Vėliau, kai vyko derybos dėl Reglamento parengimo, keletas derybų eigoje priimtų sprendimų lėmė tai, kad pagrindinių interesų vietos sąvoka atsidūrė Reglamento konstatuojamojoje dalyje. Pirmasis tam svarbus sprendimas – konvencijos tekstą keisti tik išimtiniais atvejais. Remiantis šiuo sprendimu, su keliomis išimtimis buvo daromi tik tokie teksto pakeitimai, kurie buvo būtini pritaikant konvencijos tekstą naujos teisinės formos teisės aktui – Reglamentui. Antrasis svarbus rengėjų priimtas sprendimas – į Reglamento konstatuojamąją dalį perkelti tuos konvencijos aiškinamojo dokumento punktus, kurie bus pripažinti svarbiais tam, kad užtikrinti teisingą Reglamento nuostatų supratimą.

Be abejonės, šios istorinės Reglamento rengimo aplinkybės nėra žinomos visiems praktikams ir gali pagrįstai kilti klausimų, kodėl pagrindinių interesų vietos apibrėžimas nepateiktas Reglamento pagrindinėje dalyje, kokią teisinę

¹⁴³ SEALY, Len, MILMAN, David. *Annotated Guide to the Insolvency legislation*. Revised seventh Edition 2004. p. 608.

¹⁴⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.39.

¹⁴⁵ Virgos-Schmit report on the Convencion on Insolvency proceedings

reikšmę turi jo vieta būtent konstatuojamojoje dalyje. Doktrinoje¹⁴⁶, atsižvelgiant į tai, kad pagrindinių interesų vieta yra tarptautinės jurisdikcijos pagrindinėje nemokumo byloje nustatymo kriterijus, taip pat apgailestaujama, kad šio kriterijaus apibrėžimo, paaiškinimo nėra Reglamento tekste. Dar daugiau, šiuo metu doktrinoje¹⁴⁷ jau pasisakoma, kad Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punktą nėra pagrindinių interesų administravimo vietos apibrėžimas. Tai tik pagrindinių turtinių interesų vietos sampratos aiškinimo gairės, bet ne pats apibrėžimas. Teisingumo Teismas, pasisakydamas dėl pagrindinių interesų administravimo vietos kriterijaus byloje Nr. 341/04¹⁴⁸, šio klausimo tiesiogiai taip pat nepalietė. Sprendimo 33 punkte pavartota sąvoka „apibrėžimas“, tačiau, ne visų autorių nuomone¹⁴⁹, tai reikėtų vertinti kaip Teisingumo Teismo nuomonę, kad Reglamento konstatuojamoji dalis pateikia pagrindinių interesų administravimo vietos sąvoką. Disertacijos autorė laikosi nuomonės, kad paminėtos istorinės Reglamento rengimo aplinkybės nepalieka abejonių, jog Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punktui suteiktina pagrindinių interesų sąvokos apibrėžimo reikšmė.

Konstatuojamosios dalies 13 punkto reikšmės neturėtų sumenkinti ir lingvistinio pobūdžio abejonės¹⁵⁰. Pavartota tariamoji sąvoka „turėtų“ nemenkina apibrėžimo reikšmės. Tariamoji nuosaka būdinga konstatuojamosios dalies formulotėms ir jos nereikėtų suprasti kaip paliekančios galimybę pagrindinių interesų vietą aiškinti kitaip nei apibrėžta Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punkte. Tai, kad 1995 m. konvencijos aiškinamajame dokumente pavartota griežtesnė formulotė, t.y. vadovaujantis šio dokumento 75 punktu, „pagrindinių

¹⁴⁶ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009 p. 45.

¹⁴⁷ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009 p. 253, *The Law of insolvency*. I. F. Flecher. 2009. p 1006.

¹⁴⁸ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Nr. C-341/04.

¹⁴⁹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009 p. 253.

¹⁵⁰ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.39.

interesų vieta turi būti aiškinama kaip vieta, kurioje skolininkas reguliariai administruoja savo turtinius interesus, ir dėl to ją gali nustatyti trečiosios šalys“ taip pat neduoda pagrindo kitokiai išvadai. Reglamento konstatuojamojoje dalyje tariamoji nuosaka pavartota tik todėl, kad būtų išlaikytas konstatuojamajai daliai būdingas stilius.

4.2.4. Pagrindinių interesų vietos kaip jurisdikcijos kriterijaus kilmė

Nesunku pastebėti, kad pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijus savyje talpina kompromisą tarp dviejų atskiroms Europos Sąjungos valstybėms būdingų jurisdikcijos nustatymo bankroto bylose koncepcijų („registracijos vietos“ (angl. state of incorporation) ir „realios buveinės“ (angl. real seat)) sąjungą. Doktrinoje¹⁵¹ pažymima, kad sąvoka „pagrindinių interesų vieta“ kyla iš „realios buveinės vietos“ (angl. real seat, vok. Sitztheorie) koncepcijos. Ši koncepcija būdinga kai kurių kontinentinių valstybių narių įmonių teisei. Rengiant Reglamentą, buvo siekiama surasti objektyvų kriterijų, kuris parodytų realų ryšį tarp įmonės ir konkrečios valstybės. Labiausiai tokį ryšį atspindinčiu kriterijum laikyta vieta, kurioje vykdomas įmonės centralizuotas administravimas ir kontrolė: vieta, kurioje veikia reali pagrindinė administracijos buveinė. Tokia koncepcija buvo pasirinkta rengiant Europos Sąjungos valstybių narių 1980 m. konvencijos projektą (ši konvencija neįsigaliojo). Vėliau, rengiant jau 1990 m. konvencijos projektą, buvo priimtas sprendimas vengti „centrinės administracijos“ kaip kriterijaus, kadangi jis būdingas tik juridiniams asmenims¹⁵². Tuomet buvo pasirinktas pagrindinių interesų vietos kriterijus, kaip taikytinas tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims.

¹⁵¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.37.

¹⁵² Ten pat. p.38.

Taigi, Reglamente vartojama „pagrindinių interesų vietos“ sąvoka apjungia 1980 m. ir 1990 m. konvencijų rengėjų siūlytus jurisdikcijos nustatymo kriterijus, t.y. iš 1990 m. konvencijos perima „pagrindinių interesų vietos“ kriterijų (Reglamento 3 straipsnio 1 dalis) ir jį Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punkte aiškina labai panašiai kaip 1980 m. konvencijos projekte buvo aiškinama „realios centrinės administracijos“ samprata („vieta, kur skolininkas įprastai administruoja savo interesus“).

Pagrindinių interesų vietos sąvoka yra atviro pobūdžio¹⁵³. Sąvokos lankstumas leidžia ją taikyti įvairiausio pobūdžio skolininkams. Tai sąvokos lankstumo teigiama savybė. Kartu sąvokos lankstumas gali būti ir šios sąvokos minusas. Taip yra todėl, kad taikant sąvoką būtina išsamiai išsiaiškinti ir įvertinti daug su skolininku susijusių faktinių aplinkybių, o tam būtinos nemažos laiko sąnaudos, be to, išlieka galimybė, kad sąvoka dėl savo neapibrėžtumo bus taikoma šiek tiek skirtingai. Čia turima omenyje situacijos, kai teismai, išanalizavę skolininko padėtį apibūdinančias aplinkybes, padarys skirtingas išvadas dėl skolininko pagrindinių interesų vietos.

4.2.5. Juridinio asmens pagrindinių interesų administravimo vietos prezumpcija

Vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi, kai nėra priešingų įrodymų, laikoma, kad juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta yra jo registruota buveinė. Ši prezumpcija taikoma bet kokios formos juridiniams asmenims taip pat kitiems organizaciniams dariniams, neturintiems juridinio asmens statuso, tačiau galintiems būti nemokumo proceso subjektu - nemokiu skolininku. Prezumpcijos logika yra ta, kad juridinio asmens registracijos vieta paprastai sutampa su juridinio asmens pagrindinės buveinės buvimo vieta, o

¹⁵³ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.38.

pagrindinės buveinės funkcijų vykdymo vieta yra svarbi nustatant pagrindinės nemokumo bylos tarptautinę jurisdikciją. Tačiau ne visada taip yra praktikoje. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje neretai juridinio asmens registruota buveinė yra kitoje vietoje, nei centrinės būstinės funkcijas vykdanči būstinė¹⁵⁴.

Prezumpcija atlieka keletą funkcijų.

Viena, ji atspindi labiausiai tikėtiną situaciją, kai skolininkas savo interesus administruoja ten, kur ir yra registruotas. Šiose situacijose prezumpcija palengvina teisėjo darbą, nes visuomet yra lengviau nustatyti ir argumentuoti jurisdikciją pagal formalų kriterijų, tokį kaip registracija, o ne taikant atviro pobūdžio ir faktinių aplinkybių visumos analize grindžiamą kriterijų – vieta, kur skolininkas įprastai administruoja savo pagrindinius interesus.

Antra, prezumpcija įneša teisinio tikrumo. Nesant byloje pakankamai įrodymų, kur skolininkas įprastai administruoja pagrindinius savo interesus, teisėjas jurisdikciją gali nustatyti pasiremdamas prezumpcija. Proceso dalyviai, siekiantys įrodyti, kad skolininkas įprastai savo interesus administruoja kitoje valstybėje nei yra registruotas ir todėl ten turi būti keliami pagrindinė nemokumo byla, privalėtų tai įrodyti, t.y. pateikti teismui įtikinančius argumentus ir įrodymus. Tik, jeigu nesiekama šios prezumpcijos paneigti, užtenka pateikti įrodymus, kad skolininkas yra registruotas teismo buvimo vietos valstybėje.

Keletą rekomendacijų dėl prezumpcijos taikymo ribų galima rasti doktrinoje.

Kai byloje įrodytas skolininko ryšys su kitomis valstybėmis nei skolininko registracijos vieta, tačiau šių skolininko ryšių įvertinimas neduoda pagrindo pagrįstai ir aiškiai išvadai, kad skolininko pagrindinių interesų administravimo vieta yra kitoje valstybėje nei skolininkas registruotas, jurisdikciją turėtų nulemti prezumpcija¹⁵⁵.

¹⁵⁴ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 311.

¹⁵⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.44.

Įmanomos ir tokios situacijos, kai pagal byloje esančius įrodymus yra akivaizdu, kad skolininkas savo pagrindinius interesus administruoja kitoje valstybėje nei yra registruotas arba byloje yra įrodymų, įrodančių skolininko ryšį (įprastai administruoja interesus) su keliomis tokiomis valstybėmis ir pagal turimus įrodymus sunku vienareikšmiškai nuspręsti, kurioje iš šių kelių valstybių skolininkas įprastai administruoja pagrindinius interesus. Tokiomis aplinkybės prezumpcija netaikytina¹⁵⁶. Jos negalima naudoti kaip išėties taško visais atvejais. Priešingu atveju, būtų paneigta pati jurisdikcijos nustatymo koncepcijos idėja, kad „realybės kriterijus“ (vieta, kur skolininkas administruoja pagrindinius interesus) yra svarbesnis už „formalų kriterijų“ (vieta, kur skolininkas yra registruotas).

Kalbant apie prezumpcijos taikymą, tikslinga plačiau pakomentuoti sąvoką „registruota buveinė“. Ši sąvoka labiau būdinga Anglijos ir Airijos teisei ir yra siauresnė nei kitoms valstybėms būdinga sąvoka „oficiali buveinės vieta“, t.y. juridinio asmens steigėjų ar dalyvių nustatytas juridinio asmens buveinės adresas. Tai oficialus juridinio asmens (jo buveinės) adresas. Priklausomai nuo konkrečios valstybės nacionalinės teisės, šis adresas gali būti numatytas juridinio asmens steigimo dokumentuose, įstatuose, bet kokiam kitame dokumente. Pastebėtina, kad valstybės Reglamento vertimuose pavartojo joms būdingą sąvoką¹⁵⁷. Reglamento vertime į lietuvių kalbą pavartota anglosaksams būdingesnė sąvoka „registruota buveinė“.

Įmanomos situacijos, kai Reglamentas bus taikomas verslo dariniams, neturintiems juridinio asmens statuso ir „registruotos buveinės“ ar „oficialios buveinės vietos“. Doktrinoje¹⁵⁸ rekomenduojama tokiose situacijose pagal analogiją vadovautis Reglamento Briuselis I 60 straipsnio 2 dalimi, kuri, tiesa, buvo skirta paaiškinti, kaip sąvoka „oficiali buveinės vieta“ turėtų būti taikoma valstybėse, kurių teisei tokia sąvoka nebūdinga, t.y. Jungtinei Karalystei ir Airijai.

¹⁵⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004. p. 45.

¹⁵⁷ Ten pat. p. 45.

¹⁵⁸ Ten pat. p.45-46.

Vadovaujantis Reglamento Briuselis I 60 straipsnio 2 dalimi, “oficiali buveinės vieta” yra registruotas biuras arba, jeigu tokio biuro niekur nėra, įregistravimo vieta ar, jeigu tokios vietos niekur nėra, vieta, pagal kurios teisę buvo įsteigta bendrovė. Toks siūlymas grindžiamas argumentais, jog kiekvienos valstybės nacionalinė teisė reikalauja, kad juridinis asmuo turėtų formalią buveinę (registruota buveinė arba oficiali buveinės vieta) toje valstybėje, kurioje ir pagal kurios teisę (*lex societatis*) juridinis asmuo yra įsteigtas. Tiek tokia buveinė, tiek teisė, pagal kurią subjektas įsteigtas, nukreipia į tą pačią valstybę. To pasekmė, kad abu kriterijai (oficiali buveinė ir teisė, pagal kurią įmonė įsteigta) gali būti lygiaverčiai, kai kalbame apie prezumpciją.

4.2.6. Fizinio asmens pagrindinių interesų administravimo vietos prezumpcija

Prezumpcija, kad skolininko juridinio asmens pagrindinių interesų vieta yra jo registracijos vieta, *mutatis mutandis* taikoma ir fiziniams asmenims, t.y. turi būti preziumuojama ir tai, kad skolininko fizinio asmens pagrindinių interesų administravimo vieta yra šio asmens gyvenamoji vieta. Tačiau yra ir nuomonių (tiek doktrinoje¹⁵⁹, tiek nacionalinių teismų praktikoje¹⁶⁰), kad nepakanka argumentų tokiai išvadai ir atitinkamai, reikėtų laikyti, kad pagrindinių interesų administravimo vietos prezumpciją Reglamentas nustato tik skolininkų-juridinių asmenų atžvilgiu.

Disertacijos autorė toliau disertacijoje vadovaujasi plačiau paplitusiu aiškinimu, kad Reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta prezumpcija *mutatis mutandis* taikoma ir fiziniams asmenims. Pagal šią prezumpciją, fizinių asmenų pagrindinių interesų vieta yra jų įprastinė gyvenamoji vieta. Įprastinė gyvenamoji vieta (angl. habitual residence) doktrinoje aiškinama, kaip vieta, kur yra fizinio

¹⁵⁹ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 307.

¹⁶⁰ 2004 m. sausio 9. Olandijos Aukščiausiasis Teismas Nr. 2004/87.

asmens ir jo šeimos namai, nuolatinė gyvenamoji vieta, į kurią jis sugrįžta po verslo išvykų ar atostogų.

Įmanomos situacijos, kai didesnę dalį laiko fizinis asmuo gyvena ne savo įprastinėje gyvenamojoje vietoje, kai, pavyzdžiui, nuo pirmadienio iki penktadienio dirba kažkur kitur, o savaitgaliais grįžta pas šeimą¹⁶¹. Šiuo atveju lemiamas yra trečiųjų šalių numatomumo kriterijus¹⁶². Trečiosios šalys tokio asmens interesų administravimo vieta, tikėtina, laikytų gyvenamąją (ne darbo) vietą¹⁶³. Tačiau, kai nesutampa skolininko fizinio asmens gyvenamoji vieta ir vieta veiklos (verslo), dėl kurio skolininkas fizinis asmuo tampa nemokus ar yra iškilusi nemokumo grėsmė, pagrindinių interesų vieta laikytina verslo, o ne gyvenamoji vieta. Profesionalų atveju, tai bus jų profesinės veiklos vieta.¹⁶⁴

4.2.7. Prezumpcijos paneigimas

Bendriausias gaires, kokiais kriterijais vadovaujantis gali būti paneigta prezumpcija, Teisingumo Teismas suformulavo dar byloje Nr. C-341/04. Šioje byloje išaiškinta, kad pagrindinių interesų vieta nustatoma remiantis tiek objektyviais, tiek trečiųjų šalių nustatomais kriterijais (atsižvelgiama į Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punktą). Šis objektyvumas ir trečiųjų šalių galimybė patikrinti yra būtini tam, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas ir numatomumas, susiję su turinčio jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą teismo nustatymu. Taigi nustatant skolininko pagrindinių interesų vietą, Bendrijos teisės aktų leidėjo numatyta paprasta prielaida dėl registruotos buveinės gali būti paneigta, tik jei

¹⁶¹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition.. Oxford. 2009. p. 261.

¹⁶² Plačiau apie šį kriterijų sekančiame disertacijos skyriuje 4.2.8. Juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata.

¹⁶³ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 307.

¹⁶⁴ Papildomai žiūrėti disertacijos skyrių 4.2.9. Fizinų asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata.

objektyvūs ir trečiųjų šalių patikrintini kriterijai leidžia nustatyti, kad reali padėtis skiriasi nuo tos, kurią turėtų atspindėti registruotos buveinės buvimo vieta.

Pačiame Reglamente nėra pasisakyta, kokiais įrodymais ar koku įrodytinumo laipsniu prezumpcija gali būti nuginčyta. Pasitaiko nuomonių¹⁶⁵, kad tai „stipri prezumpcija“, kuri gali būti paneigta tik tada, kai teismas yra pilnai įsitikinęs, kad pagrindinius interesus skolininkas administruoja kitoje valstybėje nei yra jo registruota buveinė. Doktrinoje¹⁶⁶ pastebima, kad skirtingų valstybių teismai suteikia nevienodą reikšmę prezumpcijai. Vienose valstybėse, pavyzdžiui, Belgijoje, teismai, nors ir pripažįsta, kad prezumpcija gali būti paneigta, labai nenoriai tuo vadovaujasi konkrečiose bylose. Kitose valstybėse, pavyzdžiui, Anglijoje, teismai yra labiau linkę pripažinti, kad konkrečioje byloje yra įrodymų, jog skolininkas pagrindinius interesus nuolatina administruoja ne ten, kur yra jo registruota buveinė. Tokių valstybių teismai atskaitos tašku, tyrimo objektu iš karto laiko ne prezumpciją, o Reglamento konstatuojamosios dalies 13 punktą ir tik tada, kai, išanalizavę faktines aplinkybes, nusprendžia, kad skolininkas interesus administruoja toje valstybėje, kurioje yra registruota jo buveinė, pripažįsta, kad buveinės registracijos teismai turi jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį. Pasitaiko¹⁶⁷ ir toks modelis: iš pradžių analizuojamos vidinės aplinkybės. Jų pagrindu padaryta išvada patikrinama pagal išorines aplinkybes. Jeigu pagal išorines aplinkybes negalima padaryti tokios pačios išvados dėl pagrindinių interesų administravimo vėtos, taikytina prezumpcija ir lemiamas faktorius yra skolininko registracijos vieta. Šios skirtingos prezumpcijos vertinimo tendencijos, be abejo, nėra pageidautinos, turint omenyje, kad Reglamentas turi būti aiškinamas ir taikomas visose valstybėse narėse vienodai.

Kiek daugiau aiškumo, kokiais kriterijais gali būti paneigta prezumpcija, visai neseniai įnešė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2011 m. spalio 20 d.

¹⁶⁵ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 315.

¹⁶⁶ OMAR, P.I. *International Insolvency Law. Themes and Perspectives*. 2008. p. 178-180.

¹⁶⁷ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 100-101.

sprendimu byloje Nr. C-396/09. Papildydamas minėtus išaiškinimus byloje Nr. C-341/04, Teisingumo Teismas papildomai pasisakė, kad objektyvumo reikalavimas ir galimybė trečiosioms šalims patikrinti patenkinami, kai faktiniai duomenys, į kuriuos atsižvelgiama, nustatant vietą, kur įmonė skolininkė paprastai administruoja savo turtinius interesus, yra viešai paskelbti arba bent gana skaidrūs trečiosioms šalims, t.y. pirmiausia šios bendrovės kreditoriams. Prezumpcija gali būti paneigta, kai trečiųjų šalių požiūriu, skolininko centrinės administracijos vieta nėra pagrindinėje buveinėje. Tarp duomenų, į kuriuos reikia atsižvelgti, be kita ko, yra visos vietos, kuriose bendrovė skolininkė vykdo ūkinę veiklą ir kuriose yra jos turtas, tiek, kiek apie šias vietas žino trečiosios šalys. Byloje Nr. C-396/09 Teisingumo Teismas, analizuodamas konkrečią situaciją, pasisakė, kad įmonės skolininkės nekilnojamojo turto, dėl kurio sudaryta nuomos sutartis, vieta kitoje nei registruotos buveinės valstybėje narėje ir sutarties, sudarytos su finansų įstaiga, egzistavimas šioje valstybėje narėje gali būti laikomi tais duomenimis, kurių pakanka prezumpcijai paneigti, su sąlyga, kad bendras visų reikšmingų duomenų vertinimas leistų nustatyti, kad šioje valstybėje yra tikroji įmonės skolininkės valdymo bei kontrolės ir turtinių interesų administravimo vieta.

Įrodinėjimo, kad pagrindinių interesų administravimo vieta yra kitoje vietoje nei sektų iš prezumpcijos taikymo, našta tenka tai šaliai, kuri siekia prezumpcijos paneigimo¹⁶⁸. Todėl asmenys, siekiantys įvertinti savo komercinę ar finansinę riziką, negali apsiriboti išsiaiškinimu, kurioje valstybėje skolininkas yra įsteigtas. Nors tai yra atskaitos taškas, papildomai būtina išsiaiškinti, kokios yra dabartinės skolininko administravimo realijos, ar yra požymių, kad įmonės nuolatinis administravimas yra vykdomas iš kitos valstybės nei steigimo vietos valstybė.

Pastebėtina, kad vystėsi keletas doktrinų, aiškinančių, kokiais kriterijais gali būti paneigiama prezumpcija. Tai valdymo ketinimų doktrina, pagrindinės

¹⁶⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 46.

buveinės funkcijų doktrina ir verslo veiksmų vietos doktrina¹⁶⁹. Šios trys doktrinos yra glaudžiai susijusios, retai pasitaiko, kad prezumpcija paneigiama vadovaujantis išimtinai vienai iš šių doktrinų būdingais argumentais, paprastai prezumpcija paneigiama įvairiais, konkrečioje byloje esančiais įrodymais.

Pastebėtina ir tai, kad kriterijų, kuriais gali būti paneigiama prezumpcija, skaidymas į grupes, minėtų trijų doktrinų išskyrimas yra labai sąlyginis, netgi abejotina, ar reikalingas. Visi šie kriterijai yra sudėtinė pagrindinių turtinių interesų vietos sąvokos dalis.

Iš Teisingumo Teismo praktikos iki pat 2011 m. spalio 20 d. sprendimo byloje Nr. C-396/09 nebuvo galima daryti aiškios išvados, kad kuriuos nors kriterijus Teisingumo Teismas būtų išskyręs kaip lemiančius (pasitaikė ir kitokių nuomonių, t.y. kad buvo pasiremta verslo veiksmų vietos doktrina¹⁷⁰ arba kad Teisingumo Teismas atmetė „valdymo ketinimų“ doktriną ir pagrindinių interesų buvimo vieta laikė „faktinę pagrindinės buveinės funkcijų vykdymo vietą“¹⁷¹).

Po dar visai neseno sprendimo minėtoje byloje Nr. C-396/09 Teisingumo Teismo pozicija tiek dėl prezumpcijos reikšmės, tiek dėl kriterijų, kuriais prezumpcija gali būti paneigta, aiškesnė.

Viena, panaikintos prielaidos skirtingiems išėjties taškams, sprendžiant dėl jurisdikcijos, t.y. Teisingumo Teismas netiesiogiai pasisakė, kad teismai, sprenddami dėl jurisdikcijos, turėtų tuo pat metu įvertinti tiek pagrindinių interesų buvimo vietą pagal prezumpciją, tiek pagal juridinio asmens centrinės administracijos, valdymo ir kontrolės organų vietą. Atitinkamai turėtų suvienodėti valstybėse narėse šiuo metu esanti skirtinga praktika, kai vienose valstybėse teismai taiko prezumpciją, tik įsitikinę, kad ji nepaneigta, o kitose sprendžia, ar ji paneigtina, tik esant tam prašymą.

¹⁶⁹ Plačiau apie šias doktrinas žiūrėti sekantį disertacijos skyrių 4.2.8. Juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata.

¹⁷⁰ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 101.

¹⁷¹ RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. *European business organization law review*. Year: 2008 Volume: 9 p.589.

Antra, byloje Nr. C-396/09 Teisingumo Teismas pasisakė dėl kriterijų, kuriais prezumpcija gali būti paneigta, turinio bei pakankamumo prezumpcijai paneigti. Teisingumo Teismas išaiškino, kad, jeigu bendrovės valdymo ir kontrolės organai yra jos registruotoje buveinėje ir šios bendrovės administravimo sprendimai priimami šioje vietoje taip, kad tai gali patikrinti trečiosios šalys, negalima paneigti šioje nuostatoje numatytos prezumpcijos. Jeigu bendrovės centrinė administracija yra ne šios bendrovės registruotoje buveinėje, turto ir jo finansinio panaudojimo sutarčių buvimas kitoje nei šios bendrovės registruotos buveinės valstybėje narėje gali būti laikomas duomenimis, kurių pakanka tokiai prezumpcijai paneigti, tik su sąlyga, jei bendras visų reikšmingų duomenų vertinimas leistų nustatyti, jog – taip, kad galėtų patikrinti trečiosios šalys, – tikroji šios bendrovės valdymo bei kontrolės ir jos turtinių interesų administravimo vieta yra šioje kitoje valstybėje narėje.

4.2.8. Juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata

Joks Reglamento aspektas doktrinoje nebuvo analizuojamas gausiau nei pagrindinių interesų administravimo vietos samprata. Šis Reglamento aspektas iki šiol išliko įdomus, tam tikru laipsniu neaiškus¹⁷², vis dar neišnagrinėtas, vis dar sudominantis kaip neišsemta tema pranešimams konferencijose, straipsniams, mokslinėms diskusijoms. Toks didelis dėmesys pagrindinių turtinių interesų administravimo vietos sąvokai, be abejo, suprantamas, tačiau pastebėtina ir tai, kad diskusijų gausoje, praktikos analizėje jau pradedama pamiršti tai, ką akcentavo konvencijos (Reglamentas, perėmė absoliučią daugumą jos nuostatų) aiškinamojo dokumento rengėjai.

¹⁷² Teisingumo Teismas pagrindinių interesų administravimo vietos kriterijų kol kas yra aiškinęs tik dviuose bylose: 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje C-341/04, 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Nr. C-396/09.

Pagrindinių interesų vietos kriterijus apjungia tris fundamentalias idėjas: a) administracinio ryšio viršenybės; b) išorinio aspekto viršenybės; c) vienovės principą¹⁷³. Šie aspektai toliau bus aptarti kiekvienas atskirai.

a) Administracinio ryšio viršenybės aspektas reiškia, kad nustatant pagrindinių interesų vietą, svarbu yra, kur šie interesai administruojami, o ne kur jie yra. Tai vieta, kur skolininkas vykdo tam tikrą veiklą, o būtent administruoja savo interesus. Sąvoka „administruoja“ apima administravimo sprendimų parengimą, priėmimą ir vykdymą. Kai kurie autoriai (Berends, Wessels) lemiančia administravimo proceso dalimi laiko administravimo sprendimų vykdymą. Tai grindžiama reikalavimu, kad administravimas būtų matomas trečiosioms šalims. Jos, be abejonės, nežino apmastytų, nulėmusių sprendimą, vietos. Tretiesiems asmenims matomas pats sprendimų vykdymas¹⁷⁴.

Sąvoka „interesas“, visų pirma, turėtų būti suprantama kaip skolininko ekonominiai reikalai. Sąvoka „ekonominė veikla“ būdinga juridiniams asmenims. Kadangi buvo apsispręsta Reglamentą taikyti ir fiziniams asmenims, rengėjai pavartojo visiems atvejams (juridiniams asmenims, nepriklausomai nuo jų formos, fiziniams asmenims, prekybininkams ir t.t.) labiau tinkamą sąvoką „interesai“¹⁷⁵. Reglamento rengėjai sąmoningai vengė tikslesnę reikšmę turinčių sąvokų kaip kad „industrinė veikla“, „komercinė veikla“, „profesinė veikla“. Reglamento prasme sąvoka „administruoti interesus“ reiškia tą patį kaip administruoti verslą, profesinę veiklą ar nuosavybę¹⁷⁶. Interesus administruoti Reglamento 3 straipsnio prasme galima ne tik komercinėje ir profesinėje veikloje, bet ir fizinių asmenų privačioje veikloje¹⁷⁷.

¹⁷³ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.39.

¹⁷⁴ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. psl. 297.

¹⁷⁵ Ten pat. p. 297.

¹⁷⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.40.

¹⁷⁷ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 75.

Administracinio ryšio, reiškiančio valdymą ir kontrolę, faktorius nustatant jurisdikciją yra svarbesnis negu veiklos ryšys (vieta, kur skolininkas atlieka verslo, veiklos veiksmus) ar turto ryšys (vieta, kurioje yra skolininko turtas). Tarptautinę jurisdikciją apsprendžia „galvos“ (valdančio šaltinio), o ne „raumenų“ (turto buvimo, gamybos vieta ar rinka, kurioje veikia skolininkas) buvimo vieta¹⁷⁸.

Interesų administravimą kaip apimančią interesų valdymo ir kontrolės aspektus aiškina ir šiuolaikinė doktrina¹⁷⁹. Pagal ją, interesų administravimo vieta, tai vieta, kur priimami strateginiai sprendimai. Tai vieta, kur realiai veikia skolininko administracija, priimdama sprendimus ir kontroliuodama skolininko veiklą. Nustatant administravimo vietą nėra svarbi juridinio asmens turto buvimo vieta. Taip pat nesvarbu, ar toje valstybėje yra nuosavybės teise turimos, nuomojamos ar kitais pagrindais naudojamos patalpos administracijai veikti. Galiausiai nesvarbi juridinio asmens veiklos vykdymo (verslo) vieta. Veiklos vykdymo (verslo) vieta, nors yra svarbi nustatant turtinių interesų buvimo vietą, tačiau nebūtinai sutampa su turtinių interesų administravimo vieta. Pavyzdžiui, juridinis asmuo vykdo gamybą ir pardavimus vienoje valstybėje (interesų buvimo vieta), o strateginiai ir einamieji sprendimai yra priimami kitoje valstybėje (interesų administravimo vieta)¹⁸⁰.

Kadangi sąvokos „administruoja interesus“ turinys nėra išsamiai atskleistas nei Reglamente, nei Teisingumo Teismo praktikoje, suinteresuotas asmuo, siekdamas įrodyti turtinių interesų administravimą konkrečioje valstybėje narėje, gali vadovautis įvairiausiais kriterijais, pavyzdžiui, vieta, kurioje veikia juridinio asmens vadovybė, vieta, kurioje priimami strateginiai juridinio asmens valdymo sprendimai, vieta, kurioje vykdomas nuolatinis juridinio asmens valdymas. Kiekvieno iš šių kriterijų „vadovybė“, „strateginiai sprendimai“, „nuolatinis

¹⁷⁸ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.39.

¹⁷⁹ WAUTELET, Patrick. *Insolvency Regulation 2009 : Where is the COMI?* European law Academy. Conference Cross-border Insolvency proceedings. Trier, 26-27 March 2009.

¹⁸⁰ KAVALNĖ, Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS, Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. p.321.

valdymas“ turinio aiškinimas, taip pat šių kriterijų santykis nulemiant „interesų administravimo vietą“ tebėra palikti teismų praktikai. Tai reiškia, kad kiekvienu konkrečiu atveju teismai įvertins aplinkybių visumą, ir pateiks savo vertinimą dėl „administravimo vietos“.

Įmanomos situacijos, kada skolininkas juridinis asmuo yra taip organizuotas, jog jo administracija yra „mobili“. Toks juridinis asmuo turi organizacinę struktūrą, kuri, prireikus, ir tai yra įprasta šiam juridiniam asmeniui praktika, perkelia savo administraciją į kitą vietą, pavyzdžiui, į verslo vystymo vietą. Arba egzistuoja juridiniai asmenys, kurie rotacijos principo pagrindu nuolatos keičia administracijos vietą. Doktrinoje¹⁸¹ pažymima, kad tokių juridinių asmenų pagrindinių interesų administravimo vieta taip pat nuolatos keičiasi. Jeigu tokiam skolininkui keliama nemokumo byla, jo interesų administravimo vieta yra ten, kur buvo administruojami jo interesai tuo momentu, kada suinteresuoti asmenys pateikė pareiškimą iškelti skolininkui nemokumo bylą.

b) Antrasis jurisdikcijos nustatymui svarbus aspektas yra skolininko interesų išorinis organizavimas (išorinio aspekto viršenybė). Dėl išorinio aspekto viršenybės, skolininkas negali pasiekti, kad jo pagrindinių interesų vieta būtų pripažinta kita vieta nei ta, kurioje jis matomas kaip priimantis sprendimus ir administruojantis savo veiklą¹⁸², kita vieta nei ta, kurioje skolininkas įprastomis aplinkybėmis pasirodo tretiesiems asmenims, pavyzdžiui, rinkoje. Šis aspektas savo esme atitinka šiuolaikinėje doktrinoje išskiriamą trečiųjų šalių lūkesčių kriterijų (išorinis aspektas), kurio taikymas praktikoje¹⁸³ taip pat kelia ne mažiau dilemų nei administravimo sampratos aiškinimas. Trečiųjų šalių lūkesčių kriterijus siejamas su reikalavimu, kad administravimas būtų „matomas“ trečiosioms

¹⁸¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.41.

¹⁸² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004. p. 41.

¹⁸³ WAUTELET, Patrick. *Insolvency Regulation 2009 : Where is the COMI?* European law Academy. Conference Cross-border Insolvency proceedings. Trier, 26-27 March 2009.

šalims¹⁸⁴. Matomumo reikalavimas šiuo atveju apsiriboja „administravimo veiksmų“ (sprendimų) matomumu trečiosioms šalims ir neapima reikalavimo, kad tretiesiems asmenims būtų fiziškai matomi administruojantys asmenys ar jų (skolininko valdymo organų) veiklos fizinė vieta (nuosavybės teise turimos, nuomojamos ar kitais pagrindais naudojamos patalpos, kuriose atliekami administravimo veiksmai). Nėra būtina, kad tokios patalpos egzistuotų valstybėje, kurioje tretieji asmenys mano skolininką administruojant savo turtinius interesus. Išorinio matomumo trečiosioms šalims kriterijus taikomas tik administravimo (administruojant priimtų sprendimų) atžvilgiu ir netaikomas pardavimų, realizavimo matomumui. Nesvarbu, ar tretieji asmenys gali nustatyti, ar žino, kur realizuojama gamybos produkcija.

Trečiųjų šalių galimybė nustatyti administravimo vietą nesiejama su galimybe nustatyti sprendimų priėmimo pirminį iniciatorių ar sprendimo idėjos autorių. Todėl nesvarbu, kad tretieji asmenys galėtų nustatyti, kas yra juridinio asmens akcininkai, kuriose valstybėse jie gyvena/veikia. Arba, jeigu tarp juridinių asmenų yra toks ryšys, kad vienas jų priima sprendimą dėl kito, taikant „trečiųjų šalių galimybės nustatyti administravimo vietą“ kriterijų nėra reikalinga, kad tretieji asmenys galėtų nustatyti kontroliuojantį juridinį asmenį.

Pastebėtina, kad ne bet koks trečiosioms šalims matomas, pastebėtas skolininko interesų administravimas jau bus pagrindas išvadai, kad čia yra skolininko pagrindinių interesų vieta. Svarbi tik ta tretiesiems asmenims matoma skolininko pagrindinių interesų administravimo vieta, kurioje skolininkas savo pagrindinius interesus administruoja reguliariai. Reguliarumo kriterijus¹⁸⁵ reikalauja tam tikro pagrindinių interesų administravimo šioje vietoje nuolatinumo, tęstinumo. Reglamentas nenumato konkretaus termino, kuris galėtų rodyti pagrindinių interesų administravimo nuolatinumą. Tai skolininkui „įprasta“

¹⁸⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2011 m. spalio 20 d. sprendime byloje Nr. C-396/09 matomumą siejo su viešu paskelbimu arba kitokiu skaidrumu.

¹⁸⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.41.

vieta administruoti savo pagrindinius interesus. Ar konkreti vieta atitinka reguliarumo, įprastumo kriterijus, sprendžiama įvertinant tiek skolininko pagrindinių interesų administravimo šioje vietoje trukmę, tiek tęstinumą. Įvertintina tiek praeities aplinkybės, tiek perspektyva į ateitį, taip pat bet kokia informacija, kuri išoriniam stebėtojų gali rodyti skolininko ryšį su šia vieta.

„Trečiųjų šalių lūkesčių“ kriterijaus taikymas problematiškas ir dėl to, kad trečiosios šalys gali būti įvairios ir dėl savo skirtingo ryšio su juridiniu asmeniu pobūdžio turės labai skirtingą informaciją, iš kurios spręst, apie juridinio asmens administravimo vietą. Svarbiausios trečiosios šalys, be abejonės, yra kreditoriai¹⁸⁶, kadangi jie gali inicijuoti bankroto bylą ir, atitinkamai, esant skirtingų trečiųjų šalių skirtingiems lūkesčiams dėl administravimo vietos, sieks pagrįsti būtent savo kaip kreditorių lūkesčius dėl administravimo vietos. Tačiau egzistuoja ir kiti tretieji asmenys: akcininkai ir paskolas suteikę bankai, juridinio asmens darbuotojai ir pagal (laikinas, vienkartinės) sutartis konsultacijas teikiantys subjektai, tiekėjai (nuolatiniai ir nenuolatiniai) ir kt.

Išorinio aspekto viršenybės principas naudingas kreditoriams. Reikalavimas, kad pagrindinių interesų administravimo vieta būtų matoma trečiosioms šalims, užtikrina, kad potencialūs kreditoriai turės galimybę numatyti, kurioje valstybėje jų verslo partneriui, sandorių šaliai būtų keliami nemokumo byla. Taip potencialūs kreditoriai turi galimybę iš anksto įvertinti savo riziką ir, partnerio nemokumo atveju, partnerio nemokumo proceso vieta ir su tuo susiję pačių kreditorių statuso ypatumai kreditoriams nebūtų naujiena. Todėl kreditoriams yra svarbu iš pat pradžių, dar prieš užmezgant teisinius santykius su konkrečiu subjektu, įvertinti, kur yra jo pagrindinių interesų buvimo vieta (toje valstybėje ir pagal tos valstybės teisę skolininkui gali būti keliami nemokumo byla), taip pat įvertinti skolininko administravimo ypatumus (administracija mobili

¹⁸⁶ Kreditorių kaip trečiųjų asmenų svarbą akcentavo Teisingumo Teismas 2011 m. spalio 20 d. sprendime byloje Nr. C-396/09. 49 p.

ar veikianti vienoje vietoje) ir atitinkamai įvertinti savo potencialią riziką, kas atspindės sudaromų sandorių turinyje.

c) Trečiasis aspektas, kuriuo grindžiama pagrindinių interesų administravimo vietos samprata yra vienovės principas. Pagal šį principą, skolininkas gali turėti tik vieną pagrindinių interesų administravimo vietą, kurią gali nustatyti visi kreditoriai¹⁸⁷. Kitoks reguliavimas prieštarautų viso Reglamento, grindžiamo universalumo principu, numatančio tik vienos pagrindinės nemokumo bylos galimybę ir siekiančio panaikinti palankesnės teisinės padėties ieškojimo galimybes, logikai. Vienovės principas taip pat reiškia, kad iškėlus pagrindinę nemokumo bylą, kitoje valstybėje jau nebegali būti keliami pagrindinė nemokumo byla. Šis pagrindinių interesų vietos kriterijui būdingas vienovės aspektas primena *lis pendens* taisyklę.

Jeigu skolininkas turi dvi ar daugiau interesų administravimo vietų, svarbu nustatyti, kuri iš jų yra visiškas (pagrindinis) centras, t.y. tas, iš kur vykdomos administracinės pagrindinės buveinės funkcijos. Kitaip tariant, kur yra skolininko centrinė administracija, nesiejant jos su įprastų verslo, veiklos veiksmų vieta¹⁸⁸. Centrinės administracijos funkcijos yra tokios, kurios pagal savo pobūdį vykdomos su vieninteliu subjektu¹⁸⁹: a) santykiai su kapitalo tiekėjais (akcijų savininkais ir išoriniais investuotojais), įskaitant kapitalo didinimą; b) strateginių sprendimų priėmimas, skolininko politikos ir tikslų nustatymas; c) bendras vadovavimas verslui ir pritarimas svarbioms operacijoms; d) centrinis pajamų tvarkymas; e) teisinis atstovavimas ir kt.

¹⁸⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 42.

¹⁸⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC regulation on insolvency proceedings : a commentary and annotated guide*. Oxford. 2002.

¹⁸⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.42.

Įmanoma, kad skolininkas skirtingose vietose vysto skirtingą veiklą. Tokiu atveju reikalinga įvertinti kiekvienoje vietoje administruojamų interesų tiek mastą, tiek svarbą¹⁹⁰.

Jau buvo paminėta, kad vystosi keletas doktrinų, aiškinančių, kokiais kriterijais gali būti paneigiama prezumpcija. Šios doktrinos svarbios ne tik analizuojant kriterijus, kuriais galima paneigti prezumpciją, bet ir, kas yra jų pagrindinė funkcija, paaiškina, kokiais kriterijais vadovaujantis, gali būti nustatyta pagrindinių interesų administravimo vieta. Taigi, šiame skyriuje jos bus aptartos išsamiau. Iš karto norėtusi pastebėti, kad šios doktrinos jokių būdu neprieštaruja ir nepaneigia paaiškintų a) administracinio ryšio viršenybės; b) išorinio aspekto viršenybės; c) vienovės principų, kurie yra atskaitos taškas aiškinant pagrindinių interesų vietos esmę. Toliau aptartinos doktrinos tik papildo, detaliau paaiškina tam tikrus aptartų principų aspektus.

1) „Valdymo ketinimų“¹⁹¹ doktrina (angl. mind of management doctrine) būdinga valstybėms, kurių teisė išskiria įvairiai ekonomiškai susijusių įmonių junginius nebe tik kaip ekonominius, bet ir kaip teisinius vienetus. Pagal šią doktriną, pagrindinė skolininko turtinių interesų vieta nustatoma pagal skolininko valdymo ir kontrolės vietos kriterijus (iš kur valdomas, iš kur kontroliuojamas). Lemiamą reikšmę turi vieta, kurioje priimami strateginiai kontroliuojantys sprendimai dėl skolininko veiklos (vykdomos pagrindinės buveinės funkcijos), kur yra valdymo sprendimų priėmimo šaltinis¹⁹². Pagal šią doktriną iki *Eurofood* bylos¹⁹³, jeigu vienai įmonei priklausydavo kitos įmonės akcijos (arba kita forma viena įmonė kontroliuodavo kitą) jų abiejų turtinių interesų vieta buvo laikoma vieta, iš kur buvo valdoma kontroliuojanti įmonė.

¹⁹⁰ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004. p. 42.

¹⁹¹ Lietuvos autorių darbuose, skirtuose Reglamento analizei, ši doktrina lietuvių kalba dar nebuvo įvardinta. Autorė siūlo tokį doktrinos turinio esmę atspindintį vertimą.

¹⁹² PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 96.

¹⁹³ EBTT 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje C-341/04

2) Pagal „pagrindinės buveinės funkcijų“ doktriną pagrindinių turtinių interesų vieta nustatoma ir prezumpcija paneigiama vadovaujantis įrodymais, kurioje valstybėje atliekamos pagrindinei įmonės buveinei būdingos funkcijos (šios funkcijos nėra Reglamente išvardintos). Pagrindinės buveinės funkcijų kriterijaus taikymas vystosi teismų praktikoje ir ypač būdingas anglosaksų teisės sistemoms. Jungtinėje Karalystėje šis kriterijus teismų praktikoje pradėtas taikyti nuo pat Reglamento taikymo pradžios 2002-2003 m. (pavyzdžiui, Enron Directo SA byla, kurioje Ispanijoje registruotos ir Ispanijoje prekybą vykdančios įmonės pagrindinės buveinės funkcijos buvo vykdomos Londone (Anglija)¹⁹⁴. Arba Daisytek-ISA Ltd byla (2004 m.), kurioje nagrinėta situacija, kai Jungtinėse Amerikos Valstijose registruota įmonė turėjo dukterinę įmonę, registruotą Anglijoje, o ši Anglijoje registruota dukterinė įmonė turėjo savų dukterinių įmonių, registruotų Vokietijoje ir Prancūzijoje. Byloje buvo pripažinta, kad Vokietijoje ir Prancūzijoje registruotų įmonių turtinių interesų vieta yra Anglijoje. Teismas rėmėsi šiais motyvais: Vokietijoje ir Prancūzijoje registruotų įmonių veikla buvo koordinuojama iš biuro Bradforde (Anglija), dauguma kreditorių žinojo (iš to, kad finansavimas buvo vykdomas ir apie 70 procentų pardavimo sutarčių sudaroma Bradforde), kad būtent Bradfordas yra vieta, iš kur buvo vykdoma daug svarbių įmonės funkcijų¹⁹⁵. Tiesa, nors ši byla doktrinoje labai dažnai pateikiama kaip pavyzdys, kuomet įmonių grupės nemokumo procesą buvo tikslinga administruoti centralizuotai ir tam buvo rasta galimybė, pastebėtina ir tai, kad kreditoriai kitose valstybėse palankiai šio sprendimo nepriėmė - dėl jurisdikcijos klausimų bylinėjosi visų potencialių jurisdikcijai valstybių kreditoriai¹⁹⁶. Sprendimas Daisytek-ISA Ltd byloje sukėlė didelę reakciją doktrinoje. Dalis komentatorių (ypatingai iš Jungtinės Karalystės) sprendimą

¹⁹⁴ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 255

¹⁹⁵ Ten pat. p. 256

¹⁹⁶ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 274.

vertino kaip žingsnį link įmonių grupės nemokumo reguliavimo¹⁹⁷ Europos Sąjungos lygiu. Kiti komentatoriai (dauguma iš kontinentinės Europos) sprendimą kritikavo išreikšdami nuogąstavimus, kad Jungtinės Karalystės teismai siekia uzurpuoti jurisdikciją kitose valstybėse narėse veikiančių skolininkų atžvilgiu ir tokia praktika paneigia abipusio pasitikėjimo principą, kuriuo grindžiamas Reglamentas. Rezultate, nepaisant drąsus Reglamento aiškinimo šiame sprendime, juo vėliau daug kartų vadovavosi teismai Anglijoje, Vokietijoje, Italijoje¹⁹⁸, Prancūzijoje (Eurotunnel byla¹⁹⁹), Vengrijoje.

Pagrindinės buveinės funkcijų vykdymo kriterijus negali būti tapatinamas su pagrindinės buveinės buvimo vieta, nes pagrindinės buveinės buvimo vieta ir vieta, kur vykdomos pagrindinės buveinės funkcijos, neretai nesutampa. Pagrindinė buveinė paprastai registruojama toje valstybėje, kurioje tam palankiausia padėtis, pavyzdžiui, mažiausi mokėtini mokesčiai ar kitos tos konkrečios valstybės narės nacionalinės teisės numatytos palankios sąlygos, o pagrindinės buveinės funkcijos gali būti vykdomos kitoje vietoje.

3) Pagal „verslo veiksmų vietos“ doktriną pagrindinių turinių interesų vieta yra ten, kur vykdomas verslas (vykdoma gamyba, atliekami pardavimai). Teorija remiasi prezumpcija, kad kreditoriui verslo veiksmų vieta akivaizdi kaip skolininko interesų administravimo vieta, todėl teorijos taikymas atitinka Reglamento tikslus ir patį pagrindinių interesų vietos apibrėžimą. Ši teorija nėra plačiai paplitusi ir jos vertinimas nevienareikšmis: nuo nuomonės²⁰⁰, kad ją palaikė (o valdymo ketinimų ir pagrindinės buveinės funkcijų doktrinas atmetė) Teisingumo Teismas *Eurofood* byloje²⁰¹ iki nuomonių, kad verslo vieta yra tik

¹⁹⁷ Plačiau apie jurisdikciją įmonių grupių atžvilgiu disertacijos skyriuje 4.2.10. Pagrindinių interesų administravimo vieta įmonių grupės atveju.

¹⁹⁸ RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. *European business organization law review*. Year: 2008 Volume: 9. p. 583-584.

¹⁹⁹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 257

²⁰⁰ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 101.

²⁰¹ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

turtinių interesų buvimo vieta, o jurisdikcijai svarbu interesų administravimo vieta, kuri nebūtinai sutampa su verslo vieta²⁰².

4.2.9. Fizinų asmenų pagrindinių interesų administravimo vietos samprata

Reglamentas taikomas ir fizinių asmenų, įskaitant skolininkus fizinius asmenis, kurie verslą vykdo nesteigdami verslo subjekto – juridinio asmens, nemokumo procesams. Nustatant fizinio asmens pagrindinių interesų vietą Reglamento prasme, lemiamą yra jo veiklos vieta, o ne įprastinė gyvenamoji vieta²⁰³. Tai reiškia, kad fizinių asmenų pagrindinių interesų vieta laikytina vieta veiklos, iš kurios skolininkas tampa nemokus ar kyla jo nemokumo grėsmė. Kai nesutampa skolininko fizinio asmens gyvenamoji vieta ir vieta veiklos (verslo), dėl kurio skolininkas fizinis asmuo tampa nemokus ar yra iškilusi nemokumo grėsmė, pagrindinių interesų vieta teismai laiko verslo, o ne gyvenamąją vietą²⁰⁴.

Doktrinoje²⁰⁵ pastebima, kad ne visada galima nustatyti fizinio asmens veiklos vietą. Tokiu atveju svarbi jo nuolatinė gyvenamoji vieta. Valstybių narių nacionalinė teisė numato skirtingas teises fizinio asmens gyvenamosios vietos kriterijui nustatyti vartojamas sąvokas: „įprastinė gyvenamoji vieta“, „nuolatinė gyvenamoji vieta“. Tose valstybėse, kuriose šios sąvokos turi skirtingą reikšmę, praktika, kuris iš šių asmens gyvenamąją vietą rodančių kriterijų laikytinas lemiančiu, ne visada yra vienoda. Doktrinoje²⁰⁶ siūloma atsižvelgti į asmens gyvenamosios vietos nuolatinumą (priešingu atveju, nebūtų pagrindo išvadai, kad

²⁰² KAVARNĖ, Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS, Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. *Bankroto teisė pirmoji knyga*. Vilnius. 2009. p. 321.

²⁰³ Vadovaujantis Virgos-Schmit raporto 75 pastraipa, profesionalų atveju, tai būtų jų profesinės veiklos vieta.

²⁰⁴ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 93., MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 260.

²⁰⁵ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 90-92.

²⁰⁶ Ten pat. p. 92.

asmuo socialiai integravęsis šioje vietovėje) ir tai, ar jo gyvenimas orientuotas į šią vietovę.

Pagal teismų praktiką²⁰⁷ gyvenamosios vietos nepakeičia įkalinimo kitoje valstybėje narėje faktas (2007 m. lapkričio 8 d. Vokietijos federalinis teismas (Bundesgerichtshof) pripažino, kad skolininko fizinio asmens interesų vieta yra Liuksemburge, nors jis tuo metu kalėjo Vokietijoje).

4.2.10. Pagrindinių interesų administravimo vieta įmonių grupės atveju

Reglamente nėra nuostatų, skirtų juridinių asmenų grupėms, o Reglamento 3 straipsnyje pavartota skolininko sąvoka neapima juridinių asmenų grupės kaip vieneto. Taigi, kiekvienas juridinis asmuo, įeinantis į įmonių grupę, turi savo pagrindinių interesų administravimo vietą ir yra atskiras nemokumo proceso subjektas, be to, negali būti preziumuojama, kad dukterinės bendrovės pagrindinių interesų vieta sutaps su motininės bendrovės pagrindinių interesų vieta. Taip yra išaiškinęs ir Teisingumo Teismas²⁰⁸.

Toks reguliavimas grindžiamas keletu motyvų²⁰⁹. Iš materialinės teisės perspektyvų, įmonių grupių kaip vieneto teisinis režimas susijęs su rizikomis. Viena, suskaidymo rizika. Gali būti nepakankamai efektyvu kaip vienetą reorganizuoti įmonių, kurių kiekviena yra atskiras teisinis subjektas, tačiau visas jas apjungia ekonominio pobūdžio kontrolė, grupę. Kita rizika yra pernelyg didelė centralizacija. Atskirų įmonių apjungimas tuo pagrindu, kad įmonės turi bendrą struktūrą, kurią jungia bendras turtas ar akcininkų kontrolė, prieštarauja įmonių teisei būdingam įmonių turto atskirumo principui. Be to, būtų sunku rasti

²⁰⁷ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 261.

²⁰⁸ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

²⁰⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.46.

paaiškinimą, kodėl vienoje valstybėje veikiančios nemokios įmonės nemokumo procesas turėtų vykti kitoje valstybėje (ir pagal jos teisę) vien dėl šios priežasties, kad šioje valstybėje veikia minėtos nemokios įmonės steigėjas (kita įmonė) ir čia yra steigėjo pagrindinių interesų administravimo vieta. Tokioje situacijoje kreditoriai pagrindinių interesų vietą galėtų nustatyti tik išanalizavę visos įmonių grupės organizacinę struktūrą. Potencialiems atskiros į įmonių grupę įeinančios įmonės kreditoriams būtų sunku iš anksto nustatyti, kokioje valstybėje, pagal kokią teisę jų verslo partneriui gali būti keliami nemokumo byla. Galiausiai, buvo baiminamasi, kad įmonių grupės kaip vieneto traktavimas nemokumo teisėje sudarytų prielaidas palankesnės teisinės padėties ieškojimo galimybėms,²¹⁰ nes įmonių grupės nežymūs organizaciniai pakeitimai galėtų pakeisti visų į grupę įeinančių įmonių nemokumo bylos iškėlimo vietą, o kartu ir taikytiną teisę. Dėl šių priežasčių, Reglamente pasirinkta įmonių grupės nelaikyti nemokumo proceso subjektu. Juo yra kiekviena įmonių grupės įmonė.

Pastebėtina ir tai, kad pasirinktas reguliavimo modelis, kai kiekviena įmonė yra atskiras jurisdikcijos taisyklių subjektas, išplečia Reglamento taikymo sritį. Kadangi nemokumo procesų subjektu laikoma kiekviena atskira įmonė, visos trečiose valstybėse veikiančių įmonių dukterinės įmonės, kurių pagrindinių interesų administravimo vieta yra Europos Sąjungos teritorijoje, pakliūna į Reglamento taikymo sritį. Jeigu šioms įmonėms Reglamentas nebūtų taikomas, iš dalies nebūtų pasiektas vienas iš Reglamento tikslų – vidaus rinkos tinkamo funkcionavimo skatinimas²¹¹.

Tai, kad Reglamente nėra specialių nuostatų, skirtų būtent įmonių grupėms, dar nereiškia, kad Reglamentas nenumato galimybių atsižvelgti į įmonių tarpusavio ryšius. Reglamento nuostatos tam neužkerta kelio. Įmonių grupės

²¹⁰ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 110.

²¹¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.47.

įmonių pagrindinių interesų vieta gali būti toje pačioje valstybėje arba keliose. Šios situacijos nagrinėtinos atskirai.

1) Kai visos įmonių grupės bendrovės valdomos centralizuotai, toje pačioje vietoje (valstybėje), tiek motininės įmonės, tiek kiekvienos skirtingoje valstybėje veiklą vystančių dukterinių įmonių pagrindinių interesų administravimo vieta gali būti toje pačioje valstybėje. Šiuo atveju, valstybė, kuri pagal Reglamentą turi jurisdikciją kiekvienos iš įmonių grupę įeinančių įmonių atžvilgiu, jeigu jos nacionalinė teisė tokią galimybę numato, gali sujungti šių įmonių atžvilgiu nemokumo procesus į vieną. Tokia galimybė apima ir taikytinoje nacionalinėje teisėje numatytą galimybę apjungti įmonių grupės įmonių turtą nemokumo byloje. Visos kitos valstybės narės tokį nemokumo procesą turės pripažinti kaip vieną²¹². Praktikoje keletas įmonių grupių jau buvo sėkmingai restruktūrizuotos toje pačioje valstybėje ir pagal tos pačios valstybės teisę. Šiais atvejais, pagrindinių interesų administravimo vieta buvo nustatoma kiekvienai įmonei atskirai, tačiau buvo padaryta išvada, kad visų įmonių pagrindiniai interesai administruojami toje pačioje valstybėje²¹³. Praktikoje, ypač iki *Eurofood* bylos²¹⁴, pasitaikydavo atvejų, kai de facto įmonių grupė nemokumo procese buvo administruojama kaip vienetas. Pripažinus, kad kiekvienos įmonės pagrindinių interesų administravimo vieta yra toje pačioje valstybėje, kiekvienai įmonei iškeldavo po nemokumo bylą, tačiau nemokumo procesai vykdavo toje pačioje valstybėje, bylą keldavo tas pats teismas, būdavo paskiriamas tas pats likvidatorius²¹⁵.

2) Kitokia situacija, kai motininės ir dukterinių įmonių pagrindinių interesų vieta yra keliose skirtingose valstybėse. Tokiu atveju, įmanomi keli²¹⁶ nemokumo procesų modeliai, iš dalies atžvelgiantys į įmonių tarpusavio ryšių įmonių

²¹² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.47.

²¹³ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 93.

²¹⁴ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

²¹⁵ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 181.

²¹⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.47.

grupėje pobūdį. Iškelus nemokumo bylą motininei bendrovei, likvidatorius, kurio įgaliojimus privalo pripažinti visos valstybės narės, gali nedelsdamas imtis dukterinių įmonių kontrolės veiksmų. Jeigu nemokumo byla bus iškelta dukterinei įmonei, nemokumo procese pagal nemokumo teisę gali būti reiškiami ieškiniai motinei įmonei ar jos vadovams.

Galiausiai pastebėtina, kad, jeigu kelioms įmonių grupės įmonėms būtų iškeliamą po nemokumo bylą, nemokumo procesams koordinuoti pagal analogiją gali būti taikomos Reglamento nuostatos, skirtos pagrindinio ir šalutinių nemokumo procesų koordinavimui²¹⁷. Tačiau, turint omenyje, kad šiuo atveju kiekvienai iš įmonių bus iškelta po pagrindinę nemokumo bylą, proceso koordinavimą reguliuojančias Reglamento nuostatas reikėtų taikyti *mutatis mutandis*.

Pastebėtina, kad Reglamento rengėjai ketinimo reguliuoti įmonių grupės jurisdikcijos klausimus atsisakė laikinai. Virgos Schmit aiškinamojo dokumento 76 punkte randame užuominą, kad Europos Sąjunga gali ateityje kitaip sureguliuoti įmonių grupės jurisdikcijos klausimus. Taigi, Reglamente nėra nuostatų, skirtų būtent įmonių grupėms, tačiau rengėjai jau numatė galimybę jas nustatyti vėliau. Kartu galima daryti išvadą, kad ir poreikis, nors ir kol kas nerealizuotas, nustatyti specialias jurisdikcijos taisykles įmonių grupėms, buvo.

Viena iš priežasčių, kodėl tiek Reglamente, tiek apskritai Europos Sąjungos lygiu vis dar nėra normų, reguliuojančių įmonių grupės kaip ekonominio vieneto nemokumo procesus, yra ta, kad praktikoje egzistuoja skirtingomis formomis susijusių įmonių grupės, todėl sunku surasti visoms valstybėms priimtina reguliavimo modelį. Toliau bus trumpai aptarti pagrindiniai klausimai ir problemos, su kuriais susiduria įmonių grupių nemokumo proceso jurisdikcijos klausimus ketinančių iniciatyvų autoriai ir projektų rengėjai. Pirmas klausimas – įmonių grupės nemokumo proceso jurisdikciją reguliuojančių normų taikymo

²¹⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004. p. 48.

sritis. Skirtingų valstybių narių teisė skirtingai supranta įmonių grupę. Ne visų valstybių teisė tokią sąvoką apskritai numato. Netgi tose teisės sistemose, kurioms žinoma „įmonių grupės“ sąvoka, sąvokos turinys skirtingose teisės šakose gali skirtis²¹⁸.

Įmonių grupė plačiausia prasme gali būti suprantama kaip dvi ar daugiau įmonių, kurios yra susiję tokiais ryšiais, dėl kurių bus laikomos susijusiomis įmonėmis. Paprasčiausia sąsajumo forma bus tada, kai vienai įmonei priklauso kitos įmonės akcijos, dėl ko pirmoji turi realią galimybę kontroliuoti antrąją. Dažnai pasitaikanti tarptautinės įmonių grupės forma – vienoje valstybėje veikianti įmonė, kuri kitose valstybėse veiklą vykdo per dukterines bendroves²¹⁹. Tokia įmonių grupė paprastai turi „piramidę“ primenančią nuosavybės ir kontrolės administravimo ir organizavimo struktūrą. Vienai bendrovei priklauso visos, arba didelė dalis, arba kontrolinis kiekvienos iš kitų bendrovių akcijų paketas. Struktūra gali turėti ir kelias grandis, kai dukterinė bendrovė taip pat yra įsteigusi savo dukterines bendroves ir jas valdo pasinaudodama akcininko (pagrindinio akcininko) teisėmis. Priežastys, kodėl steigiamos tokios dukterinė įmonės, gali būti pačios įvairiausios. Nuo valstybės, kurioje ketinama vystyti veiklą, reikalavimų, kad veikla gali būti vystoma tik įsteigus įmonę, iki grynai ekonominių savanaudiškų ir ne visada sąžiningų paskatų, kaip kad, pavyzdžiui, mažesni mokesčiai konkrečioje valstybėje arba siekis sumažinti galimų nuotolių konkrečioje verslo dalyje riziką. Jeigu tam tikra verslo sritis susijusi su didesne nuostolių tikimybe, įsteigus šiai verslo sričiai vystyti atskirą įmonę, steigėjas nebėra atsakingas už įsteigtos įmonės skolas pastarosios nemokumo atveju.

Doktrinoje, nagrinėjančioje įmonių grupių nemokumo procesus,²²⁰ įmonių grupė pripažįstamos ir kitokiais ryšiais susijusios įmonės, nebūtinai tik įmonės, susiję tradiciniu vertikaliu nuosavybės ir kontrolės aspektais grįstu ryšiu. Vis

²¹⁸ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 11.

²¹⁹ Ten pat. p. 16.

²²⁰ Ten pat. p. 14 - 15.

daugiau atsiranda įmonių, susijusių kitokiais, ne tokiais akivaizdžiais ir tvirtais ryšiais. Tai įvairiausios ekonominio bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo formos. Kaip vis dažniau pasitaikančios įmonių ryšio formos paminėtinos įmonės, kurias sieja sutartys, pavyzdžiui, frančizės ar licenzijų naudojimo. Netgi ir „tipinėse“ įmonių grupės struktūrose (motininė ir dukterinės įmonės), ryšys tarp dalies įmonių gali būti grindžiamas sutartimi.

Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacija, apibrėždama įmonių grupę, remiasi koordinavimo (ne kontrolės) faktoriumi²²¹. Tai platus apibrėžimas, leidžiantis apimti įvairias verslo koordinavimo formas.

UNCITRAL darbo grupė V, kuri dirba ties įmonių grupės nemokumo klausimais, yra pasiūliusi įmonių grupę laikyti „dvi ar daugiau įmonių, kurios yra susijusios nuosavybės arba kontrolės ryšiu“²²².

Taigi, pirmas nelengvas klausimas, į kurį reikėtų atsakyti teisės normų, reguliuojančių įmonių grupės nemokumo proceso jurisdikcijos klausimus, rengėjams, - kokia forma susijusios įmonės laikytinos „įmonių grupė“ tarptautinėje nemokumo teisėje. Kaip jau buvo minėta, valstybių narių teisė neretai iš viso nenumato „įmonių grupės“ apibrėžimo, o jeigu ir numato, tai neretai jam būdingas daugialypiškumas, t.y. apibrėžimas sukuriamas konkrečiai siaurai reguliuojamai sričiai ir skiriasi tos pačios valstybės atskirose teisės šakose. Kaip esminis grupę sudarančių įmonių ryšio kriterijus dažniausiai pasirenkamas kontrolės kriterijus. Skirtingi kriterijai pasirenkami siekiant nustatyti kontrolės ryšį. Kartais kontrolė suprantama tik kaip balsavimo teisių turėjimas. Kartais kontrolės kriterijus aiškinamas detaliau (efektyvios kontrolės kriterijus) ir siejamas su kontrolės efektyvumu (reali galimybė turėti dominuojančią įtaką). Kai kurie įmonių grupės apibrėžimai apima tik motininių ir dukterinių įmonių

²²¹ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 27.

²²² www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html Prisijungta 2010 m. vasario 9 d.

organizacinius darinius, ir neapima, pavyzdžiui, verslo organizavimo struktūrų, kuriose fizinis asmuo realiai kontroliuoja keletą įmonių²²³.

Kodėl daugumos valstybių įstatymų leidėjas „ignoruoja“ realybę, jog neretai verslas vystomas ir koordinuojamas iš karto keliose įmonėse? Visų pirma, įmonių teisei būdinga „įmonės kaip subjekto“ samprata. Įmonės subjektyvus atskirumas reiškia, kad įmonė kaip teisinių santykių subjektas yra atskirta nuo akcininkų kaip teisinių santykių subjektų. Pati įmonė dalyvauja teisiniuose santykiuose, turi teises ir pareigas, kurios yra netapačios jos akcininkų (savininkų, dalyvių) teisėms ir pareigoms. Įmonių teisei būdingas ne tik įmonės pareigų, bet ir įmonės turto atskirumo, ribotos atsakomybės koncepcijos. Ribota atsakomybė reiškia, kad įmonės akcininkai (savininkai, dalyviai) neatsako už įmonės skolas, nuostolius. Už juos atsakinga pati įmonė turimo turto ribose. Kai kalbame apie įmonių grupę, ribota atsakomybė taip pat reiškia, kad įmonių grupė nėra atsakinga už atskiros įmonės įsipareigojimus. Dar daugiau, į sutartis tarp kontroliuojančios įmonės ir kitų įmonių grupės įmonių gali būti įtrauktos nuostatos, pagal kurias kontroliuojanti įmonė nėra atsakinga už kontroliuojamos įmonės įsipareigojimus²²⁴.

Apibendrinant, pasakytina, kad siekis įmonių grupę nemokumo procese traktuoti kaip vienetą reikštų nukrypimą nuo dviejų įmonių teisei būdingų ir esminių koncepcijų (įmonės kaip teisinių santykių subjekto atskirumas ir ribota atsakomybė). Tiesa, būtina pastebėti, kad dalis valstybių narių, pavyzdžiui, Vokietija²²⁵, nacionalinėje teisėje atsižvelgia į įmonių grupių egzistavimą. Dalis Vokietijos nacionalinės įmonių teisės normų yra skirtos būtent įmonių grupėms ir reguliuoja įmonių grupės sandorius, *de facto* įmonių grupes, nustato kontroliuojančios įmonės atsakomybės atvejus. Pagal Vokietijos teisę, kontroliuojanti įmonė, kuri savo santykių grupėje yra formalizavusi „kontrolės

²²³ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 27.

²²⁴ MEVORAH, Irit. *Insolvency within multinational groups*. Oxford. 2009. p. 33.

²²⁵ Ten pat. p. 56.

sutartimi“ yra atsakinga ir už kontroliuojamos įmonės nuostolius. Nesant kontrolės sutarties, susiję įmonės gali būti laikomos de facto įmonių grupe. Toks reguliavimas buvo skirtas viešiesiems juridiniams asmenims, tačiau teismų praktikoje pagal analogiją taikomas ir privatiems.

Vokietijos teisė ta apimtimi, kiek atsižvelgia į įmonių grupių egzistavimą, daugiau išimtis negu taisyklė. Dauguma valstybių narių yra labiau linkusios nenukrypti nuo įmonės kaip teisinių santykių subjekto atskirumo ir ribotos atsakomybės koncepcijų įmonių teisėje. Europos Sąjungos lygiu buvo bandoma remtis Vokietijos patirtimi reguliuojant įmonių grupes, tačiau Vokietijos modeliu paremtas direktyvos projektas²²⁶ neįsigaliojo kaip parengtas pagal modelį, labai besiskiriantį nuo kitų valstybių narių požiūrio.

Įmonių grupių nemokumo proceso jurisdikcijos klausimus reguliuoti ketinančių iniciatyvų autoriai ir projektų rengėjai susiduria ir su nelengvomis dilemomis, kylančiomis iš procesinio pobūdžio aspektų. Pavyzdžiui, skiriasi valstybių narių požiūris, ar leisti viename procese administruoti kelių įmonių grupės įmonių nemokumo procesus. Kai kurių valstybių narių teisėje tokia galimybė numatyta. Kitose valstybėse susiformavo tokia praktika be specialaus reglamentavimo. Šiuo atveju kalbama dar tik apie nemokumo procesų bendrą administravimą (sujungimą), kuris dar nereiškia, kad bendrai administruojamas ir visų įmonių turtas, ar kad kreditoriai tampa bendri. Ribotais atvejais galimybę bendrai administruoti kelių įmonių grupės įmonių turtą numato dar mažiau valstybių.

Skyriuje įmonių grupės nemokumo procesų reguliavimo problematika tebuvo paliesta. Ji pateikta labai apibendrintai ir jokių būdu šios temos nereikėtų laikyti išsemta. Tačiau, kadangi disertacijos tema reikalauja nagrinėti būtent Reglamente nustatytą jurisdikciją reguliuojančių normų turinį ir taikymą, o

²²⁶ Europos Bendrijos 9-osios įmonių grupių direktyvos projektas (tarybos direktyva, harmonizuojanti įmonių teisę) (9oji direktyva).

Reglamente nėra nuostatų, skirtų įmonių grupėms, autorės nuomone, šis skyrius turi apsiriboti paaiškinimu, kodėl tokių normų nėra (ne todėl, kad nereikalingos, o todėl, kad rengiant Reglamentą klausimo kompleksiskumas sutrukdė pasiekti kompromisą). Atitinkamai disertacijoje nebus nagrinėjami ir UNCITRAL parengti dokumentai, skirti įmonių grupių nemokumo procesų problematikai.

4.2.11. Palankesnės teisinės padėties ieškojimo ir pagrindinių turtinių interesų administravimo vietos perkėlimo galimybės

Nors Reglamentas numato visoms valstybėms bendrą tarptautinės jurisdikcijos nustatymo kriterijų (pagrindinių turtinių interesų vieta), paaiškina šį kriterijų minimaliai ir todėl praktikoje teismai nuolat susiduria su neaiškumais dėl bendro kriterijaus turinio, galimybe reglamentavimo spragomis manipuluoti²²⁷. Kad valstybėse narėse formuojasi skirtinga praktika rodo ir Reglamentą bei jo taikymą tyrinėjančių autorių darbai²²⁸. Tai, kad vis dar yra likę daug spragų, kurių nespėjo užpildyti Teisingumo Teismas, sudaro prielaidas formuoti plačioms pagrindinių turtinių interesų vietos sampratos koncepcijoms. O tai – galimybė konkrečiu atveju vadovautis skirtingais kriterijais ir įrodinėti pagrindinių turtinių interesų vietos buvimą keliose valstybėse. Suinteresuotam nemokumo bylos iškėlimu konkrečioje valstybėje subjektui belieka pasirinkti palankiausia bylai kelti valstybę, atrinkti pagrindinių turtinių interesų vietos buvimą būtent toje valstybėje pagrindžiančius kriterijus ir jais motyvuoti šios valstybės teismų kompetenciją. Dar daugiau, atsižvelgus į tai, kad, vadovaujantis Reglamento konstatuojamosios dalies 14 punktu, Reglamentas taikomas byloms tik tada, kai skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta yra Bendrijoje, įrodinėjant tikrąją

²²⁷ ENRIQUE Luca ir GELTER Martin. Regulatory Competition in European Company Law and Creditor Protection. *European business organization law review*. Year: 2006 Volume: 7 p. 438.

²²⁸ Čiricaitė. R. straipsnyje Bankroto bylų teisingumas pagal Europos Sąjungos teisę pateikia pavyzdžius konkrečių bylų, kuriose skirtingais kriterijais vadovaudamiesi teismai sprendė dėl pagrindinių turtinių interesų vietos.

juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą įmanoma siekti ne tik nemokumo bylos iškėlimo konkrečioje valstybėje narėje, bet ir apskritai Reglamento taikymo ar netaikymo.

Reglamente neaptartos pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimo iš vienos valstybės į kitą pasekmės sudaro antrąją Reglamentu nepašalintą prielaidą palankesnės proceso vietos ieškojimo galimybei. Reglamentas neatsižvelgia į tai, kad pagrindinių turtinių interesų vietą pagrindžiančios aplinkybės gali kisti. Nėra pasisakyta, kuriuo momentu buvusi situacija turi būti vertinama siekiant nustatyti pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą, neaptariama tarptautinės jurisdikcijos pasikeitimo galimybė ir sąlygos.

Iš pradžių doktrinoje²²⁹ buvo laikomasi nuomonės, kad jurisdikcija nustatoma pagal aplinkybes, buvusias tuo metu, kai buvo pateiktas prašymas iškelti nemokumo bylą. Buvo laikomasi nuomonės, kad tai vienintelė data, kuri panaikina galimybes palankesnės padėties ieškojimo iniciatyvoms, o jurisdikciją lemiančių aplinkybių pasikeitimas po šio momento jurisdikcijos nustatymui įtakos neturi. Nebent nemokumo byla nebūtų iškelta ir vėliau dėl bylos iškėlimo būtų kreipiamasi jau į kitos valstybės teismą.

Praktikoje kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Olandija²³⁰, tinkamu momentu vertinti jurisdikcijos nustatymui svarbias aplinkybes laikė bylos iškėlimo momentą. Pasekoje, 2004 m. sausio 2 d. Teisingumo Teismas gavo Vokietijos teismo prašymą pateikti prejudicinį sprendimą ir atsakyti į klausimą, ar teismas, gavęs prašymą iškelti bankroto bylą, išlaiko jurisdikciją, jeigu laikotarpiu nuo prašymo iškelti bankroto bylą teismui pateikimo iki bylos iškėlimo, atsakovas savo pagrindinių turtinių interesų vietą perkelia iš teismo vietos valstybės į kitą valstybę. Prejudiciniame sprendime Nr. C-1/04²³¹ Teisingumo Teismas konstatavo, kad, vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi, jeigu prašymo

²²⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.49-50.

²³⁰ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 45, 113.

²³¹ Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-1/04.

iškelti bankroto bylą pateikimo metu atsakovo pagrindinė turtinių interesų buvimo vieta yra šio teismo vietos valstybės teritorijoje, teismas išlaiko jurisdikciją iškelti bankroto bylą, net jeigu skolininkas perkelia savo pagrindinių interesų vietą į kitą valstybę dar iki bankroto bylos iškėlimo. Sprendimas byloje priimtas įvertinus Reglamento ir ypač jurisdikcijos taisyklių nustatymo Europos Sąjungos lygiu tikslą – panaikinti turto ar proceso perkėlimo į kitą valstybę, ieškant palankesnės teisinės padėties, galimybes. Kitas priimto sprendimo motyvas – siekis užtikrinti didesnę kreditorių teisinio tikrumo lygį, kadangi nusprendami užmegzti verslo santykius jie įvertino rizikas ir situaciją preziumuodami, kad kitos šalies pagrindinė turtinių interesų vieta nesikeis, o tai apspręs ir bankroto byloje, jeigu verslo partneris bankrutuotų, taikytiną teisę, kuri priklauso nuo bankroto bylą nagrinėjančio teismo vietos.

Šis Teisingumo Teismo sprendimas dar neatsakė į visus dėl pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimo į kitą valstybę galinčius kilti klausimus. Į juos neatsakyta ir byloje Nr. C-396/09²³², kurioje pasisakyta, kokiu momentu (pateikiant prašymą iškelti bankroto bylą) buvusi įmonės registracijos vieta yra svarbi taikant prezumciją, kad oficiali registracijos vieta yra ir pagrindinių interesų administravimo vieta. Autorės nuomone, negalima suabsoliutinti šioje byloje esančio išaiškinimo, kad, nustatant teismą, kuris turi jurisdikciją, yra reikšmingą skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta prašymo iškelti bankroto bylą pateikimo dieną, ir jį aiškinti kaip Teisingumo Teismo sprendimą, kad, sprendžiant dėl jurisdikcijos, yra reikšmingos faktinės aplinkybės, buvę išimtinai prašymo iškelti bankroto bylą pateikimo momentu. Autorės nuomone, minėtas išaiškinimas yra pateiktas aiškinant konkrečią bylą, kurioje keitėsi skolininko registracijos vieta ir išaiškinimu teismas siekė atsakyti tik į klausimą, kuriuo momentu buvusi registracijos vieta būtų reikšminga taikant prezumpciją, tačiau

²³² Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Nr. C-396/09.

nepateikė išsamaus atsakymo, kaip vertinti pastangas perkelti pagrindinių interesų administravimo vietą likus neilgam laiko tarpui iki nemokumo bylos inicijavimo.

Taigi, iki šiol Teisingumo Teismo praktikoje tebėra pilnai neišnagrinėtas klausimas, kaip teismai turėtų vertinti pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimą į kitą valstybę iki kreipimosi į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo dienos.

Į šį klausimą, kaip jau minėta, galima atsakyti formaliai laikantis pozicijos, kad Reglamento 3 straipsnis, nustatantis tarptautinę jurisdikciją pagrindinėms bankroto byloms, yra orientuotas į situacijos, esančios kreipimosi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo momentu buvusią situaciją. Toks požiūris atitiktų pirmiausiai doktrinoje išsivyravusį požiūrį. Tačiau galimas ir, disertacijos autorės nuomone, siūlytinas šiuolaikinėje doktrinoje vystomas kitoks požiūris. Tai, kad Reglamente nėra nuostatų, nusakančių, kaip vertinti pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimą iš vienos valstybės į kitą likus neilgam laiko tarpui iki nemokumo bylos inicijavimo, vertintina, kaip spraga, kurią reiktų užpildyti atsižvelgiant į Reglamento konstatuojamosios dalies 4 punktą. Šis punktas įpareigoja Reglamento nuostatas aiškinti visada turint omenyje, kad vienas iš Reglamento tikslų yra tikslas panaikinti teisinės prielaidas bylos šalims perkelti turtą arba teismo procesą iš vienos valstybės narės į kitą ieškant palankesnės teisinės padėties. Todėl nacionalinio teismo užduotis tokioje byloje – atsižvelgti į tai, ar pagrindinių turtinių interesų vieta buvo perkelta numatant realią bankroto grėsmę ir galimai siekiant palankesnės teisinės padėties, ar tai buvo įprastos verslo perkėlimo iš vienos valstybės į kitą praktikos dalis²³³. Šiuo atveju reikšmingomis ir vertintinomis gali būti įvairios aplinkybės, pavyzdžiui, laiko tarpas nuo pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimo į kitą valstybę ir bankroto bylos inicijavimo, kas inicijuoja bankroto bylą (jeigu tas pats subjektas, kuris neseniai ėmėsi veiksmų perkelti pagrindinių turtinių interesų vietą, galima prielaida, kad

²³³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 114.

galimai buvo siekiama palankesnės teisinės padėties) ir bet kokios kitos aplinkybės, leidžiančios teismui daryti prielaidą, kad pagrindinių turtinių interesų vieta buvo perkelta sąmoningai siekiant nemokumo bylos iškėlimo konkrečioje valstybėje.

Reglamente nenumatytos teisinės pasekmės, taikytinos tuo atveju, kai teismas daro prielaidą ar išvadą, jog pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimu buvo siekiama nemokumo bylos iškėlimo palankesnės teisinės padėties valstybėje, jog teise perkelti pagrindinių turtinių interesų vietą galimai buvo piktnaudžiaujama. Nesant atitinkamo Teisingumo Teismo išaiškinimo, taip pat turint omenyje, kad Reglamento 3 straipsnio 1 dalis netiesiogiai orientuota į jurisdikcijos nustatymą vertinant aplinkybių visumą konkrečiu momentu, vienareikšmiška išvada, kad konstatavus, jog pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimu buvo siekiama nemokumo proceso palankesnės teisinės padėties valstybėje, teismai turėtų laikyti, jog pagrindinių turtinių interesų vieta nepasikeitė, būtų drąsi. Labiau priimtina pozicija, kad kiekvienu konkrečiu atveju, įvertintina aplinkybių visuma ir nuspręstina dėl teisinių pasekmių, kurios priklausomai nuo aplinkybių visumos skirtumų, taip pat gali skirtis. Pavyzdžiui, konkrečioje byloje faktinėms aplinkybėms rodant, kad, iškilus nemokumo grėsmei, skolininko turtinių interesų buvimo vietą konkrečioje valstybėje rodančius požymius (registracija konkrečioje valstybėje, administravimo veiksmų atlikimo vieta ir t. t.) buvo stengiamasi perkelti į palankesnės teisinės padėties valstybę, reikėtų daug dėmesio teikti trečiųjų šalių lūkesčių kriterijaus įvertinimui.

Doktrinoje²³⁴ pripažįstama, kad į klausimą, kaip vertinti situacijas, kai pagrindinių interesų administravimo vieta į kitą valstybę perkeliama dar iki pirmojo formalaus nemokumo proceso žingsnio – pareiškimo iškelti skolininkui nemokumo bylą pateikimo, neatsakyta nei Reglamente, nei, kol kas, Teisingumo Teismo praktikoje. Tačiau pasiūlymų, kaip tokias situacijas reikėtų vertinti, būta.

²³⁴ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 48.

Pavyzdžiui²³⁵, buvo siūloma atsižvelgti į tai, kiek laiko praėjo nuo pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimo iki prašymo iškelti nemokumo bylą padavimo. Kartu buvo išreikšta nuomonė, kad, pavyzdžiui, ilgesnis nei šešių mėnesių laikotarpis galėtų būti pakankamas. Tiesa, Reglamentas jokie termino nenumato. Jo negali nustatyti ir valstybės narės. Todėl šis ilgesnis nei šešių mėnesio laiko tarpas gali būti tik pavyzdinis, vertintinas kartu su visomis kitomis bylos aplinkybėmis ir „realumo kriterijumi“. Realumo kriterijus reikalauja nustatyti, ar pagrindinių interesų vieta iš tiesų t.y. realiai, buvo perkelta, ar galima laikyti, kad naujoje vietoje skolininkas savo pagrindinius interesus administruoja įprastai ir nuolatinais.

Kad teismas, spręsdamas dėl tarptautinės jurisdikcijos, turėtų ignoruoti tuos pagrindinių interesų administravimo vietos pasikeitimus, kurie padaryti turint tikslą išvengti konkrečios valstybės jurisdikcijos, yra pasisakę G. Moss, B. Wessels²³⁶. Tokia pozicija grindžiama nediskriminavimo (tarp nemokių skolininkų) ir teisinio tikrumo (kreditoriams) principais.

Dalis valstybių narių (pavyzdžiui, Prancūzija, Ispanija, Italija) nacionalinėje teisėje yra numačiusios apribojimus, kada nepripažįstama, jog pagrindinių interesų administravimo vieta yra perkelta. Valstybės, tokių nuostatų nacionalinėje teisėje neturinčios, taip pat įitariai vertina pagrindinių interesų vietos perkėlimą likus neilgam laiko tarpui iki nemokumo. Vokietijoje teismai yra pasisakę, kad pareiškimas dėl nemokumo praėjus vos trims savaitėms po pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimo laikytinas piktnaudžiavimu²³⁷. Galima rasti ir daugiau nacionalinių teismų praktikos pavyzdžių, kai teismai konkrečiose bylose pripažino, kad pagrindinių turtinių interesų perkėlimas nepakeitė tarptautinės jurisdikcijos. Pavyzdžiui, Anglijos

²³⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004,p.48.

²³⁶ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006. p. 316.

²³⁷ RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. *European business organization law review*. Year: 2008 Volume: 9 p. 595.

teismas byloje *Official receivers prieš Eichler*²³⁸, kurioje Vokietijoje praktikavęs gydytojas persikėlė į Jungtinę Karalystę, pripažino, kad tam, jog laikyti, kad pagrindinių turtinių interesų vieta pasikeitė, praėjo per mažai laiko nuo gydytojo persikėlimo į Jungtinę Karalystę. Sprendime teismas pažymėjo, kad nepakanka kelių dienų (gali nepakakti ir kelių savaitių) tam, kad būtų galima teigti, jog pagrindinių interesų vieta yra perkelta, priešingu atveju būtų keista teigti, kad skolininkas naujoje vietoje interesus administruoja nuolatinai. Tokia teismo pozicija reiškia, kad išvada apie interesų administravimo naujojoje vietoje nuolatinumą (tai vienas iš pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo kriterijų) reikėtų daryti įvertinus visas aplinkybes, tarp jų ir laikotarpį nuo interesų vietos perkėlimo iki prašymo iškelti nemokumo bylą teismui pateikimo. Kitas pavyzdys - byla *Shierson prieš Vlieland-Boddy*²³⁹ (2006 m.), kurioje buvo pažymėta, kad teismas, taikydamas nuolatinumo kriterijų, ypatingai turėtų į jį atsižvelgti tose bylose, kuriose pagrindinių interesų vieta buvo perkelta jau esant ir nemokumo grėsmei (tiesa, šioje byloje buvo pripažinta, kad skolininko pagrindinių interesų vieta yra perkelta, kas atitinkamai pakeičia tarptautinę jurisdikciją).

Net ir vystydami tokią praktiką, Jungtinės Karalystės teismai doktrinoje²⁴⁰ kritikuojami kaip nepakankamai išskiriantys „gerą“ palankesnės padėties ieškojimą, kai pagrindinių interesų vieta perkeliama į kitą valstybę narę siekiant (ar rezultate gaunant) palankesnės teisinės padėties kreditoriams (dažniausiai pasitaiko skolininko juridinio asmens atveju), ir „blogą“, kai pagrindinių interesų vieta perkeliama į kitą valstybę narę, siekiant išvengti kreditorių reikalavimų (dažniausiai pasitaiko skolininko fizinio asmens atveju).

Argumentai, kodėl Jungtinės Karalystės teismai pripažįsta pagrindinių interesų perkėlimo galimybę iki prašymo iškelti nemokumo bylą, nepaisant to, kad

²³⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 262.

²³⁹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 263.

²⁴⁰ Ten pt. p. 262.

pagal Jungtinės Karalystės nacionalinę teisę, Jungtinės karalystės teismai išlaiko jurisdikciją, atžvilgiu skolininko, vykdžiusio verslą Jungtinėje Karalystėje ir persikėlusio į kitą valstybę, tol, kol pastarasis padengia savo skolas, yra siekis gerbti judėjimo ir įsisteigimo laisves. Generalinis advokatas išvadose Teisingumo Teismui bylose Nr. C-1/04 ir Nr. C-339/07 yra pasisakęs, kad Bendrijos teisė draudžia oportunistinį ir nesąžiningą jurisdikcijos pasirinkimą, o ne apskritai palankesnės teisinės padėties ieškojimą. Tuo tarpu, gyvenamosios vietos ar verslo vietos keitimas yra neatsiejama judėjimo laisvės bei įsisteigimo laisvės kaip pripažintų Europos Sąjungos laisvių sudėtinė dalis. Tai ir įprasta verslo praktikos dalis, kurios, jokių būdu, Reglamentas neturėtų riboti.

Lietuvoje teismams dar neteko nagrinėti ginčų, kurių esmė - pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimo vertinimas, tačiau anksčiau ar vėliau teks. Svarbu, kad Lietuvos teismai sąmoningai Reglamentą nuo pat pradžių aiškintų nepamiršdami jo konstatuojamosios dalies 4 punkte suformuluotos aiškinimo gairės, reiškiančios, jog Reglamento 3 straipsniu kaip ir kitomis nuostatomis yra siekiama panaikinti prielaidas nesąžiningai ieškoti palankesnės teisinės padėties. Toks Reglamento nuostatų aiškinimas nuo pat pirmųjų bylų suteiktų nacionalinių teismų praktikai Reglamento tikslus atitinkančią kryptį.

Doktrinoje²⁴¹ pažymima, kad pastebima auganti tendencija siekti perkelti pagrindinių interesų administravimo vietą į skolininkui palankesnės teisinės padėties valstybę. Taigi, diskusija, kaip vertinti, tokius atvejus, tampa vis labiau aktuali. Pasiūlymų, kaip vertintinos palankesnės padėties ieškojimo apraiškos būta įvairių²⁴². Be jau aptartų, papildomai paminėtini du radikalūs pasiūlymai: a) kraštutiniais atvejais vadovaujantis prieštaravimo viešajai tvarkai pagrindu nepripažinti kitose valstybėse sprendimų, priimtų neįvertinus palankesnės padėties

²⁴¹ RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. *European business organization law review*. Year: 2008 Volume: 9 p. 584.

²⁴² Ten pat. p. 596.

ieškojimo aspekto; b) pakeisi Reglamentą aiškiai nurodant, kad pagal Reglamentą palankesnės padėties ieškojimas nėra leidžiamas.

Trečiąją prielaidą palankesnės teisinės padėties ieškojimo galimybei sudaro Reglamente atsispindintis pasitikėjimo kitos valstybės narės teismų sprendimais principas²⁴³. Pagal šį principą, kai vienoje valstybėje teismas iškelia pagrindinę bylą, kitose valstybėse narėse teismai ją privalo pripažinti. Kartu tai reiškia, kad kitose valstybėse pagrindinė byla nebegali būti iškelta, nebent pirmąją būtų atsisakyta pripažinti vieninteliu galimu pagrindu – prieštaravimas viešajai tvarkai. Turint omenyje aplinkybę, kad teismai neretai vietinių kreditorių apsaugos motyvais yra linkę abejotinosiose situacijose pripažinti turį tarptautinę jurisdikciją pagrindinei nemokumo bylai, tampa svarbios savotiškos lenktynės – kurioje valstybėje pirmiausia bus kreipiamasi į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo ir kurioje valstybėje teismas pirmas pripažins turįs tam jurisdikciją bei bylą iškels.

Galiausiai pastebėtina, kad vertinant pagrindinių interesų vietos perkėlimo faktą, iškils ir kitas susijęs klausimas: koks, kokiais kriterijais nustatomas momentas laikytinas pagrindinių interesų vietos perkėlimo momentu. Šis klausimas iškils tiek tais atvejais, kai pagrindinių interesų vieta bus perkeliama nesąžiningai siekiant palankesnės teisinės padėties, tiek tais atvejais, kai pagrindinių interesų vietos perkėlimas yra verslo vystymo pasekmė, nesant piktnaudžiavimo ar siekio bankrutuoti palankesnės teisės valstybėje. Kadangi pagrindinių interesų administravimo vietą apsprendžia eilė disertacijoje aptartų ir ne taip lengvai apibrėžiamų kriterijų, pagrindinių interesų perkėlimo iš vienos valstybės į kitą momentas gali lengvai tapti įrodinėjimo ir ginčo konkrečioje byloje objektu. Konkrečios rekomendacijos, be jau aptartos būtinybės įvertinti, ar galimai buvo siekiama ieškoti palankesnės teisinės padėties ir ar tai suderinama su trečiųjų asmenų lūkesčių kriterijumi, šiuo klausimu, vargu ar įmanomos. Teismai kiekvienoje konkrečioje byloje įvertins aplinkybių visumą ir pasisakys, ar

²⁴³ ENRIQUE, Luca ir GELTER, Martin. Regulatory Competition in European Company Law and Creditor Protection. *European business organization law review*. Year: 2006 Volume: 7 p. 439.

konkrečiu atveju yra daugiau motyvų leidžiančių teigti, kad pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimas įvyko, ar, atvirkščiai, kad ne. Pavyzdžiui, vien įmonės pagrindinės buveinės perkėlimas į kitą valstybę perkeliant įmonės dokumentaciją dar nebus laikomas pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimu²⁴⁴.

4.2.12. Pagrindinių interesų administravimo vieta skolininkui ar jo verslui pasibaigus

Kai skolininkas nutraukia arba sustabdo savo veiklą, reikėtų laikyti, kad tos valstybės, kurioje vykdoma veiklą buvo skolininko pagrindinių interesų administravimo vieta, teismai išlaiko jurisdikciją²⁴⁵. Tai nėra pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimas. Įmanomos situacijos, kai nemokumo procese bus realizuojamas jau mirusio asmens turtas ir teismams reikės pasisakyti dėl pagrindinių interesų administravimo vietos. Doktrinoje²⁴⁶ pažymima, kad, šiuo atveju, yra svarbi paskutinė mirusiojo asmens gyvenamoji vieta. Mirusiojo asmens testamentu vykdytojo gyvenamoji vieta reikšmės neturi.

4.3. Teritorinės nemokumo bylos jurisdikcijos klausimai

4.3.1. Teritorinės nemokumo bylos funkcijos

Teritorinių nemokumo procesų galimybė – vienas iš pirmajame skyriuje jau aptarto modifikuoto universalizmo jurisdikcijos reguliavimo modelio požymių. Kodėl, rengėjų manymu, buvo tikslinga numatyti teritorinių nemokumo procesų galimybę? Dar rengiant Reglamento pirmtake tapusią konvenciją pagrindiniai

²⁴⁴ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 102.

²⁴⁵ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007. p. 116., MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009. p. 263.

²⁴⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p.43.

motyvai numatyti teritorinių nemokumo procesų galimybę buvo šie²⁴⁷: siekis ginti vietos kreditorius (apsauginė teritorinių nemokumo procesų funkcija) ir siekis rasti veiksmingą skolininko turto administravimo modelį (pagalbinė teritorinių nemokumo procesų funkcija).

Apsauginė funkcija pasireiškia tuo, kad, iškelus teritorinę nemokumo bylą, jai bus taikoma vietos valstybės nacionalinė teisė. Tiek užsienio kreditoriai, tiek vietos kreditoriai galės dalyvauti teritoriniame nemokumo procese, kuris vykdomas pagal nacionalinę, taigi vietos kreditoriams žinomą, teisę. Šis aspektas ypač svarbus smulkiesiems kreditoriams, neturintiems išteklių bylinėtis užsienyje pagal užsienio valstybės teisę. Galiausiai, teritorinių nemokumo procesų galimybė labai sumažina piktnaudžiavimo ieškant palankesnės teisinės padėties galimybes. Net jeigu skolininkas perkeltų pagrindinių interesų administravimo vietą į kitą valstybę, tose valstybėse, kuriose jis vykdo veiklą turėdamas turto, kreditoriai galės reikalauti teritorinės nemokumo bylos iškėlimo ir savo reikalavimų patenkinimo teritoriniame procese pagal vietos teisę.

Pagalbinė teritorinių nemokumo procesų funkcija rodo ekonominius skolininko interesus įsteigti atskirus verslo vykdymo organizacinius vienetus skirtingose vietovėse. Jeigu yra motyvų, pateisinančių tokią verslo decentralizaciją, šie motyvai pateisina ir nemokumo proceso decentralizaciją analogiška apimtimi.

4. 3. 2. Reglamente numatytos teritorinių bylų rūšys

Teritorinės nemokumo bylos gali būti dvejopos: teritorinės nepriklausomos ir teritorinės šalutinės. Kai teritorinė nemokumo byla iškeliamą dar prieš iškeliant pagrindinę, ji nėra šalutinė. Logiška, nes nėra objekto (pagrindinės nemokumo bylos), kurio atžvilgiu teritorinė byla bus šalutinė. Ne

²⁴⁷ Ten pat. p. 156.

dažna, tačiau įmanoma situacija, kai nei pagrindinė, nei kitos teritorinės nemokumo bylos skolininkui neiškeliamos.

Kitokia situacija susiklosto, kai teritorinė byla yra iškeliamą po pagrindinės bylos iškėlimo. Tada tai ne tik teritorinė, bet ir šalutinė nemokumo byla. Nuo teritorinės bylos, iškeltos iki pagrindinės bylos iškėlimo, arba tais atvejais, kai pagrindinė nemokumo byla apskritai nėra keliamą, skiriasi visų pirma tuo, kad jai taikomos koordinavimo su pagrindine nemokumo byla taisyklės, kurių dėka šalutinis procesas integruojamas į bendrą nemokaus skolininko turto administravimo procesą, vykstantį visų kreditorių interesais.

4.3.3. Kriterijaus „skolininkui priklauso įmonė“ autonomiškumas bei atvirumas

Pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį, valstybių, kuriose nėra skolininko pagrindinių interesų vietos, teismai gali iškelti nemokumo byla tik tokiu atveju, jeigu šioje valstybėje skolininkui „priklauso įmonė“ (toks yra oficialus vertimas į lietuvių kalbą). Pavartota sąvoka „įmonė“ šiuo atveju turi savarankišką ir iš esmės skirtingą nuo Lietuvos nacionalinei teisei įprastos reikšmę.

Pagal Reglamento 2 straipsnio h) punktą, įmonė, kaip teritorinės nemokumo bylos jurisdikcijos, pagrindas yra „bet kuri veiklos vieta, kur skolininkas vykdo nuolatinę ūkinę veiklą, naudodamas žmonių ir daiktinius resursus“. Taigi sąvoka „įmonė“ pagal Reglamento 2 straipsnio h) punktą nereiškia juridinio asmens kaip atskiro civilinių teisinių santykių subjekto (primintina, kad kiekvienas juridinis asmuo yra savarankiškas jurisdikcijos taisyklių subjektas, kiekvienam juridiniam asmeniui gali būti keliamą pagrindinė nemokumo byla). Pasirinktas jurisdikcijos teritorinėse nemokumo bylose kriterijus „skolininkui priklauso įmonė“ rodo dalies Reglamento rengėjų siekio visą skolininko turtą administruoti viename centralizuotame procese (nemokumo proceso universalumo aspektas) ir tokios pozicijos nepalaikiusių valstybių intereso

siekiant apsaugoti vietos kreditorius numatyti galimybę kelti teritorines bylas tose valstybėse narėse, kuriose skolininkas turi bet kokio turto, kompromisą²⁴⁸. Kompromisas buvo pasiektas sutarus, kad ne bet koks skolininko turtas bus pagrindas teritorinei nemokumo bylai, tačiau parinktas kriterijus „skolininkui priklauso įmonė“ bus aiškinamas plačiai.

Kriterijus „skolininkui priklauso įmonė“ yra autonomiška sąvoka, apibrėžta pačiame Reglamente. Jos turinys nepriklauso nei nuo nacionalinės teisės, nei nuo analogiškų sąvokų aiškinimo Europos Sąjungos teisėje. Tai „sąvokų tęstinumo“ principo, būdingo Europos Sąjungos teisei, išimtis²⁴⁹. Todėl Lietuvos praktikams aiškinant kriterijų „skolininkui priklauso įmonė“ nereikėtų ieškoti sąsajų su sąvokos „įmonė“ aiškinimu tiek nacionalinėje, tiek Europos Sąjungos teisėje. Lietuva paminėta neatsitiktinai. Reglamento vertime į kitas kalbas vartojama siauresnė sąvoka. Pavyzdžiui, anglų kalba pavartota sąvoka „establishment“, o tai reiškia padalinį. Atitinkamai doktrinoje anglų kalba pabrėžiama, kad aiškinant šią sąvoką nereikia vadovautis Teisingumo Teismo išaiškinimais taikant Reglamentą Briuselis I, kuriame analogiška, t. y. „establishment“ (padalinio), sąvoka taip pat vartojama. Viena iš priežasčių, kodėl Reglamente apibrėžta sąvoka „skolininkui priklauso įmonė“ vietoj nuorodos į Reglamento Briuselis I 5 straipsnio 5 dalį, ir yra ta aplinkybė, kad Teisingumo Teismas Reglamento Briuselis I 5 straipsnio 5 dalį aiškina siaurai²⁵⁰, o tai būtų neatitikę jau minėto kompromiso tarp Reglamento rengėjų²⁵¹. Be to, Teisingumo Teismas sąvoką „establishment“ aiškina kaip apimančią dukterinę bendrovę^{252 253}, o pagal Reglamentą, dukterinės

²⁴⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 241., VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 159., PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 61.

²⁴⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 159.

²⁵⁰ Ten pat . p. 160.

²⁵¹ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 61.

²⁵² 1987 m. gruodžio 9 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-218/86.

²⁵³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 61.

bendrovės yra savarankiški jurisdikcijos taisyklių objektai ir joms keltinos pagrindinės bylos.

Taigi sąvoka „skolininkui priklauso įmonė“ turi autonomišką tik šiam Reglamentui būdingą reikšmę. Turint tai omenyje, ne tiek svarbu, tinkamai ar netinkamai sąvoka išversta į lietuvių kalbą²⁵⁴, kiek svarbu žinoti jos tikrąjį, autonomišką, turinį.

Reglamento 2 straipsnio h) punkte nustatyta, kad „įmonė – tai bet kuri veiklos vieta, kur skolininkas vykdo nuolatinę ūkinę veiklą, naudodamas žmonių ir daiktinius išteklius“. Kituose poskyriuose bus atskirai aptariama šioje normoje įtvirtintų sąvokų „daiktiniai ištekliai“, „žmonių ištekliai“, „veiklos vieta“, „ūkinė veikla“ ir „nuolatinumas“ samprata.

Prieš pereinant prie minėtų konkrečių sąvokų aiškinimo, dar norėtusi pažymėti, kad Reglamente pasirinkta teritorinės nemokumo bylos jurisdikcijos kriterijaus „skolininkui priklauso įmonė“ samprata dėl savo atviro pobūdžio palieka nemažai erdvės toliau ją aiškinti ir galimoms interpretacijoms. Visi kriterijaus požymiai (turtas, žmonių išteklių naudojimas, nuolatinumas) turi būti aiškinami siekto tikslo – leisti kelti teritorines nemokumo bylas tose valstybėse, kuriose ar iš kurių skolininkas vykdo veiklą – kontekste. Dėl kriterijaus atviro pobūdžio teismų praktikoje vystosi kartu su realijomis, jų pokyčiais. Jo turinys gali būti atskleidžiamas ir atmetant, t. y. išvardijant, kokios situacijos negali būti pripažįstamos „skolininkui priklauso įmonė“ Reglamento požiūriu. Tai²⁵⁵ a) vien skolininko turto, net jeigu tai nekilnojamasis turtas, buvimas; b) įvairiausių nuolatinių veiklos elementų buvimas, jeigu jų nejungia tam tikras organizuotumas; c) buvimas nuolatinių elementų, susijusių su verslo veikla, tačiau neturinčių akivaizdaus išoriškai matomo buvimo (pavyzdžiui, serveris, saugantis duomenų bazes arba palaikantis interneto tinklalapius); d) atsitiktinis skolininko ar jo

²⁵⁴ Lietuvos doktrinoje yra pasiūlyta vartoti sąvoką „verslo vieta“. Čiricaitė. R. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę/, *Teisė*, 2010, p. 86.

²⁵⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 161.

atstovų buvimas konkrečioje vietoje, net jeigu jam būdingas organizuotumas, daiktinių ir žmogiškųjų išteklių naudojimas (pavyzdžiui, skolininko ar (ir) jo atstovų dalyvavimas tarptautinėje mugėje).

4. 3. 4. Daiktiniai ištekliai

Minėta, kad pagal Reglamentą ne bet koks skolininko turtas (daiktiniai ištekliai, kuriuos sudaro tiek daiktiniai ištekliai, skirti pačiai veiklai (pavyzdžiui, gamybai naudojami įrengimai), tiek daiktiniai ištekliai, gauti kaip veiklos padarinys (pavyzdžiui, pagamintos prekės²⁵⁶), yra pakankamas pagrindas nemokumo bylai šio turto buvimo vietos valstybėje. Pabrėžtinai skirtumas tarp „pasyvaus“ turto (turto vertė nesvarbi, ji gali būti ir labai didelė) ir „aktyvaus“. Vien turėti bet kokio turto kurioje nors valstybėje dar nėra pagrindas jurisdikcijai toje valstybėje²⁵⁷. Teritorinė byla gali būti keliama tik dėl „aktyvaus“, t. y. naudojamo ūkinei veiklai, verslui, turto buvimo vietos valstybėje. Panagrinėkime praktinį pavyzdį, kai skolininkas kurioje nors valstybėje turi sąskaitą banke, galbūt netgi gauna palūkanas už šioje sąskaitoje laikomas lėšas, taigi „uždirba“ iš turimos sąskaitos. Ar tokioje valstybėje, kur turima sąskaita, skolininkui bus galima iškelti teritorinę nemokumo bylą? Doktrinoje sutariama, kad vien turėti sąskaitą konkrečioje valstybėje dar nėra pagrindas teritorinei nemokumo bylai šioje valstybėje²⁵⁸. Tokį aiškinimą patvirtina ir Teisingumo Teismo praktika²⁵⁹. Sąskaita laikytina pasyvia investicija (pasyviu turtu, kuris, nors ir duoda pelną, tačiau nenaudojant daiktinių ir žmonių išteklių)²⁶⁰.

²⁵⁶ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 287. Dėl vertimo niuansų šis dviejų daiktinių išteklių kategorijų išskyrimas aktualus besinaudojantiems Reglamente vertimu į anglų kalbą.

²⁵⁷ Pasaulyje yra valstybių, kuriose, skirtingai nei pagal Reglamentą, vien turtas arba vien skolininko sąskaita banke jau būtų pagrindas tos valstybės teismų jurisdikcijai teritorinėse nemokumo bylose.

²⁵⁸ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 61.

²⁵⁹ Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Nr. C-396/09.

²⁶⁰ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 287.

Kitas praktinis pavyzdys. Jeigu skolininkas kurioje nors valstybėje turi vasarnamį, vien tai nėra pagrindas teritorinės bylos jurisdikcijai, nes vasarnamis nėra vieta, iš kurios skolininkas vykdo ekonominę veiklą. Tačiau tuo atveju, jeigu skolininkas kurioje nors valstybėje turi vasarnamį ir jį naudoja ne tik savo ir savo šeimos poreikiams (retkarčiais jame atostogauti), bet ir, pavyzdžiui, dalį metų nuomoja, teismas jau turės įvertinti visas bylos aplinkybes ir spręsti, ši situacija atitinka veiklos vietos (įmonės) sampratą ar ne. Atsakymas galimas ir vienoks, ir kitoks – priklausomai nuo to, kaip vasarnamis nuomojamas²⁶¹.

4. 3. 5. Žmonių išteklių naudojimas

Šis kriterijus tiesiogiai susijęs su aptartuoju daiktinių išteklių turėjimo kriterijumi ir sistemiškai juos abu analizuojant padeda atskirti ir skirtingai vertinti situacijas, kai skolininkas konkrečioje valstybėje teturi pasyvias investicijas (pavyzdžiui, namą, banko indėlį, tiesiog kitokio pasyvaus turto), ir tas situacijas, kai skolininkas ar jo vardu (interesai) kiti asmenys aktyviai veikia, siekdami ekonominės naudos, pajamų.

Žmonių ištekliai gali būti suprantami kaip veiklą vykdančias asmenys, už kuriuos skolininkas yra atsakingas kaip darbdavys arba vadovas²⁶². Pavyzdžiui, 2004 m. Austrijoje Vienos žemės teisme nagrinėta byla (*Stojevich* 28R 225/04), kurioje buvo siekiama Austrijoje iškelti teritorinę nemokumo bylą (pagrindinė nemokumo byla jau buvo iškelta kitoje valstybėje narėje, tačiau bylos šalys įrodinėjo, kad pagrindinė bankroto byla turėjo būti keliamą Austrijoje). Šioje byloje teismas pasisakė, kad paties skolininko veikla nelaikoma „žmonių ištekliais“ pagal Reglamento 2 straipsnio h) punktą. Tačiau bent vieno darbuotojo pakanka, kad būtų galima pripažinti, jog skolininkas vykdo veiklą naudodamas

²⁶¹ Plačiau bus pakomentuota aiškinant žmonių išteklių naudojimo kriterijų

²⁶² MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 244.

žmonių išteklius²⁶³. Pagal faktines šios bylos aplinkybes Austrijoje skolininkas turėjo tik biurą, kuriame dirbo vienas asmuo. Jo pareigos – sekretorius. Sprendimas buvo apskūstas, bet Aukščiausiasis Teismas jo nepakeitė²⁶⁴.

Tam, kad būtų galima konstatuoti, jog veikla vykdoma naudojant žmonių išteklius, nėra būtina, kad darbuotojų darbdavys būtų būtinai pats skolininkas. Vokietijos teismas²⁶⁵ žmogiškaisiais ištekliais pripažino skolininko interesais Vokietijos teritorijoje skolininkui dirbusius Vokietijos įmonės darbuotojus.

Taip pat grįžtina prie jau anksčiau, aptariant „pasyvaus“ ir „aktyvaus“ turto skirtumą, nagrinėtos situacijos, ar gali aplinkybė, kad skolininkas turi kurioje nors valstybėje vasarnamį, būti pagrindas skolininkui šioje valstybėje iškelti teritorinę nemokumo bylą. Jeigu vasarnamį prižiūri ir nuoma rūpinasi samdytas žmogus²⁶⁶, tokią situaciją jau galima vertinti kaip pagrindą teritorinės bylos jurisdikcijai (tai dažnai doktrinoje analizuojamas pavyzdys, tačiau, kai kurių autorių²⁶⁷ nuomone, juo per plačiai aiškinama formuluotė „skolininkui priklauso įmonė“). Kiek kitokia situacija, kai, tarkim, tą patį vasarnamį nuomoja nuomos agentas. Doktrinoje²⁶⁸ pasisakoma, kad, situacija, kai vasarnamis nuomojamas per agentą, t. y. žmogų, kuris nėra įdarbintas ir veikia tik pagal vieną iš daugelio jo veiklos pagrindu esančių sutarčių, gali būti vertinama kaip neatitinkanti „įmonės turėjimo“ sampratos, nes neatitinka žmonių išteklių naudojimo kriterijaus. Pardavimų vadybininkai, komerciniai agentai ar brokeriai, nes jie veikia nepriklausomai nuo skolininko, nelaikytini „įmone“ pagal Reglamento 2 straipsnio h punktą²⁶⁹.

²⁶³ Ten pat. p. 244.

²⁶⁴ Ten pat. p. 241.

²⁶⁵ 2007 m. vasario 5 d. Miuncheno apylinkės teismas, MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 244.

²⁶⁶ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 63.

²⁶⁷ Ten pat. p. 407.

²⁶⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 243.

²⁶⁹ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 63.

4. 3. 6. Veiklos vieta

Tam, kad skolininkas kurioje nors valstybėje narėje turėtų įmonę, toje valstybėje turi būti skolininko veiklos vieta, iš kur jis vykdo ekonominę veiklą. Reikalavimas turėti veiklos vietą reiškia kad reikalaujama veikti konkrečios valstybės rinkoje iš šios vietos, o ne iš kitos pagrindinių interesų administravimo vietos²⁷⁰. Biuras arba parduotuvė, iš kurių skolininkas vykdo veiklą (pardavimus, sudaro sandorius), laikytini įmone pagal Reglamentą, tačiau vien tai, jog turima turto (pavyzdžiui, sandėlyje laikoma prekių²⁷¹), dar nėra pagrindas laikyti įmone.

Mobili vieta (pavyzdžiui, vandenyje esanti jachta) tam tikrais atvejais gali atitikti veiklos vietos kriterijų. Pavyzdžiui, jeigu jachta tam tikroje vietoje prišvartuota gana ilgam laikui (keliems mėnesiams, metams)²⁷².

4. 3. 7. Ūkinė veikla

Tokia veikla gali turėti komercinį pramoninį pobūdį. Ji gali būti vykdoma savarankiškai dirbančio asmens ar net turėti nekomercinį pobūdį. Tokia veikla nebūtinai turi būti siekiama pelno. Praktikuojančio gydytojo profesinė veikla, teisės paslaugų įmonės veikla gali būti pripažįstama „skolininkui priklausančia įmone“ pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį²⁷³. Ūkinė veikla pagal Reglamentą ir išimtiniais atvejais jos nekomercinis pobūdis gali gluminti ir atrodyti nenuoseklu, tačiau toks reguliavimas yra pagrįstas, kai turima omenyje, kad Reglamentas parengtas visoms valstybėms narėms ir skirtas taikyti visiems subjektams, pagal tų valstybių skirtingą teisę galintiems tapti nemokiais ir būti nemokumo proceso subjektu.

²⁷⁰ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 161.

²⁷¹ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 62.

²⁷² WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 286.

²⁷³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 62.

4. 3. 8. Nuolatinumo kriterijus

Šis kriterijus rodo tam tikrą tęstinį veiklos ryšį su vieta ir tam tikrą veiklos organizacinį lygmenį. Kai konkrečioje valstybėje narėje vykdoma atsitiktinė veikla, tokia vieta negali būti laikoma įmonės buvimo vieta pagal Reglamentą, nebent yra įrodymų, kad tokia veikla siekiama pradėti nuolatinę veiklą pagal konkrečios valstybės jurisdikciją. Todėl, pavyzdžiui, veiklos vieta nebus laikoma per valstybės narės teritoriją judantis skolininko sunkvežimis (ar jų vilkstinė) su prekėmis ar kitokiu turtu. Reglamente nepateikiama gairių, kokios trukmės veikla laikytina nuolatinė. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju teismas turės įvertinti bylos aplinkybes ir nuspręsti, ar veikla atitinka nuolatinumo kriterijų²⁷⁴. Kad skolininko (jo atstovų) veiksmų vietą būtų laikoma įmone pagal Reglamentą, turi būti nustatytas tam tikras organizuotumo ir stabilumo lygmuo²⁷⁵. Atsitiktiniai veiksmai ar veiksmai atsitiktinėje vietoje nebus laikomi įmone.

Kaip reikėtų vertinti situacijas, kai skolininkas tam tikroje valstybėje vykdo terminuotą veiklą, pavyzdžiui, tam tikrą projektą, kurį pabaigęs šioje valstybėje veiklos nebeįvykdyti? Doktrinoje²⁷⁶ tokią situaciją siūloma laikyti sudarančia pagrindą teritorinei nemokumo bylai. Tačiau, pažymima doktrinoje, svarbu tai, kad toks pagrindas išlieka tol, kol konkrečioje valstybėje terminuota veikla vykdoma. Pažymėtina, kad teismų praktika ne visada pateikia būtent tokį aiškinimą²⁷⁷.

²⁷⁴ Ten pat. p. 62.

²⁷⁵ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 242.

²⁷⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 161.

²⁷⁷ Plačiau apie tokią Estijos teismo praktiką kitame skyriuje.

4. 3. 9. „Turimos įmonės“ perkėlimo ar pasibaigimo įtaka jurisdikcijai iškelti teritorinę nemokumo bylą

Pagal analogiją *mutatis mutandis* taikytina tai, kas jau buvo aptarta kalbant apie galimybes perkelti pagrindinių turtinių interesų administravimo vietą (pagrindinės nemokumo bylos jurisdikcijos kriterijus).

Doktrinoje²⁷⁸ yra diskutuojama, ar teisė neribotai perkelti arba išformuoti įmonę, esančia pagrindu iškelti teritorinę nemokumo bylą, yra suderinama su Reglamento tikslu panaikinti prielaidas perkelti turtą ieškant palankesnės teisinės padėties (Reglamento konstatuojamosios dalies 4 punktą), t.y. kai „įmonė“ perkeliama ne kreditorių interesais. Šią diskusiją kelia valstybės, kurių nacionalinėje teisėje numatyta, kad tokiais atvejais teismas išlaiko jurisdikciją iškelti nemokumo bylą net ir tuo atveju, jeigu skolininko „įmonė“ konkrečioje valstybėje buvo panaikinta (nevartojama sąvoka „likviduota“, nes jau išsiaiškinta, kad „įmonė“ pagal Reglamentą suprantama plačiau nei juridinis asmuo, tad ir juridinių asmenų pabaigą nusakanti sąvoka ne visai tinka). Kai kurių valstybių narių nacionalinė teisė numato kreditoriams galimybę reikalauti pripažinti negaliojančiais sandorius, kuriais likviduojant (perkeliant) neatsiskaičiusį su kreditoriais skolininką buvo perkeltas ar likviduotas skolininko turtas ir todėl nebeliko pagrindo teritorinei nemokumo bylai²⁷⁹.

Įdomią praktiką suformavo Estijos teismas vadinamojoje medžioklės namelių byloje (Estijos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. sprendimas)²⁸⁰. Šioje byloje teismas sprendė, kad, jeigu skolininkas valstybėje narėje vykdė veiklą ir turėjo įmonę, nepaisant to, kad šią veiklą nutraukė, teritorinė byla gali būti keliama valstybėje narėje likus iš vykdytos veiklos turto. Šis pavyzdys plačiai aptariamas teoretikų, nes iki jo doktrinoje, kaip minėta

²⁷⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 274.

²⁷⁹ Gabr 274

²⁸⁰ Informacija iš CACELEX duomenų bazės

ankstesniame skyriuje, buvo laikomasi pozicijos, kad teritorinė byla gali būti keliamą, kol toje valstybėje skolininkas vykdo veiklą. Pagal šios bylos aplinkybes, Švedijos kompanija Estijoje vykdė veiklą (naftos verslas) iki 2002 m., tačiau vėliau Taline teismui sprendžiant, ar yra pagrindas iškelti teritorinę nemokumo bylą, Estijoje tebebuvo Švedijos kompanijos pirktą žemė, kurią ši kompanija planavo pritaikyti ir naudoti medžioklės turizmui. Taip pat Švedijos kompanija turėjo statybą šioje žemėje leidimus. Šių aplinkybių, Estijos teismo vertinimu, pakako pripažinti, jog yra pagrindas Estijoje iškelti teritorinę nemokumo bylą. Doktrina²⁸¹ ši byla įdomi tuo, kad teritorinė byla buvo iškelta konkrečios valstybės vietoje nebeveikiančiai įmonei. Primintina, kad pagal Reglamentą teritorinė nemokumo byla gali būti keliamą toje valstybėje, kurioje skolininkas turi „aktyvaus“ turto. Kodėl būtent Estijos teismas priėmė tokį sprendimą? Galima daryti prielaidą, kad tokia praktika būtent Estijoje formavosi dėl šios šalies nacionalinės teisės ypatumų. Iš Estijos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. sprendimo motyvų galima daryti prielaidas, kad tokia praktika formuojasi Estijoje todėl, kad dėl nacionalinės proceso teisės ypatumų kitaip būtų sudarytos teisinės procesinės kliūtys nemokumo procese realizuoti Estijoje esantį skolininko, kuriam pagrindinė nemokumo byla iškelta kitoje valstybėje narėje, turtą.

4. 3. 10. Kitos teritorinių bylų iškėlimo sąlygos

Reglamentas yra tiesiogiai taikomas teisės aktas. Todėl valstybėms narėms nereikia į nacionalinę teisę perkelti teritorinės bylos iškėlimo sąlygos ir Reglamente pasirinkto tarptautinės jurisdikcijos kriterijaus – skolininkui šioje valstybėje narėje priklauso įmonė. Tačiau teismams, gavusiems prašymą iškelti teritorinę nemokumo bylą, natūraliai kils klausimas, ar „skolininkui priklauso

²⁸¹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 242.

įmonė“ yra vienintelė sąlyga iškelti teritorinę nemokumo bylą. Visų pirma, kaip ir keliant pagrindinę nemokumo bylą, sąlygas ir procesinę tvarką teritorinei nemokumo bylai iškelti nustato kiekvienos valstybės narės nacionalinė teisė (Reglamento 3 straipsnio 2 dalis ir 4 straipsnis). Šios valstybės nacionalinė teisė nustato nemokumo sampratą, kokio statuso skolininkams (fiziniams, juridiniams, kokios teisinės formos juridiniams) nemokumo byla gali būti keliamą, kas turi teisę kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo ir pan²⁸². Tik jeigu keliant pagrindinę nemokumo bylą pagal Reglamentą apsiribojama tarptautinės jurisdikcijos kriterijaus nustatymu (pagrindinių interesų administravimo vieta) ir papildomų nei materialinio, nei procesinio pobūdžio sąlygų nenustatoma, kitaip yra iškeliant teritorines bylas, nes Reglamentas papildoma nacionalinėje teisėje numatytas bylos iškėlimo sąlygas. Jos skiriasi priklausomai nuo to, kokią bylą siekiama iškelti – nepriklausomą – teritorinę ar teritorinę – šalutinę nemokumo bylą.

Dar vienas aspektas, kurį reikėtų šioje vietoje pabrėžti – doktrinoje²⁸³ pažymima, kad sprendžiant, ar skolininkas yra mokus, turi būti vertinamas visas skolininko turtas, o ne tik esantis tos valstybės, kurioje siekiama iškelti teritorinę nemokumo bylą, teritorijoje. Ekonomiškai nelogiška laikyti skolininką nemokiu, jeigu jis tik vienoje valstybėje nevykdo įsipareigojimų. Tačiau jeigu vienoje valstybėje skolininkas nevykdo įsipareigojimų, jo nemokumas šioje valstybėje siekiant jam iškelti teritorinę nemokumo bylą gali būti preziumuojamas (tokia prezumpcija gali būti numatyta konkrečios valstybės narės nacionalinėje teisėje).

Teritorinės bylos apima tik iškėlimo vietos valstybėje esantį turtą, ir nesvarbu, ar šis turtas skirtas veiklai būtent šioje valstybėje vykdyti²⁸⁴. Tačiau tai yra iškeltos nemokumo bylos padarinių, veikimo erdvės apribojimas, o to jokiu būdu negalima tapatinti su nemokumo bylos kėlimu filialui, daliai juridinio

²⁸² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 172.

²⁸³ Ten pat. p. 161.

²⁸⁴ Ten pat. p. 163.

asmens. Teritorinė, kaip ir pagrindinė nemokumo byla, keliama skolininkui, o ne jo daliai, esančiai vienoje iš valstybių narių. Turint tai omenyje, nebelieka abejonių, pavyzdžiui, ar Lietuvos nacionalinė teisė neužkerta kelio kelti teritorines nemokumo bylas, nes pagal Lietuvos teisę bankrutuoti gali tik juridinis asmuo, o ne jo filialas, turto dalis.

Ne kartą diskusijose teko girdėti nuomonių, kad be nacionalinės teisės papildymų Lietuvoje kelti teritorines bylas neįmanoma. Nebent tuo itin retu atveju, kai bus pripažinta, kad juridinis asmuo registruotas ir veikia Lietuvoje, bet jo pagrindinių interesų vieta dėl kažkokių faktinių aplinkybių yra kitoje valstybėje narėje. Pažymėtina, kad teritorinė byla sukelia padarinius tik daliai, t. y. konkrečioje valstybėje esančiam skolininko turtui, bet tai nėra bylos kėlimas skolininko, veikiančio keliose valstybėse, konkrečioje vienoje valstybėje veikiančiam struktūriniam dariniui. Minėta, prieš keliant nepriklausomą – teritorinę bylą, svarbu įvertinti viso (visose valstybėse veikiančio) skolininko mokumą / nemokumą, o ne jo padalinio, veikiančio konkrečioje valstybėje (nebent jis būtų atskiras juridinis asmuo ir todėl atskiras jurisdikcijos taisyklių subjektas) mokumą. Kai kurių valstybių nacionalinėje teisėje yra numatyta galimybė preziumuoti, kad skolininkas nemokus, jeigu jis konkrečioje valstybėje nevykdo įsipareigojimų, nėra šios taisyklės paneigimas. Tai vertintina kaip atsižvelgimas į praktines kliūtis ir realias galimybes gauti informaciją apie keliose valstybėse veikiančio juridinio asmens bendrą finansinę būklę. O keliant šalutinę – teritorinę bylą, nemokumo klausimo, jeigu dėl jo buvo pasisakyta keliant pagrindinę bylą, pakartotinai nebereikia analizuoti (tai numatyta Reglamento 27 straipsnyje).

4. 3. 11. Nepriklausomos – teritorinės nemokumo bylos iškėlimas

Reglamente (3 straipsnio 4 dalis) numatoma galimybė iškelti teritorines bankroto bylas, nesant iškeltos pagrindinės bylos. Tokia galimybė yra dviem atvejais:

Vienas iš jų – kai valstybėje narėje, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, iškelti skolininkui pagrindinės nemokumo bylos negalima, nes situacija neatitinka šios valstybės nacionalinėje teisėje nustatytų sąlygų bankroto bylai iškelti. Pavyzdžiui, kai kurių valstybių (Italijos, Belgijos, Prancūzijos, Graikijos, Liuksemburgo, Portugalijos, Ispanijos) nacionalinė teisė nenumato galimybės iškelti bankroto bylą skolininkui fiziniam asmeniui, kuris nėra prekybininkas. Italijoje bankroto bylos negalima iškelti netgi smulkiems prekybininkams (ital. *Piccoli imprenditori*)²⁸⁵. Lietuvoje irgi dar tik svarstoma įteisinti fizinio asmens bankroto institutą. Tokiais atvejais tai, kad skolininkui dėl nacionalinės teisės ypatumų negalima iškelti pagrindinės nemokumo bylos pagrindinių interesų administravimo vietos valstybėje, neturi užkirsti kelio iškelti teritorines (ne šalutines) nemokumo bylas kitose valstybėse, jeigu šių valstybių teisė numato tokią galimybę. Šiuo atveju reikalauti teritorinės nemokumo bylos iškėlimo gali bet kurie kreditoriai (nebūtinai vietiniai)²⁸⁶.

Antrasis atvejis, kai iškelti teritorinę nemokumo bylą prašo kreditorius, kurio nuolatinė ar įprastinė gyvenamoji vieta ar registruota buveinė yra valstybėje narėje, kurioje yra prašoma iškelti teritorinę nemokumo bylą, arba kurio (kreditoriaus) reikalavimas yra susijęs su įmonės, esančios toje valstybėje, kurioje prašoma iškelti teritorinę bylą, veikla. Formuluoatė „reikalavimas, susijęs su įmonės veikla“ aiškinama plačiau²⁸⁷, t. y. kaip apimanti tiek sąsajas, kylančias iš įmonės administravimo (patalpų nuoma, dirbantis personalas), tiek, kylančias iš įmonės veiklos rinkoje (sandorių su trečiaisiais asmenimis) sąsajas. Taigi antruoju atveju teisę reikalauti teritorinės nemokumo bylos iškėlimo turi tik su potencialios teritorinės nemokumo bylos vietos valstybės jurisdikcija susiję kreditoriai. Atkreiptinas dėmesys, kad šis apribojimas taikomas tik kreditoriams,

²⁸⁵ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 51.

²⁸⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 171.

²⁸⁷ Ten pat. p. 172.

inicijuojantiems byla. Iškėlus teritorinę nemokumo byla, bet kurie kiti kreditoriai galėtu įstoti į jau pradėtą teritorinę nemokumo byla ir joje pareikšti savo reikalavimus²⁸⁸.

Teritorinės nemokumo bylos iškėlimas dar iki iškeliant pagrindinę nemokumo byla gali turėti keletą pranašumų: viena, teritorinė byla nebūtinai turi būti likvidavimo byla (gali būti reorganizavimo), antra, Reglamento 31–35 straipsnio normos, reguliuojančios pagrindinės ir šalutinių nemokumo bylų santykį, būtų taikomos tik jeigu tą leidžia pagrindinės ir teritorinės bylų eigos ypatumai (Reglamento 36 straipsnis). Tačiau kartu nereikia pamiršti, kad likvidatorius pagrindinėje nemokumo byloje turi teisę prašyti perkvalifikuoti iki pagrindinės bylos iškeltą teritorinę nemokumo byla, kuri nėra likvidavimo byla, į likvidavimo byla (Reglamento 37 straipsnis). Taigi kreditoriai, inicijavę teritorinę byla, niekada negali būti garantuoti, kad jų inicijuota reorganizavimo byla nebus perkvalifikuota į likvidavimo byla.

4. 3. 12. Teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimas

Reglamentas dviem aspektais papildo nacionalinėje teisėje numatytas sąlygas teritorinei šalutinei nemokumo bylai iškelti.

Viena, vadovaujantis Reglamento 27 straipsniu, keliant teritorinę šalutinę nemokumo byla, nebereikia vertinti, ar skolininkas yra nemokus. Skolininko nemokumas buvo konstatuotas keliant pagrindinę nemokumo byla. Kadangi sprendimas iškelti pagrindinę nemokumo byla yra automatiškai pripažįstamas valstybėje, kurioje siekiama iškelti teritorinę šalutinę nemokumo byla, nebetikslinga dar kartą vertinti ir pasisakyti dėl skolininko nemokumo²⁸⁹. Tokia pozicija rodo Reglamento rengėjų ketinimus, tačiau nebėra priimtina visais

²⁸⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 277.

²⁸⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 172.

atvejais. Po Teisingumo Teismo išaiškinimo²⁹⁰, kada nemokumo byla turi būti laikoma iškelta, išimtiniais atvejais, tačiau įmanomos situacijos, kai pagrindinė nemokumo byla bus iškeliamas dar nekonstatavus skolininko nemokumo²⁹¹. Todėl ir tokios pagrindinės nemokumo bylos pripažinimas dar neturėtų reikšti, kad skolininko nemokumas jau konstatuotas ir nebėra tikslinga dėl jo pakartotinai pasisakyti keliant teritorinę šalutinę nemokumo bylą. Tai išimtiniai, nedažni, tačiau įmanomi atvejai, juos būtina turėti omenyje.

Antra, Reglamentas papildo nacionalinėje teisėje numatytų subjektų, turinčių teisę kreiptis dėl teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimo, ratą. Vadovaujantis Reglamento 29 straipsniu, kreiptis dėl teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimo gali pagrindinėje nemokumo byloje paskirtas likvidatorius. Laikinas paskirtas likvidatorius (ne visų valstybių teisė jį numato) tokios teisės neturi²⁹². Reglamentas nedraudžia ir pačiam skolininkui kreiptis dėl teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimo. Tačiau, turint omenyje, kad, iškėlus pagrindinę nemokumo bylą, bus paskiriamas administratorius, o skolininko vadovas bent iš dalies neteks įgaliojimų valdyti turtą, retai įmanoma situacija, kad pats skolininkas inicijuotų teritorinę šalutinę nemokumo bylą²⁹³.

Reglamento rengėjai diskutavo, ar tikslinga labai apriboti subjektų, turinčių teisę kreiptis dėl teritorinės šalutinės nemokumo bylos iškėlimo, ratą. Diskutuota dėl siūlymo nustatyti reikalavimą įrodyti būsimą naudą, palyginti su ta, kurią kreditoriai turėtų pagrindinėje nemokumo byloje²⁹⁴. Tokio reikalavimo Reglamente atsisakyta. Tačiau, vadovaujantis tuo, kad nemokumo bylų iškėlimo sąlygas nustato nacionalinė teisė, valstybės narės yra laisvos nacionalinėje teisėje numatyti apribojimus kreditoriams kreiptis dėl teritorinės šalutinės nemokumo

²⁹⁰ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas *Eurofood* byloje (C-341/04).

²⁹¹ Plačiau apie tai skyriuje 5.7., „Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas“.

²⁹² VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 173.

²⁹³ Ten pat. p. 174.

²⁹⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 173–174.

bylos iškėlimo. Kai kuriose valstybėse narėse²⁹⁵ (Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje) kaip tik formuojasi teismų praktika, pagal kurią teismai turi diskrecijos teisę atsisakyti kelti šalutinę nemokumo bylą tais atvejais, kai jos iškėlimas darytų žalą pagrindinei nemokumo bylai, ir kai kreditoriai, reikalaujantys šalutinės nemokumo bylos iškėlimo, neturi pagrįsto intereso, galinčio pateisinti šalutinės bylos, turinčios neigiamą įtaką pagrindinei nemokumo bylai, iškėlimą. Pavyzdžiui, Versalio apeliacinis teismas 2005 m. gruodžio 15 d. sprendime byloje prokuroras prieš Segard (veikiantis kaip Rover SAS administratorius) pažymėjo, kad tam, jog būtų iškelta šalutinė nemokumo byla, pareiškėjas turi nurodyti pagrįstą pagrindą, pavyzdžiui, tokį – geresnė vietos kreditorių interesų apsauga arba kad šalutinės bylos iškėlimas padės geriau realizuoti skolininko turtą. Šioje byloje teismas atsisakė iškelti šalutinę nemokumo bylą motyvuodamas tuo, kad viena nemokumo procedūra leistų sklandžiau vykdyti skolininko turto pardavimą ir koordinuoti skolininko atžvilgiu procesą visoje Europoje, o šalutinės bylos iškėlimas lemtų didesnes proceso išlaidas ir atsirastų papildomų formalumų, kurie neduotų naudos²⁹⁶.

Reglamentas neriboja galimybės kreiptis dėl teritorinės bylos iškėlimo laiko atžvilgiu. Nacionalinė teisė, bent jau likvidatoriaus pagrindinėje byloje atžvilgiu, tokio apribojimo taip pat negali nustatyti, nes tai būtų Europos Sąjungos teisės likvidatoriui suteiktų įgaliojimų apribojimas²⁹⁷.

Svarbu, kad, pagal Reglamento 3 straipsnio 3 dalį, kai teritorinė byla yra keliamą po iškeltos pagrindinės nemokumo bylos, ji gali būti tik likvidavimo byla. Doktrinoje²⁹⁸ kartais išsakomas nuogaštavimas, kad toks reguliavimas skolininkui gali turėti neigiamų ir nereikalingų padarinių. Pavyzdžiui, jeigu vienoje valstybėje

²⁹⁵ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 276.

²⁹⁶ Plačiau apie teritorinių nemokumo procesų skaičių ribojančią praktiką bus paaiškinta toliau – šiam klausimui skirtame skyriuje.

²⁹⁷ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 445.

²⁹⁸ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 351., Tarptautinė konferencija „Cross-border insolvency proceedings“, Trier, Vokietija, 2009 m. kovo 26–27 d.

skolininkui yra iškelta pagrindinė restruktūrizavimo byla, kitoje valstybėje narėje šio skolininko verslo atžvilgiu gali būti keliama jau tik teritorinė šalutinė ir būtinai likvidavimo byla.

Reikalavimas, kad teritorinė šalutinė nemokumo byla būtų būtinai likvidavimo byla, nekelia diskusijų bankroto procese. Dėl bankroto proceso kreditoriai patenkina savo reikalavimus iš realizuoto skolininko turto, o pats bankrutavęs skolininkas pašalinamas iš rinkos (likviduojamas). Kitaip yra restruktūrizavimo procese, kurio tikslas – išsaugoti skolininką kaip mokų ir veikiančią rinkos subjektą.

Atsakymą, kodėl ir skolininko restruktūrizavimo atveju Reglamente nenumatoma teritorinių nelikvidavimo bylų galimybes, galima rasti analizuojant Reglamento rengėjų motyvus. Reikalavimas, kad teritorinė šalutinė nemokumo byla skolininko restruktūrizavimo procese būtų būtinai ir likvidavimo byla, buvo aiškinamas šiais argumentais²⁹⁹. Įgyvendinant restruktūrizavimo procesą reikia priimti sprendimus, kurie apimtų visą skolininko turtą. Sunku įsivaizduoti situaciją, kurioje tik struktūrinis skolininko padalinys būtų restruktūrizuotas izoliuotai (išskyrus tuos atvejus, kai dalis parduodama). Be to, skolininko reorganizavimo dalimis procesus būtų sudėtinga koordinuoti. Taigi poreikio leisti kelti teritorines nelikvidavimo bylas Reglamento rengėjai nematė. Sprendimas skolininko reorganizavimo procese leisti kelti teritorines šalutines bylas kyla iš siekio ginti vietos kreditorių interesus³⁰⁰. Vietos kreditoriai, manydami, kad sprendimas reorganizuoti skolininką (kai iškelta pagrindinė restruktūrizavimo byla) pažeidžia jų interesus, savo interesus gali patenkinti reikalaudami iškelti skolininkui teritorinę šalutinę likvidavimo bylą ir savo reikalavimus patenkinti iš šioje byloje realizuoto skolininko turto. Tiesa, vėlesnėje doktrinoje³⁰¹ galima rasti

²⁹⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 175.

³⁰⁰ Ten pat. p. 175.

³⁰¹ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 401–402.

nuomonių, kad teritorinės nelikvidavimo bylos visos įmonės restruktūrizavimo procese gali būti reikalingos. Teritorinėje byloje pagal teritorinės bylos iškėlimo vietos teisę parengtas restruktūrizavimo planas leistų laikytis toje valstybėje numatytų reikalavimų tenkinimo eiliškumo. Kai šis planas koordinuojamas su pagrindinėje byloje parengtu restruktūrizavimo planu, nesklandumų reorganizuojant skolininką neturėtų kilti.

Reikalingos ar nereikalingos teritorinės nelikvidavimo bylos restruktūrizavimo procese – teorinės diskusijos klausimas. Pagal esamą reglamentavimą vienintelis atvejis, kada skolininkas būtų reorganizuojamas sudėtiname pagrindinės ir teritorinių nelikvidavimo bylų procese, susiklostytų tada, jeigu teritorinės bylos būtų iškeliamos dar iki pagrindinės bylos iškėlimo (nepriklausomoms teritorinėms byloms netaikomas reikalavimas būti likvidavimo bylomis), o vėliau iškeltoje pagrindinėje byloje paskirtas likvidatorius nepasinaudotų Reglamento 37 straipsnyje jam numatyta teise reikalauti, kad iki pagrindinės nemokumo bylos iškelta teritorinė byla būtų perkvalifikuota į teritorinę šalutinę likvidavimo bylą.

Reglamentas remiasi neįvardyta, todėl, matyt, kaip savaime suprantama laikyta prezumpcija, kad teritorinės-šalutinės bylos bus keliamos tik tada, kai vietos kreditoriai sieks patenkinti savo reikalavimus iš konkrečioje valstybėje esamo turto. Tikėtasi, kad tokių ketinimų neturintys kreditoriai neinicijuos šalutinių bylų ir skolininkas visose valstybėse bus reorganizuojamas iškėlus vieną – pagrindinę reorganizavimo bylą skolininko pagrindinių interesų administravimo valstybėje.

Motyvai, kuriais vadovaujantis buvo numatyta sąlyga, kad šalutinė byla būtinai turi būti likvidavimo byla, Reglamento tekste nepateikiami. Šių motyvų nežinant, susidaro įspūdis, kad Reglamentas neriboja galimybės inicijuoti šalutines – teritorines bylas. Pasinaudoję beveik neribota teise inicijuoti šalutinę bylą, kreditoriai iš tiesų gali užkirsti kelią reorganizuoti skolininko veiklą šalutinės bylos iškėlimo vietos valstybėje. Iškėlus šalutinę bylą, nuo kreditorių

valios priklauso, ar byla galės baigtis nelikvidavimu (Reglamento konstatuojamosios dalies 20 punktas bei 34 straipsnio 1 dalis). Kreditoriai, sutikę, kad visa skolininko veikla būtų reorganizuojama, turėtų susilaikyti nuo prašymų kelti teritorines bylas ir savo teises įgyvendinti universalaus pobūdžio pagrindinėje reorganizavimo byloje. Tačiau Reglamentas nėra pakankamai aiškus tuo aspektu, kad sutinkantys su skolininko reorganizavimu kreditoriai turi neinicijuoti šalutinių bylų.

Jeigu šalutinė (likvidavimo) byla jau iškelta, tačiau kreditoriai neprieštarauja skolininko reorganizavimui, pagal Reglamentą paliekama galimybė šalutinę bylą baigti kreditorių ir skolininko taikos sutartimi ar kita nacionalinėje teisėje numatyta priemone (ne skolininko verslo likvidavimu šioje valstybėje) (Reglamento 2 straipsnio c) punktas). Todėl vien šalutinės bylos iškėlimas savaime dar nereiškia, kad skolininko veikla visose valstybėse nebegalės būti reorganizuota ir tęsiama. Turėdamos omenyje, kad tikslinga išlaikyti galimybę reorganizuoti skolininko veiklą visose valstybėse, valstybės narės Reglamento B priede, skirtame išvardyti likvidavimo bylas, nurodo ir tokias procedūras, kurias gali baigtis tiek likvidavimu, tiek reorganizavimu.

Be to, doktrinoje³⁰², nepalaikančioje nuogastavimų, kad Reglamento 3 straipsnio 3 dalis užprogramuoja sunkumus reorganizuoti skolininką, kuriam yra iškelta ir teritorinių bylų (likvidavimo procesai), atkreipiamas dėmesys į Reglamento 33 straipsnį. Pagal šį straipsnį likvidatorius pagrindinėje byloje gali inicijuoti teritorinės likvidavimo bylos sustabdymą, tada, vadovaudamasis Reglamento 34 straipsniu, pasiūlyti reorganizavimo planą ir baigti teritorinę likvidavimo bylą.

Išdėstytos aplinkybės leidžia nesutikti su doktrinoje kartais išsakomais nuogastavimais, kad Reglamente numatyta pagrindinės ir teritorinių nemokumo bylų sistema nesudaro galimybių reorganizuoti skolininko veiklą tose valstybėse,

³⁰² WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 351.

kuriose skolininkui iškeliamas teritorinė – šalutinė byla. Tinkamai, pagal jų paskirtį taikant Reglamento nuostatas ir esant kreditorių geranoriškumui, galimybė reorganizuoti skolininko veiklą visose valstybėse išlieka neatsižvelgiant į tai, ar skolininkui keliamos šalutinės bylos.

Atitinkamai tik tokios valstybės narės, kurios, atsižvelgusios į Reglamento 3 straipsnio 3 dalį, nurodė į Reglamento B priedą įtraukti tik tokius nemokumo procesus, kurie visada baigiasi skolininko likvidavimu, nebetenka galimybės pagal Reglamentą reorganizuoti ir tęsti nemokaus skolininko veiklą valstybėje, kurioje iškeliamas teritorinė – šalutinė nemokumo byla.

4. 3. 13. Teritorinių nemokumo procesų skaičių ribojanti praktika

Šalutinės nemokumo bylos iškėlimas kartais apsunkina visą nemokumo procesą, nes reikia administruoti keletą nemokumo bylų vienu metu ir jas koordinuoti. Kreditoriams, ypač pagrindinėje nemokumo byloje, ne visada tai palanku. Pasitaiko situacijų, kai skolininkas ar administratorius pagrindinėje nemokumo byloje, motyvuodamas nauda visiems kreditoriams visose valstybėse, įtikina kreditorius kitose valstybėse nei yra iškelta pagrindinė nemokumo byla atsisakyti ketinimų inicijuoti šalutines nemokumo bylas. Neretai, jei įmonių grupė veikia centralizuotai (įskaitant situacijas, kai įmonė turi filialų įvairiose valstybėse), yra įmanoma ir tikslinga įvykdyti įmonių grupės kaip vieneto reorganizavimą ar net likvidavimą ir, tai padarius vieno universalus proceso metu, visų kreditorių (ar daugumos kreditorių) interesai būtų apsaugoti geriau nei vienu metu administruojant ir koordinuojant keletą nemokumo procesų skirtingose valstybėse. Pavyzdys galėtų būti byla dėl skolininko *Collins and Aikman*³⁰³ (analogiškai buvo pasielgta *Rover SAS* byloje (pagrindinė – Anglijoje, o šalutinės

³⁰³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 657.

nekėlė Prancūzijoje) ³⁰⁴. Šiose bylose Anglijos teismo pagrindinėje nemokumo byloje paskirtas administratorius pažadėjo kreditoriams kitose valstybėse, kad jeigu jie nesikreips dėl šalutinių bylų buvimo vietos valstybėse iškėlimo, administratorius pagrindinėje nemokumo byloje, centralizuotai realizavęs skolininko turtą, skirstydamas kreditoriams gautas lėšas atsižvelgs į kiekvienos valstybės nacionalinėje teisėje numatytus prioritetus, kuriais kreditoriai būtų galėję naudotis pagal šalutinės bylos iškėlimo vietos valstybės teisę, jeigu jų reikalavimai būtų tenkinti šalutinėje nemokumo byloje. Daugumoje (tiesa, ne visose) valstybių narių kreditoriai su tokiu administratoriaus pagrindinėje nemokumo byloje pasiūlymu sutiko ir nesikreipė dėl šalutinės bylos iškėlimo. Administratorius pagrindinėje byloje, skirstydamas už realizuotą skolininko turtą gautas lėšas, iš tiesų atsižvelgė į kiekvienos valstybės nacionalinėje teisėje numatytus prioritetus kreditoriams. Anglijos teismai šioje byloje pripažino esant galimybę atsižvelgti į kreditorių buvimo vietos valstybių nacionalinėje teisėje numatytus prioritetus kreditoriams, nepaisant to, kad pagal Reglamento 4 straipsnio 2 dalies i) punktą, taisyklės, reguliuojančias realizuoto turto pajamų paskirstymą, reikalavimų eiliškumą nagrinėjamu atveju (kai iškelta tik pagrindinė byla) reguliuoja pagrindinės bylos iškėlimo vietos valstybės nacionalinė teisė.

Šis centralizuoto nemokumo proceso valdymo modelis vertinamas kaip labai pažangus ir sektinas pavyzdys. Tokia situacija doktrinoje kartais vadinama „sutartine šalutine byla“, nes atskiros šalutinės bylos procesiniu požiūriu nebūna, tačiau „tariamoms šalutinės bylos“ padariniai taikomi pagal susitarimą³⁰⁵. Modelį įmanoma įgyvendinti tik tada, kai pagrindinė nemokumo byla iškeliamą tose valstybėse narėse, kurių nacionalinė teisė yra pakankamai lanksti, kad leistų skirstant kreditoriams už realizuotą skolininko turtą gautas lėšas atsižvelgti į kitų valstybių (t. y. tų, kuriose kreditoriai susitarimu atsisakė galimybės inicijuoti

³⁰⁴ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 276.

³⁰⁵ MEN JUCQ, Michel ir DAMMANN, Reinhard. Regulation No 1346/2000 on Insolvency Proceedings: Facing the Companies Group Phenomenon. *Business Law International*. Vol 9, No 2, 2008

šalutinę nemokumo bylą, kad turtas būtų efektyviau realizuotas universalios procedūros metu) nacionalinę teisę. Kartu pavyzdys rodo teisėjų lankstumo taikant Reglamento nuostatas, svarbą, poreikį turėti omenyje Reglamento tikslus.

Siekiant, kad vykstantys tarptautinį elementą turintys nemokumo procesai atitiktų Reglamento tikslus, svarbus nemokumo proceso dalyvių skirtingose valstybėse ir procesuose bendradarbiavimas. Kaip sveikintinas dalykas doktrinoje vertinamas ir skirtingų valstybių teisėjų pasitarimas, pavyzdžiui, byloje dėl *Ben Q Mobile* nemokumo, Miuncheno (Vokietija) teisėjas oficialiai prieš nusprendamas dėl šalutinės bylos Vokietijoje kėlimo kreipėsi į pagrindinę bylą Olandijoje iškėlusį teismą ir konsultavosi dėl jurisdikcijos nustatymui svarbių aplinkybių³⁰⁶.

Pastebima tendencija, kad vis dažniau ieškoma papildomų nemokumo procesų koordinavimo formų ir likvidatoriai, kreditoriai rodo vis daugiau lankstumo šiuo klausimu. Istoriskai tarptautinį elementą turinčiuose nemokumo procesuose buvo labai ryškus teritorialumo aspektas ir valstybių nenoras atsisakyti bent dalies turimos jurisdikcijos, savos teisės taikymo jų teritorijoje įsteigtų įmonių ar turto turinčių įmonių atžvilgiu. Tai viena iš priežasčių, kodėl Reglamente išlaikyta to paties subjekto atžvilgiu keletu nemokumo procesų tuo pat metu galimybė (paminėtina, kad šis reglamentas yra paskutinis nemokumą reglamentuojantis Europos Sąjungos teisės aktas, kuriame dar numatoma keletu vienu metu vykstančių nemokumo procesų to paties subjekto atžvilgiu galimybė). Natūrali nacionalinė reakcija į kitos valstybės teismo veiksmus, nukreiptus į kitoje valstybėje įsteigtą subjektą ar turtą, buvo atsisakymas pripažinti tokius sprendimus motyvuojant viešosios tvarkos išlyga. Tačiau ilginiui tokių nepripažinimų mažėjo, labiau įprasta tapo kitos valstybės subjektų (teismų, likvidatorių) veiksmų pripažinimas ir bendradarbiavimas turint tikslą likviduoti ar reorganizuoti įmonę su visose valstybėse esančiais padaliniais ar turtu kaip vienetą. Pastebėta, kad tai ekonomiškai naudinga tiek kreditoriams, tiek įmonės darbuotojams.

³⁰⁶ MEN JUCQ, Michel ir DAMMANN, Reinhard. Regulation No 1346/2000 on Insolvency Proceedings: Facing the Companies Group Phenomenon. *Business Law International*. Vol 9, No 2, 2008

V. DALIS. KITI PROCESINIAI JURISDIKCIJOS TAISYKLIŲ TAIKYMO ASPEKTAI

Ankstesniuose skyriuose analizuotos tarptautinį elementą turinčių bylų jurisdikciją nustatančios normos. Buvo siekiama kuo išsamiau aptarti jose vartojamų sąvokų ir formuluočių turinį, priminti, kokią reikšmę joms siekė suteikti rengėjai, atskleisti, kaip nuostatų aiškinimas plėtotas doktrinoje, kaip kito kartu su gyvenimo realijomis.

Šio skyriaus tikslas – numatyti ir aptarti procesinius klausimus, kurių tikėtina kils taikant Reglamento nuostatas, reguliuojančias nemokumo procesų, turinčių tarptautinį elementą, jurisdikciją, taip pat pateikti pasiūlymų, rekomendacijų, kokį procesinį sprendimą priimti vienu ar kitu atveju, kad jis atitiktų Reglamentu siektus tikslus. Taigi šis skyrius papildys ankstesnius.

Pirmoji skyriaus dalis skiriama aptarti tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo pagal Reglamentą ribas. Šį klausimą, žinoma, buvo galima visiškai išnagrinėti disertacijos III skyriaus 3.2 poskyryje (materialinė taikymo sritis), tačiau tai per anksti skaitytoją, dar nesusipažinusį su pagrindine – IV disertacijos dalimi, kurioje nagrinėtos pagrindinių ir šalutinių bankroto bylų jurisdikcijos taisyklės, apkrautų informacija apie Reglamente nustatytą jurisdikcijos taisyklių taikymo kitiems, t. y. su nemokumo procesais tik susijusiems, jurisdikcijos reguliavimo klausimams, ribas. Būtų nelogiška ir nenuoseklu pirmiausia pasisakyti dėl su nemokumo bylomis susijusių klausimų jurisdikcijos, o tik tada dėl pačių nemokumo bylų jurisdikcijos reguliavimo. Šios disertacijos tyrimo objektas yra būtent tarptautinį elementą turinčių nemokumo procesų tarptautinė jurisdikcija, todėl jam turi būti skiriama daugiausiai dėmesio, o visuose kituose skyriuose pateikiama informacija turi tik padėti atskleisti pagrindinę temą, ją papildyti. Todėl Reglamente nustatytą jurisdikcijos taisyklių taikymo ribas bus nagrinėjamos šiame skyriuje, pratęsiant ir nekartoiant to, kas išdėstyta III skyriaus 3.2 poskyryje.

5.1. Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo apimtis

Disertacijos 3.2 poskyryje (Materialinė Reglamento taikymo sritis) buvo analizuota, kokiems nemokumo procesams Reglamentas turi būti taikomas, o šiame poskyryje analizuojama, kokie su nemokumo byla susiję klausimai taip pat priskirtini nemokumo bylą iškėlusio teismo jurisdikcijai. Sprendimą šį klausimą nagrinėti būtent šiame skyriuje nulėmė siekis išlaikyti nuoseklumą – visais ankstesniais skyriais siekta laipsniškai atsakyti į klausimą, kokia byla laikytina nemokumo byla pagal Reglamentą ir kurios valstybės teismas yra kompetentingas ją nagrinėti. Tačiau teismui ar praktikams, jau nutarusiems, kad konkreči byla yra nemokumo byla remiantis Reglamentu ir jai taikytinos Reglamente nustatytos jurisdikcijos taisyklės, gali būti neaišku, koks teismas turi nagrinėti su nemokumo byla tik susijusius klausimus, pavyzdžiui, ieškinius nemokiam subjektui, nemokaus subjekto ieškinius, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimus.

Reglamento 3 straipsnyje tiesiogiai įtvirtinama tarptautinė jurisdikcija iškelti nemokumo bylą. Jo taikymo sričiai aiškinti svarbūs šie aspektai:

1. Iš dalies atsakymą, kokia Reglamento 3 straipsnio reguliavimo apimtis, galima rasti Reglamento 3 straipsnį aiškinant sistemiškai su 25 straipsnio 1 dalies antrąja pastraipa. Reglamento nuostatos, reguliuojančios tarptautinę jurisdikciją, ir nuostatos, reguliuojančios sprendimų pripažinimą, parengtos taip, kad būtų taikomos toms pačioms byloms³⁰⁷. Todėl Reglamento 25 straipsnis svarbus ir aiškinant 3 straipsnio reguliavimo srities ribas.

2. Tarptautinės jurisdikcijos reguliavimo apimtis nepriklauso nuo valstybių narių nacionalinės teisės. Yra dvi priežastys³⁰⁸, kodėl Reglamentas nenukreipia į valstybių narių nacionalinę teisę.

³⁰⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 60.

³⁰⁸ Ten pat. p. 57.

Pirmoji – siekis nenukrypti nuo Bendrijos teisės principų. Kaskart, kai Teisingumo Teismas turėdavo pasisakyti dėl jurisdikcijos taisyklės nustatančių normų taikymo srities, buvo plėtojama „autonomiško apibrėžimo“ koncepcija. Ją teismas aiškino atsižvelgdamas į Bendrijos akto teksto tikslus ir struktūrą, nesiremdamas valstybių narių nacionaline teise. Manoma, kad kitoks aiškinimas būtų nesuderinamas su Europos Sąjungos politika bendradarbiavimo civilinių ir komercinių bylų srityje. Tik aiškinant jurisdikcijos taisyklės vienodai, nepriklausomai nuo nacionalinių teisės sistemų ypatumų bus užtikrintas lygiateisiškumas, iš Bendrijos teisės kylančių teisių ir pareigų vienodumas.

Antroji priežastis – būtinybė išvengti neigiamų padarinių, kurių kiltų, jeigu Reglamente nustatytų jurisdikcijos taisyklių taikymo sritį nulemtų nacionalinės teisės ypatumai. Susidarytų situacijos, kai tam tikri ginčai vienoje valstybėje patektų į Reglamento taikymo sritį, o kitose valstybėse narėse šie ginčai į Reglamento taikymo sritį nepakliūtų ir kitose valstybėse priimti sprendimai šiuose ginčiuose nebūtų pripažįstami pagal Reglamentą. Tokia situacija nesuderinama su Reglamento tikslu pasiekti, kad tarptautinio nemokumo procesai vyktų sklandžiai ir efektyviai.

3. Nustatant su nemokumo procesais susijusių bylų tarptautinę jurisdikciją aktualus Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 ir Reglamento Briuselis I santykis. Ankstesnėje doktrinoje³⁰⁹ buvo siūloma Reglamentą taikyti tik tiems likvidatoriaus (administratoriaus) ieškiniams, kuriuos pagal nemokumo teisę tik jis gali pareikšti, o tų likvidatoriaus ar administratoriaus ieškinių, kuriuos gali pareikšti tiek likvidatorius (administratorius), tiek pats skolininkas, jurisdikciją nustatyti pagal 1968 m. Briuselio konvenciją (Reglamento Briuselis I pirmtakę). Nustatant ieškinių, pareikštų likvidatoriui (administratoriui), jurisdikciją buvo siūloma³¹⁰ atsižvelgti į ieškinio pagrindą. Vėliau dėl Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 ir Reglamento Briuselis I taikymo srities santykio ne kartą pasisakė

³⁰⁹ TORREMANS, Paul. *Cross-border Insolvencies in EU, England and Belgian Law*. 2002, p. 147.

³¹⁰ Ten pat. p. 148.

Teisingumo Teismas, suformuluodamas kriterijus, kuriais vadovaujantis turi būti atskiriamos bylos, pakliūnančios į kiekvieno šių dviejų teisės aktų taikymo sritį. Šiais kriterijais ir reikėtų vadovautis ieškant atsakymo, ar konkretus ieškinys patenka į Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 ar į Reglamento Briuselis I taikymo sritį³¹¹.

Pirmasis, dar aiškinant 1968 m. Briuselio konvenciją, kuri yra Reglamento Briuselis I pirmtakė, priimtas, tačiau tebeaktualus Teisingumo Teismas sprendimas 1979 m. vasario 22 d. byloje *Gourdain prieš Nadler*³¹². Šioje byloje Vokietijos teismas iškėlė klausimą, ar Prancūzijos teismo sprendimas, kuriuo likviduojamo juridinio asmens administratorius įpareigojamas sumokėti tam tikrą sumą juridiniam asmeniui turi būti pripažįstamas kitoje valstybeje pagal 1968 m. Briuselio konvenciją ar toks sprendimas pakliūna į minėtos konvencijos 1 straipsnio 2 dalį, numatančią, jog ši konvencija netaikoma bankrotui, byloms, susijusioms su nemokių bendrovių ar kitų juridinių asmenų likvidavimu, teisminiams susitarimams, kompromisiniams susitarimams bankroto atveju ir analogiškiems procesiniams veiksams. Šioje byloje Teisingumo Teismas išaiškino, kad į konvencijoje numatytą išimtį patenka ir su bankrotu bei likvidavimu susiję procesai, kai jie tiesiogiai kyla iš bankroto ar skolininko likvidavimo ir yra glaudžiai susiję su nemokumo procesu. Šiuo išaiškinimu, siekiant užtikrinti Briuselio konvencijos nuostatų aiškinimo tęstinumą, reikėtų vadovautis ir aiškinant analogišką Reglamento Briuselis I nuostatą t. y. 1 straipsnio 2 dalies b) punktą, numatantį, kad Reglamentas Briuselis I netaikomas bankrotui, nemokių bendrovių arba kitų juridinių asmenų likvidavimo procesams, teisminėms priemonėms, kompromisiniams susitarimams ir panašioms byloms. Šį Teisingumo Teismo išaiškinimą atitinka ir Reglamento konstatuojamosios dalies 6 punktas, pagal kurį Reglamentas turėtų apsiriboti nuostatomis, reguliuojančiomis

³¹¹ Šie reglamentai nėra idealiai vienas kitą papildantys. Plačiau apie tai disertacijos 3.5. poskyryje „Reglamento santykis su kitais teisės aktais ir dokumentais“.

³¹² 1979 m. vasario 22 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Gourdain prieš Nadler* (bylos Nr. C- 133/78).

bankroto bylų iškėlimo jurisdikciją, ir tiesiogiai remiantis šiomis bylomis priimamais bei glaudžiai su jomis susijusiais teismo sprendimais.

Reikalavimais, kurie tiesiogiai kyla iš bankroto ar skolininko likvidavimo ir yra glaudžiai susiję su nemokumo procesu, galima laikyti tokius, kurie atitinka du kriterijus³¹³: a) ieškinio pagrindas turi būti nemokumo teisė. Formali normos vieta teisės sistemoje nesvarbi, t. y. nesvarbu, ar norma bus nemokumo procesą reguliuojančiame teisės akte; b) ieškinyje turi būti neatskiriamai susijęs su nemokumo procesu. Doktrinoje³¹⁴ procesais, kurie glaudžiai susiję su nemokumo procesu ir patenka į Reglamento 3 straipsnio 1 dalies reguliavimo sritį, siūloma laikyti: a) ginčus tarp likvidatoriaus (administratoriaus) dėl skolininko turto sudėties; b) ginčai dėl likvidatoriaus (administratoriaus) funkcijų atlikimo, įskaitant ginčus dėl likvidatoriaus (administratoriaus) atsakomybės; c) ginčai dėl pirmenybės teisės įgyvendinimo, nesąžiningo nuosavybės perleidimo ar kitų sandorių, turinčių esminę reikšmę kreditorių visumai; d) ginčai dėl likvidatoriaus teisių vykdant prievoles ar atsisakant jas vykdyti; e) pareiškimai, paduoti dėl nemokumo proceso, kuriais remdamasis teismas gali kreditorių daugumos interesais nuspręsti, kad verslo vadybininkas bent iš dalies atsakingas už atsakovo skolas³¹⁵; f) kiti ieškiniai, kurie grindžiami nemokumo teise ir galimi tik po nemokumo proceso inicijavimo, t. y. negalimi nesant nemokumo proceso.

Reglamentas nereguliuoja tarptautinės jurisdikcijos ginčų, kurie kyla ne iš nemokumo proceso, t. y. ieškiniai galėjo būti pareikšti ir neiškėlus skolininkui nemokumo bylos. Tai ginčai, kylantys dėl prievolinių santykių ar daiktinių teisių, kuriems pareikšti neturi įtakos nemokumo procesas. Jis gali būti, gali nebūti. Ginčų dėl restruktūrizavimo schemų, sudarytų skolininko ir jo kreditorių iki

³¹³ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 61.

³¹⁴ Ten pat. P. 61.

³¹⁵ Tokio ieškinio pagrindu buvo kilęs ginčas, kurį Teisingumo Teismas nagrinėjo byloje Nr. C- 133/78.

restruktūrizavimo bylos iškelimo, jurisdikcija taip pat nustatoma ne pagal Reglamentą³¹⁶.

2009 metais Teisingumo Teismas priėmė dar du prejudicinius sprendimus, aiškindamas, kurie procesai laikytini tiesiogiai kylančiais iš bankroto ar skolininko likvidavimo ir glaudžiai susijusiais su nemokumu. Teismo aiškinimai šiose bylose papildė išaiškinimą minėtoje Gourdain prieš Nadler byloje.

Pirmajame, t. y. prejudiciniame, sprendime byloje *Christopher Seagon prieš Deko Marty Belgium NV*³¹⁷ Teisingumo Teismas nagrinėjo situaciją, kai Vokietijoje buveinę turinti įmonė Frick pervedė 50 000 eurų į Belgijoje buveinę turinčios bendrovės Deko sąskaitą banke, esančiame Diuseldorfe. Vokietijos teismas bendrovei Frick iškėlė bankroto bylą. Tada C. Seagon, veikiantis kaip Frick turto administratorius bankroto byloje, remdamasis skolininko nemokumu pagrįstu ieškiniu dėl nuginkijimo, paprašė teismą įpareigoti Deko grąžinti minėtą sumą. Teisingumo Teismas šį ieškinį pripažino tiesiogiai kylančiu iš bankroto ir glaudžiai susijusiu su nemokumu. Tokiam sprendimui svarbios bylos aplinkybės buvo tos, kad ieškinį pareiškė nemokaus subjekto turto administratorius ir remdamasis skolininko nemokumu, o esminis generalinio advokato argumentas buvo tas, kad byla pradėta kreditorių interesais.

Teisingumo Teismas šiame sprendime išaiškino, kad valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teismai pagal Reglamentą turi tarptautinę jurisdikciją bankroto procese nagrinėti ieškinį dėl nuginkijimo atsakovui, kurio registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje. Atitinkamai Reglamento 25 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos pabaigoje esanti frazė „net jei juos priima kitas teismas“ nereiškia, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas valstybės, kurios teritorijoje buvo iškelta bankroto byla, teismams nenorėjo suteikti kompetencijos nagrinėti tokios rūšies ieškinius. Ši frazė reiškia, kad valstybės narės turi nustatyti,

³¹⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 62.

³¹⁷ 2009 m. vasario 12 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje *Christopher Seagon prieš Deko Marty Belgium NV* (bylos Nr. C-339/07).

kuris teismas yra kompetentingas teritoriniu ir dalyko atžvilgiais (nacionalinės jurisdikcijos klausimai), ir kad šis teismas nebūtinai turi būti teismas, iškėlęs bankroto bylą. Šį išaiškinimą ateityje papildys prejudicinis sprendimas byloje Nr. C- 213 dėl *acio Pauliana* ieškinių (dėl išaiškinimo 2010 m. gegužės 4 d. kreipėsi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas).

Prejudiciniame sprendime *German Graphics Graphische Maschinen GmbH prieš Alice van der Schee, Holland Binding BV* bankroto administratorę³¹⁸ Teisingumo Teismas pasisakė, kad ieškinys dėl nuosavybės teisės išlaikymo išlygos yra savarankiškas ieškinys, negrindžiamas bankroto teise, ir jam nereikia nei iškelti tokio pobūdžio bylą, nei kad įsikištų bankroto administratorius. Tiesa, taip pat svarbi faktinė bylos aplinkybė, kad turtas buvo nemokumo bylos iškėlimo vietos valstybėje, o Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 7 straipsnio 1 dalis³¹⁹ taikytina tais atvejais, kai turtas yra kitoje valstybėje narėje nei iškelta nemokumo byla. Šioje byloje kaip kriterijai, kuriems esant ieškinys laikytinas susijusiu su bankroto byla, buvo paminėti šie: a) reikalavimo grindimas bankroto teise ir b) bankroto bylos iškėlimas kaip ieškinio pagrindas, bankroto administratoriaus įsikišimas.

Procesai dėl skolininko vadovo pareigų nevykdymo nelaikomi³²⁰ su nemokumo procesu glaudžiai susijusiais (Teisingumo Teismo byloje *Coursier prieš Fortis Bank SA*³²¹ sprendimas tokioje byloje buvo pripažįstamas ne pagal nemokumo procesams taikytinas taisykles).

Atsižvelgiant į šiuos Teisingumo Teismo sprendimus, reikėtų atsargiai ir tik įvertinus visas faktines aplinkybes, jų skirtumus, remtis Lietuvos teismų išaiškinimais, kad Reglamentas bylų pagal bankrutuojančios įmonės ieškinius

³¹⁸ 2009 m. rugsėjo 10 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje *German Graphics Graphische Maschinen GmbH prieš Alice van der Schee, Holland Binding BV* bankroto administratorę (bylos numeris C-292/08).

³¹⁹ Bankroto bylos iškėlimas turto pirkėjui neturi įtakos turto pardavėjo teisėms, pagrįstoms nuosavybės teisės išlaikymu, jeigu bylos iškėlimo metu šis turtas yra ne toje valstybėje narėje, kurioje byla iškelta

³²⁰ Dicey, Morris and Collins, *The Conflict of Laws*, 2006, 11-033.

³²¹ 1999 m. balandžio 29 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje *Coursier prieš Fortis Bank SA* (bylos Nr. C-267/97).

skolininkams – užsienio valstybių subjektams – teisingumo klausimų nereguliuoja, o tokie ieškiniai yra susiję su bankroto teisiniais santykiais, tačiau neturi tiesioginių sąsajų su bankroto bylos iškėlimo, eigos ir užbaigimo procesais. Ne visada tai būtų tinkamas požiūris. (Tokie išaiškinimai buvo būdingi Lietuvos teismams 2007–2008 metais³²² bei to laikotarpio Lietuvos bankroto teisę nagrinėjančiai nacionalinei doktrinai³²³, tačiau vėlesnėje teismų praktikoje jau pripažįstama, kad administratoriaus ieškiniai gali patekti į Reglamento taikymo sritį³²⁴).

Doktrinoje³²⁵ siūloma Reglamento 3 straipsnio 1 dalį aiškinti kaip taikytiną šiems procesams ar sprendimams, priimamiems proceso eigoje:

a) nemokumo bylos iškėlimas, vykdymas ir užbaigimas bei kiti nemokumo proceso apimami ir nemokumo procese sprendžiami klausimai, pavyzdžiui, skolininko įgaliojimų netekimas ir likvidatoriaus (administratoriaus) paskyrimas, skolininko turto administravimas, kreditorinių reikalavimų pareiškimas, tvirtinimas, tenkinimo eiliškumas, skolininko turto realizavimas, lėšų ir gautų pajamų paskirstymas, atsiskaitymai su kreditoriais ir proceso užbaigimas. Tai nėra baigtinis nemokumo procese sprendžiamų klausimų sąrašas;

b) ieškiniams, kurie, nors ir nėra paties nemokumo proceso sudedamoji dalis, tačiau kyla tiesiogiai iš nemokumo proceso ir yra su juo glaudžiai susiję;

c) laikinųjų apsaugos priemonių, kurios yra pagalbinės priemonės a) arba b) punktuose numatytiems ieškiniams, taikymo procesams.

Šių trijų procesų jurisdikcijos pobūdis nėra vienodas³²⁶, todėl toliau, manytina, reikėtų pakomentuoti kiekvieną iš jų.

Į grupę a) pakliūnančių klausimų tai visada išimtinė jurisdikcija.

³²² pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje 2-680/2007.

³²³ MIKUCKIENĖ, Vilija. *Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2008, p. 171.

³²⁴ pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2009, Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1540/2009.

³²⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 60.

³²⁶ Ten pat, p. 63.

Į grupę b) pakliūnantiems ieškiniams pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį nustatoma santykinai išimtinė jurisdikcija. Tokio aiškinimo pagrindą doktrina randa Reglamento 25 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos formuluotė „net jeigu juos priima kitas teismas“ aiškinama kaip apimanti tiek kitus teismus bylą iškėlusioje valstybėje, tiek teismus kitose valstybėse, ir reiškianti, kad „kitas teismas“ taip pat turi jurisdikciją nagrinėti iš nemokumo proceso kylančius ir su nemokumo procesu glaudžiai susijusius ginčus. Taigi Reglamentas tarptautinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius dėl reikalavimų, kylančių iš nemokumo proceso ir glaudžiai su juo susijusių, suteikia nemokumo bylą iškėlusiam teismui, tačiau tai neužkerta kelio paskirtam likvidatoriui ar kitam toje valstybėje įgaliotam asmeniui atsisakyti tokios jurisdikcijos ir pareikšti tokį ieškinį pagal bendrąsias teisingumo taisykles. Tai gali būti daroma dėl įvairių priežasčių: siekio išnagrinėti ginčą mažiausiomis sąnaudomis, operatyviai išnagrinėti ginčą ar dėl kitų priežasčių. Pažymėtina ir tai, kad ir tada, kai iš nemokumo proceso kylantis ir glaudžiai su nemokumo procesu susijęs reikalavimas bus nagrinėjamas pagal bendrąsias teisingumo taisykles civilinėse bylose nustatytame teisme, toks sprendimas bus pripažįstamas pagal Reglamentą. Tokią galimybę suteikia Reglamento 25 straipsnio 1 punkto antros pastraipos formuluotė „net jeigu juos priima kitas teismas“. Taip taikant Reglamentą užtikrinamas sprendimų, priimtų ginčiuose, kilusiuose iš nemokumo proceso ir glaudžiai su juo susijusiuose, nediskriminavimas³²⁷.

Į grupę c) pakliūna procesai (pagalbinės procesinės priemonės) dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kurių tikslas – užtikrinti į Reglamento A priedą įrašyto nemokumo proceso, kuris keliamas pagrindinius interesus nuolat Europos Sąjungoje administruojančiam skolininkui, efektyvumą. Reglamente numatytos laikinųjų apsaugos priemonių jurisdikcijos taisyklės taip pat kaip ir iš nemokumo proceso kylančių ir glaudžiai su jais susijusių reikalavimų atveju turi santykinai

³²⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 63.

išimtinį pobūdį. Laikinasias apsaugos priemones nemokumo procesuose, kuriems taikomas Reglamentas, gali taikyti pagrindinę nemokumo bylą keliantis teismas arba teismas toje valstybėje, kurioje laikinosios apsaugos priemonės turi būti vykdomos³²⁸. Pasirinkimas, į kurią teismą kreiptis, priklauso subjektui, įgaliotam prašyti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Kai laikinosios apsaugos priemonės taikomos toje valstybėje, kurioje turės būti vykdomos (ne pagrindinės nemokumo bylos iškelimo valstybėje), jos turi teritorinį pobūdį, t. y. yra apribotos valstybės teritorija.

Kokios konkrečiai laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos, lemia jų taikymo vietos nacionalinė teisė.

Kai iškelta teritorinė nemokumo byla, jurisdikcija taikyti laikinasias apsaugos priemones priklauso teismams, turintiems jurisdikciją kelti teritorinę nemokumo bylą³²⁹.

Specialiai aptartinas Reglamento 38 straipsnis. Pagal šį straipsnį Reglamento rengėjai siekė jurisdikciją iškelti pagrindinę nemokumo bylą turinčio teismo dar iki nemokumo bylos iškelimo paskirtam likvidatoriui (jis gali būti skiriamas laikinai) numatyti teisę reikalauti, kad per laikotarpį nuo prašymo iškelti nemokumo bylą iki sprendimo ją iškelti priėmimo būtų imtasi kitos valstybės narės įstatymuose numatytų priemonių toje šalyje esančiam skolininko turtui apsaugoti ir išsaugoti, t. y. suteikti teisę³³⁰ kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo į teismus tų valstybių, kuriose skolininkas turi turto. Tokią galimybę jis turi iki teritorinės bylos iškelimo šioje valstybėje.

³²⁸ European cross-border insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and *s comitas Europea*. Joana Israel. 2005, p.262.

³²⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 67.

³³⁰ Teisingumo Teismas 2006 m. gegužės 2 d. prejudiciniu sprendimu (bylos Nr. C-341/04) byloje, kurioje prašymas jį priimti buvo pateiktas pagal Airijos teisę įsteigtos bendrovės *Eurofood IFSC Ltd* bankroto byloje, išaiškino, kad byla gali būti laikoma iškelta ir paskyrus laikinąjį likvidatorių.

Kodėl buvo reikalingas šis straipsnis? Doktrinoje³³¹ pažymima, kad Reglamento 38 straipsnis turi būti aiškinamas kartu su 29 straipsniu, numatančiu pagrindinėje byloje paskirtam likvidatoriui teisę kreiptis dėl šalutinės bylos iškėlimo. Tokios teisės neturi laikinai paskirtas likvidatorius. Todėl reikėjo specialaus straipsnio, suteikiančio laikinai paskirtam likvidatoriui teisę kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo iki pagrindinės bylos iškėlimo. Iškėlus pagrindinę nemokumo bylą, joje paskirtas likvidatorius, jeigu manys esant reikalinga, galės inicijuoti šalutinės bylos iškėlimą. Pažymėtina, kad po Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo byloje Nr. C-341/04 šio straipsnio taikymo sritis liko labai siaura, nes minėtoje byloje plačiai išaiškinta sprendimo iškelti nemokumo bylą samprata. Sprendimas iškelti nemokumo bylą (Reglamento 16 straipsnis) yra valstybės narės teismo, dėl to klausimo gavusio prašymą, pagrįstą skolininko nemokumu ir susijusį su Reglamento A priede numatytos bylos iškėlimu, priimtas sprendimas (neatsižvelgiant į tai, kaip jis vadinamas), kai šis sprendimas apima skolininko teisės į turtą atėmimą (skolininkas netenka teisės valdyti savo turtą) ir Reglamento C priede numatyto likvidatoriaus paskyrimą. Tai gali būti ir laikinai paskirtas skolininko turto administratorius, kuris skiriamas iki klausimo dėl skolininko nemokumo išsprendimo³³². Po šio išaiškinimo Reglamento 38 straipsnio taikymo sritis susiaurėjo iki tų atvejų, kai laikinai iki nemokumo bylos, numatytos Reglamento A priede, iškėlimo, paskyrus skolininko likvidatorių, skolininkas išlaiko teisę disponuoti savo turtu. Turint omenyje, kad nemokaus skolininko likvidatorius, nesvarbu, laikinas ar nuolatinis, ir yra skiriamas būtent tam, kad perimtų skolininko turto administravimą, situacijos, kada Reglamento 38 straipsnis dar bus taikomas, liko labai ribotos³³³.

³³¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 201.

³³² Plačiau apie sprendimo iškelti nemokumo bylą sampratą disertacijos 5.7. skyriuje „Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas“.

³³³ Doktrinoje toks Teisingumo Teismo aiškinimas sukėlė audringą reakciją, ne kartą buvo kritikuotas. Pavyzdžiui, MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford. 2009, p. 251.

Yra skirtingų nuomonių,³³⁴ ar, vadovaujantis Reglamento 38 straipsniu, laikinasis likvidatorius gali prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones tik tose valstybėse, kuriose skolininkui gali būti keliami teritorinė byla³³⁵, ar kiekvienoje valstybėje, kurioje skolininkas turi turto. Dauguma yra tos nuomonės, kad ši laikinojo likvidatoriaus teisė nėra apribota valstybių, kuriose skolininkui gali būti keliami teritorinė byla, teritorija. Toks aiškinimas grindžiamas nuomone, kad yra didesnė rizika, jog gali būti perkeltas skolininko turtas, esantis tose valstybėse, kuriose skolininkas nevykdo veiklos. Atitinkamai šiose valstybėse didesnis poreikis taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

Laikinosios apsaugos priemonės nemokumo procese gali būti taikomos nuo tada, kai pateikiamas prašymas iškelti nemokumo bylą. Prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali likvidatorius, įskaitant laikinai paskirtą, arba kiekvienas kitas asmuo, kuriam įgaliojimus prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones suteikia nemokumo bylos iškėlimo vietos nacionalinė teisė. Reglamente tiesiogiai nepasisakyta dėl laikinųjų apsaugos priemonių dar iki prašymo iškelti nemokumo bylą pateikimo teismui. Tai vertintina kaip Reglamento spraga. Tačiau turint omenyje, kad Reglamento ir Reglamento Briuselis I santykis turi būti toks, kad tai, kas pagal Reglamento Briuselis I 1 straipsnio 2 dalies b) punktą nepakliūna į Reglamento Briuselis I taikymo sritį, patenka į Reglamento taikymo sritį, peršasi išvada, kad laikinosios apsaugos priemonės, kurių tikslas užtikrinti sklandžią nemokumo proceso eigą, neatsižvelgiant į tai, kada jos pradamos taikyti (iki prašymo iškelti nemokumo bylą pateikimo teismui ar po to), turi patekti į Reglamento taikymo sritį. Atitinkamai laikinosios apsaugos priemonės, kurios nėra skirtos užtikrinti sklandžią nemokumo proceso eigą, pakliūtų į Reglamento Briuselis I taikymo sritį kaip laikinosios apsaugos priemonės, skirtos užtikrinti civilinius ieškinius³³⁶.

³³⁴ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 515.

³³⁵ Palaikantieji šį požiūrį vadovaujami Reglamento konstatuojamosios dalies 16 punktu.

³³⁶ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 66–67, 209.

5. 2. *Vis attractiva concursus* principo netaikymas Reglamente

Kai kurių valstybių narių nacionalinei nemokumo teisei būdingas *vis attractiva concursus* principas, reiškiantis, kad nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui suteikiama kompetencija nagrinėti ne tik nemokumo bylą, bet ir kitus ginčus, kylančius iš nemokumo. Pavyzdžiui, Lietuvoje civilinės bylos, kuriose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, iš jų ir su darbo santykiais susiję reikalavimai (nuo 2011 m. spalio 1 d., kai iki nutarties skirti nagrinėti bylą, kurioje atsakovui pareikšti turtiniai reikalavimai, teismo posėdyje priėmimo paaiškėja, kad jam iškelta bankroto byla) perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui (CPK 163 straipsnio 5 punktas, 166 straipsnio 2 dalis, Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalis). Vadinasi, turtinių reikalavimų subjektui, kuriam iškelta bankroto byla, teisingumą pagal Lietuvos nacionalinę teisę nuo to momento, kai jam iškeliama bankroto byla, lemia nemokumo bylos teisingumas. Pagal kitų valstybių narių nacionalinę teisę nemokumo bylos iškėlimas nenulemia skolininkui reiškiamų ieškinių teisingumo. Jų teisingumas ir toliau nustatomas pagal bendrąsias taisykles, jį ir toliau gali nulemti sutartis (sutartinis teisingumas). Reglamentas grindžiamas antruoju modeliu, t. y. jame *vis attractiva concursus* principas nėra įtvirtintas. Taigi, vienoje valstybėje iškėlus nemokumo bylą, kitose valstybėse teismai ir toliau gali nagrinėti bylas, kuriose skolininkas bus atsakovas ar ieškovas. Sprendimai šiose bylose bus pripažinti bendra Europos Sąjungos valstybių teismų sprendimų pripažinimo tvarka. Doktrinoje³³⁷ pažymima, kad Reglamento nuostatų aiškinimas net ir netiesiogiai neturėtų vesti link rezultato, reiškiančio *vis attractiva concursus* principo taikymą.

³³⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 59.

Taip pat pažymėtina, kad Reglamentas nepanaikina *vis attractiva concursus* galimybės nacionaliniu lygmeniu³³⁸. Jis reguliuoja tik tarptautinės jurisdikcijos taisykles ir nereguliuoja nacionalinio teisingumo. Todėl jeigu pagal Reglamentą ir nemokumo procesas, ir kitas su juo susijęs procesas priskirtinas tos pačios valstybės teismų jurisdikcijai, valstybė laisva ir toliau nacionaliniu lygmeniu taikyti *vis attractiva concursus* principą ir su nemokumo procesu susijusius procesus priskirti nagrinėti nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui.

5. 3. Jurisdikcijos nustatymas

Teismai privalo *ex officio* pasisakyti dėl jurisdikcijos³³⁹. Pačiame Reglamente tokia pareiga neįvardyta. Tačiau tik tuo atveju, jeigu teismai visada *ex officio* įvertins jurisdikcijai nustatyti pagal Reglamentą svarbias bylos aplinkybes ir dėl jų pasisakys, pagrįsdami tarptautinę jurisdikciją konkrečioje byloje, nemokumo procesas bus suderinamas su Reglamente įtvirtintais jurisdikcijos reguliavimo principais. Pagal Reglamentą tik vienos valstybės teismai turi išskirtinę jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį. Kai vienos valstybės teismas iškelia pagrindinę nemokumo bylą, kitų valstybių narių teismai nebegali kelti klausimo, ar nemokumo bylą iškėlęs teismas iš tiesų turėjo tam jurisdikciją. Toks reguliavimas netektų prasmės, jeigu teismai, keliantys pagrindines nemokumo bylas, neprivalėtų *ex officio* patikrinti jurisdikcijos ir ją motyvuoti. Lietuvoje dėl teismų pareigos *ex officio* patikrinti jurisdikciją klausimų neturėtų kilti, nes tokia pareiga numatyta CPK 782 straipsnyje.

Kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Nyderlandų Karalystė, siekdamos operatyvaus proceso, yra įtvirtinusios pareigą pareiškėjui prašyme iškelti Reglamento A priede nurodytą nemokumo bylą pateikti informaciją, iš kurios

³³⁸ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 59.

³³⁹ Ten pat. p. 49.

teismas galėtų spręsti, ar turi tarptautinę jurisdikciją³⁴⁰. Lietuvoje toks specialus įpareigojimas įstatymų lygmeniu, manytina, nebūtinai. Teismai nemokumo bylose turi pareigą būti aktyvūs rinkdami įrodymus, todėl turi galimybę išreikalauti reikiamus duomenis. Kadangi nemokumo byla iškeliamą dviem etapais (pirmiausiai iškeliamą civilinė byla, tada, įvertinus, ar yra tam pagrindas, keliamą nemokumo byla arba atsisakoma ją kelti), tiek prieš pirmąjį, tiek prieš antrąjį etapą teismai turi galimybę pareikalauti informacijos, reikalingos nustatyti, ar teismas turi tarptautinę jurisdikciją pagal Reglamentą. Autorės nuomone, ieškovui pareiga jau kreipiantis į teismą pagrįsti jurisdikciją pagal Reglamentą gali būti per sunki ir vietoje siekto operatyvumo gali sukelti priešingą rezultatą – procesas neretai pasipildytų ieškinio trūkumų šalinimo etapu. Todėl, autorės manymu, teismai turėtų turėti galimybę *ex officio* pareikalauti duomenų, reikalingų pagrįsti jurisdikciją, tiek civilinės bylos iškelimo stadijoje, tiek prieš sprendami nemokumo bylos iškelimo skolininkui klausimą. Toks požiūris optimaliai dera su proceso koncentracijos ir operatyvumo principais.

5. 4. Teismo pareiga įvardyti nemokumo bylos rūšį

Doktrinoje³⁴¹ pažymima, kad sprendime iškelti nemokumo bylą teismas privalo aiškiai nurodyti, koku Reglamente numatytu pagrindu (Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi ar 3 straipsnio 2 dalimi) remiasi. Nurodžius šį teisinį pagrindą, būtų aišku, ar iškeliamą pagrindinė (Reglamento 3 straipsnio 1 dalis), ar teritorinė (Reglamento 3 straipsnio 2 dalis) nemokumo byla. Deja, pačiame Reglamente tokia teismo pareiga neišskirta ir praktikoje pasitaiko, kad teismai, iškeldami nemokumo bylą, neįvardija jos rūšies (teritorinė ar pagrindinė). Kokia nemokumo bylos rūšis turėta omenyje, dažnai galima suprasti iš teismo motyvų dėl

³⁴⁰ WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 303.

³⁴¹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 49.

pagrindinių interesų administravimo vietos, tačiau, kai tokie motyvai neaiškūs arba nepakankami, gali kilti bereikalingų klausimų, nesusipratimų, kai tokį sprendimą prireikia pripažinti kitose valstybėse.

Maža to, iš teismo sprendimo, kuriame nenurodyta keliamos nemokumo bylos rūšis ir pagrindas, ne visada galima suprasti, ar Reglamentas apskritai buvo taikytas. Pavyzdžiui, teismas valstybėje narėje X gauna prašymą iškelti skolininkui pagrindinę nemokumo bylą. Įvertinęs byloje esamus įrodymus dėl skolininko pagrindinių interesų administravimo vietos, padaro išvadą, kad skolininkas pagrindinius interesus administruoja kitoje Europos Sąjungos valstybėje. Taigi teismas, gavęs prašymą iškelti skolininkui pagrindinę nemokumo bylą, tokios kompetencijos neturi. Bet kadangi skolininko veikla šioje valstybėje atitinka sąlygas iškelti teritorinę nemokumo bylą, teismas tokią ir iškelia neįvardydamas bylos rūšies (teritorinė) ir nenurodydamas pagrindo (Reglamento 3 straipsnio 2 dalis). Šiuo atveju teismas taiko Reglamentą. Tačiau nesant aiškaus jurisdikcijos pagal Reglamentą pagrindimo, pripažįstant tokį sprendimą kitose valstybėse gali būti neaišku, kokia byla iškelta ir ar Reglamentas buvo taikomas.

Įmanoma ir kitokia situacija. Teismas, gavęs prašymą iškelti skolininkui pagrindinę (arba teritorinę) nemokumo bylą, iš byloje esamų įrodymų padaro išvadą, kad skolininkas nuolat pagrindinius interesus administruoja ne Europos Sąjungos valstybėje. Todėl nei pagrindinė, nei teritorinė byla negali būti keliamas. Reglamentas apskritai negali būti taikomas, nes, vadovaujantis Reglamento konstatuojamosios dalies 14 punktu, jis taikomas byloms tik tada, kai skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta yra Bendrijoje. Tokiu atveju teismas gali iškelti skolininkui nemokumo bylą vadovaudamasis nacionaline teise, jeigu tam yra pagrindas. Tačiau sprendime taip pat turėtų būti pagrįsta, kodėl nemokumo byla keliamas ne pagal Reglamentą, nors to buvo prašyta ieškinyje.

Siekdamos, kad nekiltų dvejonų, ar teismas iškėlė nemokumo bylą taikydamas Reglamentą ir todėl šio teismo jurisdikciją turi pripažinti kitos valstybės narės, kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Nyderlandų Karalystė,

Vokietija, Prancūzija,³⁴² įgyvendindamos Reglamentą nacionalinėje teisėje, teismams numatė pareigą įvardyti keliamos nemokumo bylos rūšį (bent nurodyti teisinį pagrindą, t. y. Reglamento 3 straipsnio 1 ar 2 dalis, iš kurių aiški iškeltos bylos rūšis). Kitoms valstybėms, tarp jų ir Lietuvai, rekomenduotina³⁴³ nacionalinėje teisėje numatyti teismams pareigą įvardyti pagal Reglamentą keliamos nemokumo bylos rūšį arba teisinį pagrindą.

Tuo atveju, kai nemokumo bylą iškėlęs teismas neįvardija nemokumo bylos rūšies, kitų valstybių teismai, pripažindami šį sprendimą, gali jį pripažinti kaip pagrindinę arba kaip teritorinę nemokumo bylą iškeliantį sprendimą. Tai priklauso nuo pripažįstančiosios valstybės teismo turimų įrodymų apie skolininko pagrindinių interesų buvimo vietą ir nuo to, ar pakankamai aiškūs ir išsamūs pripažįstamo sprendimo motyvai, pagrindžiantys tarptautinę jurisdikciją. Kitaip tariant, valstybė, kurioje sprendimas pripažįstamas, gali „suklysti“ dėl to, kokį sprendimą turėjo omenyje kitos valstybės narės teismas, iškeldamas nemokumo bylą. Tokių klaidų nebus, jeigu teismai visada įvardys, kokią iškelia bylą.

5. 5. Ieškovo teisė / pareiga įvardyti nemokumo bylos rūšį

Modeliuojant galimas situacijas, kai teismas iškelia nemokumo bylą, tačiau nenurodo, kokią, buvo paliesta kita taip pat aptartina tema. Ar privalo prašymą iškelti nemokumo bylą pateikiantis asmuo nurodyti, kokią (pagrindinę ar teritorinę) nemokumo bylą prašo iškelti? Ar privalo ieškinyje nurodyti, kad prašo taikyti Reglamentą? Ar teismas gali iškelti kitos rūšies nemokumo bylą, nei buvo prašoma?

Reglamente šie klausimai nereguliuojami. Tačiau jis yra privalomas ir tiesiogiai valstybėse narėse taikomas teisės aktas. Vadovaujantis Lietuvos

³⁴² WESSELS, Bob. *International Insolvency Law*. 2006, p. 306.

³⁴³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 25.

Respublikos narystės Europos Sąjungoje akto³⁴⁴ 2 dalimi, Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Šių Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionalinės teisės nuostatų pakanka išvadai, kad Reglamentas turi apibrėžtą taikymo sritį, kuri nėra dispozityvi³⁴⁵. Suinteresuotiems nemokumo procesu asmenims nesuteikiama galimybės rinktis, taikyti Reglamentą ar kelti nemokumo bylą pagal nacionalinę teisę. Taigi teismai privalo taikyti Reglamentą, neatsižvelgdami į tai, ar pareiškėjas to prašo. Tokia pozicija įprasta Lietuvai, kur civiliniame procese iš šalių reikalaujama nurodyti tik faktinį, bet ne teisinį reikalavimo pagrindą. Tačiau valstybės narės yra laisvos apsispręsti, ar savo nacionalinėje teisėje numatyti pareigą asmeniui, besikreipiančiam dėl nemokumo bylos iškėlimo, įvardyti, kokią jis prašo iškelti nemokumo bylą, pagrindinę ar teritorinę. Procesinius teisinius padarinius tuo atveju, kai prašoma iškelti pagrindinę nemokumo bylą, tačiau teismas mano, kad šiuo atveju turi kompetenciją iškelti tik teritorinę nemokumo bylą, arba atvirkštinėje situacijoje, t. y. kai prašoma iškelti teritorinę nemokumo bylą, tačiau teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, mano, kad yra pagrindas kelti pagrindinę nemokumo bylą, taip pat nustato teismo vietos nacionalinę teisę. Valstybėse narėse ji skiriasi. Pavyzdžiui, Švedijoje³⁴⁶ griežtai žiūrima, kad teismai neišeitų už reikalavimo ribų. Todėl kai yra prašymas iškelti vienos rūšies nemokumo bylą, teismai negali (savo iniciatyva) kelti kitos rūšies nemokumo bylos, antraip

³⁴⁴ Šiuo aktu Lietuvos Respublikos Konstitucija buvo papildyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu, „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas (*Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014).

³⁴⁵ Kai kurie civilinį procesą reguliuojantys reglamentai yra fakultatyvaus pobūdžio, t. y. taikomi tik pareiškėjo pasirinkimu. Pavyzdžiui, 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, sukuriantis Europos mokėjimų įsakymo procedūrą. OL L 399, 2006 12 30, p. 1–32 ir 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. O.L. L 199, 2007 7 31.

³⁴⁶ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009 p. 268.

pažeistų galiojantį proceso dispozityvumo principą. Jeigu teismas Švedijoje nustatys, kad yra pagrindas kelti kitos rūšies nemokumo bylą, nei kad paprašė ieškovas, neturės kitos išeities tik atmesti ieškinį. Nenurodymas, kokios rūšies nemokumo bylą prašoma iškelti, tokiose valstybėse būtų vertinamas kaip ieškinio trūkumas – tinkamai nesuformuluotas ieškinio dalykas.

Kaip jau minėta, ieškovas nėra laisvas rinktis, ar nemokumo byla keliamą pagal Reglamentą, ar taikant vien nacionalinę teisę. Todėl reikalavimas ieškovui nurodyti, jog prašo iškelti bylą pagal Reglamentą, nereikalingas ir nederėtų su Lietuvoje įprastu požiūriu, kad ieškovas privalo nurodyti tik faktinį, bet ne teisinį savo reikalavimo pagrindą. Tačiau dėl tikslingumo reikalavime nurodyti prašomos iškelti nemokumo bylos rūšį (pagrindinė arba teritorinė) galimi keli skirtingi požiūriai.

Pirmoji iš galimų alternatyvų – suabsoliutinti proceso dispozityvumo principą ir laikytis nuomonės, kad teismas gali iškelti tik tokios rūšies nemokumo bylą (pagrindinę arba teritorinę), kokios buvo prašoma. Šiuo atveju logiškas tolesnis įstatymų leidėjo žingsnis ar bent teismų praktika, kai iš ieškovo reikalaujama ieškinyje būtinai nurodyti, kokią (pagrindinę ar teritorinę) nemokumo bylą jis prašo kelti. Šios pareigos neįvykdžius, ieškinys būtų vertinamas kaip neatitinkantis jam keliamų reikalavimų, nes jame tiksliai nesuformuluotas reikalavimo dalykas. Tai būtų pagrindas grąžinti pareiškimą trūkumams pašalinti. Tokia hipotetinė pozicija kritikuotina dėl keleto priežasčių.

Viena, dėl to, jog iš pareiškėjo reikalaujama pakankamai gilių ir jam nebūtinų nemokumo teisės žinių. Pareiškėjas dažniausiai yra skolininko kreditorius, siekiantis atgauti pradelstus kreditorinius įsiskolinimus. Jam nėra svarbu, dėl kokio proceso (nacionalinio ar Reglamente numatyto), kokios rūšies nemokumo bylos (pagrindinės ar teritorinės) kreditorius atgaus savo skolą ar jos dalį. Jam svarbu atgauti skolą (jos dalį). Tačiau suabsoliutinus dispozityvumo principą, skolininkas privalėtų išmanyti Reglamento taikymo sritį ir jame nustatytas jurisdikcijos taisykles. Tik tada jis gebės tinkamai suformuluoti savo

pareiškimo reikalavimą, t. y. kreiptis tiesiog dėl bankroto bylos iškėlimo, kai Reglamentas konkrečioje situacijoje netaikytinas, arba kreiptis prašydamas iškelti konkrečios rūšies nemokumo bylą (pagrindinę arba teritorinę), kai Reglamentas byloje taikytinas.

Antra, dispozityvumo principo suabsoliutinimas skatintų situacijas, kurios pernelyg varžytų teismo veiksmus, užtęstų nemokumo bylos iškėlimo procesą. Pavyzdžiui, kreditorius (arba skolininko juridinio asmens vadovas), manydamas, kad konkrečioje situacijoje Reglamentas neturi būti taikomas, kreipiasi su prašymu iškelti bankroto bylą. Tačiau teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, padaro išvadą, kad Reglamentas taikytinas, o prašymo iškelti pagrindinę arba teritorinę nemokumo bylą byloje nėra. Tokiu atveju ieškinys būtų atmetamas ir tai neužkirstų kelio kreditoriui ar kitam suinteresuotam nemokumo bylos iškėlimu asmeniui kreiptis į teismą jau su prašymu iškelti vieną iš Reglamente numatytų nemokumo bylą (pagrindinę arba teritorinę).

Dispozityvumo principo suabsoliutinimas gali tapti proceso neoperatyvumo priežastimi ir tais atvejais, kai ieškovas prašo iškelti vienos rūšies nemokumo bylą, o, teismo vertinimu, gali būti keliami tik kitos rūšies byla. Viena procesinė galimybė – atmesti ieškinį. Pažymėtina, kad tose valstybėse, kuriose ieškovas privalo nurodyti, kokią konkrečiai nemokumo bylą prašo iškelti, kaip tapatūs ieškiniai nevertinami to paties asmens tuo pačiu pagrindu reiškiami reikalavimai iškelti skirtingos rūšies nemokumo bylas. Antra procesinė galimybė – valstybės nacionalinė proceso teisė gali numatyti procesinę formą nenutraukus proceso išsiaiškinti pareiškėjo nuomonę dėl kitos rūšies bylos iškėlimo. Šiuo atveju pareiškėjas pakeistų reikalavimo dalyką arba sutiktų su jo pakoregavimu.

Darytina išvada, kad, suabsoliutinus dispozityvumo principą, toje situacijoje, kai pareiškėjui nėra svarbu, kokia nemokumo byla bus keliami, tiek pareiškėjas nereikalingai varžomas pareigos apsispręsti dėl nemokumo bylos rūšies, tiek teismas tampa suvaržytas pareiškėjo reikalavimo dalyko tada, kai pareiškėjui tebuvo svarbu bet kokio nemokumo proceso pagalba atgauti skolą.

Suabsoliutinus dispozityvumo principą nukenčia ir proceso operatyvumas, nes teismas, iš karto nemokumo bylą gali iškelti tik tada, kai sutampa ir teismo, ir pareiškėjo nuomonė dėl to, kokia nemokumo byla, o atitinkamai ir pagal kokią teisę (pagal nacionalinę ar taikant ir Reglamentą) konkrečiu atveju galima.

Kaip alternatyva nagrinėtinas požiūris, kai dispozityvumo principas išlieka gerbiamas, tačiau tiek pareiškėjas, tiek teismas nėra varžomi daugiau, nei būtina. To galima pasiekti, jeigu skolininkas turi teisę, bet ne pareigą pareiškime iškelti nemokumo bylą nurodyti, kokios rūšies nemokumo bylą prašo iškelti. Jeigu skolininkas kreipsis į teismą su prašymu dėl nemokumo bylos iškėlimo nedetalizuodamas, kokią nemokumo bylą prašo kelti, teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, iškels tokią, kokia konkrečioje situacijoje bus galima. Jeigu Reglamentas netaikytinas, iškels nemokumo bylą pagal nacionalinę teisę. Jei Reglamentas taikytinas, iškels pagrindinę nemokumo bylą (kai teismo vietos valstybėje skolininkas nuolatinais administruoja pagrindinius interesus) arba teritorinę (kai teismo vietos valstybėje „skolininkui priklauso įmonė“). Jokios alternatyvos ar pasirinkimai čia negalimi. Reglamentas nenumato *forum non convenience* galimybės³⁴⁷. Teismas negali atsisakyti Reglamento 3 straipsnyje jam suteiktos jurisdikcijos dėl to, kad kitoje valstybėje iškelti bylą būtų protingiau, ekonomiškiau, efektyviau. Todėl reikalavimas nurodyti prašomos iškelti nemokumo bylos rūšį nesusijęs su realiu teisės įgyvendinimo formos pasirinkimu, o tai būdinga dispozityvumo principui. Tai, kaip jau minėta, nereikalingas pareiškėjo apsunkinimas, nereikalingas proceso formalumas ir nereikalingas teismo suvaržymas.

Dar nėra galimybės pateikti Lietuvos teismų praktikos, rodančios, kaip teismai vertina pareiškimus, kuriuose nenurodyta, kokią nemokumo bylą – pagrindinę ar teritorinę prašo iškelti pareiškėjas, arba kokia praktika formuojasi tais atvejais, kai nesutampa ieškovo ir teismo nuomonė dėl to, kokios rūšies

³⁴⁷ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 49.

nemokumo byla keltina konkrečioje situacijoje. Tačiau gali būti įdomios bylos, kuriose teismai, nors ir netiesiogiai, bet pasisakė dėl galimybės pagal nacionalinę teisę iškelti bankroto bylą kitu pagrindu, nei nurodyta pareiškime. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. liepos 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-944/2009, nagrinėjo atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo nutarties, kuria bankroto byla buvo iškelta kitu teisiniu ir faktiniu pagrindu, nei prašė pareiškėjas. Pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos atsakovui iškėlimo. Kaip faktinį pagrindą nurodė pradelstą sumokėti skolą už nuomą ir delspinigius. Teisinis pareiškėjo nurodytas pagrindas – įmonės nemokumas. Teismas, įvertinęs byloje esamus duomenis, padarė išvadą, kad skolininkas yra moki įmonė, nes pradelsti įsipareigojimai neviršija pusės į balansą įrašyto turto vertės (Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalis), tačiau bankroto bylą atsakovui iškėlė kitu pagrindu, t. y. remdamasis tuo, kad įmonė neatsiskaito su darbuotojais. Duomenis apie atsakovo įsiskolinimus darbuotojams teismas sužinojo iš atsakovo (ne pareiškėjo) pateikto kreditorių sąrašo. Taigi bankroto byla buvo iškelta kitu tiek teisiniu, tiek faktiniu pagrindu nei prašė pareiškėjas. Lietuvos apeliacinis teismas šioje savo nutartyje tiesiogiai nepasisakė, kad teismai gali iškelti bankroto bylą kitu teisiniu ir faktiniu pagrindu nei prašo pareiškėjas. Tačiau netiesiogiai tokią išvadą galima padaryti, nes Lietuvos apeliacinis teismas grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo tik tais motyvais, kad pirmosios instancijos teismas nenustatė visų reikšmingų aplinkybių.

Taigi Lietuvos teismų praktikai ir doktrinai turėtų būti priimtinas ir siūlymas nemokumo bylą kelti tą, kurią konkrečiu atveju galima, ir nebūtinai tą, kurios prašė ieškovas. Toks teismo vaidmuo nemokumo bylose kyla iš šių bylų kategorijai būdingo viešojo intereso. Iškelti nemokumo bylą laiku yra aktualu visiems skolininko kreditoriams, ne tik tam, kuris netinkamai ieškinyje nurodė prašomos iškelti bylos rūšį. Be to, kaip jau minėta, čia nėra galimybės pasirinkti. Konkrečioje valstybėje teismas pagal Reglamentą gali kelti arba pagrindinę, arba

teritorinę bylą, arba Reglamentas konkrečioje byloje apskritai netaikytinas. Kartu kelių galimybių iš minėtų trijų vienoje byloje toje pačioje valstybėje negali būti.

5. 6. Konkuruojantys sprendimai

Pagal Reglamentą vienam skolininkui gali būti iškeliama tik viena pagrindinė nemokumo byla. Ji turi būti keliama toje valstybėje narėje, kurioje skolininkas nuolat administruoja pagrindinius interesus. Nors „pagrindinių turtinių interesų administravimo vieta“ yra sąvoka, visose valstybėse narėse turinti tą pačią reikšmę, dėl sąvokos kompleksiško ir neišsamaus atskleidimo Reglamente įmanomos situacijos, kai keliose valstybėse teismai, įvertinę tos pačios bylos tas pačias faktines aplinkybes, padarys skirtingas išvadas dėl nuolatinės pagrindinių interesų administravimo vietos. Remiantis Reglamento konstatuojamosios dalies 22 punktu, visi jurisdikcijos konkurencijos klausimai turi būti sprendžiami vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo principu. Toliau atskirai bus nagrinėjamos situacijos, kai kelių valstybių teismai sprendžia, kad turi jurisdikciją tam pačiam skolininkui iškelti pagrindinę nemokumo bylą (pozityvi jurisdikcijos konkurencija), ir situacijos, kai kelių valstybių narių teismai sprendžia, kad neturi jurisdikcijos konkrečiam skolininkui kelti nemokumo bylą, nes ją turi kelti kitos valstybės teismai (negatyvi jurisdikcijos konkurencija).

5. 6. 1. Pozityvi jurisdikcijos konkurencija

Yra rizika, kad bent kartais konkrečioje byloje keliose valstybėse teismai spręs turį jurisdikciją. Taip atsitinka, kai teismai iš dalies skirtingai aiškina Reglamento 3 straipsnio 1 dalies nuostatas. Pavyzdžiui, vienoje valstybėje teismas mano, kad yra pakankamai duomenų, įrodančių, jog prezumpcija dėl pagrindinių interesų buvimo vietos yra paneigta, o kitoje valstybėje, atvirkščiai, teismas, remiasi prezumpcija. Tačiau tokios situacijos yra neišvengiama kaina, kurią tenka

mokėti už tarptautinės jurisdikcijos kriterijaus (pagrindinių turtinių interesų nuolatinė administravimo vieta) lankstumą³⁴⁸.

Teismas, gavęs prašymą iškelti skolininkui nemokumo bylą, privalo *ex officio* patikrinti Reglamento 3 straipsnyje nustatytą jurisdikciją šioje byloje. Idealiu atveju vienu metu tik vienoje valstybėje teismas gauna prašymą iškelti skolininkui nemokumo bylą. Teismui, nustačius, kad skolininko pagrindinių interesų nuolatinė administravimo vieta yra kitoje valstybėje narėje, suinteresuoti nemokumo bylos iškėlimu asmenys privalo kreiptis jau į tos valstybės teismą dėl nemokumo bylos skolininkui iškėlimo. Tačiau įmanomos situacijos, kai tuo pat metu (tą pačią dieną, per kelias dienas) keliose valstybėse teismai gaus po prašymą tam pačiam skolininkui iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Tokia situacija tikėtina tada, kai, pavyzdžiui, skirtingi, skirtingose valstybėse gyvenantys (veikiantys) ir nemokumo bylos iškėlimu būtent jų buvimo vietos valstybėje suinteresuoti skolininko kreditoriai kreipiasi dėl nemokumo bylos iškėlimo skolininkui. Susidaro situacija, kai keliose valstybėse narėse teismai tuo pat metu nagrinėja prašymus iškelti tam pačiam skolininkui nemokumo bylą ir *ex officio* tikrina jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnį. Jeigu konkrečioje byloje yra duomenų, kad skolininkas nuolatinais interesus administruoja keliose valstybėse, įmanoma, jog abiejų valstybių teismai daugmaž tuo pačiu metu nuspręs turį jurisdikciją iškelti skolininkui pagrindinę bylą ir ją iškels. Reglamente nenumatoma galimybės skolininkui iškelti ir nagrinėti dvi pagrindines nemokumo bylas, tačiau, kaip matoma iš modeliujamo pavyzdžio, tokia situacija praktiškai įmanoma. Paaiškėjus, kad keliose valstybėse narėse yra iškelta po pagrindinę nemokumo bylą tam pačiam skolininkui, taikytinas Reglamento 16 straipsnis. Vadovaujantis šiuo straipsniu, vienos valstybės teismo sprendimas iškelti pagrindinę nemokumo bylą be jokių formalumų turi būti pripažįstamas visose

³⁴⁸ TORREMANS, Paul. *Cross-border Insolvencies in EU, England and Belgian Law*. 2002, p. 154.

kitose valstybėse narėse nuo šio sprendimo įsiteisėjimo momento. Taigi pozityvios jurisdikcijos konkurencijos klausimai sprendžiami pasitelkus pirmumo kriterijų. Kurioje valstybėje pirmiau įsiteisės sprendimas iškelti skolininkui pagrindinę nemokumo bylą, toje valstybėje teismas turės procesą tęsti. Visose kitose valstybėse teismai, taip pat iškėlę pagrindines nemokumo bylas (jeigu tokių teismų yra), privalės pripažinti pirmojo nemokumo bylą iškėlusio teismo valstybės jurisdikciją. Procesinių padarinių vėliau iškeltai pagrindinei nemokumo bylai Reglamente nenustatyta. Juos turi numatyti nacionalinė teisė. Autorės nuomone, rekomenduotina pareiškimą palikti nenagrinėtą tuo pagrindu, kad jau po bylos iškėlimo teismas konstatuoja, jog byla nėra teisinga Lietuvos Respublikos teismams (CPK 782 straipsnis) arba, jeigu konkrečiu atveju tai galima ir tikslinga, perkvalifikuoti bylą į šalutinę. Taikyti CPK 293 straipsnio 3 punktą ir bylos nutraukimo proceso institutą nagrinėjamu atveju nerekomenduotina. Todėl kad kitoje valstybėje pagrindinės nemokumo bylos iškėlimu prasidėjęs nemokumo procesas gali pasibaigti nemokumo bylos neišnagrinėjus. Pavyzdžiui, jeigu apeliacinės instancijos teismas patenkintų skundą, kuriuo ginčijama pagrindinę nemokumo bylą iškėlusio teismo jurisdikcija, ir panaikintų teismo sprendimą (nutartį) iškelti nemokumo bylą. Be to, valstybių narių nacionalinė nemokumo teisė labai skiriasi. Ne visose valstybėse, taip kaip Lietuvoje, teismai dar keldami nemokumo bylą patikrina, ar skolininkas yra nemokus, ar yra skolininko nemokumo grėsmė. Kai kuriose valstybėse³⁴⁹, pavyzdžiui, Airijoje, teismas, gavęs prašymą iškelti nemokumo bylą, netikrinęs skolininko nemokumo, priima procesinį sprendimą, savo esme atitinkantį teismo sprendimo, kuriuo iškeliamas nemokumo byla, sampratą (ne visose valstybėse egzistuoja procesiniai sprendimai, kurie vadinami „nemokumo bylos iškėlimas“). Tik vėliau šiose valstybėse teismas įvertina, ar yra pagrindas pripažinti skolininką esant nemokų. Jeigu tokio pagrindo teismas nežvelgia, pradėtas nemokumo procesas

³⁴⁹ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 239.

nutraukiamas³⁵⁰. Tai labai specifinė ir nedažnai pasitaikysianti situacija, nes daugumos valstybių teismai nemokumo bylas kelia tik patikrinę, ar yra tam pagrindas (ar skolininkas yra nemokus). Tačiau situacija galima, todėl būtina rasti palankiausią jos sprendimą. Procesiškai ekonomiškiausias sprendimas būtų sustabdyti Lietuvoje iškeltą pagrindinę nemokumo bylą, kol paaiškės, ar kitoje valstybėje anksčiau pagrindinę nemokumo bylą iškėlęs ir dėl nemokumo dar nepasisakęs teismas pripažins skolininką esant nemokų. Tačiau tam Lietuvos teismui būtina išsami informacija apie kitos valstybės procesinius nemokumo proceso ypatumus ir eigą. Šios informacijos Lietuvos teismas gali operatyviai negauti, todėl ilgą laiką byla gali likti sustabdyta, nesant galimybės patikrinti, ar išnykusios aplinkybės, buvusios bylos sustabdymo pagrindu.

Paaaiškėjus, kad kitoje valstybėje teismas pasisakė dėl skolininko nemokumo ir nemokumo byla yra iškelta, o sprendimas įsiteisėjęs, nutraukti Lietuvoje iškeltą nemokumo bylą nerekomenduotina dėl tos pačios priežasties, kad kitoje valstybėje prasidėjęs nemokumo procesas gali įvairiai baigtis. Būtų priimtinau Lietuvoje iškeltą pagrindinę nemokumo bylą palikti nenagrinėta. Dar geriau būtų suformuoti praktiką, leidžiančią pagrindinę nemokumo bylą perkvalifikuoti į šalutinę³⁵¹. Tai leistų pradėtą procesą modifikuoti ir tęsti jo nenutraukus.

Vienos valstybės teismas (ar kreditoriai) gali būti tos nuomonės, kad kitoje valstybėje teismas pagrindinę nemokumo bylą iškėlė neturėdamas tam jurisdikcijos, t. y. kad pagrindinių interesų administravimo vieta yra ne pagrindinę nemokumo bylą iškėlusioje valstybėje. Deja, net jeigu teismas mano, kad kitoje valstybėje, kurioje jau iškelta pagrindinė nemokumo byla, ji yra iškelta teismo, neturinčio tam jurisdikcijos, privalo pripažinti kitoje valstybėje anksčiau iškeltą nemokumo bylą ir būtent dėl šios priežasties atsisakyti kelti dar vieną pagrindinę

³⁵⁰ Plačiau apie nemokumo bylos iškėlimo momento problematiką žr. disertacijos 5.7 skyriuje „Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas“.

³⁵¹ Žr. skyrių „Pasiūlymai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui dėl Reglamento įgyvendinimo.“.

nemokumo bylą, net jeigu mano, kad pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį turi tam jurisdikciją. Tai reiškia, kad vienoje valstybėje teismui iškėlus pagrindinę nemokumo bylą, kitų valstybių teismai neturi teisės tikrinti bylą iškėlusio teismo kompetencijos. Pagrindinę nemokumo bylą iškėlusio teismo kompetencija gali būti ginčijama tik bylą iškėlusio teismo buvimo vietos valstybėje pagal jos nacionalinę teisę. Tokį išaiškinimą pateikia tiek doktrina, tiek Teisingumo Teismas³⁵². Pažymėtina ir tai, kad neteisingas jurisdikcijos nustatymas nėra pagrindas nepripažinti pagrindinės bylos iškėlimo vadovaujantis neatitikties viešajai tvarkai kriterijumi (vienintelis iškeltos pagrindinės nemokumo bylos nepripažinimo kriterijus numatytas Reglamento 26 straipsnyje)³⁵³.

Pačiame Reglamente tai tiesiogiai nenumatyta, tačiau doktrinoje pažymima, kad valstybės narės privalo sudaryti galimybę suinteresuotiems asmenims bylą iškėlusio teismo valstybėje pagal šios valstybės teisę ginčyti nemokumo bylą iškėlusio teismo jurisdikciją³⁵⁴. Toks reikalavimas logiškas, turint omenyje tai, kad kitų valstybių teismai negali tikrinti bylą iškėlusio teismo jurisdikcijos.

Pasitaiko atvejų, kai teismai, atsisakydami kelti nemokumo bylą, tuo pagrindu, kad nemokumo byla jau iškelta kitoje valstybėje narėje, sprendime pažymi, jog kitos valstybės teismas, keldamas nemokumo bylą, įvertino (arba teisingai, tinkamai, klaidingai įvertino), kurioje valstybėje narėje yra pagrindinių interesų administravimo vieta. Tokie motyvai kritikuotini, jų neturėtų būti, nes sprendimo iškelti nemokumo bylą pagrįstumo kitų valstybių teismai, kaip jau minėta, negali tikrinti, todėl ir pasisakyti šiuo klausimu neturėtų.

³⁵² 2006 m. gegužės 2 d. Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo byloje Nr. C-341/04 43–44 punktai.

³⁵³ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 407.

³⁵⁴ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 49.

5. 6. 2. *Lis pendens*

Reglamente nėra procedūrinių taisyklių, taikytinų ne tik tais atvejais, kai dviejose valstybėse narėse teismas iškelia po pagrindinę nemokumo bylą, bet ir tada, kai keliose valstybėse teismams pateikti prašymai iškelti nemokumo bylas.

Doktrinoje siūlomas toks *lis pendens* problemų sprendimo modelis³⁵⁵. Jeigu valstybėje narėje A iškeliama pagrindinė nemokumo byla, o vėliau valstybėje narėje B taip pat gaunamas prašymas iškelti pagrindinę nemokumo bylą, valstybėje narėje B prašymas turi būti atmestas. Jeigu valstybėje narėje B dėl tos priežasties, kad valstybės narės B teismui nebuvo žinoma apie valstybėje narėje A jau iškeltą pagrindinę nemokumo bylą, iškeliama pagrindinė nemokumo byla vėliau, nei tokia byla iškelta valstybėje narėje A, valstybėje narėje B iškelta pagrindinė nemokumo byla turi būti arba užbaigiama, arba transformuojama į šalutinę nemokumo bylą. Jeigu po to, kai valstybėje narėje A teismas gauna prašymą iškelti nemokumo bylą, tokį prašymą gauna ir teismas valstybėje narėje B, valstybės narės B teismas turėtų sustabdyti bylą, kol valstybės narės A teismas pasisakys dėl jurisdikcijos. Taigi taikytinas „pirmojo laike“ pareiškimo kriterijus.

Tai, kad Reglamente apskritai nėra nuostatų, skirtų reguliuoti atvejus, kai keliose valstybėse teismai gauna prašymus iškelti po nemokumo bylą, leidžia *lis pendens* taisyklę taikyti vadovaujantis nacionaline teise, kai ji numato *lis pendens* taisyklę.

Kaip problemos sprendimo pavyzdį galima paminėti Vokietijoje formuojamą praktiką. Jeigu Vokietijos teismui, nagrinėjančiam prašymą iškelti pagrindinę nemokumo bylą, tampa žinoma, kad to paties skolininko atžvilgiu toks prašymas nagrinėjamas kitame teisme, teismas susilaiko nuo procesinio sprendimo priėmimo ir neformaliai apsikeičia informacija su kitą bylą

³⁵⁵ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 52.

nagrinėjančiu teisėju. Prireikus teismai pasikeičia informacija naudodamiesi vertėjo paslaugomis³⁵⁶.

Atkreiptinas dėmesys ir į kitą jau seniai doktrinoje siūloma spragos užpildymo galimybę, taikytiną nesant reikiamo reguliavimo nacionalinėje teisėje. Dar Virgos-Schmit aiškinamajame dokumente, skirtame Reglamento pirmtakei 1995 m. konvencijai, tokiomis situacijomis, kai keliose valstybėse teismai nagrinėja po prašymą iškelti tam pačiam skolininkui po pagrindinę nemokumo bylą, buvo siūloma atsižvelgti į susitariančiose valstybėse galiojančius bendruosius proceso teisės principus. Kartu duota nuoroda į kitose Bendrijos konvencijose (iš jų ir 1968 m. Briuselio konvencijoje (jos nuostatų pagrindu parengtas ir valstybėse narėse šiuo metu galioja Reglamentas Briuselis I) įtvirtintus principus. Pasiūlymas pagal analogiją vadovautis Reglamente Briuselis I nustatytais *lis pendens* taisykle buvo ne kartą pateiktas ir vėlesnėje doktrinoje³⁵⁷.

Deja, nesant *lis pendens* taisyklės pačiame Reglamente, doktrina, nors ir vieninga *lis pendens* taisyklės taikymo tikslingumo klausimu, praktikams nėra pakankamai svarus rekomendacijų šaltinis. Kaip pavyzdys pateiktina Teisingumo Teismo byloje Nr. C-341/04 nagrinėta situacija, kai Italijos teismas aplinkybės, kad Airijoje yra nagrinėjama byla dėl nemokumo bylos iškėlimo, nelaikė kliūtimi išspręsti nemokumo bylos iškėlimo tam pačiam skolininkui Italijoje klausimą. Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime šioje byloje turėjo puikią progą pasisakyti dėl *lis pendens* taisyklės taikymo, tačiau šia proga nepasinaudojo ir privalomo išaiškinimo vis dar nėra. Dėl šios priežasties šiuolaikinė doktrina Reglamento spragą³⁵⁸ siūlo užpildyti papildant Reglamentą *lis pendens* taisykle, analogišku reguliavimu kaip Reglamento Briuselis I 27 straipsnyje. Jeigu pagal šį

³⁵⁶ PANNEN, Klaus. *European Insolvency Regulation*. 2007, p. 567.

³⁵⁷ Pavyzdžiui, VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 53.

³⁵⁸ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 265.

pasiūlymą Reglamentas būtų pakeistas, keliose valstybėse teismams gavus po prašymą iškelti pagrindinę nemokumo bylą, visi vėliau prašymus gavę teismai turėtų sustabdyti bylos nagrinėjimą, kol pirmasis prašymą gavęs teismas pasisakys dėl jurisdikcijos. Jeigu šis teismas nustatys, kad turi jurisdikciją ir iškels nemokumo bylą, visi kiti teismai turės atsisakyti jurisdikcijos pirmojo bylą iškėlusio teismo naudai.

Nagrinėtoms situacijoms būdinga, kad abu dėl jurisdikcijos pagrindinėje nemokumo byloje konkuruojantys teismai yra valstybėse narėse. Kuo situacija skirtųsi, jeigu vienas iš teismų (jau iškėlęs arba svarstantis prašymą iškelti nemokumo bylą) būtų trečiojoje valstybėje? Reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta išimtinė jurisdikcija turi būti kontroliuojama *ex officio*. Tai reiškia, kad valstybėje narėje esantis teismas, turėdamas informaciją, kad trečiojoje valstybėje yra iškelta nemokumo byla, kuriai, kaip ir pagrindinei nemokumo bylai, iškeltai pagal Reglamentą, būdingas universalumas, privalo patikrinti, ar skolininko interesų vieta nėra kurioje nors (nebūtinai tikrinančio teismo vietos) valstybėje narėje. Jeigu nustatoma, kad pagrindinių interesų administravimo vieta yra valstybėje narėje, gavusioje prašymą iškelti nemokumo bylą, arba kitoje valstybėje narėje, teismas turi nepripažinti trečiojoje valstybėje iškeltos nemokumo bylos kaip pagrindinės, t. y. sukeliančios universalius padarinius³⁵⁹.

5. 6. 3. Negatyvi jurisdikcijos konkurencija

Situacijos, kai keliose valstybėse teismai gauna po prašymą iškelti nemokumo bylą, sprendžiamos analogiškai kaip ir esant pozityviai jurisdikcijos konkurencijai. Paminėtina tik pareigos pripažinti kitos valstybės teismo sprendimą specifika. Tarkime, konkrečioje byloje yra duomenų, kad skolininkas interesus administruoja dviejose valstybėse: valstybėje narėje A ir valstybėje narėje B.

³⁵⁹ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. 2004, p. 53.

Jeigu vienoje valstybėje narėje (tarkime, valstybėje narėje A) teismas nusprendžia, kad skolininko pagrindinių interesų administravimo vieta nėra valstybėje narėje A, valstybės narės B teismas, pasisakydamas dėl skolininko pagrindinių interesų administravimo vietos, turi atsižvelgti į (pripažinti) valstybės narės A teismo išvadą, t. y. nebegali atsisakyti jurisdikcijos valstybėje narėje B valstybės narės A naudai.³⁶⁰ Priešingu atveju susidarytų situacija, kai nė vienos valstybės narės, kurioje skolininkas administruoja interesus, teismai nekompetentingi iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Jeigu vis dėlto taip atsitiktų, suinteresuoti asmenys galėtų ginčyti tokį teismo sprendimą. Procesas vyktų toje valstybėje ir pagal tos valstybės nacionalinę teisę, kurios teismo sprendimas būtų ginčijamas³⁶¹.

5.7. Pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo momentas

Reglamento 16 straipsnyje įtvirtinta pareiga pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą pagrindinę nemokumo bylą tinkamai bus vykdoma tada, kai visos valstybės narės vienodai supras momentą, nuo kada laikytina, kad byla jau iškelta.

Lietuvoje tiek bankroto byla, tiek restruktūrizavimo byla iškeliama konkrečia teismo nutartimi, kurios rezoliucinėje dalyje aiškiai suformuluotas procesinis sprendimas „iškelti bankroto bylą“ (Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 4 dalis) arba „iškelti restruktūrizavimo bylą (Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalis). Šių nutarčių įsiteisėjimas reglamentuojamas taip pat kaip ir kitų nutarčių. Taigi neturėtų kilti neaiškumų, nuo kada laikytina, kad Lietuvos Respublikos teismas iškėlė bankroto arba restruktūrizavimo bylą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos Sąjungoje egzistuoja skirtingai reglamentuoti nemokumo procesai, ir, skirtingai nei Lietuvoje, praktiškai gali kilti

³⁶⁰ VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. *The European Insolvency Regulation. Law and Practice*. Haga. p. 53.

³⁶¹ Negatyvios jurisdikcijos konkurencija bus nagrinėjama ir byloje Nr. C-213 pagal 2010 m. gegužės 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje *F-Tex SIA prieš Lietuvos-Anglijos UAB "JadecLOUD-Vilma"*. OL C 195, 17.07.2010, p.7.

keblumų prireikus nustatyti nemokumo bylos iškėlimo momentą. Viena, pavyzdžiui, kai kurių valstybių nacionalinė teisė bankroto bylos iškėlimo momentą nustato retrospektyviai. Tokiose valstybėse narėse teismas, gavęs prašymą iškelti nemokumo bylą, atlieka veiksmus, reikalingus įvertinti prašymo pagrįstumą (vertina skolininko finansinę padėtį, paskiria laikiną likvidatorių ir t. t.), tačiau teismui nusprendus iškelti bylą, ji laikoma iškelta ir jos iškėlimo padariniai taikomi retrospektyviai – nuo prašymo iškelti bylą teismui padavimo dienos³⁶². Antra, pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse nemokumo byla iškeliama teismui dar net nepatikrinus potencialiai nemokaus subjekto mokumo / nemokumo klausimo. Tokiose bylose gavęs prašymą iškelti nemokumo bylą teismas gali skirti laikiną likvidatorių ir dėl skolininko mokumo, taigi ir nemokumo bylos pagrindo pasisakyti tik gerokai vėliau. Laiko atžvilgiu tai gali įvykti ir po kelerių metų. Trečia, kai kuriose valstybėse joks teismo procesinis sprendimas nemokumo procese nevadinamas nemokumo bylos iškėlimu ar panašiai. Visais šiais atvejais kitos valstybės teismams gali būti sunku susivokti, ar kitoje valstybėje jau iškelta pagrindinė nemokumo byla ir todėl reikia taikyti Reglamento 16 straipsnį bei, jeigu yra pagrindas, kelti tik teritorinę nemokumo bylą, ar dar galima kelti pagrindinę. Tokia situacija ir buvo nagrinėjama *Eurofood*³⁶³ byloje.

Siekdamas rasti kompromisinę išeitį, Teisingumo Teismas minėtoje byloje išaiškino, kad autonomiškas, t. y. Reglamente vartojamos sąvokos „bylos iškėlimas“ aiškinimas, turėtų būti toks:

a) tai sprendimas, kurį teismo vietos valstybės teisė laiko sprendimu, iškeliančiu bylą; arba

b) tai sprendimas, priimtas nemokumu grindžiamo prašymo, kuriuo siekiama Reglamento A priede numatytos procedūros inicijavimo, pagrindu, jeigu šis sprendimas reiškia, kad skolininkas netenka teisių valdyti savo turtą ir

³⁶² MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 239.

³⁶³ 2006 m. gegužės 2 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

paskiriamas priede C nurodytas likvidatorius. Tam, kad sprendimas būtų laikomas bylos iškėlimu, yra būtinos visos šios sąlygos: 1) sprendimas; 2) priimtas remiantis pareiškimu; 3) grindžiamas skolininko nemokumu; 4) pareiškimu siekiama inicijuoti Reglamento A priede nurodytą procesą; 5) sprendimo padarinys – skolininkas praranda teisę administruoti savo turtą; 6) paskiriamas Reglamento C priede nurodytas likvidatorius.

Tokį išaiškinimą praktiškai nėra lengva taikyti, nes reikia konkrečiu atveju (jeigu sprendime neįvardyta, kad tai sprendimas iškelti Reglamento A priede nurodytą bylą), aiškintis, ar paskirtas likvidatorius, ar jis nurodytas Reglamento C priede, ar jis bent iš dalies perima skolininko turto valdymą.

Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad Teisingumo Teismas *Eurofood* byloje iš esmės pakeitė nemokumo bylos iškėlimo momento sampratą, todėl šiuo metu nebesivadovautina nei ankstesne doktrina, nei praktika. Kritikos doktrinoje dėl šio išaiškinimo Teisingumo Teismas sulaukia tikrai daug³⁶⁴, tačiau išaiškinimu privaloma vadovautis, kol pats Teisingumo Teismas neišaiškino kitaip.

Po išaiškinimo *Eurofood* byloje keičiasi laikinai (kol teismas įvertins potencialiai nemokaus skolininko mokumą) paskirto likvidatoriaus statusas. Anksčiau toks laikinasis likvidatorius buvo traktuojamas kaip laikinoji apsaugos priemonė, o dabar, jeigu bent iš dalies perima potencialiai nemokaus skolininko teises administruoti turtą, nemokumo byla jau laikytina iškelta. Todėl po prejudicinio sprendimo *Eurofood* byloje priėmimo valstybės narės pildė Reglamento C priedą, papildomai nurodydamos jame tuos pagal nacionalinę teisę skiriamus laikinus likvidatorius, kuriuos iki tol pagal nacionalinę teisę laikė paskirtais taikant laikinąsias apsaugos priemones.

Skyrelio pradžioje buvo paminėti valstybių narių nacionalinės teisės skirtumai, kuriuos įvertinęs Teisingumo Teismas pasisakė *Eurofood* byloje. Deja,

³⁶⁴ MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian, ISAACS, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, 2009, p. 251.

reikia pažymėti, kad sprendžiant vienas nacionalinės teisės skirtumų keliamas problemas buvo sukurtos prielaidos naujoms. Pavyzdžiui, vienoje valstybėje narėje dar nepasisakęs dėl skolininko nemokumo, teismas paskiria laikinąjį likvidatorių (situacija atitinka nemokumo bylos iškelimo sampratą), o kitoje valstybėje teismas, manydamas, kad nebegali iškelti pagrindinės nemokumo bylos, iškelia šalutinę nemokumo bylą. Tada pirmojoje valstybėje teismas, pagaliau įvertinęs skolininko mokumo/nemokumo klausimą, nusprendžia, kad skolininkas neatitinka tos valstybės nacionalinėje teisėje nustatytų nemokumo kriterijų (jie valstybėse narėse skiriasi), yra mokus ir prašymas iškelti nemokumo bylą (kuri jau iškelta pagal Reglamentą) netenkintinas. Ką daryti teismui kitoje valstybėje? Autorės nuomone, būtų tiksliausia apskritai vengti tokių situacijų. Tai galima padaryti, jeigu teismas, žinodamas, kad kitoje valstybėje jau yra iškelta pagrindinė byla, tačiau joje teismas dar nepasisakė dėl skolininko nemokumo, nespręsti nemokumo bylos Lietuvoje iškelimo klausimo, kol dėl skolininko (ne)mokumo pasisakys pirmiau pagrindinę bylą iškėlęs teismas. Nereikia net abejoti, kad praktiškai tai įgyvendinti būtų labai sunku, nes tektų stebėti kitoje valstybėje vykstantį procesą ir bent iš dalies išmanyti tos valstybės nacionalinę nemokumo proceso teisę. Kita galimybė – nacionalinėje teisėje numatyti griežtai apribotą, bet nagrinėjamu atveju taikytiną procesinę galimybę iškeltą šalutinę bylą transformuoti į pagrindinę. Žinoma, būtų geriau, jei šis klausimas būtų išspręstas visoms valstybėms vienodu būdu, t. y. Reglamente.

Pasiūlymai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui dėl Reglamento įgyvendinimo

Nors Reglamentas yra valstybėse narėse tiesiogiai taikomas teisės aktas, siekiant jį sklandžiai taikyti, tikslinga papildyti nacionalinę teisę. Tai nėra ir negali būti Reglamento nuostatų atkartojimas. Tai nacionalinės teisės papildymas šalinant spragas, kurios susidaro Reglamentui tapus sudedamąja, Lietuvos teisės dalimi ir prireikus taikyti jo nuostatas, kurios nesuderintos su nacionaline teise. Nors nemokumo procesus reguliuojančiuose Lietuvos Respublikos įstatymuose nurodyta, kad jais įgyvendinamas Reglamentas³⁶⁵, tenka apgailestaujant konstatuoti, kad nacionalinė nemokumo teisė nėra peržiūrėta tuo aspektu, kokių papildymų reikėtų siekiant sklandžiai Reglamentą taikyti Lietuvoje. Vien tai, kad Lietuva yra nurodžiusi, kokia informacija pateiktina Reglamento prieduose, dar nėra visiškas Reglamento įgyvendinimas. Tai, kad reikalingos ir kitos papildomos nuostatos nacionalinėje teisėje, rodo ir kitų valstybių narių patirtis, kai įgyvendinant Reglamentą buvo papildyta nacionalinė teisė. Toliau šiame skyriuje pateikiama pasiūlymų, kaip galėtų būti papildyta nacionalinė teisė siekiant Reglamentą taikantiems praktikams įnešti daugiau aiškumo ir Reglamento nuostatos, reguliuojančios jurisdikcijos klausimus, galėtų būti sklandžiai taikomos Lietuvoje.

Nacionalinės jurisdikcijos klausimai

Reglamentas nustato tarptautinę jurisdikciją, t. y. kurios valstybės teismai yra kompetentingi kelti pagrindinę ar teritorinę bylą. Nacionalinės jurisdikcijos klausimus (kuris konkretus Lietuvos teismas turėtų nagrinėti pagrindinės ar

³⁶⁵ Įmonių bankroto įstatymas *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010 su vėlesniais pakeitimais, Įmonių restruktūrizavimo įstatymo nauja redakcija, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 86-4529.

teritorinės bylos iškėlimo klausimą) ir toliau reguliuoja nacionalinė teisė (Reglamento konstatuojamosios dalies 15 punktas).

Pagal CPK 27 straipsnio 4 punktą bankroto ir restruktūrizavimo bylas nagrinėja apygardos teismai. Vadovaujantis CPK 29 straipsniu, ieškinys pareiškiamas teismui pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Juridiniam asmeniui ieškinys pareiškiamas pagal juridinio asmens buveinę, nurodytą Juridinių asmenų registre. Taigi Lietuvoje bankroto ar restruktūrizavimo byla keltina apygardos teisme, kurio teritorijoje yra juridinio asmens buveinė, nurodyta Juridinių asmenų registre. Kol Lietuvoje nenumatytas fizinių asmenų bankrotas, nemokumo bylos fiziniams asmenims nebus keliamos, todėl toliau bus kalbama apie nemokumo bylą, keliamą juridiniams asmenims, nacionalinę jurisdikciją.

Pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį tarptautinę jurisdikciją iškelti pagrindinę nemokumo bylą turi nebūtinai tos valstybės, kurioje yra skolininko juridinio asmens buveinė, teismai. Gali būti pripažįstama, kad ne Lietuvoje įsteigto ir ne Lietuvoje pagrindinę buveinę turinčio juridinio asmens pagrindinių interesų administravimo vieta bus Lietuvoje, taigi Lietuvos teismai turėtų nagrinėti prašymus iškelti pagrindinę nemokumo bylą šiam juridiniam asmeniui. Kuris Lietuvos (apygardos) teismas turėtų nagrinėti tokius prašymus? Nesant atitinkamos nuostatos nacionalinėje teisėje, teigti, kad vadovaujantis Reglamentu tai būtų pagrindinių interesų administravimo vietos apygardos teismas, negalima, nes Reglamentas nacionalinės jurisdikcijos klausimų nereguliuoja. Siekiant, kad šios spragos neliktų, siūlytina įgyvendinant Reglamentą papildyti nacionalinę teisę nuostata:

„Kai Lietuvos teismai, vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi, turi tarptautinę jurisdikciją, tačiau nacionalinė jurisdikcija negali būti nustatoma pagal Civilinio proceso kodekso 29 straipsnį, išimtinę jurisdikciją turi apygardos teismas, kurio teritorijoje yra atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta.“

Natūraliai gali kilti abejonė, ar teismams bus aišku, kas yra pagrindinių interesų administravimo vieta, ir galbūt tikslinga šį kriterijų nacionalinėje teisėje paaiškinti išsamiau. Pabrėžtina, kad, nors aiškumo ir trūksta, nacionalinėje teisėje aiškinti pagrindinių interesų administravimo kriterijaus nereikėtų net ir reguliuojant nacionalinės jurisdikcijos klausimus. Tai būtų nesuderinama su sąvokos „pagrindinių interesų administravimo vieta“ autonominiu aiškinimu, kurio svarbą yra pabrėžęs Teisingumo Teismas³⁶⁶.

Kai pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį Lietuvos teismai turi tarptautinę jurisdikciją iškelti teritorinę nemokumo bylą, Civilinio proceso kodekso 29 straipsnis taip pat nereguliuoja nacionalinės jurisdikcijos. Spraga gali būti užpildoma nacionalinę teisę papildant tokia nuostata:

„Kai Lietuvos teismai, vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 2 dalimi, turi tarptautinę jurisdikciją, tačiau nacionalinė jurisdikcija negali būti nustatoma pagal Civilinio proceso kodekso 29 straipsnį, išimtinę jurisdikciją turi apygardos teismas, kurio teritorijoje yra Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje numatytas atsakovo turtas.“

Gali kilti klausimas, kam reikalinga dviguba nuoroda į Reglamento 3 straipsnio 2 dalį. Primintina, kad Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje pavartota sąvoka turi autonominę reikšmę. Be to, Reglamento vertime į lietuvių kalbą yra pavartotas terminas, Lietuvos nacionalinėje teisėje reiškiantis visai ką kita, nei turėta omenyje Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje³⁶⁷. Todėl dviguba nuoroda pabrėžia, kad atsakymo, kuris teismas turi nacionalinę jurisdikciją, reikia ieškoti aiškinant Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje numatytą teritorinių nemokumo bylų tarptautinės jurisdikcijos sąlygą. Siūlomoje nacionalinės nuostatos redakcijoje yra

³⁶⁶ 2006 m. gegužės 2 d. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

³⁶⁷ Plačiau apie tai žr. 4. 3. 3 skyriuje. „Kriterijaus „skolininkui priklauso įmonė“ autonomiškumas ir atvirumas“.

pavartota sąvoka „turtas“, kurios analogo nėra Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje, tačiau tai rodo, kad teritorinės bylos gali būti keliamos tik tose valstybėse, kuriose atsakovas turi turto³⁶⁸.

Pasiūlymas papildyti nacionalinę teisę nuostata, nustatančia, į kurią apygardos teismą Lietuvoje reikėtų kreiptis dėl nemokumo bylos užsienyje registruotam subjektui, savo esme Lietuvos doktrinai nėra naujas³⁶⁹, tik jis dar nebuvo suformuluotas konkrečia siūloma nuostata.

Norėjęsi pažymėti, kad ne kartą teko stebėti diskusijas, kuriose buvo reiškiamas abejonė, ar Lietuvos nacionalinė teisė neužkerta kelio Lietuvoje kelti teritorines bylas. Pagal Lietuvos nacionalinę teisę nemokumo bylos (bankroto arba restruktūrizavimo bylos) gali būti keliamos juridiniams asmenims. Svarstoma ateityje reglamentuoti fizinių asmenų bankrotą. Taigi, ar Lietuvos teisė neužkerta kelio Lietuvoje pagal Reglamentą kelti teritorines bylas, t. y. bylas, kurių padariniai apriboti Lietuvos teritorija, Lietuvos teritorijoje esančiam atsakovo turtui, o tokio atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta, o dažnai ir registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje? Ar tai reikštų nemokumo bylą juridinio asmens padaliniui, kuris nėra juridinis asmuo ir pagal Lietuvos teisę negali būti atsakovu nemokumo byloje? Manytina, nuogąstaujama be reikalo. Lietuvos nacionalinė teisė nenumato trukdžių kelti teritorines bylas. Teritorinėje byloje, kaip ir pagrindinėje byloje, atsakovas yra juridinis asmuo, tik jo pagrindinių interesų administravimo vieta, o dažnai ir pagrindinė buveinė registruota ne Lietuvoje (kitoje valstybėje narėje). Kadangi atsakovas yra juridinis asmuo (ne jo padalinys, ne jo turto vienetas), Lietuvos nacionalinė teisė nenumato kliūčių jam iškelti nemokumo bylą. Tiesa, kol Lietuvos nacionalinėje teisėje nebus įtvirtintas fizinių asmenų bankroto institutas, Lietuvos teismai, taikydami Reglamentą, Lietuvoje negalės kelti nei pagrindinių, nei teritorinių nemokumo

³⁶⁸ Plačiau apie tai, koks turtas yra pagrindas teritorinei nemokumo bylai iškelti, žr. disertacijos 4. 3. 4. skyriuje „Daiktiniai resursai“. ištekliai

³⁶⁹ ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę, *Teisė*, 2010, p. 90.

bylų fiziniams asmenims. Tačiau Reglamentui įgyvendinti tai nėra svarbus aspektas, nes Reglamentas palieka nacionalinei teisei nustatyti, kokie subjektai konkrečioje valstybėje gali būti atsakovais nemokumo byloje, t. y. kokių skolininkų atžvilgiu konkrečioje valstybėje gali būti keliami nemokumo byla. Todėl papildomas reglamentavimas nacionalinėje teisėje tam, kad Lietuvos teismai galėtų kelti teritorines bylas, autorės nuomone, nėra būtinas. Žinoma, sutiktina, kad nacionalinės teisės papildymas, numatant galimybę Lietuvoje taikant Reglamentą kelti nemokumo bylas juridiniams asmenims, kurių registruota buveinė yra kitoje valstybėje, įneštų aiškumo, tačiau autorė nesutinka su nuomone³⁷⁰, kad nesant tokio nacionalinės teisės papildymo, užsienio juridiniam asmeniui, kuris vykdo veiklą Lietuvoje per savo filialą ar atstovybę, nei šalutinė, nei savarankiška teritorinė bankroto byla negalėtų būti iškelta. Autorės nuomone, nacionalinės teisės papildymas gali tik įnešti aiškumo, bet nėra būtinas, atsižvelgiant į Reglamento, kaip tiesiogiai taikomo teisės akto, savybes.

Pagal Reglamentą Lietuvos teismams gali tekti nagrinėti ieškinius (prašymus) dėl Lietuvoje esančio skolininko, kuriam kitoje valstybėje iškelta pagrindinė byla, turto (pavyzdžiui, laikinojo likvidatoriaus prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones Lietuvoje esančiam skolininko turtui). Kadangi tai nebūtinai nekilnojamas turtas, byloms dėl kurio CPK 31 straipsnis numato išskirtinę jurisdikciją, Lietuvos teismams gali kilti klausimas, į kurią Lietuvos teismą su tokiu prašymu kreiptis. Kaip ir prieš tai aptartomis situacijomis, CPK 29 straipsnis ne visada galėtų būti taikomas, nes skolininko registruota buveinė nebūtinai Lietuvoje. Spraga gali būti užpildyta nacionalinę teisę papildžius tokia nuostata:

„Išskyrus jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 ir 2 dalis, taip pat atvejus, kai Lietuvoje yra iškelta teritorinė byla, ieškinius (prašymus), pareikštus taikant Reglamentą, nagrinėja atsakovo turto buvimo Lietuvoje vietos apylinkės

³⁷⁰ ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę./Teisė, 2010, p. 87.

teismas. Jeigu Lietuvoje yra iškelta teritorinė byla, ją iškėlęs teismas kompetentingas nagrinėti ir kitus pagal Reglamentą pareikštus ieškinius (prašymus).“

Antrasis siūlomos redakcijos sakiny s skirtas atsižvelgti į Lietuvos nacionalinei teisei būdingą reguliavimą, kad nemokumo bylas (bankroto arba restruktūrizavimo bylas) Lietuvoje nagrinėja apygardų teismai, kuriems perduodamos ir kitos su nemokumo bylomis susijusios bylos.

Bylos iškėlimas

Ne visada teismai iškeldami bylas nurodo, ar buvo taikytas Reglamentas. Tai apsunkina tokio sprendimo pripažinimą kitose valstybėse³⁷¹. Kad Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas kitose valstybėse vyktų sklandžiai, siūlytina nacionalinę teisę papildyti tokia nuostata:

„Iškeldamas bankroto ar restruktūrizavimo bylą, kai jai taikomas Reglamentas, teismas privalo nutartyje nurodyti iškeliama pagrindinė ar teritorinė byla, bei pagrįsti jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 arba 2 dalis.“

Jurisdikcijos konkurencija

Pagal Reglamentą tam pačiam skolininkui gali būti iškelta tik viena pagrindinė nemokumo byla. Reglamentas remiasi prielaida, kad nebus atvejų, kai keliose valstybėse teismai tam pačiam skolininkui iškels po pagrindinę nemokumo bylą. Todėl Reglamentas nereguliuoja jurisdikcijos konkurencijos padarinių. Vis dėlto gali pasitaikyti situacijų, kai keliose valstybėse teismai nuspręs turį

³⁷¹ Išsamiau apie tai disertacijos 5. 4. skyriuje „Teismo pareiga įvardyti nemokumo bylos rūšį“.

jurisdikciją³⁷² iškelti pagrindinę nemokumo bylą. Taip atsitinka tiek dėl informacijos apie procesus kitose valstybėse trūkumo, tiek dėl ne visada identiška taikomo pagrindinių interesų administravimo vietos kriterijaus. Nacionalinė teisė nenumato, kad tokie pozityvios jurisdikcijos konkurencijos klausimai turi būti sprendžiami pasitelkus pirmumo kriterijų, neatsižvelgia į Reglamente nustatytą bylų sistemą, į pagrindinės ir šalutinių bylų santykį. Siekiant užpildyti šią reguliavimo spragą, siūlytina nacionalinę teisę papildyti tokiomis nuostatomis:

„Teismas atsisako priimti ieškinį iškelti bylą pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį, jeigu kitoje valstybėje narėje tam pačiam atsakovui jau iškelta byla pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį. Šiai aplinkybei paaiškėjus po civilinės bylos iškėlimo, teismas ieškinį palieka nenagrinėtą arba, ieškovo prašymu, esant galimybei, procesą perkvalifikuoja į bylą pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį.

Kai kitos valstybės narės teismas atsisako jurisdikcijos pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį tuo pagrindu, kad atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta yra Lietuvoje, Lietuvos teismai negali atsisakyti jurisdikcijos pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį, tuo pagrindu, kad atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta yra valstybėje narėje, kurios teismai atsisakė jurisdikcijos Lietuvos teismų naudai.“

Apibendrinant siūlytina įgyvendinant Reglamento normas, reguliuojančias jurisdikciją, nacionalinę teisę papildyti tokiomis naujomis nuostatomis:

Nacionalinė jurisdikcija

„1. Kai Lietuvos teismai vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi turi tarptautinę jurisdikciją, tačiau nacionalinė jurisdikcija negali būti

³⁷² Išsamiau apie jurisdikcijos konkurenciją disertacijos 5. 6. 1. skyriuje „Pozityvi jurisdikcijos konkurencija“.

nustatoma pagal Civilinio proceso kodekso 29 straipsnį, išimtinę jurisdikciją turi apygardos teismas, kurio teritorijoje yra atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta.

2. Kai Lietuvos teismai vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 2 dalimi turi tarptautinę jurisdikciją, tačiau nacionalinė jurisdikcija negali būti nustatoma pagal Civilinio proceso kodekso 29 straipsnį, išimtinę jurisdikciją turi apygardos teismas, kurio teritorijoje yra Reglamento 3 straipsnio 2 dalyje numatytas atsakovo turtas.

3. Išskyrus jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 ir 2 dalis, taip pat atvejus, kai Lietuvoje yra iškelta teritorinė byla, ieškinius (prašymus), pareikštus taikant Reglamentą, nagrinėja atsakovo turto buvimo Lietuvoje vietos apylinkės teismas. Jeigu Lietuvoje yra iškelta teritorinė byla, ją iškėlęs teismas kompetentingas nagrinėti ir kitus pagal Reglamentą pareikštus ieškinius (prašymus).“

Bylos iškėlimas

„Iškeldamas bankroto ar restruktūrizavimo bylą, kai jai taikomas Reglamentas, teismas privalo nutartyje nurodyti iškeliamą pagrindinę ar teritorinę bylą, bei pagrįsti jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnio 1 arba 2 dalis.“

Jurisdikcijos konkurencija

„1. Teismas atsisako priimti ieškinį iškelti bylą pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį, jeigu kitoje valstybėje narėje tam pačiam atsakovui jau iškelta byla pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį. Šiai aplinkybei paaiškėjus po civilinės bylos iškėlimo, teismas ieškinį palieka nenagrinėtą arba, ieškovo

prašymu, esant galimybei, procesą perkvalifikuoja į bylą pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį.

2. Kai kitos valstybės narės teismas atsisako jurisdikcijos pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį tuo pagrindu, kad atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta yra Lietuvoje, Lietuvos teismai negali atsisakyti jurisdikcijos pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį tuo pagrindu, kad atsakovo pagrindinių interesų administravimo vieta yra valstybėje narėje, kurios teismai atsisakė jurisdikcijos Lietuvos teismų naudai.“

IŠVADOS

1. Reglamente neaptarti pagrindinių turtinių interesų vietos perkėlimo iš vienos valstybės į kitą padariniai. 2006 m. sausio 17 d. prejudiciniu sprendimu *Staubitz-Schreiber* byloje Nr. C-1/04 Teisingumo Teismas šią spragą užpildė tik iš dalies, nes pasisakė tik dėl pagrindinių interesų administravimo vietos pasikeitimo po prašymo iškelti nemokumo bylą. Siūlytina šioje byloje suformuluotos išvados, jog svarbi padėtis, buvusi prašymo iškelti nemokumo bylą padavimo metu, netaikyti ir tiems atvejams, kai pagrindinių turtinių interesų vieta perkeliama iš vienos valstybės į kitą likus neilgam laiko tarpui iki nemokumo bylos inicijavimo. Tokiomis situacijomis teismams reikėtų atsižvelgti į tai, ar pagrindinių turtinių interesų vieta buvo perkelta, numatant realią nemokumo grėsmę ir galbūt siekiant palankesnės teisinės padėties, ar tai buvo įprastos verslo perkėlimo iš vienos valstybės į kitą praktikos dalis. Teismui konstatavus, kad pagrindinių interesų administravimo vietos perkėlimu galbūt buvo siekiama nemokumo proceso konkrečioje valstybėje, taip pat įvertinus, kaip tai turėjo įtakos trečiųjų šalių lūkesčiams, siūlytina nepripažinti, kad pagrindinių interesų administravimo vieta pasikeitė. Toks aiškinimas atitiktų jurisdikcijos taisyklių nustatymo Europos Sąjungos lygiu vieną iš tikslų – panaikinti turto ar proceso perkėlimo į kitą valstybę, ieškant palankesnės teisinės padėties, galimybes.

2. Reglamente nustatytos jurisdikcijos taisyklės yra imperatyvios ir nesuteikia teismui ar suinteresuotiems asmenims pasirinkimo, kelti nemokumo bylą pagal Reglamentą ar pagal nacionalinę teisę. Taip pat nėra galimybės pasirinkti konkrečioje valstybėje kelti pagrindinę ar teritorinę bylą (jeigu konkrečioje valstybėje yra pagrindinių interesų administravimo vieta, gali būti keliami pagrindinė byla, o kitose valstybėse, jeigu skolininkas jose vykdo veiklą, šalutinė). Todėl sprendimo, kokia byla keltina konkrečiu atveju, našta turi tekti teismui, o iš suinteresuotų asmenų nereikalautina nurodyti ieškinyje, kokią

nemokumo bylą (pagrindinę ar šalutinę, ar taikyti Reglamentą) prašo iškelti. Dispozityvumo principo aspektu pakanka pripažinti suinteresuotų asmenų teisę prašyti kelti konkrečios rūšies bylą (šiuo atveju teismas būtų saistomas prašymo dalyko) ir teisę prašyti nutraukti iškeltą (perkvalifikuotą) nemokumo bylą.

3. Reglamente numatyta pagrindinių ir šalutinių nemokumo bylų sistema lemia, kad gali kilti poreikis vienos rūšies nemokumo bylą perkvalifikuoti į kitos (pagrindinę į šalutinę arba atvirkščiai). Vienas iš tokių atvejų, kai, iškėlus pagrindinę bylą, paaiškėja, jog kitoje valstybėje pagrindinė byla buvo iškelta anksčiau. Šiuo atveju vėliau iškėles nemokumo bylą teismas privalo pripažinti pirmiau pagrindinę bylą iškėlusio teismo jurisdikciją ir laiko atžvilgiu vėliau iškelta nemokumo byla nebegali būti tęsiama kaip pagrindinė. Proceso koncentracijos ir operatyvumo tikslais tokią bylą siūlytina teismui *ex officio* perkvalifikuoti į šalutinę ir tęsti jau kaip šalutinę. Įmanoma ir atvirkštinė situacija, t. y. kai teismas šalutinę bylą *ex officio* turėtų perkvalifikuoti į pagrindinę. Tokia situacija susidarytų, pavyzdžiui, tada, kai kitoje valstybėje iškelta pagrindinė byla nutraukiama ir dėl šios priežasties išnyko šalutinės bylos iškėlimo metu buvusi procesinė kliūtis (Reglamento 16 straipsnis) kelti pagrindinę bylą. Aktyvus teismo vaidmuo, prireikus, *ex officio* perkvalifikuojant bylas, atitiktų tiek viešąjį, tiek privačius nemokaus subjekto kreditorių interesus, kad nemokumo procesas būtų vykdomas operatyviai ir nestabdomas ar nenutraukiamas vien dėl procesinių formalumų.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Doktrina

1. RINGE, Wolf-Georg, GULLIFER, Louise, THERY, Philippe. Current Issues in European Financial and Insolvency Law. Perspectives from France and the UK. 2009.
2. ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylų teisingumas pagal Europos Sąjungos teisę. Teisė, 2007, t. 63.
3. ČIRICAITĖ, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę. Teisė, 2010, t. 74.
4. ČIRICAITĖ, Radvilė. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų: taikytinos teisės nustatymo ypatumai. Teisė. 2008, t. 67.
5. PANNEN, Klaus. European Insolvency Regulation. 2007.. Berlin, de Gruyter Recht.
6. FLETCHER, I. Insolvency in Private International Law: National and International Approaches. 2005. Oxford, Oxford University Press.
7. FLECHER, I. F. The Law of insolvency. 2009. London, Sweet and Maxwell.
8. OMAR, I. International Insolvency law. Theme and Perspectives. 2008.. Burlington, Ashgate.
9. ISRAEL, Joana. European cross-border Insolvency Regulation: a study of 1346/2001 Regulation on insolvency proceedings in the light of paradigm of co-operation and Comitatus Europea. 2005. Antwerpen, Intersentia. Antwerpen, Intersentia.
10. Salvija, MIKUCKIENĖ, Vilija, NORKUS Rimvydas, VELIČKA, Rimvydas. Bankroto teisė Pirmoji knyga. Vilnius, 2009.

11. Luca ir GELTER Martin. Regulatory Competition in European Company Law and Creditor Protection. European business organization law review. Year: 2006 Volume: 7.
12. MEVORAH, Irit. Insolvency within multinational groups. Oxford. 2009. Oxford University Press.
13. MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. Disertacija apginta 2008 m.
14. MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian , ISAACS, Stuart. The EC regulation on insolvency proceedings : a commentary and annotated guide. Oxford. 2002. Oxford university press.
15. MOSS, Gabriel, FLETCHER, Ian , ISAACS, Stuart. The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide. Second Edition. Oxford. 2009., Oxford University Press.
16. RINGE, Wolf-Georg. Forum Shopping under the EU Insolvency Regulation. European business organization law review. 2008, t. 9.
17. SEALY, Len, MILMAN, David. Annotated Guide to the Insolvency legislation. Revised seventh Edition 2004. London : Sweet and Maxwell.
18. TORREMANS, Paul L C. Cross-border Insolvencies in EU, England and Belgian Law. 2002. The Hague, Kluwer law international.
19. URBONAS, Andrius. Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje. Jurisprudencija, 2007, t. 9(99)., p. 70–76
20. VIRGOS, Miguel, GARCIMARTIN, Francisco. The European Insolvency Regulation. Law and Practice. The Hague, Kluwer law international.
21. WAUTELET, Patrick. Insolvency Regulation 2009 : Where is the COMI? European law Academy. Conference Cross-border Insolvency proceedings. Trier, 26–27 March 2009.
22. WESSELS, Bob. International Insolvency Law. 2006.. Deventer, Kluwer.

Teisės aktai ir jų parengiamieji dokumentai

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of Judgements in civil and commercial matters (consolidate version) OL C 27, 1998 126, p. 1-2. 2. Konsoliduotos Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutartys, Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.

3. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. O.L. 2008/C 115/01. 2008 05 08.

4. Protokolas Nr. 30, pridedamas prie Europos Sąjungos steigimo sutarties – Protokolas dėl subsidarumo ir proporcingumo principų taikymo (1997). Oficialusis leidinys C 321 E , 29/12/2006, p. 0308–0311.

5. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. O.L. 2004. Specialusis leidimas: 2004-12-30 Nr.1.

6. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo. O.L. 2004. Specialusis leidimas: 2004-12-30 Nr.1.

7. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, sukuriantis Europos mokėjimų įsakymo procedūrą. OL L 399, 2006 12 30, p. 1–32.

8. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. O.L. L 199, 2007 7 31.

Parengiamieji Europos Sąjungos teisės aktų dokumentai

1. Virgos-Schmit Report on the Convention on Insolvency Proceedings. 1996 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Taryba, dokumento Nr. 6500/96.

http://globalinsolvency.com/sites/globalinsolvency.com/files/insolvency_report.pdf Prisijungimo laikas: 2011-01-16.

2. Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to the adoption of a Council Regulation on insolvency proceedings, submitted to the Council on 26 May 1999. O.J. C 221, 3.8.1999, p. 8–23 (neišversta į lietuvių kalbą).

3. EC draft 9th Directive on groups of companies (council Directive on harmonization of company law) (9th Directive). (neskelbta)

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 2004., Nr.111-4123).

2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340 su vėlesniais pakeitimais).

3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Valstybės žinios, 1992, Nr. 31-1010 su vėlesniais pakeitimais).

4. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012 su vėlesniais pakeitimais, aktuali nauja redakcija (Valstybės žinios, 2010, Nr. 86-4529).

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ankstesnis pavadinimas Europos Bendrijų Teisingumo Teismas) bylos

1. Teisingumo Teismo 1979 m. vasario 22 d. sprendimas byloje Nr. C-133/78.

2. Teisingumo Teismo 1989 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje Nr. C-346/88.

3. Teisingumo Teismo 1999 m. balandžio 29 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-267/97.

4. Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-1/04.

5. Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-341/04.

6. Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-339/07.

7. Teisingumo Teismo 2009 m. rugsėjo 10 d. prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-292/08.

8. 2009 m. spalio 12 d. Tribunale ordinario di Bari (Italija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje Interedil Srl en liquidation prieš Fallimento Interedil Srl, Banca Intesa Gestione Crediti Spa (byla Nr. C-396/09). OL C 312, 19.12.2009, p.21

9. 2010 m. gegužės 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (Lietuvos Respublika) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje F-Tex SIA prieš Lietuvos-Anglijos UAB "JadecLOUD-Vilma" (Byla C-213/10) OL C 195, 17.07.2010, p.7.

10. Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje Nr. C-444/07.

11. Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Nr. C-396/09.

Lietuvos Respublikos teismų sprendimai

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 3K-7-132/2007.

2. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje 2-680/2007.

3. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2009.

4. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-944/2009.

5. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1540/2009.

7. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1251/2009.

8. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-826-123/2010.

9. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-343-258/08.

Kiti šaltiniai (internete)

1. UNCITRAL V darbo grupės informacija internete:
www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html
Prisijungimo laikas 2011-01-31.

2. UNCITRAL Model Law on Cross – Border Insolvency with Guide to Enactment:
http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html
Prisijungimo laikas: 2011-01-16.

3. 1990 European Convention on Certain International Aspects of Bankruptcy:
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/136.doc> Prisijungimo laikas 2011-02-09.

**AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA
SĄRAŠAS**

1. KIRILEVIČIŪTĖ L. Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti bankroto procesą ribos// Teisė. 2009, t. 73, p.89-101.

2.KIRILEVIČIŪTĖ L. Ar egzistuoja palankesnės teisės ieškojimo galimybės bankroto bylose?// Teisė. 2010, t. 74, p. 93-104.